ERHAN AFYONCU

SULEYMAN MAGNIFICUL ŞI SULTANA HURREM

DRAGOSTE ŞI MOARTE LA ISTANBUL

CORINT

ERHAN AFYONCU

SULEYMAN MAGNIFICUL ŞI SULTANA HURREM

DRAGOSTE ŞI MOARTE LA ISTANBUL

Traducere din limba turcă de Leila Unal
Cuvânt-înainte de Călin Felezeu
Postfaţă de Doru Dumitrescu

CORINT

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE

Suleyman Magnificul – între datorie și iubire

Scriu aceste cuvinte introductive având un sentiment ciudat. Mai întâi de toate, de câtva timp, publicul românesc iubitor de seriale tv este pur și simplu bulversat de un film, *Suleyman Magnificul. Sub domnia iubirii.* În al doilea rând, această telenovelă care povestește iubirea unică și fără margini dintre Suleyman Magnificul și Hurrem a stârnit numeroase controverse în țara de origine, Turcia, realizatorii filmului fiind vehement criticați pentru că nu respectă întocmai adevărul istoric și pentru că aruncă o privire nedemnă asupra unei epoci și a unei personalități care au marcat istoria Imperiului Otoman ajuns la apogeul puterii sale.

Încercând să răspundă interesului general pentru acest subiect, Editura Corint a avut inițiativa lăudabilă să plublice recenta lucrare a profesorului Erhan Afyoncu, *Suleyman Magnificul și sultana Hurrem. Dragoste și moarte la Istanbul.* Istoricul turc, unul dintre cei mai reputați specialiști în domeniu, și-a gândit și structurat lucrarea în două părți: una consacrată lui Suleyman și cealaltă lui Hurrem. Chiar dacă lucrarea este una de mici proporții și, mai degrabă, de popularizare a științei, totuși, vine să clarifice câteva elemente esențiale din istoria otomană, completând cu date științifice povestea unui serial tv, de altfel, foarte captivant.

Personajul central în jurul căruia pivotează întregul demers al istoricului turc este sultanul Suleyman (1520-1566) și epoca

:a. Aceasta concentrează la maximum forța și strălucirea unui imperiu, recunoscute ca atare de către contemporani. În epoca sultanului Suleyman, Imperiul Otoman a trăit cea mai strălucită perioadă sub aspectul cuceririlor, al politicii, al științei și al culturii, dar și sub aspect legislativ. În timpul domniei lui Suleyman, Imperiul Otoman devine puterea supremă în concertul politicii internaționale, în paralel, prin instituțiile sale administrative, juridice și științifice, afirmându-se ca o societate care are toate caracteristicile unei înalte civilizații islamice.

Urmând la tron tatălui său Selim I, sultanul Suleyman a fost, fără îndoială, suveranul otoman care a avut cea mai mare influență asupra Europei veacului al XVI-lea. Însuși numele său, Suleyman, vine să confirme acest lucru. Forma turcească a numelui Soliman este Suleyman, din arabul Sulayman, echivalentul ebraicului Solomon. Turcii l-au numit Kanuni (Legiuitorul, Legislatorul). Acest apelativ îl leagă pe sultanul otoman în mod explicit de tradiția lui Iustinian și prin aceasta de legitimizarea continuității dintre Imperiul Roman și Imperiul Otoman. Forța și gloria sa au fost recunoscute de către europeni, care i-au zis *Il Magnifico*, mai întâi italienii, apoi francezii *Le Magnifique*, englezii *The Magnificent*, germanii *Der Prächtige*, expresie folosită apoi și tradusă astăzi de turci *Muhteșem*.

Mai presus de orice, Kanuni Sultan Suleyman a rămas autorul celui mai important corpus de legi din istoria Imperiului Otoman, cunoscut sub numele de *Cartea Legilor Dinastiei lui Osman*. Acest impresionant codex va sta la baza organizării societății otomane, fiind îndreptarul după care s-a ghidat și organizat un întreg imperiu. De altfel, sultanul și-a inaugurat domnia sub semnul spiritului justiției, prin măsuri menite să anuleze interdicțiile și nedreptățile din timpul domniei tatălui său. A pus capăt agitației și violenței, a inaugurat o epocă a stabilității și, prin numeroasele sale campanii militare (13 campanii imperiale), a

scos imperiul din moliciunea care-l ducea spre declin și anarhie. A introdus ordinea bazată pe lege, atât pe timp de pace, cât și pe timp de război, armata otomană fiind recunoscută drept cea mai disciplinată și organizată armată a timpului.

În domeniul instituțiilor statului, uriașul corp funcționăresc otoman s-a bucurat de stabilitate și de disciplină mai mult ca oricând. Principiul de bază care funcționa la nivelul instituțiilor statului era cel al *meritocrației*. De altfel, celebrul ambasador austriac Busbek nota că: „În Turcia, oricine este constructorul propriului său loc și viitor... Turcii nu cred că însușirile cuiva se transmit altcuiva prin moștenire. Cei care sunt necinstiți, leneși și trândavi nu se înalță niciodată, ci rămân într-o stare de nerespect și secundară. Secretul extinderii necontenite a turcilor constă în faptul că ei coboară dintr-o rasă dominatoare, care reușește în tot ce întreprinde"*.

Toate faptele sale, politice, militare și legislative, i-au permis suveranului otoman să se autodefinească: „Eu sunt Sultanul Sultanilor, Suveranul Suveranilor, cel care împarte Coroane Monarhilor Globului, Umbra lui Allah pe Pământ, Sultanul și Padișahul Mării Albe (Mediterană), Mării Negre, al Rumeliei, Anatoliei, Karamaniei, al ținutului Rum, al Zulkadirului, Diarbekrului, al Kurdistanului, Azerbaidjanului, al Persiei, stăpânul orașelor Damasc, Alep, Cairo, Mecca, Medina și Ierusalim, al întregii Arabii, al Yemenului și al mai multor alte ținuturi pe care nobilii mei strămoși și iluștrii mei străbuni le-au cucerit prin forța armelor și pe care preaslăvita mea Maiestate le-a cucerit și ea cu pumnalul meu strălucitor și cu victorioasa mea sabie." Această expresie a magnificenței puterii sale, exprimată într-o scrisoare adresată regelui Franței, Francisc I, este chintesența

* Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p.161.

domniei sultanului Suleyman şi a imperiului său care binevoia a da pace sau război întregii lumi.

Profesorul Erhan Afyoncu insistă asupra dimensiunilor universale ale politicii otomane, evidenţiind faptul că marile transformări din Europa veacului al XVI-lea au stat sub semnul impactului otoman. În opinia domniei sale, fenomenele Reformei şi, mai apoi, ale Contrareformei nu ar fi fost posibile fără şocul provocat de cele 13 campanii imperiale. Istoricul turc nu se mulţumeşte doar cu creionarea şocului otoman asupra Europei, domnia sa lărgind perspectiva şi asupra luptei confesionale duse de către sultanul Suleyman împotriva inamicului doctrinar, şi anume Iranul şiit. Iată de ce considerăm că una dintre valorile indiscutabile pe care această lucrare o aduce constă în definirea politicii universale a statului otoman în epoca lui Suleyman.

Domnia lui Suleyman a rămas celebră, peste veacuri, prin iubirea dintre el şi Roxolana, fiica unui preot sărac din Rutenia, răpită de tătari, cumpărată de marele vizir Ibrahim Paşa şi oferită de acesta sultanului. Supranumită Hurrem (Vesela), prin farmecele şi talentele ei a reuşit să inspire sultanului Suleyman o mare pasiune. Înzestrată cu inteligenţă şi viclenie, cu talent muzical şi mamă a celor patru fii ai sultanului, Hurrem a devenit în scurtă vreme unica stăpână a inimii lui Suleyman. Fapt unic în istoria otomană, Hurrem a obţinut succesul suprem, fiind singura femeie din harem luată vreodată de soţie de un sultan. Acest aspect fără precedent va spori rolul haremului în politica internă otomană, cu ea inaugurându-se *sultanatul femeilor*. Influenţa ei a fost atât de mare, încât l-a determinat pe sultan să-şi elimine fizic doi fii (Mustafa şi Baiazid) şi să-l extermine pe favoritul şi prietenul său, marele vizir Ibrahim Paşa. Cu toate aceste crime având-o ca autor moral, Hurrem a rămas în istorie ca femeia care a dăruit dragoste şi pasiune celui mai puternic om al momentului.

Lucrarea elaborată de profesorul Erhan Afyoncu pe un ton neutru, însă plăcut şi accesibil, ni se înfăţişează ca o istorie cu valoare de simbol care merită a fi cunoscută şi înţeleasă. Nu întâmplător, autorul apelează la memoria unor evenimente din trecut pentru a oferi o dimensiune completă şi complexă asupra societăţii otomane.

Imperiul Otoman, cu un trecut excepţional şi cu personalităţi de anvergură internaţională trebuie cunoscut şi înţeles la adevărata sa valoare. Povestea lui Suleyman şi a lui Hurrem face parte din acest trecut excepţional. Prin urmare, îndemn publicul cititor la o lectură pe cât de utilă, pe atât de incitantă.

Prof. univ. dr. **Călin Felezeu**,
preşedintele Consiliului Ştiinţific
al Institutului de Turcologie
şi Studii Central-Asiatice

Lui Mehmet Yabancî și Turgay Esin,
în numele unei prietenii de-un sfert de secol...

PREFAȚĂ

Perioada în care a domnit Suleyman Magnificul a fost atât de strălucită, încât cei care au scris o serie de reforme în secolul al XVII-lea, în anii de decădere ai Imperiului Otoman, au pomenit de aceasta ca „epoca de aur" la care ar trebui să se reîntoarcă.

Perioada de domnie a lui Suleyman a fost impresionantă din toate punctele de vedere. Atât marile cuceriri și modelarea lumii de către imperiu ca o superputere, cât și faptul că pentru întâia oară o favorită din harem a sultanului, Hurrem, a jucat un rol activ, toate s-au petrecut în această perioadă. O seamă de șeici au fost spânzurați pentru ideile lor. Chiar dacă atunci când a preluat tronul Suleyman nu a întâmpinat probleme, pentru că era singurul copil, și-a ucis de-a lungul sultanatului doi fii și șase nepoți.

În timpul domniei sale, Imperiul Otoman a fost forța decisivă în politica mondială: Africa a fost împiedicată să se creștineze, monarhiile naționale din Europa au fost menținute, iar protestantismul a fost susținut pentru a fi acceptat în Europa ca o doctrină nouă.

În timp ce prima parte a sultanatului a fost strălucitoare, ultimii ani, cu uciderea propriilor fii și nepoți, cu bătrânețea și cu neparticiparea în campanii, au fost foarte controversați. Până și moartea lui Suleyman Magnificul, care a pornit o campanie pentru a pune capăt controverselor, a fost magnifică. Sultanul

Suleyman Legiuitorul a domnit 46 de ani, a condus 13 campanii de cucerire, a petrecut 10 ani departe de Istanbul şi şi-a dat sufletul ca un martir, în faţa zidurilor cetăţii Szigetvár.

Marele conducător era totodată un mare îndrăgostit – inima sa a fost furată de sultana Hurrem. Sultanul ştia ce înseamnă dragostea şi suferinţa provocată de o despărţire, în aceeaşi măsură în care cunoştea bucuria victoriilor.

Le mulţumesc distinşilor mei prieteni şi colegi Recep Ahıshalı, Uğur Demir, Fatih Gürcan, Nilüfer Epçeli, Aykut Can şi Nihal Metin, care m-au ajutat în pregătirea acestei cărţi.

Erhan Afyoncu
Kozyatağı, 2011

SULTANUL SULEYMAN MAGNIFICUL

Naşterea	Trabzon – 6 noiembrie 1494
Decesul	Szigetvár – 7 septembrie 1566
Data la care a urcat pe tron	30 septembrie 1520
Data la care a coborât de pe tron	7 septembrie 1566
Tatăl sultanului	Yavuz Sultan Selim
Mama sultanului	Hafsa Hatun
Soţiile sultanului	Mahidevran Sultan, Hurrem Sultan, Gülfem Hatun (celelalte nu sunt cunoscute)
Fiii sultanului	prinţul Mustafa, prinţul Selim, prinţul Baiazid, prinţul Cihangir, prinţul Mahmud, prinţul Murad, prinţul Mehmed, prinţul Abdullah
Fiicele sultanului	Mihrimah Sultan, Raziye Sultan şi încă o fată al cărei nume nu este cunoscut şi care a murit de mică
Nume atribuite sultanului	Suleyman Magnificul, Suleyman Legiuitorul, Marele Turc

Naşterea

Sultanul Suleyman Legiuitorul, unul dintre cei mai mari conducători din istoria Imperiului Otoman, s-a născut pe 6 noiembrie 1494 la Trabzon, pe când tatăl său, sultanul Yavuz Selim, era guvernatorul Trabzonului.

Potrivit unor zvonuri, numele i-a fost dat după cel al profetului Suleyman, care se găsea la pagina unde s-a deschis Coranul la naşterea lui. Istoricii occidentali l-au denumit pe Suleyman I „Marele Turc", „Suleyman Magnificul", iar mai apoi l-au menţionat drept „Suleyman Legiuitorul".

Anii copilăriei

Suleyman şi-a petrecut anii copilăriei la Trabzon, împreună cu fratele său de lapte Yahya Efendi. Aici, în perioada când a mers la şcoală, s-a iniţiat şi în tainele meseriei de bijutier pe lângă un grec numit Constantin. Atunci când Yavuz a cerut tatălui său, Baiazid al II-lea, o regiune pentru a fi condusă de prinţul Suleyman, i s-a dat Şarki Karahisar, dar guvernatorul Amasyei, prinţul Ahmed, care îşi făcea planuri pentru ocuparea tronului, s-a împotrivit acestei numiri. Tot prinţul Ahmed a fost cel care nu a fost de acord cu numirea lui ca prinţ al regiunii Bolu. În cele din urmă, prinţul Suleyman a primit funcţia de sangeacbei*

* Guvernatorul unui sangeac, unitatea administrativă de bază a Imperiului Otoman, subdiviziune a unui beilerbeilic (n.tr.).

al regiunii Kefe. Plecat la 15 ani la Kefe, Suleyman a fost chemat la Istanbul abia după ce tatăl său a urcat pe tron. În timpul luptei dintre sultanul Yavuz Selim și fratele acestuia, prințul Ahmed i-a ținut locul tatălui său la Istanbul. După eliminarea fraților și nepoților lui Yavuz, Suleyman a fost numit în 1513 guvernator al Manisei, unde a rămas până la urcarea pe tron. După moartea tatălui său, a urcat pe tron, la Edirne.

Moartea sultanului Yavuz Selim

Sultanul Yavuz Selim, prin campaniile sale de cucerire a Iranului și Egiptului, asigurase securitatea părților de est și sud ale imperiului. Dorința lui era să înceapă campania spre Occident, dar în același timp știa că pentru asta avea nevoie de o armată puternică. A extins șantierul naval din Istanbul, dând ordin totodată să se construiască vapoare noi.

Ambasadorii veniți din Veneția și Spania la Istanbul au fost tratați foarte bine. Armistițiul cu Ungaria a fost prelungit. Ținta era Rodosul, dar Yavuz nu considera că pregătirile făcute erau suficiente. Mai târziu, Hasan Can i-a povestit acestea fiului său, Hoca Sadeddin Efendi, în felul următor:

„Auzisem că se apropie campania, însă comportamentul padișahului nu lăsa să se înțeleagă nimic referitor la asta. Într-o zi, a mers în vizită la Eyyüb el-Ensarî. Acolo, pe când își făcea rugăciunea, a văzut galera căpitanului venind spre el și a spus furios: «Cu ordinul cui a coborât galera la apă înainte ca această campanie să fie stabilită?» Și a ordonat executarea amiralului Cafer Pașa. Doar intervenția marelui vizir* Piri Pașa, care a explicat că vasul nou construit trebuia să fie lăsat pe mare pentru a fi încercat, l-a salvat pe căpitan.

* Marele vizir (*Veziriazam*): vizirul-șef (primul ministru) și delegatul (locțiitorul) sultanului (n.tr.).

Yavuz s-a întors de această dată la viziri, spunând: «Eu sunt un padișah obișnuit să cucerească lumea. Voi vreți să mă duceți la cucerirea unei fortărețe. Prima condiție pentru victorie este praful de pușcă. Pentru câte luni vă ajunge pulberea?» Vizirii au putut spune câte provizii aveau, însă cantitatea de pulbere n-au aflat-o decât a doua zi. Aveau pulbere doar pentru patru luni. Yavuz, la auzul acestor vorbe, le-a spus vizirilor, privindu-i supărat: «Încă nu s-a dat uitării nici rușinea de pe vremea străbunului meu (sultanul Mahomed al II-lea Cuceritorul) și voi vreți să o sporiți? Vreți să merg chiar eu în persoană. Dacă plec și mă întorc cu mâinile goale niciunul dintre voi nu va mai rămâne în viață. Cum să ajungă pulbere pentru patru luni la cucerirea Rodosului? Ce patru luni, voi nu ați putea lua Rodosul nici în șase luni. Doar în opt sau nouă luni poate fi cucerit.» Mai apoi spuse: «dacă m-aș lua după voi, nu plecăm să cucerim, ci să murim....»".

În ultimele zile din viața sa, Yavuz a plecat la Edirne. Înainte de plecare se plângea de un furuncul care-i ieșise pe spate. A cerut să i se stoarcă, apoi să i se frece acest furuncul la hamam, iar mai apoi a încercat să plece călare la Edirne. Simțindu-se tot mai rău, padișahul a poposit pentru 40 de zile pe lângă Çorlu, acolo unde se luptase împreună cu tatăl său, însă starea sa se înrăutățea din ce în ce mai mult.

„Pe toată durata bolii, lângă sultan s-a aflat în permanență însoțitorul său, Hasan Can. În ultimele zile de viață ale marelui conducător, între cei doi a avut loc următoarea discuție.

Yavuz și-a întrebat însoțitorul: „Hasan Can, ce-i cu starea asta?" iar acesta a răspuns: „Sultanul meu, a venit vremea să vă întoarceți cu fața către Atotputernicul". Yavuz îl întrebă „Dar în tot timpul ăsta crezi că m-am îndepărtat vreodată de Allah? Iar Hasan Can a răspuns: „Nu v-am văzut niciodată să vă fi abătut de la credința în Allah, însă am îndrăznit să vă spun acest lucru pentru că momentele de acum nu seamănă cu altele."

Auzind acest răspuns, Yavuz i-a spus lui Hasan Can: „Citește sura Yasin din Coran" și apoi a început să se roage împreună cu el. La a doua citire, când au ajuns la versetul „Selam", sultanul Yavuz Selim se înălțase la ceruri. Era anul 1520, noaptea care lega 21 de 22 septembrie.

Moartea sa, în ciuda faptului că avea numai un fiu, a fost ținută secret până la venirea noului padișah, așa cum se procedase și la conducătorii de dinaintea sa, pentru a nu crea confuzie în rândurile soldaților.

Moștenirea lui Yavuz

Dintre padișahii otomani, cel mai norocos la urcarea pe tron a fost sultanul Suleyman Legiuitorul. Pentru că era singurul fiu, nu a fost nevoit să se lupte cu frații săi, trecând în fruntea celui mai mare stat din Europa, pe care tatăl său îl fortificase și îl îmbogățise considerabil într-un timp relativ scurt.

Atunci când Legiuitorul și-a luat locul pe tron, Imperiul Otoman era mai mare decât orice alt stat din Europa din punct de vedere al suprafeței, al populației și al bugetului. În anii 1525–1526, bugetul Imperiului Otoman era de 9,5 milioane de ducați*, în timp ce veniturile Spaniei erau de 9 milioane, ale Franței de 5 milioane și ale Veneției de 4 milioane de ducați.

Safavizii**, care reprezentau un pericol foarte mare pentru Imperiul Otoman atunci când Yavuz urcase pe tron, au fost asimilați în timpul domniei acestuia. Cuceriseră Egiptul, Siria, și luaseră drumul comercial indian sub controlul otoman. Faptul că sultanul Yavuz Selim a eliminat pericolele din est și sud, i-a permis Legiuitorului să acționeze fără teamă față de Europa. Astfel, în această perioadă otomanii au jucat un rol important în constituirea configurației politice a Europei. În

* Bani din aur venețieni (n.tr.).
** Dinastie care a apărut în Azerbaidjan, în 1501 (n.red.).

ultimii ani de viață, Selim I a extins șantierele navale, le-a mărit numărul și astfel a întărit forțele navale otomane. Înțelesese că nu putea să iasă învingător în lupta cu Europa numai cu forțele terestre. Pregătirile pe care le-a făcut pe plan maritim au pus bazele victoriilor pe mare obținute sub conducerea lui Suleyman împotriva statelor europene.

Urcarea pe tron

La moartea sultanului Yavuz Selim, marele vizir Piri Pașa l-a trimis pe intendentul Armelor sultanului, Suleyman Aga*, să-l invite la Istanbul pe prințul Suleyman, care se afla la Manisa. La auzul mesajului „Să ajungeți înainte de a se afla de moartea tatălui dumneavoastră", prințul Suleyman a pornit imediat către Istanbul.

Sultanul Yavuz Selim a avut cinci fii, însă, pentru că prințul Orhan, prințul Musa, prințul Korkut, și prințul Salih au murit la vârste fragede, Suleyman era singurul prinț rămas în viață. Mustafa Ali din Gelibolu, unul dintre istoricii secolului al XVI-lea, menționa că sultanul Yavuz Selim a mai avut un băiat pe nume Üveys, de la o cadână, și că acesta a fost crescut în afara palatului. Se relatează că Üveys, care între timp a fost avansat până la rangul de pașă, a fost trimis în regiunile îndepărtate ale imperiului, fiind ținut departe de Istanbul.

Nemaiavând alți frați cu care să se lupte, Suleyman I a urcat pe tronul unui imperiu bogat și puternic la 30 septembrie 1520, datorită cuceririlor tatălui său, beneficiind astfel de avantaje de care niciun alt padișah de până atunci nu avusese parte.

A făcut dreptate

Imediat după urcarea pe tron la 30 septembrie 1520, Suleyman I le-a făcut dreptate celor care au avut de suferit de pe urma acțiunilor dure ale tatălui său. Dintre sutele de artiști

* Agă: șef, maestru, comandantul servitorilor unei curți sau case (n.tr.).

aduşi cu forţa de tatăl său din Tabriz* şi Cairo, le-a dat voie să se întoarcă acasă celor care-şi doreau. A anulat interdicţia de a se face comerţ cu mătase între Iran şi Imperiul Otoman. Celor care fuseseră prinşi făcând acest tip de comerţ şi li se oprise marfa, le-a plătit despăgubiri din trezoreria statului. I-a permis să se întoarcă acasă şi ultimului calif din dinastia Abbasizilor, Al-Mutawakkil, pe care tatăl său îl adusese din Cairo în timpul campaniei din Egipt.

Funcţionarii care persecutau lumea de rând au fost aspru pedepsiţi. Investigaţiile pentru acuzaţiile de tiranie aduse căpitanului Cafer Bey s-au încheiat cu executarea acestuia. Sangeacbeiul de Prizren a fost ucis pentru că-i vânduse drept sclavi pe reaya** din regiunea sa. Funcţionarii de la palat care îi persecutau pe cei din jur au fost ucişi sau surghiuniţi. După perioada de conducere aspră a tatălui său, Suleyman şi-a propus ca domnia lui să aibă ca fundament justiţia. Scriitorii secolului al XVII-lea au în operele lor numai cuvinte de laudă pentru aceste măsuri luate de sultan.

Revoltă în Egipt

De asemenea, după ce a urcat la tron, Suleyman s-a ocupat de revolta începută în Egipt de guvernatorul Damascului, Canbirdi Gazali, unul dintre foştii comandanţi mameluci. Acesta a organizat o revoltă în Damasc, punând să se citească predici şi să se bată monede în numele lui. A cerut şi ajutorul cavalerilor ioaniţi şi al Şahului Ismail, dar Şehsuvaroğlu Ali Bey şi Ferhad Paşa au fost trimişi să-l înfrunte pe răzvrătit. Pe la începutul anului 1521, forţele otomane l-au ucis pe Canbirdi Gazali în apropierea Damascului, la Maştaba, şi au înăbuşit revolta.

* Oraş în Persia (n.tr.).

** Supuşi plătitori de impozite în Imperiul Otoman, diferiţi de clasa militară conducătoare (n.tr.).

Suleyman în tinereţe.

Campania de la Belgrad

Suleyman I a pornit primele sale campanii în două puncte care nu au putut fi cucerite în vremea sultanului Mahomed al II-lea. Belgradul era un oraş important, care fusese de două ori asediat pe vremea lui Murad al II-lea şi a lui Fatih Sultan Mehmed, însă nu şi cucerit. Era poarta Europei Centrale.

Înainte de a pleca în campania din Ungaria, i-a ordonat lui Ferhad Paşa să apere graniţele de sud şi de est, ca măsură pentru împiedicarea oricărui atac sau revolte ce ar fi putut avea loc.

După îndelungi pregătiri, s-a pornit în campania de cucerire pe 18 mai 1521, iar pe 7 iunie s-a ajuns la Plovdiv. Aici s-a întrunit consiliul de război şi s-a stabilit drumul ce avea să fie urmat şi cum vor fi trecute râurile. Guvernatorului Bosniei, Yahya

Paşaoğlu Bali şi guvernatorului Semendriei Hüsrev Bey li s-a trimis ordin să asedieze Belgradul. Când au ajuns la Sofia s-a întrunit din nou consiliul de război şi s-a evaluat situaţia.

Au discutat dacă ar trebui să avanseze spre Belgrad sau spre Buda. După îndelungi dezbateri, au hotărât să treacă înainte pe la Sabac. Urmau să aştepte sosirea tunurilor cu care să asedieze Belgradul. Beilerbeiul* de Rumelia, Ahmed Paşa, a cucerit în scurt timp cetatea Sabac, care fusese reconstruită de către turci pe vremea lui Mahomed al II-lea, dar căzuse mai apoi în mâinile duşmane, şi îi dădu vestea padişahului, care era pe drum.

Marele vizir Piri Paşa insista să înainteze spre Belgrad, iar beilerbeiul de Rumelia, Ahmed Paşa, era de părere că trebuie să avanseze spre Buda. Guvernatorul Bosniei Yahya Paşaoğlu Bâli, care se alăturase de curând armatei, susţinea şi el că nu era bine să înainteze spre Budin. Era foarte importantă părerea acestui om deosebit de inteligent care cunoştea bine ţinuturile duşmane.

După aceste discuţii, s-a hotărât asedierea Belgradului şi au început de îndată pregătirile. După un timp, au reuşit să cucerească cetatea exterioară, însă nu şi cea interioară. Atunci au intrat în acţiune experţii în tuneluri, unul din elementele cele mai eficiente în asedierile otomane. După eforturile susţinute ale acestora, tunelul care se afla chiar sub Turnul Neboysa a explodat, făcându-l una cu pământul. Cei din cetatea interioară s-au predat la 30 august 1521. Astfel, tânărul padişah a cucerit cetatea pe care sultanul Mahomed al II-lea nu a reuşit să o ocupe. O parte din populaţia din Belgrad a fost dusă la Istanbul, fiind aşezată lângă Poarta Belgradului în zona cunoscută sub denumirea de Pădurea Belgradului**.

* Guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman (n.tr.).

** Pădure situată pe malul european al Bosforului; aici se afla principala sursă de apă care alimenta oraşul (n.tr.).

Cronica cuceririi Belgradului

Atunci când cucereau un oraş, o cetate sau când câştigau o luptă, otomanii trimiteau ţărilor învecinate, prin guvernatorii şi judecătorii imperiului, firmane numite „scrisori de cucerire". După ocuparea Belgradului, a fost trimisă următoarea scrisoare care relata uciderea lui Canbirdi Gazali şi cucerirea Belgradului*:

„Judecători aflaţi pe pământuri otomane,

Atunci când scrisoarea mea va ajunge în mâinile voastre să ştiţi că planurile noastre de a îndeplini una din datoriile religioase ale musulmanilor, şi anume războiul sfânt, au fost puse în aplicare şi, când eram în căutarea popoarelor care nu erau pe calea cea dreaptă, am primit inspiraţia (divină) să merg către ungurii care de la strămoşii mei încoace au fost hrana leilor statului şi momeala spadelor. Însă Canbirdi, care era înainte căpetenia răzvrătiţilor şi a tâlharilor – cât pleava de pe sabia tatălui nostru – crescut prin graţierea padişahului, a fost neglijent, şi când îndemnul diavolului a scos la iveală caracterul său strâmb, sufletul i s-a umplut cu răutate şi vanitate. Însă ceea ce a visat a fost un miraj. Fără a se gândi că soarele apus avea să se ivească din nou odată cu zorile, visând că ţara este fără apărare, şi-a propus să împrăştie sământa dezordinii şi focul intrigii. Salvarea lumii de focul cruzimii sale, curăţarea universului de murdăria sa a devenit o necesitate. L-am trimis pe vizirul Ferhad Paşa, om foarte serios, cu o dorinţă arzătoare de a nimici duşmanii statului şi căruia inamicul nu-i poate niciodată ţine piept, împreună cu unii dintre supuşii noştri, şi l-am numit comandant-şef în fruntea soldaţilor anatolieni. El a plecat la drum pentru a distruge pilonii clădirii duşmăniei şi a le lua gâtul celor ce se revoltă. Când cele două părţi s-au întâlnit pe câmpul de luptă, grupul celor revoltaţi n-a rezistat sub greutatea

* Acest text a fost simplificat din Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, I, Istanbul, 1264, pp. 515–519.

buzduganului şi a preferat să fugă. Doar capul tăiat al lui Gazali, care trebuia înlăturat negreşit, a ajuns la palatul meu. Până ca soldaţii plecaţi acolo să se alăture armatei mele, supuşii mei şi soldaţii rumelieni au terminat pregătirile pentru războiul sfânt. Parcurgând o distanţă considerabilă într-un timp scurt, i-am trimis şi pe soldaţii Rumeliei împreună cu Ahmed Paşa, comandantul oştirii, aflaţi aproape de graniţa comună cu ţara păgână. A cucerit foarte repede, cu tunurile şi puştile, cetatea denumită Sabac. Apoi armata imperială s-a alăturat armatei lui Ahmed Paşa. Armata învingătoare şi-a ridicat tabăra pe malurile râului Sava. Un timp preocuparea noastră a fost trecerea râului. Cetatea Belgradului, al cărei picior atinge peştii şi ale cărei turnuri sărută steaua nordului pe cer, şi a cărei făurire este peste puterea umană, a fost într-un final asediată atunci când padişahul a primit ajutorul lui Allah. Precaut, Piri Mehmed Paşa, fostul mare vizir, cel care respectă legile otomane şi rezolvă problemele tuturor, a înconjurat cetatea precum aureola lunii. Insula Srem de pe pământ păgân, aflată între Dunăre şi Sava, a fost prădată de la un cap la altul. Au fost cucerite şi cetăţile şi pământurile de pe insulă. După ce fiecare soldat din armata victorioasă a fost în siguranţă şi s-a bucurat de provizii nelimitate şi bunuri păgâne, s-a pornit spre Belgrad. Cetatea era zdrobită. La primul atac a fost cucerită periferia fortăreţei. Apoi, vizirul nostru cel înţelept şi demn s-a stabilit în cetate şi, când dădea sfaturi zi şi noapte, rezolvând problemele dificile, când făcea să bubuie câmpul de luptă cu focuri zdravene de tunuri şi puşti. Păgânii, de câte ori îşi propuneau să-i alunge pe soldaţii musulmani, Paşa s-a opus împreună cu cei din subordinea lui şi s-au apărat fără frică de tunurile şi puştile păgâne. Unii pereţi ai cetăţii principale au fost dărâmaţi cu tunurile, iar alţii au fost arşi cu scânteile focului răzbunării. După câteva zile de lupte, totul era ars. Dintre soldaţi, ienicerii – leii curajoşi ai pădurilor şi crocodilii viteji ai apelor –, s-au urcat ca nişte fulgere pe turnurile înalte ale cetăţii şi au nimicit duşmanii care s-au retras degeaba în cetate. Musulmanii care au murit au ajuns în rai, mai aproape de Allah. Între oamenii de rând rămaşi în viaţă din ambele părţi au avut loc lupte crâncene, iar când duşmanul a considerat că nu mai avea puterea necesară să reziste şi să se apere, o parte dintre păgâni renunţând la gândurile negre ce duc la pieire, şi-au umplut inimile cu adierea câmpului de trandafiri al Islamului şi şi-au luminat feţele cu picăturile ploii credinţei. Unii dintre ei, având reţineri în privinţa trecerii la Islam, au cerut îndurare, acceptând să plătească pentru asta. Câţiva au fost trimişi la rege, iar alţii pe tărâmurile Islamului. Drept să spun, săbiile încă umede de sânge ale soldaţilor mei, supuşi ai Înaltei Porţi, erau însetate să-i „întâlnească" pe aceşti încăpăţânaţi duşmani religioşi. Dar, ţinându-se cont de legile lăsate de Profet, pentru că sfânta carte nu îngăduie uciderea duşmanului care cere îndurare, acel grup de neputincioşi a fost iertat şi au fost surghiuniţi cu toţii în mijlocul provinciilor islamice. Scopul principal era atât ca regele vanitos, autoritatea la care apelau şi în jurul căruia se strângeau cei abătuţi de la drumul cel drept, să fie detronat. Însă când au fost consultaţi în această privinţă, oamenii renumiţi şi competenţi ai acestor locuri, aceştia au răspuns astfel: „Timpul este scurt, dar cu voia lui Allah, mai târziu, într-un moment propice se va putea duce la bun sfârşit această răzbunare". Din acest motiv, s-a pornit către capitala califatului, pentru ca soldaţii victorioşi să se poată odihni şi în semn de onoare pentru ţara care proslăveşte divinitatea.

A fost scrisă în anul 1521 în tabăra de la Belgrad."

Scrisorile de felicitare de la Belgrad

Funcţionarii care primeau scrisorile de înştiinţare cu vestea cuceririi trimiteau padişahului o scrisoare de felicitare. Beiul

Dulkadir-ului, Şehsuvaroğlu Ali, a trimis următoarea scrisoare ca răspuns la cea pe care o primise*:

„În acest moment, cu ajutorul şi puterea lui Allah soarele victoriei şi al norocului a răsărit din locul unde aţi câştigat lupta, şi cred că păgânii maghiari nefericiţi n-au putut să reziste în faţa rugăciunilor, tăriei şi atacurilor voastre şi au fost învinşi, ajungând într-o stare jalnică. Tunurile au tras neîncetat, împrăştiind fulgere şi întorcându-le răutăţile făcute, iar puştile care vânau duşmani i-au atins până la urmă. Nu le-a mai rămas putere nici să rămână, dar nici să fugă. Cu siguranţă că au predat cheile cetăţilor păcatelor şi politeismului, iar majestatea sa s-a întors în capitală, la tron cu noroc, cuceritor şi măreţ. De acum încolo când padişahul, refugiul întregii lumi – Allah să-i dea sultanatului existenţă veşnică – va pleca într-un război sfânt, se va spera ca şi aceşti supuşi nesemnificativi să fie invitaţi. Până când vom merge personal cu onorabilul firman, căruia este obligatoriu să ne supunem, în faţa sultanului războaielor sfinte, nimicitorul păgânilor, să ne plecăm sub picioarele sale la scara de la şa, şi în ultimele clipe ale vieţii să ne ajute Allah să murim eroi, la datorie.

Versuri:

Viaţa noastră are un sfârşit
E mai bine să mori în războiul sfânt.

Jur din inimă şi cu tot sufletul că i-am fost credincios tatălui Dumneavoastră răposat, sultanul Selim Han - Allah să-l odihnească în pace şi să-l ierte. Aşa cum sunt şi vechi supus al majestăţii sale, sultanul. Oriunde ai porunci m-aş duce fără cale de întoarcere cu apropiaţii mei, copiii mei şi supuşii din jurul meu. Trupul meu e parte din trupul răposatului. Allah ştie asta cel mai bine. Dar ne este dat să rămânem departe de acel izvor al

* Acest text a fost simplificat din Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, I, Istanbul, 1264, p. 519.

fericirii din cauza diverselor situaţii apărute. Inima tristă a supuşilor tăi nu rămâne niciodată goală datorită dorului de a săruta scara şeii tale care echivalează cu fericirea şi soarele care luminează întotdeauna universul. Gradele saltanatului şi fericirea imperiului să crească cu fiecare zi ce trece. Domnul supuşilor săi să îi îndeplinească degrabă dorinţele".

Iar vizirul Ferhad Paşa a trimis următoarea scrisoare de felicitare ca răspuns la cea de cucerire primită*:

„Dorinţele acestei persoane nesemnificative, după ce-şi pleacă obrazul spre pământul porţii înalte până la ceruri şi a divanului padişahului care reprezintă un tron al victoriilor, sunt următoarele:

Padişah al lumii, suveran al pământului şi al timpului, care din lăcaşul său ce se înalţă până la ceruri a trimis prin supusul Çavuş Ali porunca în faţa căreia lumea se supune – Allah să îţi asigure întotdeauna avuţiile –, padişahul care s-a îndreptat să facă mult bine şi să se pregătească pentru viaţa de apoi graţie poruncilor lui Allah care nu pot fi încălcate şi mărturiilor versetelor, şi-a propus să-i zdrobească pe nefericiţii unguri păgâni, un grup de păcătoşi care neagă cuvântul Profetului. În timp ce înaintau cu soldaţii victorioşi, au trecut pe la cetatea Sabac construită la porunca padişahului, cu bastioane până la ceruri şi temeliile în adâncul pământului, de către beilerbeiul de Rumelia, Ahmed Paşa – Allah să îi dea măreţie pentru totdeauna – soldaţii rumelieni şi răposatul Isa Bey, şi au căzut mai apoi în mâinile duşmanilor. În timp ce soldaţii din armată trimişi pentru a cuceri această cetate şi padişahul cu steagul erau pe drum la distanţă de două zile, Ahmed Paşa ajunsese deja la cetate. Voinicii rumelieni au venit din toate părţile, zgomotele luptei şi ţipetele ostaşilor făcându-se auzite în patru zări şi în

* Acest text a fost simplificat din Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, I, Istanbul, 1264, pp. 520–522.

sfârşit vântul victoriei a bătut de partea otomană şi în prima zi a lunii august, cetatea a fost cucerită. Copacul necredinţei din inimile diavolilor aflaţi în cetate a fost doborât de săbiile înfuriate ale gaziilor* rumelieni. Cu ajutorul lui Allah, cetatea s-a alipit din nou avuţiilor ocrotite de padişah. Iar prin cucerirea cetăţii Sabac s-a pătruns nu doar în coastele** ungurilor, ci şi ale europenilor şi poate ale tuturor necredincioşilor. În acea zi vestitorul biruinţei şi al sorţii a ridicat steagul victoriei. În a treia zi a aceleiaşi luni s-au unit în faţa cetăţii cu soldaţii beilerbeiului. Apoi soldaţii s-au îndreptat către insula Srem*** ca un şiroi de ape, atacanţii au fost trimişi prin împrejurimi, iar aşezămintele necredincioşilor aflate la câteva zile distanţă au fost dărâmate şi arse. O parte din necredincioşi care au fost prinşi au fost daţi pradă săbiilor. Copiii au fost luaţi prizonieri şi soldaţii s-au bucurat pe deplin de prăzile găsite. Având statutul de poartă a ţărilor păgâne şi de refugiu al diavolului, marea cetate a Belgradului, aflată la punctul de unire al Dunării cu râul Sava, se înălţă până la ceruri, bastioanele şi zidurile sale sunt una cu planeta Saturn, şi poate că turnul atinge stelele strălucitoare, iar cupola ajunge mai sus decât cerurile. Dacă gândul ar zbura o mie de ani în adâncurile pământului ar fi un vis neîmplinit din vremuri străvechi să ajungă la capătul lui. Marii noştri străbuni şi-au comparat biruinţele cu vânarea pasării Phoenix, au asemănat cucerirea cetăţilor cu aceea a stelelor şi au făcut totul pentru a le salva din mâinile păgânilor. În ziua de 26, miercuri a aceleiaşi luni, soldaţii, iuţi ca fulgerul, impunători ca munţii şi năvalnici ca marea au coborât împreună cu padişahul spre fortăreaţa cu numele Zemin aflată la malul râului Sava. Atacată dintr-o parte

* Luptător în numele religiei (n.tr.).

** Numele cetăţii Sabac în limba turcă este Böğürdelen, care înseamnă „care înţeapă coastele" (n.tr.).

*** Regiune fertilă a câmpiei Panoniei în Europa, între Dunăre şi Sava. Este împărţită între Serbia la est şi Croaţia la vest (n.tr.).

de marele vizir Piri Mehmed Paşa, din cealaltă de vizirul Mustafa Paşa, din faţă dinspre Dunăre de beilerbeiul de Rumelia şi fiind construite şi tranşee, cetatea a fost împresurată din toate părţile, iar tunurile şi puştile le-au amintit de moarte celor din cetate. Puşcaşii au aruncat asupra necredincioşilor o ploaie de gloanţe asemenea păsărilor negre. Au fost ciuruiţi cu tunurile. Uşile biruinţei s-au deschis, iar cu ajutorul lui Allah şi strădania padişahului periferiile au fost cucerite în a cincea zi a sfintei luni a Ramadanului. Dar necredincioşii din cetate nu au plecat capul, declarându-şi împotrivirea şi încăpăţânarea. Padişahul s-a înfuriat şi tunurile au fost din nou pregătite în periferia salvată şi în celelalte părţi şi fiecare azvârli focuri ca tunetele iar cerurile s-au înnegrit de fumurile lor. Au fost săpate şanţuri şi au fost făcute tuneluri. Apoi au mai urmat trei atacuri şi necredincioşii au fost luaţi sub asediu. Atunci când mina aflată într-unul din tuneluri a explodat, bastioanele s-au prăbuşit şi steagurile biruinţei s-au înălţat din toate părţile. Necredincioşii, neavând altă şansă decât aceea de a-şi cere iertare pentru a-şi salva vieţile, au venit de bunăvoie cu o mie şi una de sentimente de supărare şi umilinţă şi au făcut demersuri pentru a cere ocrotirea sultanatului de la poporul califatului şi conducătorul gloriosului stat. Padişahul lumii a scris firman pentru cruţarea necredincioşilor rămaşi neatinşi de sabia Măriei Sale, iar cetatea amintită a fost curăţată de acei păgâni inutili. Bisericile au fost transformate în moschei iar legile lor nedrepte au fost înlocuite de şeriat*. A doua zi a fost făcută rugăciunea de vineri împreună cu soldaţii victorioşi şi au fost rostite predici în numele padişahului. S-a dat de veste că în afară de cetăţile despre care s-a pomenit, alte cetăţi ale căror bastioane ajungeau până la pleiade, iar fundaţiile până în adâncul pământului, aşezăminte şi pământuri ce le aparţineau, râurile, munţii şi dealurile au fost cucerite cu

* Legea sacră, religioasă a Islamului (n.tr.).

bunăvoința lui Allah și au fost alipite pământurilor ocrotite ale Imperiului Otoman și alăturate celor aparținând padișahului. Mulțumindu-i lui Allah nemijlocit și aducându-i slavă, ne rugăm pentru continuitatea statului Măriei Sale padișahul. Întregul popor și mai ales cei de pe pământurile acestea au fost atât de fericiți, încât este de neimaginat ca vârful condeiului să poată reda o miime din bucuria lor. Dorința noastră de la preamăritul Allah este ca această mare biruință să fie o cale de deschidere către alte victorii. Dușmanii Măriei Sale padișahul, să fie învinși și ruinați! Supremul sultanat să-i fie bucuros și steagurile biruinței să fluture în vânt până la judecata zilei de apoi. Pentru profetul Mahomed și drepturile urmașilor lui neprihăniți".

Moartea prinților

Suleyman cucerise Belgradul, dar pe drumul de întoarcere a primit vestea morții fiilor săi, prințul Murad, despre care se spune că de-abia începuse să meargă, și prințul Mahmud, care avea nouă ani și era probabil fiul său cel mai mare. Această veste a fost devastatoare pentru padișah. Cei doi fii muriseră înainte de a apuca să se bucure de victorie. Sultanul nu mai avea decât un fiu în viață, pe prințul Mustafa. Mama prințului Mustafa era Mahidevran, care se spune că era de origine cercheză, muntenegreană sau albaneză și care, pe când sultanul era guvernator la Manisa, era preferata lui. Dar în câteva luni, după ce sultana Hurrem avea să-i dea naștere prințului Mehmed, numărul prinților a crescut la doi.

Lupta diplomatică

Pe când era încă la Belgrad la 10 septembrie 1521, sultanul Suleyman Legiuitorul a trimis o scrisoare de cucerire noului conducător al cavalerilor ioaniți Philippe Villiers de l'Isle-Adam, în care-i dădea de știre despre cucerirea Belgradului. Conducătorul a văzut această scrisoare ca pe o amenințare ascunsă care expunea clar planurile sultanului pentru el și insulă. De aceea i-a răspuns în aceeași manieră. Mai apoi, Suleyman, în a doua scrisoare trimisă la Rodos, a scris: „Nici nu pot să-ți spun cât mă bucur că ai primit scrisoarea. Vreau să știi că încă nu mă mulțumesc cu victoria de la Belgrad. Mai sper într-o altă victorie, chiar îmi promit asta mie și vreau să știi și tu, cel la care mă gândesc tot timpul, despre speranța mea".

Marele conducător a răspuns la declarația de război în felul următor: „Nu mă deranjează faptul că te-ai gândit la mine, pentru că și eu mă gândesc la tine. Menționezi din nou victoria de la Belgrad, spui că nu-ți este de ajuns și că speri la o alta. Mai mult, îți promiți ție însuți această victorie și proclami războiul înainte de a începe. Vezi să nu fii dezamăgit, pentru că planurile pe care ți le faci în grabă sunt sortite eșecului, mai ales într-un război".

Cucerirea Rodosului

La divanul care s-a întrunit pentru a dezbate problema Rodosului, majoritatea membrilor n-au fost de acord să se plece în campanie, considerând că această victorie va fi una grea. Însă marele vizir Piri Pașa a susținut plecarea motivând că insularii nu vor putea primi niciun ajutor de la creștinii din Europa și spunând: „Am cucerit Belgradul, vom cuceri si Rodosul". Atunci, unii dintre viziri au amintit că pe vremea sultanului Mahomed al II-lea insula n-a putut fi cucerită.

Piri Pașa le-a răspuns acestora că flota otomană și armata sunt mult mai bine pregătite decât erau în acea perioadă. Suleyman, având cunoștință de vasele capturate de pirați între Egipt și Istanbul și știind că nu se va putea asigura protecția otomanilor dacă nu vor cuceri Rodosul, a sprijinit campania. Cu susținerea marelui vizir de către padișah, s-a hotărât plecarea în campania de cucerire.

După luarea deciziei, s-au făcut pregătiri majore. O parte din armată a plecat împreună cu flota, iar cealaltă parte a pornit cu Suleyman pe uscat spre Marmaris. În acest timp, pentru că existau îndoieli în privința lui Şehsuvaroğlu Ali, beiul din Dulkadir, a fost trimis la el Ferhad Paşa. În timp ce padişahul era pe drum, a aflat că Şehsuvaroğlu Ali a fost ucis împreună cu toţi copiii săi. Înainte ca flota să iasă din strâmtoarea Bosforului, sultanul Suleyman, vrând să respecte regulile Coranului, i-a declarat război în mod oficial conducătorului Rodosului pe 1 iunie. Singurul răspuns pe care acesta putea să-l dea era că va apăra onoarea cavalerilor ioaniţi şi libertatea insulei cu toate mijloacele de care dispunea. Astfel, cavalerii au început fortificarea zidurilor cetăţii şi au cerut ajutor creştinilor europeni.

Flota a ajuns prima pe insulă şi a început deja asediul. Trupele venite pe uscat au sosit pe insulă cu vaporul. Cetatea din Rodos nu putea fi cucerită cu tunurile şi astfel Piri Paşa a ridicat turnuri din saci plini cu pământ şi a pus puşcaşii să-i atace pe cavalerii care trăgeau de pe metereze. S-au săpat şi galerii spre cetate, dar şi cavalerii au ripostat, săpând şi ei galerii dinspre cetate, făcând ca încercările otomanilor să eşueze. Cu toate că trecuseră şapte luni, nu s-au făcut progrese semnificative în cucerirea cetăţii. Pentru prima dată s-a organizat un atac de proporţii, însă fără reuşită. Între timp, vremea s-a răcit şi au început ploile, care au provocat inundaţii, ceea ce a îngreunat şi mai mult asediul. Însă după atâtea eforturi, nu puteau să se retragă doar pentru că venea iarna. La întrunirea divanului s-a hotărât iernarea în Rodos şi chemarea lui Ferhad Paşa. După sosirea acestuia cu soldaţii săi pe insulă, cavalerii au înţeles că nu vor mai putea rezista.

La 26 decembrie 1522 cetatea a fost preluată cu condiţia ca toţi cavalerii să poată părăsi insula. Majoritatea bisericilor de pe insulă au fost transformate în geamii, începând cu biserica Saint John. Au fost salvaţi cei 6 000 de prizonieri musulmani

din închisorile cetăţii. Cei aflaţi în cetatea Bodrumului care aparţinea de Rodos şi în insulele mai mici din jurul Rodosului precum Leryoz (Leros), Istankoy (Kos), Kelemez (Kalimnos), Incirli (Nisyros), Ileki (Tilos), Herke (Halki), Limonya (Lirnonia) şi Sombeki (Symi) au venit să-şi declare vasalitatea.

Primul lucru pe care l-a făcut Suleyman după ce a preluat Rodosul a fost să îi găsească pe fiul lui Cem Sultan, Murad, şi pe nepotul acestuia, Cem şi să-i ucidă, însă un alt fiu al lui Cem Sultan a reuşit să fugă. Suleyman s-a reîntors la Istanbul abia la începutul lui februarie 1523.

În 1522, după cucerirea Rodosului, toate statele din Europa Centrală şi de Vest şi-au întors privirile către turci. În anii 1522-1523 au apărut 80 de cronici despre cucerirea Rodosului de către otomani. Începând cu domnia lui Suleyman, Imperiul Otoman a constituit un adevărat pericol pentru Europa.

Scrisoarea de înştiinţare a cuceririi Rodosului

După cucerirea Rodosului i-a fost trimisă următoarea scrisoare cadiului* de Bursa, Mevlâna Abdülkadir**:

„Tu Mevlâna Abdülkadir, înţeleptul cadiilor musulmani, trimis de Allah peste întregul popor, cel mai bun dintre cei care apără unitatea imperiului, sursa bunăvoinţei şi a cunoaşterii, moştenitorul înţelepciunii profeţilor – Allah să îţi sporească înţelepciunea – atunci când acest firman măreţ va ajunge în mâinile tale, să ştii că:

Încă de la începutul sultanatului meu care s-a sfârşit cu o victorie şi de la apariţia firmanului califatului până acum nu am pregetat niciun efort pentru a face cunoscută religia şi pentru a

* Cadiu: un judecător care aplică legea *Şaria* şi legea *Kanun* şi administratorul-şef al unui *kadilik* (n.tr.).

** Acest text a fost simplificat din Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, I, Istanbul, 1264, pp. 522-525.

zdrobi semnele blasfemiei şi ale despotismului, toate cu ajutorul lui Allah. Şi deoarece unul din obiceiurile mele bune este ca sabia războaielor sfinte să se afle deasupra capetelor şi cadavrelor necredincioşilor haini, l-am trimis pe vizirul meu Mustafa Paşa cu vapoarele pline cu arme ale morţii să cucerească cetatea fără noroc din Rodos. După el, am plecat şi eu de la cetatea de scaun din Istanbul către Üsküdar. Am înaintat neîncetat, fără să fi poposit două zile în acelaşi loc. După primirea firmanului meu, Mustafa Paşa, deschizându-şi aripile victoriei pe vapoarele amintite a pornit la drum ajutat de vântul norocos al lui Allah şi a ajuns într-un final la cetatea de pe insula Rodos. Cu iuţeală, pricepere şi meticulozitate a debarcat imediat ostaşii, tunurile şi celelalte arme de război care se aflau în vapoare. Iar eu, când mai aveam puţin până să ajung, precaut fiind, l-am trimis pe vizirul Ahmed Paşa înaintea steagurilor mele. Atunci când mai rămăsese o distanţă de 2-3 zile, a ieşit şi el la drum în urma firmanului meu şi a ajuns pe insula Rodos. Demonstrându-şi curajul şi vitejia, luându-şi măsuri de precauţie şi având o intuiţie extraordinară, s-a dedicat finalizării cuceririi.

Observând locurile prielnice pentru a încercui fortăreaţa, Mustafa Paşa împreună cu beilerbeiul de Rumelia Ayas Paşa şi beilerbeiul de Anatolia Kasîm Paşa şi cu Bali Aga, comandantul supuşilor mei ieniceri – ostaşii de Rumelia şi de Anatolia, au încercuit fortăreaţa într-o clipită. În timp ce ei s-au pregătit de război, aruncându-se apoi în luptă, eu am ajuns în portul Marmarosi din provincia Menteşe. În zorii zilei am urcat împreună cu un număr de ostaşi pe vaporul în formă de semilună şi m-am dus pe insula despre care este vorba. De la naşterea Islamului şi până în zilele noastre locurile acestea împreună cu văile si câmpiile lor au rămas ascunse până şi de padişahii faimoşi, cu săbii ascuţite. Partea de est a fortăreţei a fost împrejmuită de marele vizir Mehmed Paşa împreună cu beii şi conducătorii unor provincii din Anatolia şi Rumelia, cu ienicerii, cerchezii şi voluntarii veniţi din Egipt. De la naşterea Islamului şi până azi cucerirea cetăţii Rodosului, care aducea pagubă tuturor călătorilor de pe mare şi vărsa sângele negustorilor, era de neimaginat, şi nimeni nu putea să povestească cât de bine fortificată era. Instrumentele de măsură ale eruditilor sunt insuficiente pentru a aprecia lungimea şi lăţimea zidurilor şi a uşilor. Pe lângă adâncimea tranşeelor indicele binoclului este doar o iluzie, iar cerul ar fi invidios la înălţimea acoperişului său, zidul cetăţii şi vârful turnului se înalţă până la coroana soarelui. Imprudenţa locuitorilor cetăţii de a se închina la idoli şi a se opune Islamului a stârnit furia săbiilor ascuţite ale sultanilor răsăritului şi apusului. De atâţia ani de zile niciunui padişah cuceritor de cetăţi nu i-a fost scris să o stăpânească şi a rămas astfel un loc râvnit de mulţi. Cetatea era înconjurată de ostaşii mei, în diferite locuri au fost montate tunuri, zgomotul războiului se ridicase la ceruri, cei care auzeau bubuitura tunurilor asemenea răcnetului unui elefant sau sunetului scos de trompeta îngerului Gabriel erau înlemniţi de frică. Mortierele se înălţau şi coborau deasupra capetelor acelor necredincioşi, atacându-i zi şi noapte, ca o ploaie de pietre. Erau atât de îngroziţi de tunuri şi puşti, încât nu îndrăzneau să iasă în afara zidurilor şi bastioanelor cetăţii. Pe scurt, războiul a durat zile şi nopţi, de dimineaţa până seara; dar porţile biruinţei au rămas închise. Apoi, în jurul cetăţii au fost vărsate grămezi de pământ ca nişte munţi, au fost construite turnuri, au fost săpate tranşee şi s-a ajuns la tranşeele cetăţii. Pe data de 4 octombrie 1521 cetatea a mai fost atacată o dată cu săbiile şi puştile din două părţi. Ostaşii s-au năpustit asupra zidurilor ca nişte şiroaie de apă. Atunci când au atacat, au pus mine la bazele unor turnuri şi ziduri ale cetăţii şi le-au dat foc, fortăreaţa căzând asemenea frunzelor de toamnă şi plecându-se umilă. Zidurile puternice ale cetăţii s-au dărâmat şi s-au făcut bucăţi, însă trufia necredincioşilor din cetate nu a putut fi nimicită. Au aruncat asupra luptătorilor cu

pietre, cu foc şi tot ce au găsit în afară de tunuri, şi ne-a fost imposibil să le învingem rezistenţa. Dar pentru că am pus mult suflet în ceea ce mi-am propus şi cu ajutorul lui Allah, am reuşit să le ţinem piept şi să-i înfrângem până la urmă. Deasupra grămezilor de pământ şi la marginea tranşeelor am montat tunuri cu chip de dragon. S-a pătruns prin galerii şi tranşee sub ziduri, săpându-se astfel temelia. O mare parte din fortăreaţă şi din ziduri s-a dărâmat de la un cap la altul, făcându-se una cu pământul. Au fost deschise porţile biruinţei şi s-a pătruns imediat în case şi în pieţe. Tranşeele construite de acei necredincioşi au fost distruse. Pe data de 29 noiembrie 1522 în ziua de Aşure* a fost lansat încă un atac şi săgeţile pline de ură ale răzbunării au căzut ca o ploaie peste aceşti ticăloşi. Fumurile tunurilor s-au înălţat la ceruri şi până şi păsările s-au speriat de înflăcărarea ostaşilor. Pulberea şi scrumul au acoperit totul în jur, iar cupolele fără seamăn s-au făcut una cu pământul. Dar precum zvâcnirile celor gâtuiţi, s-au încăpăţânat din nou şi de teamă să nu-şi piardă viaţa, şi-au întins mâinile să apuce orice obiect, s-au înfuriat şi au atacat din toate părţile cu puşti, săbii şi alte arme de luptă. Ghiulelele tunurilor au aruncat în aer nenumărate stânci iar pacostea a căzut aşa de tare asupra lor, încât încăpăţânarea lor nu a reuşit să o învingă. Poporul acela distrus parcă s-a transformat într-o navă prinsă în vârtejul format între fortăreaţă şi valurile mării.

În urma acestui dezastru necredincioşilor parcă le-a căzut cerul pe cap şi le-a pierit graiul. Idolii lor au fost învinşi şi fiecare din ei s-a transformat din crocodili ai fluviilor în şopârle sau poate chiar în furnici nesemnificative, dar au ştiut că nu a mai rămas altă cale de a scăpa din gheara pieirii în afară de aceea de a intra în adevărata cetate a rugii. Însuşi Migal Mastor, liderul

* Zi semnificativă în religia Islamică, în care este preparat un desert numit Aşure compus din cereale, fructe şi alune, migdale ş.a. (n tr.).

lor, împreună cu ceilalţi ostaşi de seamă s-au plecat la poalele ocrotitoare ale conducătorului statului şi, bătând la uşa îndurării, şi-au cerut iertare. Deoarece au venit şi au predat cheia cetăţii, în numele mărinimiei care trebuie arătată de un padişah, le-am cruţat vieţile celor care s-au supus şi i-am lăsat să rămână alături de ceilalţi locuitori ai statului meu. Toţi musulmanii care căzuseră prizonieri în mâinile acestor năpăstuiţi, tineri şi bătrâni, au fost eliberaţi. Mulţumesc lui Allah că după atâţia ani de zile cetatea Rodosului, plină cu năpastă şi necredinţă, a fost curăţată cu ajutorul Său şi prin eforturile ostaşilor islamului, iar locurile în care aceştia se închinau la idoli au fost transformate în lăcaşe de cult musulmane ale oamenilor de credinţă. Drumurile către Mecca şi Medina sunt acum ferite de necredincioşii haini. În afară de cetatea Rodosului au mai fost cucerite cetăţile Kos, Tahtalî, Bodrum şi alte unsprezece cetăţi împreună cu toate insulele, trecătorile, pământurile, locurile ce le aparţineau, munţii şi dealurile lor făcând acum parte din statul meu ocrotit.

Fie ca pământurile musulmane să fie mereu stăpânite şi luminate de steagul meu, simbolul victoriei, iar vitejii mei ostaşi să mai cucerească şi alte teritorii vaste.

Supusul meu Çaşnigir Ahmed a fost trimis să îţi vestească această mare şi fericită biruinţă. Să dea Allah ca atunci când vei afla, să organizezi diferite serbări, să împodobeşti oraşul, dând de ştire şi celor din jur despre această victorie şi să te rogi pentru o existenţă cât mai îndelungată a statului meu şi trăinicia sultanatului meu. Află despre toate acestea şi ai încredere în scopurile mele măreţe.

A fost scrisă în decembrie 1522, în cetatea Rodosului".

Demiterea marelui vizir Piri Paşa

Singurul mare vizir turc pe care l-a avut Yavuz a fost şi ultimul mare vizir al sultanului. Datorită faptului că Yavuz îşi ucidea marii viziri la cea mai mică greşeală, în popor a început

să circule un fel de blestem: „Să ajungi marele vizir la sultanul Selim” la adresa cuiva pe care te supărai. Fiind conştient că posibilitatea de a-şi urma predecesorii era destul de mare, Piri Paşa l-a întrebat într-o zi pe Yavuz când avea să-l ucidă şi pe el, iar acesta i-a răspuns mai în glumă mai în serios că încă nu găsise pe cineva mai bun în locul lui şi că îl va omorî doar atunci. Piri Mehmed Paşa, care reuşise să rămână în viaţă pe timpul domniei lui Yavuz, a fost şi marele vizir al lui Suleyman o perioadă după moartea padişahului Yavuz.

Suleyman, după ce s-a întors la Istanbul, din cauza intrigilor celui de-al doilea vizir Ahmed Paşa, l-a demis pe Piri Paşa şi în locul său l-a avansat, într-un mod fără precedent şi împotriva obiceiului, pe Ibrahim Aga, cel cu care copilărise, de la rangul de hasodabaşî* la cel de mare vizir.

Makbul** Ibrahim Paşa

Al doilea mare vizir al sultanului Suleyman, cel cunoscut şi sub denumirile de Pargalî, Fren, Maktul***, Makbul, s-a născut în 1494 în oraşul Parga din Grecia de astăzi, ca fiu al unui pescar. Când era copil a fost răpit de piraţi şi a fost vândut unei văduve din Manisa. Femeia i-a asigurat lui Ibrahim o educaţie aleasă. Acesta era foarte talentat la muzică şi a urmat studii şi în acest domeniu.

Sultanul Suleyman se întâlnise din întâmplare cu Ibrahim pe când era prinţ şi sangeacbei la Manisa. Prinţul Suleyman l-a luat pe Ibrahim la palat şi între cei doi s-a înfiripat o prietenie care a devenit tot mai strânsă cu trecerea timpului. Atunci când sultanul Suleyman a venit de la Manisa la Istanbul pentru a urca pe tron, l-a adus cu el şi pe prietenul său de încredere, Ibrahim.

* Şef al camerei private (n.tr.).
** *Makbul*: favorit (n.tr.).
*** *Maktul*: ucis (n.tr.).

Acesta, datorită prieteniei cu padişahul şi a inteligenţei sale, a urcat treptele puterii foarte repede.

Lui Ibrahim, care ştia greacă, persană şi italiană, îi plăcea să citească poveştile despre Hannibal, cel care a nimicit armata romană, şi cele despre Alexandru cel Mare. Urmărea îndeaproape evenimentele din Europa şi nu se dădea niciodată în lături de la a-i arăta padişahului cunoştinţele sale.

Sultanul Suleyman nu s-a despărţit de supusul său de încredere nici la Palatul Topkapî. În 1521, înainte de a pleca în campania de la Belgrad, a început construcţia palatului lui Ibrahim Paşa din Atmeydanî (Sultanahmet), plătind totul cu banii săi. Faptul că padişahul i-a ridicat un palat l-a onorat foarte mult pe Ibrahim, şi în acelaşi timp i-a crescut influenţa şi reputaţia. În scurt timp, Ibrahim Aga a devenit hasodabaşî şi îngrijitorul-şef al şoimilor regali*.

În 1522 Ibrahim Aga a participat în campania de la Rodos. După întoarcerea la Istanbul, prin intrigile celui de-al doilea vizir Ahmed Paşa, Suleyman l-a demis pe Piri Paşa şi în locul său l-a avansat, într-un mod fără precedent şi împotriva obiceiului, pe Ibrahim Aga, cel cu care copilărise, de la rangul de *hasodabaşî* la rangul de mare vizir. Pe lângă funcţia de mare vizir, acestuia i s-a mai dat şi funcţia de beilerbei al Rumeliei.

Nunta lui Makbul Ibrahim Paşa

Ascensiunea lui Ibrahim Paşa nu s-a terminat aici. La sfârşitul anului 1523, Suleyman l-a căsătorit pe marele vizir cu sora sa, sultana Hatice. La nunta fastuoasă a lui Ibrahim Paşa, care a avut loc la palatul din Atmeydanî şi a durat 15 zile, s-a aflat şi padişahul, al doilea vizir Ayas Paşa a fost naş, iar vistiernicul şef Mustafa Çelebi a fost cel care ţinea şerbetul**.

* Persoană care avea grijă de şoimii de vânătoare ai sultanului (n.tr.).
** Şerbetul se servea musafirilor la anumite ceremonii (n.tr).

Revolta trădătorului Ahmed Paşa

Al doilea vizir Ahmed Paşa, dezamăgit că nu a fost desemnat în funcţia de mare vizir, ceru să plece; a fost numit beilerbei al Egiptului. Însă în timpul şederii sale acolo, pe la începutul lui 1524, s-a revoltat şi a încercat să formeze un stat independent, condus de el. A fost de îndată ucis de ienicerii care se aflau la Cairo.

Pentru a restabili puterea Imperiului Otoman în Egipt, a fost trimis acolo marele vizir. Trecuseră numai patru luni de la nunta lui Ibrahim Paşa. Suleyman l-a însoţit pe acesta până la insule, gest fără precedent. Împreună cu unii dintre cei mai importanţi birocraţi ai acelei perioade, Celalzade Mustafa Çelebi şi vistiernicul Iskender Çelebi, pe la începutul lui aprilie 1523 Ibrahim Paşa a ajuns în Egipt şi a dat ordin să se găsească şi să se studieze vechile legi şi registre de taxe, cu scopul de a pregăti un nou cod de legi. În numai trei luni de zile Ibrahim Paşa a reuşit să restabilească ordinea în Egipt, fapt care i-a crescut şi mai mult faima.

[illegible]

Statul safavid, care s-a format la răsărit pe la începutul secolului al XVI-lea, în ultima perioadă a sultanatului lui Baiazid al II-lea, devenise un pericol iminent pentru otomani. Şahul Ismail venise în anul 1500 lângă Erzincan, îşi adunase partizanii din Anatolia şi plănuise să facă o revoluţie acolo, profitând de condiţiile politice prielnice din Anatolia centrală, însă măsurile eficiente luate de sultanul Baiazid al II-lea l-au împiedicat să-şi realizeze visul, acesta îndreptându-se mai apoi către Tabriz. În anul 1501 l-a învins pe conducătorul Akkoyunlu* Elvend Mirza la Şürur şi a intrat în Tabriz, creându-şi aici propriul stat. A

* Akkoyunlu (*Ak Koiunlu*) : stat turcoman-azer medieval în Azerbaidjan (1467-1501).

cucerit mai apoi Persia, Kirman, Rey, Yezd şi Bagdadul, şi a devenit cea mai mare putere din regiune.

După căderea statului Akkoyunlu, dorinţa de a profita de lipsa unei guvernări în estul Anatoliei avea să-i aducă negreşit faţă în faţă pe adversari. După un timp, Safavizii şi otomanii au intrat în lupta de mii de ani dintre Est şi Vest pentru stăpânirea Anatoliei.

Turcii din Anatolia au fost de fapt turkmenii care au creat statul safavid sub conducerea şahului Ismail şi au plecat spre Iran din diversele regiuni ale Anatoliei precum Antalya, Maraş, Amasya, Sivas şi Tokat, la invitaţia şeicilor din Erdebil, terminându-se astfel dominaţia Akkoyunlu din regiune. În mare parte, statul safavid era organizat în triburi anatoliene ca Ustacalu, Rumlu, Tekelü, Dulkadir şi Varsak. Până la şahul Abbas, armata safavidă era formată aproape în totalitate din trupe aparţinând acestor triburi.

Partizanii Safavizi turkmeni care trăiau în Anatolia nu au plecat cu toţii în Iran. Şahul Ismail, folosind o politică pe care aveau să o urmeze şi succesorii săi, fie pentru a câştiga mână de lucru şi a se extinde către vest, fie pentru a-şi slăbi adversarii, adică pe otomani, a început să se preocupe mai mult de Anatolia.

O altă miză importantă în lupta dintre cele două state era câştigarea controlului asupra comerţului cu mătase. Mătasea, care era subiectul unui comerţ de caravană foarte intens între Tabriz şi Bursa, era una dintre cele mai importante surse de câştig atât pentru economia Iranului, cât şi pentru cea a Imperiului Otoman. O luptă asemănătoare se mai dăduse şi între otomani şi Akkoyunlu, în stăpânirea cărora se afla Iranul înainte de a fi ocupat de Safavizi.

Având în vedere că statul safavid reprezenta un pericol din ce în ce mai mare, iar Baiazid al II-lea îmbătrânise şi nu mai putea lupta împotriva şahului Ismail, Imperiul Otoman a trebuit

să-şi schimbe sultanul. Yavuz a urcat pe tron şi după ce şi-a eliminat fraţii, a pornit la luptă împotriva şahului Ismail şi pe 22 august 1514 i-a învins pe Safavizi în bătălia de la Çaldıran. După această înfrângere, şahul Ismail nu s-a mai apropiat de Statul Otoman. În 1524, după moartea şahului Ismail, locul său a fost luat de fiul lui de 10 ani, şahul Tahmasp. Conducerea otomană nu a încercat să profite de schimbarea de la tron din Iran pentru că în acea perioadă evoluţia evenimentelor din Europa era prioritară, Iranul nu constituia un pericol direct, iar campanile din această ţară erau de obicei anevoioase şi în general nu se obţineau rezultatele dorite. Însă Nişanci* Celalzade a trimis următoarea scrisoare de ameninţare către şahul Tahmasp**:

„Tahmasp Bahadîr, atunci când firmanul meu care trebuie respectat va ajunge în mâinile tale, să ştii că după plecarea pe lumea cealaltă a tatălui meu sultanul Selim Han, sultanatul şi tronul califatului mi-au rămas mie. Teritoriul nesfârşit al Imperiului Otoman şi toate provinciile protejate în lung şi-n lat au fost închise sub sceptrul puterii mele şi al firmanului meu. Padişahii s-au înclinat în semn de dragoste şi respect pe pământurile unde se află poarta raiului meu, arătându-şi supunerea faţă de lăcaşul meu care reprezintă refugiul universului. Acum chiar şi tu, uraganul vitejiei, ai primit o mică parte din pedeapsa puterii mele teribil de zdrobitoare. Erai prada mea cu o săgeată înfiptă în trup, ca o pasăre a spiritului care a scăpat de vulturul aducător de moarte şi de uliul care zboară în înălţimi. Pe câmpul de luptă universul mare ţi s-a părut mic, strigătele vitejilor mei care vânau duşmani, vacarmul tunurilor şi al puştilor au îngrozit şi fiinţa-ţi nefericită care a intrat în panică

* Membru al Divanului care desena *tugra-ua* – monograma oficială a sultanului – pe documente, pentru a confirma legalitatea acestora (n.tr.).

** Acest text a fost simplificat din Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, I, İstanbul 1264, pp. 541–543.

şi pe soldaţii tăi îndrumaţi de diavol. Dar cum în firea lăudată a străbunilor mei din neamuri nobile se regăsesc omenia, mila nemărginită şi generozitatea şi nefiind în obişnuinţa lor să alerge după cei ce fug şi să îi ucidă pe cei slabi, când ar fi fost posibil să şterg de pe pagina timpului cu săbiile strălucitoare ale ostaşilor mei prezenţa ta mânjită cu mizerie, am închis ochii şi ţi-au fost jefuite comorile şi provinciile prospere, iar poporu-ţi necredincios adunat sub steagul tău a ajuns hrană săbiilor luptătorilor mei. Dacă în sufletul tău păgân şi rătăcit ar fi existat un strop de curaj, ai fi pierit de mult. Prin bunăvoinţa noastră am considerat că aşa trebuie procedat şi ţi s-a acordat îndurare pentru a salva vieţi de sabia noastră. De ce nu ţi-ai trimis oamenii la lăcaşul meu, refugiul universului, la divanul meu, care nu este diferit de ceruri, pentru a-ţi declara supunerea? Mintea ta neghioabă şi orgoliul tău, persistenţa în erezie mi-au dat un motiv pentru a mă îndrepta în curând, cu voia lui Allah, către ţinuturile tale de la răsărit. Am hotărât să ne stabilim corturile pe ţinuturile Tabrizului sau poate pe meleagurile Iranului; în provinciile Turan, Samarkand şi Khorasan.

Motivul pentru care am întârziat până acum îl reprezintă cetăţile mari ale Belgradului şi Rodosului aflate la capătul ţinuturilor Imperiului Otoman în mâinile necredincioşilor unguri şi europeni. Fiecare din aceste cetăţi reprezenta o grozăvie a timpului. Pentru a fi salvate au fost atacate de soldaţi bine înarmaţi. N-au rezistat atacului şoimilor mari albi şi au fost cucerite în scurt timp, iar bisericile le-au fost transformate în geamii şi lăcaşe de cult ale musulmanilor, ritualurile lor profane şi eretice au fost transformate în rugăciuni.

Acum află că soldaţii mei se îndreaptă către tine, îţi vom ataca provincia şi vom ieşi victorioşi. Vitejilor renumiţi li s-a dat deja de veste despre starea de război, la fel cum şi tu ai fost anunţat. Află că, dacă înainte de a intra ca nişte munţi uriaşi, cu o oaste numeroasă în provincia ta şi înainte de a-ţi jefui meleagurile, îţi

vei scoate de pe cap coroana necredinței și dacă vei urma drumul străbunilor tăi, te vei îmbrăca cu fetru asemenea dervișilor rătăcitori și te vei retrage într-un mic lăcaș de cult al lor, ascultându-i pe subordonații mei, statul și fericirea vor fi ale tale; vei avea parte numai de bine. În caz contrar, dacă nu renunți la lăudăroșenie și orgoliul tău de faraon, vei pieri pe drumul ereziei. Să dea Allah ca atunci când larma luptelor, durerea provocată de sulițele ostașilor și zgomotul tunurilor ce bubuie ca fulgerele vor ajunge la tine să îți dai seama în ce situație te afli. Nu-ți voi da pace și voi curăța cu ajutorul lui Allah pământurile lumești de prezența ta mizeră, chiar de te-ai face mic cât o furnică și-ai intra într-o gaură de pământ sau te-ai transforma într-o pasăre de pradă și vei zbura în zări. Răspunde acestui firman la care toată lumea se supune și, dacă ești bărbat, să fii pregătit să mori. Asta-i tot".

Revolta ienicerilor

În 1525, la Istanbul, ienicerii s-au revoltat, prădând o mare parte a orașului. Oponenții marelui vizir Makbul Ibrahim Pașa, care urca în mare viteză pe scara prosperității, au profitat de plecarea lui în Egipt pentru a scăpa de trădătorul Ahmed Pașa, care se revoltase, și au instigat ienicerii la luptă. Sultanul Suleyman abia s-a întors de la Edirne și a venit la Kağıthane. Ienicerii, la Istanbul, profitând și de absența padișahului, au jefuit conacele demnitarilor de stat, precum vizirul Ayas Pașa și vistierul Abdüsselam, până la punctele vamale, magazinele și casele oamenilor de rând, chiar și palatul marelui vizir Ibrahim Pașa. A doua zi, mai marii ienicerilor au venit la ușa funcționarilor de rang înalt ai imperiului, precum vizirul Ayas Pașa și vistiernicul Abdüsselam, spunând: „Noi nu am dat consimțământul pentru asemenea daune și nu am avut cunoștință de această infamie. Să se facă inspecție și să se găsească vinovatul".

Sultanul Suleyman, cum a auzit de revolta soldaților, a venit la Istanbul pe mare. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să ceară o anchetă detaliată și când a aflat că agaua ienicerilor* Mustafa Aga i-a instigat pe soldați, a dat imediat poruncă să fie spânzurat. Au fost încarcerați și Mustafa Pașa, intendentul Bali și Reisülküttab Haydar, pentru că au fost implicați în aceste evenimente, și după un timp au fost executați. Datorită intervenției rapide și eficiente a sultanului, revolta a fost înăbușită înainte de a lua amploare.

Nu-ți fie teamă, vin

Regele Spaniei, Carol I**, l-a învins pe regele Francisc I al Franței la 24 februarie 1525 în lupta din nordul Italiei de la Pavia și l-a luat prizonier. Francezii, rămânând neputincioși în fața lui Carol I, au cerut ajutorul otomanilor. Suleyman, în firmanul trimis în ianuarie 1526 ca răspuns la cererea de ajutor a lui Francisc, scoțându-și în evidență grandoarea, enumerând provinciile imperiului, a menționat Franța ca o provincie oarecare, iar despre rege a scris ca despre un conducător de rând, fără să-i precizeze titlul***:

„Eu, care sunt sultanul sultanilor, hanul hanilor, umbra lui Allah pe pământ care încoronează conducătorii, padișahul și sultanul Mării Mediterane, al Mării Negre, Rumeliei, Anatoliei, Karamanului, Rum (Sivas și împrejurimile), al provinciei Dulkadir (Maraș și împrejurimile), al Azerbaijanului, Damascului, Alepului, Egiptului, Medinei, Ierusalimului, al întregii lumi arabe,

---

* Ienicer aga: ofițerul comandant al corpurilor de ieniceri (n.tr.).

** Carol Quintul: (n. 24 februarie 1500-d. 21 septembrie 1558) a fost împărat romano-german din 1519 până la abdicarea sa în 1556. A domnit, de asemenea, ca rege al Spaniei, cu titulatura „Carol I", din 1516 până în 1556 (n.tr.).

*** Halil İnalcık, *Doğu Batı, Makaleler*, I, Ankara, 2005, p. 226-227.

al Yemenului, şi al multor alte ţinuturi pe care străbunii mei le-au cucerit cu puterile lor nimicitoare, cu citadela măreţiei mele, sabia-mi care împrăştie foc şi gravează victorii, sunt sultanul Suleyman Han, fiul sultanului Selim Han, nepotul sultanului Baiazid Han.

Tu, care eşti regele Francisc al provinciei Franţa:

Solul vostru Frangipan a venit la poarta-mi unde se refugiază conducătorii, cu nişte veşti pe care mi le-a transmis printr-o scrisoare şi pe cale orală. M-a anunţat că ţara v-a fost invadată de duşmani, că sunteţi în închisoare şi că ne cereţi ajutorul pentru a vă elibera. Şi tot ce aţi mai spus a fost prezentat la picioarele tronului meu, în cele mai mici detalii. Acum, înfrângerea conducătorilor şi încarcerarea lor nu este un lucru care să ne mire. Nu vă pierdeţi speranţa şi nu vă supăraţi. Un astfel de motiv nu i-a împiedicat pe străbunii mei să continue lupta împotriva duşmanilor şi să aibă cuceriri. Bunicii şi strămoşii mei – Allah să-i odihnească în pace – nu s-au dat niciodată în lături de la a pleca în campanii pentru a-şi alunga duşmanii şi a cuceri ţări. Şi eu, pornind pe urmele lor, am cucerit întotdeauna ţări şi cetăţi greu de supus. Zi şi noapte calul aşteaptă cu şaua pusă şi sabia la cingătoare. Preamăritul Allah să vă dea noroc şi sănătate şi voinţa să i se împlinească. Vă aduc la cunoştinţă că trimisul vostru a fost întrebat şi de alte situaţii şi veşti în afară de acestea.

A fost scris în oraşul mare şi protejat Istanbul, la începutul lunii ianuarie, 1526”.

Bătălia de la Mohács

Trimisul care adusese scrisoarea prin care Franţa cerea ajutor primise şi încurajarea lui Suleyman de a porni o campanie împotriva Ungariei, pentru a-i înghesui pe nemţi de la est. Dacă otomanii reuşeau să cucerească Ungaria, presiunea

Habsburgilor asupra Franţei avea să scadă. Regele Ungariei, Ludovic al II-lea Iagello*, era căsătorit cu sora lui Carol Quintul, împăratul Sfântului Imperiu Roman, şi a arhiducelui Austriei, Ferdinand.

Datorită acestei evoluţii a evenimentelor, conducerea otomană a luat în calcul campania împotriva Ungariei. În acest timp, Carol Quintul a încheiat o înţelegere cu francezii şi l-a eliberat pe Francisc I. Cu toate acestea, conducerea otomană nu a renunţat la campania împotriva Ungariei, prin care Suleyman vroia să-i transmită un mesaj lui Carol Quintul.

Anglia, Franţa, Statul Papal, Veneţia şi Milano au încheiat o alianţă împotriva lui Carol. Din acest motiv, regele Ungariei, Ludovic al II-lea, nu a găsit la Habsburgi sprijinul pe care-l căuta împotriva ameninţării otomane. Armata otomană a pornit la drum în aprilie 1526. A înaintat spre Ungaria în ciuda ploilor torenţiale şi a inundaţiilor. Cetăţile de la Petrovaradin, Ilok, Osijek au fost cucerite una după alta. Ţinta armatei otomane era capitala Ungariei, Buda.

Dacă Habsburgii ar fi înaintat spre est, ar fi putut să rămână între două focuri. Regele Ungariei, care nu mai avea altă soluţie decât confruntarea cu turcii, a întâmpinat armata otomană pe 29 august 1526 la Mohács. Maghiarii au crezut că vor putea învinge armata otomană cu atacul cavaleriei. Dar comandanţii otomani au plănuit ca la atacul pe care cavaleria maghiară avea să îl dea cu soldaţii legaţi unii de alţii cu lanţuri să riposteze retrăgându-se în părţi şi apoi atacând din lateral. Ungurii urmau să fie încercuiţi şi în faţa lor aveau să găsească tunurile şi trupele de puşcaşi. Atacanţii trebuiau să stea la pândă. Bătălia

* Cunoscut şi ca Ludovic al II-lea al Ungariei şi Boemiei (1506-1526). A fost ultimul rege din dinastia Iagello, căzut la vârsta de 20 de ani pe câmpul de luptă de la Mohács, după care turcii victorioşi au ocupat centrul statului ungar de atunci (Bazinul Panonic), administrându-l ca raia turcească, timp de aprox. 150 de ani (n.tr.).

a decurs conform planului, iar cavaleria maghiară a fost prinsă în ambuscadă, fiind uciși cu tunurile și puștile.

În bătălia care a durat două ore, regele Ungariei Ludovic al II-lea s-a înecat în râu pe când fugea, iar mulți demnitari maghiari au fost uciși. 24 000 de soldați din armata maghiară au fost omorâți, iar 10 000 au fost luați prizonieri. Cu toate acestea, pierderile otomane erau foarte mici. După scurt timp de la câștigarea luptei, armata otomană a intrat în Buda, inima Ungariei, însă pentru că orașul nu putea fi apărat cu ușurință, au părăsit capitala după numai două săptămâni.

Odată cu moartea regelui, Ungaria rămăsese lipsită de apărare. În urma victoriei de la Mohács, otomanii s-au confruntat cu o situație la care nu se așteptau: regatul ungar a dispărut din istorie, însă în metodele otomane clasice de cucerire nu exista o politică de supunere imediată. Ei nu se stabileau în țara cucerită deodată, ci aceasta era asimilată etapă cu etapă Imperiului Otoman. Din acest motiv, otomanii n-au vrut să anexeze Ungaria imperiului imediat. Au cucerit numai Srem și împrejurimile sale din zona Dunării de mijloc. Pentru restul regiunilor Ungariei, l-au recunoscut ca rege pe voievodul Transilvaniei Ioan I Zápolya. Însă regele Ungariei a murit fără să lase în urmă succesori, iar Ferdinand I de Habsburg a insistat asupra drepturilor sale datorită legăturilor de rudenie, nerecunoscând regatul lui Zápolya și cucerind nordul Ungariei. O parte din nobilii maghiari au recunoscut regatul lui Ferdinand, iar o altă parte pe cel al lui Zápolya.

După bătălia de la Mohács, echilibrul s-a schimbat în Europa și statul otoman, fără discuție cea mai mare putere din acea perioadă, devenise cel de care depindea viitorul Ungariei. Trimișii austrieci veniți cu acest scop la Istanbul au fost primiți de marele vizir Ibrahim Pașa. În timpul discuțiilor, marele vizir a evidențiat cu fiecare ocazie că era la curent și urmărea îndeaproape evenimentele din Europa, scoțând în evidență

măreția și puterea Imperiului Otoman. Pentru că aceste discuții nu au dus la niciun rezultat, relațiile dintre cele două state s-au stricat. După Mohács, a început o luptă mare pentru Ungaria – stat care a fost motiv de dispută între otomani și Habsburgi aproape 150 de ani.

Statuile aduse de la Buda la Istanbul

Marelui vizir Makbul Ibrahim Pașa îi plăceau foarte mult poezia, literatura, istoria și geografia. El era protectorul artei și al artiștilor.

După bătălia de la Mohács, armata otomană care a intrat în Buda a luat cu ea la întoarcerea la Istanbul trei statui. Makbul Ibrahim Pașa aducea statuile personajelor mitologice Hercule, Apollon și Dionisus de la Buda la Istanbul ca o captură. Muzeul exponatelor Turco-Islamice care se află în piața Sultanahmet a fost palatul marelui vizir Makbul Ibrahim Pașa, care a așezat cele trei statui în curtea sa. Acestea au trezit interesul locuitorilor Istanbulului, care au venit să le vadă. Însă unii nu au privit cu ochi buni această situație, fiind împotriva aducerii pe pământ musulman a unor statui care semănau cu niște zei. Din acest motiv, au început discuțiile referitoare la Ibrahim Pașa, care ar fi de fapt creștin în secret.

La câțiva ani după postarea statuilor, unul dintre poeții renumiți ai timpului, Figani, a scris două versuri care au căzut ca o bombă asupra Istanbulului. Aceste versuri care circulau din gură-n gură au ajuns și la urechea lui Ibrahim Pașa. În poezie, marele vizir era acuzat că postase statuile unor zeități.

Iată ce scrie poetul:

„Au venit doi Ibrahimi pe lume,
Unul a distrus idoli, altul i-a ridicat".

Makbul Ibrahim Pașa s-a enervat destul de tare și a ordonat pedepsirea poetului.

Cu trei zile înainte de a fi executat în primăvara anului 1532, Figani se întâlnise într-o seară cu toţi prietenii săi la conacul lui Kara Balizade pentru a petrece. Acolo, Figani a stat toată seara trist şi tăcut. La sfârşit, pe când toţi musafirii plecau, gazda a mai rămas împreună cu câţiva prieteni apropiaţi şi cu Figani şi au stat de vorbă până în zori pe malul mării.

Kara Balizade l-a întrebat pe poet motivul tăcerii sale, iar acesta i-a povestit visul pe care-l avusese cu o noapte înainte. Poetul se visase urcând în minaret şi recitând chemarea la rugăciune, apoi se trezi speriat. Figani i-a împărtăşit teama că visul nu prevestea ceva bun, dar prietenii acestuia au încercat să-l liniştească, spunând că totul va fi bine.

La trei zile după această întâmplare Figani a fost luat din Tahtakale şi după ce a fost biciuit, a fost plimbat pe măgar şi umilit în public. Apoi a fost dus pe eşafod şi spânzurat.

Revolta şahului Kalender

Aşa cum se spune, Kalender era urmaşul lui Haci Bektaş-i Veli. Revolta iscată pe când Suleyman şi armata otomană erau în Campania de la Mohács din 1526 – una din bătăliile cele mai importante din Anatolia, organizată cu sprijinul Safavizilor - s-a extins în Anatolia centrală foarte repede. Kalender a găsit sprijin la clanurile turcmene nemulţumite de noile reforme, cu probleme financiare şi influenţate de propaganda safavidă. Se spune că adunase în jurul lui 30 000 de oameni.

Înainte de asta, beilerbeiul Rum (Sivas şi împrejurimile) Yakup Paşa a fost învins de rebeli. Apoi, şahul Kalender a fost nevoit să se retragă din lupta de la Câmpia Pasin cu beilerbeiul Diyarbekirului Deli Hüsrev Paşa, dar l-a învins pe beilerbeiul Anatoliei Behram Paşa, însărcinat cu înăbuşirea revoltei. Behram Paşa, sprijinit de data aceasta de beilerbeii de Karaman şi Alep, l-a atacat din nou pe Kalender Çelebi, însă tot fără succes. În luptă şi-au pierdut viaţa beilerbeiul de Karaman şi mai mulţi guvernatori otomani.

Situaţia a devenit periculoasă, iar marele vizir Makbul Ibrahim Paşa a înaintat până la Elbistan cu 3 000 de ieniceri şi 2 000 de cavalerişti din trupele de gardă ale sultanului. După acestea, şahul Kalender, deşi avea de gând să meargă în Iran, s-a răzgândit şi a plecat spre Bagdad. Ibrahim Paşa nu i-a primit în tabăra militară pe soldaţii învinşi de rebeli, însă cavaleriştilor din Dulkadir şi demnitarilor turkmeni deposedaţi de timar* le-a promis că le va reda vechile drepturi, determinându-i astfel pe cavaleriştii deţinători de feude care se despărţiseră de rebeli şi pe demnitarii turkmeni să se alăture marelui vizir. Kalender Çelebi, care rămăsese fără aproape niciun aliat, a fost învins în preajma Elbistanului în 1527 şi ucis.

Molla Kabîz

La câteva luni după înăbuşirea revoltei, o persoană cu numele de Molla Kabîz a produs zarvă mare cu vorbele sale împotriva Islamului. Acesta susţinea că profetul Iisus este mai presus decât profetul Mahomed. Atunci a intervenit marele vizir Ibrahim Paşa care i-a adunat pe cei mai renumiţi gânditori ai vremii şi le-a cerut să combată ideile acestui individ.

Molla Kabîz a fost chemat la Divan în noiembrie 1527 şi a fost întrebat: „Hai, spune acum! Care este scopul tău?" Cadiascherul** Rumeliei Fenarîzade Muhiddîn şi cadiascherul Anatoliei Kadri Çelebi erau şi ei prezenţi. Repetându-şi afirmaţiile, Molla

---

* *Timar*: un fief (feudă) cu un venit anual mai mic de 20 000 acce-le, ale cărui încasări erau păstrate de posesorul condiţionat (sipahi) în schimbul serviciului militar (n.tr.).

** *Cadiascher* (*cazascher*) – cea mai înaltă autoritate judiciară a Imperiului Otoman, după şeyhulislâm. Existau doi cadiascheri, unul pentru Rumelia şi unul pentru Anatolia (n.tr.).

Kabîz răspunse: „După Coran și după spusele profetului, Profetul Isa este mai presus decât profetul Mahomed. Pot să-mi susțin vorbele cu Coranul și exemple. Apoi a citit versete din Coran și a spus câteva din învățămintele profetului.

Auzind acestea, marele vizir a cerut cazascherilor să-l lămurească. Chiar dacă aceștia au primit răspuns la toate întrebările puse, în final n-au reușit să arate netemeinicia afirmațiilor lui Molla Kabîz. Atunci Ibrahim Pașa a spus: „Dacă vorbele acestui om sunt greșite și contrazic doctrinele religioase, trebuie să puteți arăta falsitatea afirmațiilor sale din punct de vedere științific. Nu se cade ca un om de știință să rezolve problemele prin furie și violență". Însă cazascherii susțineau că Molla trebuie ucis, iar marele vizir a înțeles că aceștia nu o vor scoate la capăt cu Molla Kabîz. Pentru că nu au reușit să demonstreze netemeinicia spuselor bărbatului, acesta a fost lăsat să plece.

Padișahul, care urmărea întrunirea Divanului de sus, de la o fereastră cu gratii, le-a spus vizirilor care au venit la el în Camera de primire: „Afirmațiile lui Molla Kabîz nu sunt întemeiate. Nu este corect să-l lăsați să plece". Ibrahim Pașa răspunse atunci: „Dar ce să facem? Cazascherii noștri nu au reușit să-l contrazică și astfel am fost nevoiți să-l lăsăm să plece". Suleyman a ordonat atunci: „Știința nu este exclusivă cazascherilor. Mâine chemați-i la Divan pe șeyhülislâm* și pe cadiul Istanbulului".

Au fost trimise gărzile și Molla Kabîz a fost prins și băgat în închisoare. A doua zi au sosit șeyhülislâmul și cadiul. Molla Kabîz, prezentând câteva versete din Coran și învățăminte ale profetului drept dovadă, încheie spunând: „Din această cauză cred că profetul Iisus este mai presus de profetul Mahomed". Foarte calm, Ibn Kemal i-a răspuns: „În această privință vă înșelați. În înțelesul acestor versete și învățături sunt nuanțe foarte subtile.

* Șeful ierarhiei *ulemalelor* care sunt doctori în dreptul canonic musulman, în drept cutumiar și teologie (n.tr.).

Sensul lor nu este precum credeți. Scopul este acesta...." și astfel îi explică adevăratul sens. Molla Kabîz, care făcea pe grozavul în fața cazascherilor, n-a mai putut răspunde șeyhülislâmului. Atunci, Ibn Kemal a spus: „Lucrurile sunt clare. Ai ceva de spus? Renunți la crezul tău greșit și accepți adevărul?" Molla Kabîz se încăpățâna în a-și susține ideile, și astfel șeyhülislâmul s-a întors spre cadiu și i-a spus: „Sentința juridico-religioasă a fost dusă la îndeplinire, de-acum faceți ce trebuie". Cadiul Istanbulului Sadi Çelebi îl întrebă atunci pe Molla: „Vrei să te întorci pe drumul cel drept?" Susținându-și în continuare ideile, Molla Kabîz a fost condamnat de cadiu la moarte prin decapitare.

Otomanii și protestantismul

La 31 octombrie 1517, odată cu afișarea de către Martin Luther a celor „95 de teze" pe ușa bisericii din cetatea de la Wittenberg, în Europa începea Reforma. Însă mișcările reformiste apărute în Europa au fost combătute de Sfântul Imperiu Roman, care era un stat catolic. Otomanii au urmărit îndeaproape mișcarea protestantă deoarece dădea naștere la o situație în favoarea lor, și anume împărțirea Europei.

Un spion otoman îi trimisese lui Suleyman următorul raport*:

„Mărite sultan!

Pământul de sub picioarele tale ne aduce fericirea și cei care te privesc au o privire pătrunzătoare. După ce se pleacă respectuos în fața ta, acest umil servitor te anunță că negustorul pe nume Zuka din Gjirokastra, care de trei ani încoace călătorește cu stofele sale în Spania, Franța și Statul Papal, dă acum de veste din portul Durres următoarele:

* Acest text a fost simplificat din raportul publicat de Christine Verhaaren'in. Vezi „An Ottoman Report About Martin Luther and the Emperor: New Evidence of the Ottoman Interest in the Protestant Challenge to the Power of Charles V", *Turcica*, 28 (Paris, 1996), pp. 304-305.

Blestemaţii de spanioli stau încă în marele oraş numit Bazilye (Basel ?). Şi din acest oraş până la Viena sunt opt zile pe drum. Acum două luni un german, pe nume Martin Luther, s-a răzvrătit împotriva papei şi a preoţilor catolici. 30 000 de soldaţi de prin părţile Germaniei s-au confruntat cu păcătoşii spanioli într-o după-amiază în locul numit San Borgo, au luptat până seara, iar la lăsarea întunericului păcătoşii spanioli au fugit, căutând refugiu în mai sus-amintitul oraş Basel.

În privinţa flotei, se făcuseră 40 de zile de când negustorul de care am pomenit părăsise Genova şi în portul genovez erau 15 trireme şi o galeră aparţinând păcătoşilor spanioli, care împreună cu căpitanul Andrea Doria au pornit spre Maroc, să atace flota lui Hayreddin Reis. În portul numit Zaragoza o galeră a Spaniei a fost pregătită şi a plecat pe mare la piraterie împreună cu piratul Bel Omo. Şi în portul Marsiliei care aparţine de Franţa, francezii au douăsprezece trireme pe care le-au pregătit pentru acţiuni de piraterie pe mare. Din Malta, Miğalo Masturan are şapte trireme şi o barcă care au fost pregătite şi au plecat pe mare la piraterie. Şi conform mai sus-amintitului negustor Zuka, la trei zile distanţă de Genova, păcătoşii spanioli s-au întâlnit cu vreo 2 000 de soldaţi călare şi 10 000 de pedestraşi. Aceştia au fost trimişi de către păcătoşii spanioli la Milano în Lombardia şi li s-a ordonat să aştepte acolo şi să opună rezistenţă în cazul în care era trimisă flota la Puglia. Tot Zuka mi-a spus că au cam 8 000 de soldaţi lângă Spania şi aşteaptă derularea evenimentelor în Viena, dar aceştia sunt toţi soldaţii de care dispun. Păcătoşii spanioli au înapoiat acum şapte sau opt luni oraşul pe nume Milano fostului conducător şi au luat un milion de florini, ceea ce înseamnă de zece ori 100 000 de galbeni. Spania a făcut pace cu Veneţia care a dat 200 000 de galbeni păcătoşilor spanioli şi 100 000 de galbeni conducătorului Vienei, dar este doar o pace aparentă, pentru că duşmănia dintre ei nu s-a

terminat. Şi acestea au fost noutăţile pe care le-am aflat de la comerciantul Zuka şi le-am prezentat prafului de pe onorabilele călcâie ale sultanului meu sfânt. Soarele imperiului şi luna prosperităţii să răsară şi să strălucească întotdeauna în locul de unde apare puritatea şi virtutea, pentru preamăritul supuşilor.

Cel mai nevrednic dintre supuşi, Mehmed."

Otomanii n-au încetat nicio clipă să urmărească derularea evenimentelor legate de protestantism. Cuvintele pe care marele vizir al sultanului, Makbul Ibrahim Paşa le-a folosit în 1533 în discuţiile cu trimişii austrieci, arată interesul cu care conducerea otomană îi urmărea îndeaproape pe Luther şi partizanii săi, dar şi încrederea pe care o aveau în ei înşişi otomanii:

„Împăratul nu are putere şi influenţă nici măcar în ţara sa. A reuşit să adune un consiliu? Eu îi pot forţa pe conducătorii creştini să întrunească un consiliu. Dacă vreau, o pot face şi în momentul ăsta, iar creştinii nu vor găsi scuze precum guta, durerea de cap sau altele ca să nu vină. Îi pot aduce pe Luther de o parte a mesei şi de cealaltă pe papă şi îi pot determina să facă acest consiliu".

Protestantismul a existat datorită otomanilor

Otomanii i-au sprijinit pe luterani şi calvinişti cu fiecare ocazie. Suleyman spune într-o scrisoare trimisă în 1522 prinţilor germani protestanţi că va pleca într-o campanie în acele părţi, dar că ei nu vor fi ţinta soldaţilor otomani, în acelaşi timp provocându-i împotriva papei şi a lui Carol Quintul. Otomanii urmăreau şi activităţile calviniştilor, chiar dacă nu în aceeaşi măsură în care îl urmăreau pe Luther şi partizanii săi. La trei ani după moartea lui Calvin, într-o scrisoare trimisă din Turcia, era lăudată vitejia calviniştilor care se luptaseră, cu pelerinele lor albe, la Saint-Denis sub comanda prinţului de Condé. În scrisoare, padişahul otoman spunea aşa: „Dacă aceşti albi erau

sub comanda mea, cuceream cu ei lumea întreagă şi nimeni nu m-ar fi putut opri."

Protestanţii care se simţeau ameninţaţi în Europa s-au retras pe pământurile otomane. Ardealul, adică Transilvania, a fost locul cel mai important în care s-au refugiat calviniştii. Mulţi protestanţi au avut o viaţă liniştită şi după ce s-au refugiat la Buda. Sigmund Torda, un protestant de origine maghiară, îi scria în decembrie 1545 lui Philipp Melanchton, unul dintre liderii protestanţi din Germania, că în ţara sa protestantismul se răspândea foarte repede, motiv pentru care cucerirea Ungariei de către otomani a fost un dar de la Dumnezeu.

De pe pământurile maghiare aflate sub dominaţie otomană au fost scrise multe scrisori ca aceasta protestanţilor din principatele germane, din care reieşea că în acele locuri pot să-şi exprime liber credinţa. Astfel, scrisoarea trimisă de Emerius Zigerius (Imre Eszeki), locuitor al Ungariei, unuia dintre liderii protestanţi din Germania, Matthias Flacius Illyricus, este una dintre cele mai interesante, în care se relatează că „Protestanţii din Imperiul Otoman îşi pot trăi viaţa religioasă într-un mod liber, aşa cum nu s-a mai văzut în nicio altă ţară din Europa creştină". Scrisoarea a ajuns în iunie 1550 la Flacius, iar acesta a publicat-o în versuri, adăugându-i o prefaţă, în care scria aşa: „Am vrut ca să le roşească obrazul conducătorilor noştri aşa-zişi creştini văzând cum turcii îi protejează pe creştini, supuşii credincioşi ai lui Dumnezeu, şi le dau voie chiar să-şi răspândească doctrina şi să-şi practice religia. Eu nu vorbesc aici despre papă sau spanioli, ci despre cei care, deşi cu puţin timp în urmă au acceptat adevărata religie creştină, o neagă acum de frica despotismului catolicilor sau pentru a obţine avantaje materiale. Vor să trădeze, scoţându-l complet pe Iisus din Germania. Atunci să-i ia ca exemplu pe turci. Aceşti aşa-zişi creştini se poartă cu adevăraţii creştini mai rău decât cu cei mai teribili turci. Turcii nu numai că permit doctrina creştină, ci apără cu sabia creştinismul de acei lupi care nu sunt creştini (catolicii). Prin această scrisoare nu am intenţionat să creez nelinişte, ci scopul meu a fost să ofer un exemplu celor care cred în adevărata doctrină protestantă şi astfel să-i încurajez şi să le dau speranţă. Iar conducătorilor care spun că sunt creştini am vrut să le arăt buna intenţie şi maleabilitatea turcilor şi poate să-i fac să renunţe la atacurile şi furia lor." Ideea că turcii se comportau cu protestanţii mai bine decât o făceau catolicii a fost folosită ca un mijloc puternic de propagandă*.

Luther, în scrierile şi predicile sale, insistând asupra pericolului turc, a încercat să scape de presiunea catolicilor, îndreptându-le acestora atenţia înspre otomani. Din acest motiv, atunci când Carol Quintul şi Ferdinand au vrut să încheie pacea cu turcii în 1545, Luther s-a opus vehement. Astfel că primul lucru făcut de Habsburgii care încheiaseră un armistiţiu de un an cu turcii a fost să-i atace pe protestanţi.

Din cauza atacurilor turcilor Carol nu a putut împiedica răspândirea protestantismului în principatele germane. Mai mult decât atât, Habsburgii aveau nevoie şi de soldaţii protestanţi pentru a putea ţine piept otomanilor. Protestanţii au profitat, punând condiţia ca noua lor credinţă să fie acceptată în schimbul trimiterii soldaţilor pe front. Fiecare atac al otomanilor împotriva Sfântului Imperiu Romano-German a făcut ca protestantismul să se răspândească din ce în ce mai mult şi, într-un final, în 1555 să fie acceptat definitiv la Augsburg.

Cum îi vedea Luther pe turci

Luther, întemeietorul protestantismului, are nenumărate scrieri despre turci. Cu toate că exista o teamă foarte mare datorită înaintării otomanilor în Europa, Luther prefera, înaintea

* Klaus Schwarz, „16. Yüzyılın Ortalarında Protestanların Umudu: Türkler", *Tarih ve Toplum*, nr: 59 (Istanbul, 1988), pp. 9-13.

unei lupte cu turcii, o luptă împotriva papei de la Roma. Ca și întreaga Germanie, și Luther rămăsese undeva între „speranța în turci" și „teama de turci".

Luther a scris despre lupta împotriva turcilor. Catolicii afirmau că, asemenea altor nenorociri, și amenințarea turcă avea legătură cu Luther. Ca răspuns, Martin Luther a scris o carte cu titlul „Despre războiul contra turcilor". După prima ediție apărută în aprilie 1529, cartea s-a mai tipărit de nouă ori în cursul aceluiași an.

Luther scria în cartea sa: „Înainte de turci, care sunt biciul plin de mânie al lui Dumnezeu, servitorul Diavolului care taie și spânzură, trebuie să-l învingem pe stăpânul lor, Diavolul, să luăm biciul lui Dumnezeu și să-i lăsăm pe turci singuri. Clericii ar trebui să explice că «Dumnezeu i-a adus pe turci pe capul germanilor din cauza nerecunoștinței și nenumăratelor lor păcate».

Creștinii, așa cum spun papa și partizanii săi, nu trebuie să se lupte cu turcii numai cu trupurile. Ei trebuie să-i vadă pe aceștia ca furia și biciul lui Dumnezeu și să se apere cu rugăciuni, regrete și sacrificii. Cei care desconsideră acest sfat îi vor subestima și pe turci, și aș vrea să văd cum le vor putea ține piept.

Cei care vor să meargă la luptă împotriva otomanilor trebuie să se adune sub steagul împăratului. El este trimisul ordinii lui Dumnezeu și comandantul armatei. Într-o astfel de situație apartenența la împărat echivalează cu apartenența la Dumnezeu. Și împăratul, dacă vrea să-i elimine pe păgâni și pe dușmanii creștinătății, ar trebui ca, în loc să lupte împotriva turcilor, să se lupte mai întâi cu papa, episcopii și ceilalți clerici. În imperiu există destui necredincioși și numeroase mișcări antireligioase.

Fie sub aspectul propovăduirii preceptelor antireligioase, fie din punctul de vedere al vieții lor păgâne și dăunătoare, între noi se află mulți turci, evrei și păgâni. Să-i lăsăm să creadă și să trăiască așa cum vor ei. Dar să dăm și papalității și falșilor creștini această posibilitate?

Trebuie să gândim împreună nu numai lupta împotriva turcilor, dar și cea împotriva papei. Sunt cel puțin la fel de religioși ca papa. Cred în cele patru cărți sfinte, profeți și îi consideră sfinți pe profetul Iisus și pe mama sa, Fecioara Maria. Dar turcii nu cred că profetul Iisus este mai presus de profeții lor și că Iisus este Dumnezeu.

Dacă papa ar avea puterea turcilor, ar face și mai mult rău decât otomanii. Singura diferență între papă și otomani este că aceștia din urmă iau sabia în mână. Lupta împotriva papei și cea împotriva turcului este aceeași – ambii au aceleași păcate.

A-ți dori să trăiești sub conducerea turcească este unul dintre cele mai mari păcate, este chiar negarea jurământului de credință față de conducătorii tăi. Cei care trec de partea turcilor nu vor putea niciodată trăi cu sufletul împăcat printre otomani. Dacă nu se vor întoarce la adevărații lor conducători vor simți numai regrete și durere. Vor trăi printre turci, dar sufletele lor vor duce dorul acestor locuri.

Cei neloiali și renegații vor înfăptui păcatul cel mai înfricoșător, fiind părtașii turcilor la faptele lor nemiloase și sângeroase. Cei care se vor alătura otomanilor de bună voie vor fi prieteni cu ei și complici la acțiunilor lor. Este groaznic să fii alături de un astfel de câine sângeros și de diavol și să fii martor la acțiunile lor nemiloase. Creștinii ar trebui să prefere moartea sub adevărații lor conducători decât să se amestece printre turci*."

Primul asediu al Vienei

După lupta de la Mohács, otomanii au transformat în pașalâc o parte din teritoriul Ungariei, iar restul Ungariei a fost condus de voievodul Transilvaniei, Ioan I Zápolya, încoronat la Székesfehérvár. Însă Ferdinand I de Habsburg, invocând legăturile de

* Onur Bilge Kula, *Alman Kültüründe Türk İmgesi*, II, Ankara, 1993.

rudenie cu fostul rege al Ungariei, decedat, a refuzat să recunoască regatul lui Zápolya și pe 20 august 1527 a ocupat Buda.

Zápolya, care la început nu a vrut să ceară ajutor turcilor, a rămas fără alternativă și a trimis un sol la Istanbul. Între timp, Ferdinand, încurajat de aceste reușite care îl făcuseră mult prea încrezător, trimisese și el o solie să ceară o serie de orașe ca Belgrad, Varadin, Seghedin și multe altele pe care otomanii le cuceriseră cu mult timp înainte. Enervați de această îndrăzneală, conducătorii otomani au închis solii și au început pregătirile pentru plecarea în campanie. Pe 10 mai 1529, armata otomană sub comanda sultanului Suleyman a pornit de la Istanbul spre Ungaria. Însă nici nu plecaseră bine că necazurile au început să se țină lanț. În acești ani, echilibrul climatic s-a schimbat în lume. În perioada numită începutul micii ere glaciare ploile s-au întețit și temperaturile au scăzut. Când armata otomană a poposit la Plovdiv, râul Marița a ieșit din matcă în urma ploilor torențiale și a inundat tabăra acestora, cauzând înecul multor soldați.

Ioan I Zápolya s-a dus în tabăra otomană pe câmpia Mohács și și-a declarat supunerea în fața sultanului. Pe 3 septembrie 1529, armata otomană a ajuns în fața cetății Buda. După un scurt asediu, pe 7 septembrie Buda a trecut din nou în mâinile otomanilor, iar Zápolya a fost așezat pe tronul Ungariei după o scurtă ceremonie. După Buda, Suleyman a stabilit ca noua țintă să fie Viena.

Obiectivul otomanilor din primii ani erau orașele Iznik și Bursa. Apoi și-au îndreptat atenția spre Istanbul. După cucerirea Istanbulului, noua țintă a fost Belgradul. În 1522, după cucerirea Belgradului, și-au propus să ocupe Roma și Viena. Pe de o parte Suleyman își dorea să cucerească aceste noi ținte, iar pe de alta să scape de amenințarea Austriei asupra Ungariei. Viena fiind capitala Austriei, Ferdinand trebuia să lupte pentru a o apăra. Odată cu intrarea armatei otomane în

Austria, Franța, care se afla sub presiunea lui Carol Quintul, avea să respire ușurată.

Pe 23 septembrie, armata otomană a intrat pe teritoriul Austriei cu aproape 100 000 de soldați, iar după câteva zile a ajuns la Viena. Ferdinand, pe care Suleyman îl aștepta să vină la el, părăsise însă Viena pe motiv că merge să caute ajutoare. La 27 septembrie, toată armata otomană era în fața Vienei și a început asediul. Însă vremea se răcise foarte mult și ploua fără încetare.

Austriecii, realizând că armata turcă va veni peste ei, și-au întărit fortificațiile și au luat măsuri astfel încât casele să nu fie incendiate. Din cauza ploii tunurile mari nu au putut fi aduse, iar acesta era un dezavantaj pentru a cuceri un oraș cu fortificații puternice precum Viena.

Au trecut 15 zile cu atacuri de ambele părți, otomanii folosind chiar ghiulele pentru a dărâma zidurile cetății. Dar vremea rece și ploaia le-au zădărnicit încercările. Conducătorii otomani au analizat situația și au hotărât să se mai dea un ultim atac și dacă nici acesta nu va fi victorios, să ridice asediul care ar fi adus pierderi serioase armatei otomane. Pe 14 octombrie turcii au pornit un atac puternic împotriva Vienei, fără niciun rezultat până seara, și astfel, pe 15 octombrie au început să strângă corturile. Pe 16 octombrie a fost strâns și cortul lui Suleyman, iar armata s-a întors în Ungaria.

Asediul Vienei a durat 17 zile, însă pentru cucerirea unei cetăți ca Viena era nevoie de câteva luni și de tunuri mari. Însă ploile care nu se mai opreau i-au împiedicat să continue asediul.

Campania germană

Austria nu voia să dea piept cu armata otomană din cauza superiorității acesteia în războaie și alesese să-și apere granițele construind mai multe cetăți, mai mari sau mai mici. Acestea începeau din Dalmația, se continuau până în Croația și Ungaria

de vest, apoi prin orașele muntoase din nordul Dunării, întinzându-se până în Transilvania, constituind astfel un fel de graniță militară, o barieră împotriva otomanilor.

În 1531, la asediul Budei de către Ferdinand, s-a plecat într-o nouă campanie. De data aceasta ținta lui Suleyman era regele Carol Quintul. În această operațiune, care în documentele otomane trece drept „campania germană", Cetatea Güns de lângă Viena a fost pusă sub asediu și s-a așteptat sosirea lui Carol, dar nici acesta și nici Ferdinand nu au apărut. După cucerirea cetății, odată cu venirea primăverii, armata otomană s-a întors la Istanbul.

După ce a fost primit cu mare fast la Istanbul, sultanul Suleyman a organizat o ceremonie pentru a celebra această campanie. Timp de cinci zile și cinci nopți piețele și bazarurile au fost deschise și s-au dat petreceri.

Între 1526 și 1532, în Europa, s-au tipărit 259 de cronici care aveau ca subiect lupta de la Mohács, primul asediu asupra Vienei și campania germană din 1532 a lui Suleyman. Cu cât Europa simțea pericolul turc mai aproape, cu atât creștea și interesul pentru otomani.

Coiful lui Suleyman*

La Veneția, la 15 martie 1532, un coif cu patru coroane, cu 50 de diamante, 44 de rubine, 27 de smaralde, 49 de perle și o turcoază destul de mare a trezit un mare interes în rândul populației. Acest lucru se datora atât strălucirii, cât și faptului că așa ceva nu se mai văzuse până atunci. În câteva luni, coiful urma să fie așezat pe capul celui mai mare conducător de la Răsărit și coșmarul vesticilor, sultanul Suleyman. Povestea

* Gülrû Necipoğlu, „Süleymân the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Habsburg-Papal Rivalry", *Süleymân the Second and his Time*, ed. H. İnalcık-C. Kafadar, İstanbul 1993, pp. 163-194.

acestui coif care nu a atras prea mult atenția până acum, apărând numai în câteva gravuri, a fost scoasă la iveală în urma studiului făcut de Otto Kurz și Gülru Necipoğlu. Există însă câteva controverse în legătură cu acesta. De exemplu, motivul existenței a patru coroane pe coif și unde a fost făcut coiful, fără seamăn în istoria otomană. Cum și cine l-a adus la Istanbul? De ce a fost purtat de sultanul Suleyman în 1532 în campania germană?

Conform studiului lui Kurz și Necipoğlu, coiful cu patru coroane a fost făcut la Veneția, fiind realizat de una dintre cele mai renumite familii de bijutieri ai timpului, familia Caorlini, și a fost vândut cu 115 000 de ducați prin intermediul lui Vicenzo Levriero, Pietro Morosini, Giacomo Corner, Marco Antonio Sanudo și Pietro Zen, viceambasadorul Veneției la Istanbul. Această minunată operă a fost cumpărată pentru palat de către vistiernicul Iskender Çelebi. La cumpărarea coifului a contribuit în mare măsură și unul dintre cei mai influenți oameni ai vremii, Alvise Gritti, fiul nelegitim al dogelui Veneției Andrea Gritti. Alvise Gritti avea legături cu oameni importanți și îi cunoștea îndeaproape pe cei mai însemnați comercianți venețieni. De altfel, era și unul dintre apropiații marelui vizir al vremii, Makbul Ibrahim Pașa. Aceste legături ale lui Gritti au ușurat comunicarea între comercianții venețieni și palat pentru cumpărarea coifului. Printre primii care au încurajat achiziționarea acestuia se numără marele vizir Makbul Ibrahim Pașa, el însuși un iubitor al bijuteriilor.

Coiful, terminat în martie 1532, după ce a fost expus publicului la Palatul Dogilor, a fost trimis la Istanbul pe uscat. Marele vizir avea atâta grijă de coif, încât pentru ca această operă extraordinară să ajungă fără probleme, a trimis la Ragusa mai mulți ieniceri sub comanda unuia dintre oamenii săi. Când a ajuns coiful, sultanul Suleyman plecase deja în „campania germană", care în istorie avea să fie cunoscută sub numele de

Gravura lui Suleyman Magnificul făcută de Agostino Veneziano.

primul asediu al Vienei. Coiful a fost predat marelui vizir Ibrahim Paşa şi s-au plătit peşin 100 000 de ducaţi. Restul aveau să fie plătiţi în câteva luni.

Au mai fost comandate şi alte obiecte de ceremonie: accesorii pentru cal, un sceptru şi un tron pentru care s-au plătit în total 100 000 de ducaţi. Acestea au fost folosite pentru prima dată de Suleyman în 1532 la intrarea în Belgrad.

Necipoğlu descrie intrarea sultanului în Belgrad astfel: „Padişahul, care a plecat din capitală, după câteva opriri a ajuns la Belgrad, ale cărui străzi erau împodobite de sărbătoare «în stilul ceremoniilor oficiale din Imperiul Roman». În urma trupelor de ieniceri şi spahii veneau stegarii cu flamuri cu semiluna otomană şi numele profetului Mahomed cusute cu pietre preţioase. Aceştia erau urmaţi de 100 de tineri aleşi din serviciul padişahului, călare, cu săbii din oţel de Damasc. Doisprezece

dintre aceşti tineri preferaţi ai padişahului aveau coifuri scumpe împodobite cu perle şi pietre preţioase care-ţi luau ochii. Ultimul ar fi fost cadoul oferit de Ibrahim Paşa padişahului, «un coif veneţian care semăna foarte mult cu coroana Papei».

Sultanul Suleyman, în spatele căruia era marele vizir, stătea pe o şa ce valora 70 000 de ducaţi, călare pe un cal superb, care purta un căpăstru ornat cu o turcoază de mărimea unui ou şi valora 50 000 de ducaţi. Sultanul Suleyman purta pe cap un turban mare, era îmbrăcat cu un caftan din brocard căptuşit cu blană, cu lucrături din aur şi pietre preţioase, iar la gât avea un lanţ din aur masiv, ţinut de ambele părţi de câte un servitor pentru a-i uşura greutatea. Padişahul însoţit de muzică militară, înainta călare victorios sub un baldachin din brocard scump purtat de mai marii oraşului. Defilările în cinstea victoriei pe care padişahul le-a făcut în drum spre Viena nu au diferit foarte mult de această intrare grandioasă în Belgrad."

Atunci când i-a primit pe solii veneţieni la Niş, Suleyman stătea pe un tron din aur. Lângă el se afla coiful realizat la Veneţia, care era aşezat pe un taburet mic lângă padişah sau pe tronul său. Ceremonia de primire era atât de fastuoasă, încât solii rămăseseră fără grai, conform unui raport veneţian.

Coiful a fost cea mai importantă piesă a etalării puterii sultanului în campania germană din 1532. Însă, după datele de acum, nu a mai fost purtat ulterior.

Nu te lăsa copleşit de mândrie!

Familii de frunte cum ar fi Evrenosoğulları, Malkoçoğulları, Mihaloğulları, Turahanoğulları au avut un rol important în cucerirea provinciilor Rumeliei de către Imperiul Otoman. Unul dintre aceştia era beiul achingiu Yahya Paşa. El se număra printre oamenii de stat ai perioadei în care domniseră sultanul Mahomed al II-lea Cuceritorul şi Baiazid al II-lea. Se aflase în

beilerbeilicurile Anatolia şi Rumelia şi ajunsese până la rangul de vizir. Yahya Paşa a înregistrat succese remarcabile în special în perioada petrecută în beilerbeilicurile Rumeliei, unde a fost numit de trei ori. A fost căsătorit cu una dintre fiicele lui Baiazid al II-lea, fiind astfel şi ginere în dinastia otomană.

Yahya Paşa a murit în anul 1506, însă a lăsat în urmă trei fii viteji asemenea lui. Unul dintre ei, Ahmed Bey, era conducătorul unui sangeac, iar Mehmed Bey şi Bali Bey erau importanţi comandanţi în armata sultanului Suleyman, ajungând până la gradul de generali. În special Bali Bey, prin eroismul şi succesele repurtate, devenise cel mai renumit conducător sub domnia lui Suleyman. Bali Bey, căruia i se spunea şi Yahya Paşalu ve Koca, cucerise mai multe cetăţi şi avusese un rol important în cucerirea Belgradului şi în victoria de la Mohács din 1526. Yahya Paşazade Bali Bey s-a căsătorit cu fata fiicei lui Baiazid al II-lea şi a nepotului lui Uzun Hasan, Ahmed Göde Bey. Atât pe linie maternă, cât şi paternă soţia sa se trăgea din familii de conducători.

Yahya Paşazade Bali Bey a servit cu succes în sangeacurile Rumeliei, în schimbul serviciilor sale dorind să devină vizir. I-a scris lui Suleyman, enumerând serviciile aduse, însă sultanul i-a dat un răspuns, rămas în istorie, în firmanul pe care l-a trimis în 1531 sau 1532 lui Bali Bey, care făcea bravadă cu realizările sale*:

„Mândria celor aleşi să fie aproape de padişah, om de încredere al sultanului şi regilor, călăul idolatrilor şi al păgânilor, onorabile Lalam Gazî Bali Bey,

Să ştii că atunci când marele meu firman va ajunge la tine scrisoarea pe care mi-ai trimis-o a ajuns şi după ce a fost citită au fost scrise cele de mai jos. Spui că ai cucerit 18 cetăţi, ai trimis

* Textul a fost simplificat din documentul publicat de Kemal Kürkçüoğlu. Vezi. „Kanunî'nin Bâlî Beğe Gönderdiği Hatt-ı Hümâyûn", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VIII/1-2, pp. 227-231.

30 000 de grinzi de lemn la şantierul naval al Imperiului Otoman, ai făcut să cadă 60 000 de capete. Să izbândeşti în tot ce faci! Să fii slăvit în cele două lumi! Meriţi din plin pâinea pe care ai câştigat-o. Ai cerut să fii vizir. Dar, Gazi Bali Bey, nu este încă vremea pentru asta. Este adevărat că tu ne-ai făcut toate aceste servicii. Iar eu, în schimbul acestora, ţi-am făcut trei favoruri. Primul este că m-am adresat ţie cu titlul de «califul islamului». Al doilea, ţi-am trimis un caftan. Al treilea, ţi-am dat sangeacul sfântului profet Mahomed. Ţi-am oferit aceste trei daruri. Nimic nu poate fi mai presus de asta. Acum şi tu să te străduieşti să fii recunoscător pentru aceste favoruri şi să ştii că toate-s de la Allah. Să nu te laşi niciodată copleşit de mândrie. Şi să nu spui că ai cucerit cu sabia ta atâtea ţări. Ţara este întâi de toate a lui Allah, apoi a sfântului profet şi, în cele din urmă, cu voia lui Allah, a califului! A fi bei este ca o balanţă cu două talere. Pe unul este raiul, iar pe celălalt iadul. Tu să fii dintre cei care îşi ţin inima trează când au ochii închişi. Dreptatea stă la temelia tuturor lucrurilor. Iar dacă vei conduce cu dreptate, fiecare zi a ta va fi socotită una închinată Domnului. Să dea Allah tuturor să fie supuşi drepţi! Dacă în ziua Judecăţii de Apoi voi fi tras la răspundere pentru cruditatea ta în locurile pe care le conduci ca seraschier şi bei, te voi lua de guler. Asta dacă în acea zi nu-ţi va fi ruşine şi nu vei încerca să fugi. Şi dacă vrei să pui pe cineva să facă o treabă, niciodată să nu-l judeci după aspectul exterior. Sunt mulţi care îşi arată partea bună atunci când sunt lăsaţi în pace, iar când prind ocazia devin cruzi. Pe scurt, să înveţi din experienţa oamenilor să poţi avea o părere a ta şi, desigur, să nu te înşeli. Să fii cu ochii în patru! Dacă beii şi locţiitorii lor sunt oameni buni, şi drepturile şi situaţia supuşilor va fi bună. Poporul este precum pajiştea beilor. Cel ce greşeşte e vai de el. Şi sunt unii oameni care ziua ţin post şi noaptea se roagă. Însă au şi patima bogăţiei pe care o venerează. Nu e nimeni care te îndrumă

greşit decât oamenii care pun mare preţ pe bunurile materiale. Acum şi tu nu slăvi şi nu te pleca în faţa lucrurilor trecătoare. Să-ţi foloseşti binecuvântarea pentru supuşii lui Allah! Fii bun! Să te fereşti cât poţi de invidie! Să nu te superi pentru că nu-ţi ajunge venitul pentru cheltuielile pe care le ai! Dacă ai nevoie şi nu te vei ajunge cu banii să trimiţi vorbă aici! Îţi pot trimite din visterie trei sau patru sute de pungi de cheltuială. Să nu cumva să păstrezi pentru vistieria musulmanilor bunurile cetăţilor cucerite. La asta nu mă învoiesc. Opreşte o parte pentru vistierie, iar restul să îl împarţi soldaţilor Islamului. Acesta este dreptul soldaţilor şi pe aceştia trebuie să-i respecţi. Pe cei în vârstă să-i tratezi ca pe tatăl tău, pe cei tineri ca pe fraţii tăi, iar pe cei foarte tineri ca pe fiii tăi. Să ai milă faţă de fiii tăi. Să-i onorezi pe fraţii şi să-i respecţi pe taţii tăi. Să nu-i pui în situaţii grele şi să nu-i faci să sufere pe soldaţii Islamului. Să-i aperi pe supuşii lui Allah cei săraci care trăiesc acolo. Celor care sunt în nevoie să le dai hrană şi îmbrăcăminte. Săracii sunt supuşii lui Allah, iar vistieria este a supuşilor lui Allah. Şi dacă sunt pe acolo dintre cei care se trag din neamul profetului să le trimiţi numele la Istanbul. Să nu le creezi probleme dându-le sarcini de stat fiilor profetului. Şi nu voi fi niciodată de acord ca săracilor să li se ceară ca dări, pe lângă provizii pentru armată, şi o jumătate de accea şi aceştia să se simtă nedreptăţiţi. Popoarele păgâne să vadă traiul îndestulat al poporului nostru şi să îl invidieze. Afecţiunea şi vorbele lor să fie de partea noastră. L-am trimis drept cadiu al armatei pe Mevlânî Mustafa Efendi, cadiu distins şi plin de virtute. Să respecţi cum poţi tu mai bine legea islamică. Să te fereşti să ofensezi ulema*, pentru că este urmaşul profeţilor. Ai intenţionat să donezi unele sate. Jur în faţa lui Allah că şi dacă dăruieşti toate satele cucerite voi fi de acord.

* *Ulema*: doctor în dreptul canonic musulman, în drept cutumiar şi teologie (n.tr.).

Trimite-mi registrele cu datele satelor pe care vrei să le dăruieşti şi de-acum încolo blestemul lui Allah să cadă asupra padişahilor care vor veni din neam otoman, marilor viziri, beilerbeilor, cadiilor şi al oricărui cârmuitor care nu vor respecta donaţiile făcute! În ziua Judecăţii de Apoi voi fi duşmanul lor, cerându-le socoteală.

Acum şi tu Gazi Bali Bey să lupţi în numele religiei şi în slujba sultanatului aşa cum poţi mai bine şi atât cât te ţin puterile. Să-i păstrezi pe luptătorii curajoşi. Să hrăneşti calul care merge şi să-ţi păstrezi bine sabia. Să deschizi uşa bunăvoinţei. Nu uita să repeţi cuvintele «O, ce stăpân bun şi ce ajutor bun», să mergi pe acelaşi drum cu bunele intenţii ale sfinţilor cunoscuţi şi necunoscuţi, să îţi atârni la gât un talisman cu versetul din Coran «Rugaţi-vă la Allah» şi să iei binecuvântarea mea. Allah să-ţi dea noroc, sabia să-ţi fie tăioasă şi să îţi dea întotdeauna victorii împreună cu soldaţii Islamului în lupta împotriva duşmanilor religiei! Să fii slăvit în cele două lumi! Asta să ştii şi să-mi duci la îndeplinire ordinele cu onoare. Anul 938 (1531-1532)."

Cucerirea Bagdadului

Safavizii, care reprezentau un important pericol pentru Anatolia pe timpul sultanului Yavuz Selim, fuseseră asimilaţi. În perioada de domnie a lui Suleyman, atâta timp cât nu erau forţaţi de împrejurări sau nu a apărut o ocazie, otomanii nu au plecat în campanie spre Iran. Ţinta principală era vestul.

Prima campanie împotriva Iranului a fost în 1533. La aceasta, numită campania Irakeyn, au participat două armate ale turcilor. Mai întâi a plecat în campanie Makbul Ibrahim Paşa, în octombrie 1533, însă, îndreptându-se nu spre Bagdad, aşa cum era planul, ci spre Tabriz, care avea o infrastructură precară, armata otomană a ajuns epuizată. Ibrahim Paşa a cucerit Tabrizul, dar când a înţeles că lucrurile nu stăteau tocmai bine şi şahul se apropia, l-a chemat în ajutor pe Suleyman, care se afla la Erzurum.

Suleyman a plecat în campanie în iunie 1534. Cele două armate s-au întâlnit la sfârșitul lui septembrie în Tabriz și au pornit către Bagdad, dar din cauza ploilor torențiale campania de la Bagdad a fost una anevoioasă și s-a intrat în oraș abia pe 30 noiembrie 1534.

Suleyman a cerut să fie găsit mormântul distrus al lui Imam-ı Azam și să se refacă mausoleul, apoi să se construiască un mausoleu și pe mormântul lui Abdülkadir-i Geylanî. După ce au petrecut iarna în această zonă, s-au întors la Tabriz, însă șahul Tahmasp nu a venit la sultan. S-au întors la Istanbul. În această expediție, campania Irakeyn, s-au cucerit Bagdadul, nordul și centrul Irakului. În 1538, odată cu supunerea conducătorului Basrei, puterea turcilor în zonă a crescut. Cu toate acestea, Tabrizul a trecut după un timp din nou în mâinile Safavizilor.

Se spune că în 1533-1534, în timpul campaniei Irakeyn, adevărata intenție a lui Ibrahim Pașa era să cucerească Iranul, să-l facă un stat vasal otomanilor și să treacă el însuși în fruntea lui. Ibrahim Pașa a folosit în această campanie, pentru prima dată în istorie, titlul de „seraschier sultan". Tot acum l-a demis pe vistiernicul Iskender Çelebi, om cu mare influență și unul dintre numele cele mai importante ale timpului, punând apoi să fie ucis la Bagdad. Aceste întâmplări l-au determinat pe padișah să se îndoiască de bunele intenții ale marelui vizir și să-și schimbe sentimentele față de el.

Barbaros în serviciul otomanilor

Spania, care nu îndrăznise să se confrunte cu otomanii pe uscat, a atacat cetățile turcești de pe coasta peloponeziacă. A putut face asta cu flota comandată de Andrea Doria. Obiectivul sultanului în Europa era apărarea punctelor vulnerabile de la mare și, foarte inspirat, l-a chemat la Istanbul pe Hîzîr Reis, un

turc din Lesbos, care își demonstrase vitejia în cucerirea Algeriei. Padișahul scria în firmanul pe care i l-a trimis acestuia: „Dorința mea este să plec într-o campanie în Spania, pune pe cineva de încredere în locul tău și vino! Dacă nu este nimeni vrednic să-ți ia locul, dă-mi de știre."

După ce a întărit apărarea în Algeria, Hîzîr Reis, căruia i se mai spunea și Barbaros, a luat cu el 18 dintre cei mai experimentați comandanți ai vremii și în august 1532 a pornit către Istanbul. A capturat o flotă de 18 vase în largul Messinei și a plecat spre Koron, unde credea că se află Doria, însă acesta, auzind vestea, a fugit în Italia. Hîzîr Reis a ajuns în Istanbul în decembrie 1533, în cinstea lui organizându-se petreceri mari. Atunci când a mers în fața sultanului, neștiind că trebuie să-i sărute poala caftanului, a înaintat, i-a sărutat mâna și s-a așezat în fața lui, iar la întrebările sultanului a dat răspunsuri libere, în afara protocolului.

Purtarea lui Barbaros i-a plăcut sultanului și pentru că Ibrahim Pașa era în acea perioadă în campania din Iran, a fost și el trimis acolo. Hîzîr Reis l-a ajuns pe marele vizir la Alep și aici, în ianuarie 1534, a fost avansat la gradul de amiral. Este interesant de remarcat importanța pe care o dădeau aceștia meritelor și valorii, numind într-o funcție atât de înaltă pe cineva care nu fusese în serviciul otomanilor.

Favoritul asasinat

Ibrahim Pașa avansase foarte repede, fiind priceput și inteligent. Din acest motiv a obținut victorie după victorie. Însă, faptul că devenea din ce în ce mai orgolios i-a adus sfârșitul. Când Suleyman i-a mărit venitul lui Ibrahim Pașa la 3 milioane de galbeni, el a desconsiderat acest gest, spunându-i padișahului: „Sultanul Mahomed al II-lea i-a dat marelui vizir Mahmud Pașa 4 milioane de galbeni". Atunci Suleyman i-a zis: „Ei au cucerit Istanbulul, nu se cuvine să ne comparăm cu ei".

În timpul tratativelor de pace din 1533, Ibrahim Paşa, după ce le-a vorbit ambasadorilor despre puterea statului, şi-a scos în evidenţă autoritatea în felul următor: „Totul, pacea, bogăţia, puterea sunt în mâinile mele, padişahul are două ştampile, una se află la el, una la mine, nu vrea să fie nicio diferenţă între noi, statul eu îl conduc, când padişahul vrea să dea cuiva ceva şi eu nu aprob, se anulează." Aceste cuvinte arată până unde ajunsese influenţa lui Ibrahim Paşa în stat.

Încă din timpul campaniei Irakeyn, Makbul Ibrahim Paşa îl făcuse pe padişah să se îndepărteze de el. Pe lângă asta, nu era în relaţii bune cu sultana Hurrem şi ţinea partea prinţului Mustafa. Sprijinul acordat prinţului ca viitor padişah, fiind cel mai mare dintre fiii sultanului, şi scrisorile pe care şi le trimiteau unul altuia atrăseseră duşmănia sultanei Hurrem faţă de marele vizir, aceasta făcând tot ce se putea pentru îndepărtarea lui.

Acţiunile exagerate ale lui Ibrahim Paşa, în special după campania Irakeyn, uşuraseră treaba adversarilor săi politici. Se răspândiseră deja bârfele cu privire la servitorul care era pus să bea apa în care-i spăla picioarele, faptul că îşi neglija soţia, pe sultana Hatice, că ascundea crimele înfăptuite de pedagogul prinţilor, faptul că nu a primit exemplarele din Coran care i-au fost oferite în dar, precum şi cheltuielile exagerate din timpul campaniei din Iran.

Pe când Makbul Ibrahim Paşa se ocupa de pregătirea privilegiilor pe care urmau să le acorde francezilor, în primele luni ale anului 1536, a fost chemat la palat pentru iftar* în noaptea de 14 spre 15 martie. După iftar a fost ucis de patru călăi muţi. Paşa, care mai înainte era numit „Makbul", după ce a fost ucis, s-a amintit de el cu numele de „Maktul". În locul său a fost numit ca mare vizir Ayas Mehmed Paşa.

* *Iftar*: masa de seară care se serveşte după apusul soarelui în perioada Ramadanului (n.tr.).

Privilegiile neacordate

Imperiul Otoman a avut o influenţă importantă în politica Europei acelor vremuri. Datorită faptului că în timpul domniei lui Suleyman graniţele de est n-au fost ameninţate şi a situaţiei existente în Europa, vestul a fost principala ţintă a turcilor. În această perioadă, Imperiul Habsburgic îşi stabilise dominaţia asupra celei mai mari părţi a Europei. Teritoriul ţărilor de azi ca Italia, Spania, Austria, Germania, Ungaria erau în mod direct sau indirect dependente de Sfântul Imperiu Roman. Singura putere care le rezista Habsburgilor era Franţa. Amestecul otomanilor în această luptă a făcut ca echilibrul politic să fie refăcut. Franţa a reuşit să supravieţuiască datorită începerii luptei otomanilor împotriva Habsburgilor. De altfel, în 1532, Francisc I, regele Franţei, îi spunea ambasadorului veneţian că era „în siguranţă faţă de Carol Quintul datorită otomanilor."

Aceştia au ajutat Franţa să devină mai puternică în faţa Habsburgilor fie trimiţând soldaţi, fie cu bani sau prin relaţiile comerciale. În 1533, Suleyman îi trimisese regelui Franţei 100 000 de galbeni pentru a face alianţă cu prinţii Angliei şi Germaniei împotriva lui Carol.

Francisc I al Franţei

Suleyman Magnificul

Cu acest scop, în 1535, s-a discutat despre acordarea de privilegii Franței. Dacă de la sfârșitul secolului al XIV-lea s-au acordat concesii unor state europene ca Veneția și Genova, acestea nu au fost mai mari decât cele care se spune că au fost acordate Franței de către Suleyman. De fapt, aceste privilegii nu au fost acordate pe vremea lui Suleyman. Ambasadorul Franței și marele vizir Ibrahim Pașa, în timpul negocierilor, pregătiseră o listă provizorie de privilegii. Cum Makbul/Maktul Ibrahim Pașa a fost ucis, înțelegerea care conținea acordarea privilegiilor n-a mai fost pusă în aplicare, rămânând doar în fază de proiect. Nu există nici versiunea în turcă a acestei înțelegeri. Profesorul Halil Inalcık susținea că primele privilegii au fost acordate francezilor de Selim al II-lea la 18 octombrie 1569.

Campania din Italia

Suleyman, după ce a poruncit să fie ucis marele vizir Ibrahim Pașa, a început să se intereseze mai îndeaproape de situația de la Marea Mediterană. Bunele relații cu Veneția din perioada în care Ibrahim Pașa era mare vizir s-au deteriorat, în ciuda tuturor eforturilor depuse de Ayas Pașa. Pe de altă parte, Barbaros Hayreddin Pașa nu găsea această politică de pace cu Veneția favorabilă pentru Imperiul Otoman. Și Suleyman se gândea la cucerirea Italiei, ca și predecesorul său sultanul Mahomed al II-lea. Fără îndoială că o astfel de victorie avea să crească și mai mult influența lui Suleyman.

Sultanul a trimis ca ambasador la Veneția, care avusese multe acțiuni ce puteau fi considerate motive de război, pe translatorul Yunus Bey. Acesta le-a transmis venețienilor că dacă nu respectă tratatul, flota otomană este pregătită să pornească la drum. Venețienii, nedorind să strice relațiile cu otomanii, s-au purtat bine cu Yunus Bey.

Poziția lui Ayas Mehmed Pașa în favoarea continuării prieteniei i-a determinat pe venețieni să creadă că mișcările din

porturile otomane reprezintă pregătirile pentru o campanie care ar putea să pornească împotriva Tunisiei sau a Regatului Neapolelui.

Armata otomană sub comanda lui Suleyman, cu participarea prinților Mehmed și Selim, a plecat din Istanbul în mai 1537. La începutul lui iulie s-a ajuns la Avlona. În acest timp, Andrea Doria atacase navele otomane, mai ales pe cele care aduceau provizii din Alexandria. Padișahul a aflat și l-a trimis pe amiral. Barbaros Hayreddin Pașa l-a urmărit pe Doria, însă nu l-a putut prinde.

Suleyman l-a trimis și pe Lütfü Pașa să atace coasta Pugliei. Acesta a asediat câteva cetăți de aici. Pe când Barbaros Hayreddin Pașa venea cu navele cu provizii s-a întâlnit cu Lütfü Pașa, care se întorcea de la Puglia, și au pornit împreună spre Preveza.

Veneției încă nu i se declarase război în mod oficial. Suleyman l-a trimis din nou ca ambasador pe Yunus Bey la Veneția, însă trimisul otoman a fost atacat pe drum de vasele venețiene, iar navele otomane ancorate în orașul Himare au fost atacate de locuitori. Balyos Orsini, care se afla la Istanbul, a apelat la senatul venețian pentru ca responsabilii acestor fapte să fie pedepsiți. Contele Gradeniko, cel care atacase navele, a fost închis. Însă, în acest timp, Andrea Doria a scris o scrisoare în care lăsa să se înțeleagă că făcuse o alianță cu venețienii, apoi a făcut ca aceasta să intre în posesia marinarilor otomani, ceea ce a determinat ca declararea războiului împotriva Veneției să fie inevitabilă.

Pe când Suleyman se afla la Avlona, i-a poruncit lui Barbaros Hayreddin Pașa să cucerească insula Corfu. În câteva zile a sosit aici și sultanul. Tunurile nu erau eficiente. Furtuna care s-a iscat a dus la întreruperea atacului.

În urma salvelor de tun ale inamicilor, două trireme otomane au fost scufundate, iar o ghiulea a dus la moartea a patru

otomani. Suleyman, după aceste pierderi, a spus: „Nu vreau să sacrific niciun luptător nici pentru o mie de cetăți ca asta" și a renunțat la asediu. În luarea deciziei contase atât faptul că Ayas Pașa nu era la fel de priceput ca Ibrahim Pașa, cât și faptul că nu avea prea mare încredere în prietenia regelui Franței, Francisc I.

Campania din Moldova

Voievodul Moldovei, Petru Rareș, nu a plătit tributul pe care-l datora, a ajutat dușmanii Imperiului Otoman și nu a trimis soldați, așa cum promisese. Se spunea și că a participat la asasinarea venețianului Aloisio Gritti, care era în serviciul otoman.

În plus, Petru Rareș a dus tratative și cu Ferdinand al Austriei. Ținând seamă de toate acestea, Suleyman a plecat în 1538 în campania împotriva Moldovei. Armatei otomane i s-a alăturat și hanul Crimeei Sahib Ghirai, cu 8 000 de călăreți. Deși i-a înfrânt pe tătari, voievodul răzvrătit Petru Rareș, părăsit de boieri, s-a refugiat în Transilvania. Otomanii au ocupat orașele Iași și Suceava.

Suleyman i-a primit pe boierii din Moldova, care i s-au închinat și i-au jurat supunere. Sultanul l-a numit voievod pe fratele lui Petru Rareș, Ștefan Lăcustă. Tighina și toată zona de sud a Basarabiei au trecut în posesia otomanilor.

După o vreme, Ștefan Lăcustă a fost ucis boierii moldoveni, ceea ce a făcut ca situația din Moldova să se deterioreze din nou. Alexandru Cornea, noul domn al Moldovei, a atacat, cu ajutorul Poloniei, cetățile turcești de la graniță, dar fără succes. În acest timp, fostul voievod Petru Rareș s-a dus la Istanbul și i-a sărutat mâna sultanului, cerând iertare. Pentru a se asigura stabilitatea în zonă, Petru Rareș a primit pentru a doua oară domnia, de această dată mărindu-i-se tributul. El a continuat să lupte pentru înlăturarea suzeranității otomane asupra Moldovei, însă în zadar.

Victoria de la Preveza

Odată cu numirea lui Barbaros în fruntea flotei, otomanii au început să-și stabilească dominația și pe mare. Spania și Franța semnând armistițiul de la Monsone, Spania, Veneția, papalitatea, cavalerii de Malta și celelalte state italiene mici au creat, sub conducerea papei, o alianță împotriva turcilor. Se formase o flotă foarte mare, însă între comandanți existau neînțelegeri, invidii și suspiciuni. Pe când spaniolii se temeau că venețienii îi vor folosi ca momeală pentru otomani, aceleași suspiciuni existau și de partea venețiană. Barbaros însă era la curent cu această situație.

În fruntea flotei cruciate a fost adus Andrea Doria, cu toată împotrivirea venețienilor. Au apărut neînțelegeri și cu privire la locul unde urmau să atace. Venețienii voiau să cucerească teritoriile de la estul Mediteranei, iar spaniolii pe cele de la vest. Neputându-se ajunge la un acord, s-a hotărât ca mai întâi să fie învinsă flota otomană, apoi să se continue în funcție de situația de la acel moment. Barbaros, care știa că flota inamică a trecut la acțiune și intenționa să atace flota de 20 de vapoare de sub comanda lui Salih Reis, aflat în preajma insulei Creta, a plecat de la Istanbul. În drum a cucerit unele insule din Marea Egee care nu trecuseră încă sub stăpânire otomană. La 24 septembrie, flota otomană a ajuns în portul de la Preveza.

Barbaros a intrat înaintea dușmanilor săi în golful Preveza. Știind că flota de sub comanda lui Doria este mult mai numeroasă decât a sa și cu vase mult mai mari, a evitat lupta în larg. Ascunzându-se într-o zonă cu bancuri din golf pe unde nu puteau să treacă vasele mari, a așteptat ca inamicul să intre în jocul lui. Dușmanii puteau să fie în avantaj, dacă trimiteau soldați pe uscat și asediau Preveza, însă Doria n-a făcut asta. Andrea Doria, care a înțeles că nu va putea scoate de acolo flota otomană, a plecat în seara de 26 spre 27 septembrie din Preveza, retrăgându-se într-un loc mai sigur.

În dimineața zilei de 27 septembrie, Barbaros a început să-i urmărească. Pentru că flota cruciaților era formată din trireme și galioane, înainta încet, astfel că pe 28 septembrie Barbaros i-a prins din urmă. Pe mare nu exista nici urmă de val, de aceea galioanele rămăseseră nemișcate. Barbaros însă, știind că vântul pe Marea Mediterană nu era întotdeauna favorabil, alesese în locul galioanelor care înaintau cu ajutorul vântului triremele cu vâsle și nu avea probleme.

Galionul enorm de sub comanda unuia dintre cei mai mari marinari venețieni, Alessandro Condalmiero a rămas separat de restul flotei cruciate, fiind singur în fața turcilor. Doria nu i-a trimis ajutor atunci când triremele turce, arătând ca niște furnici pe lângă această navă, au atacat-o. Spre seară, vântul s-a întețit în favoarea flotei cruciate, însă, cu toate rugămințile comandanților, Doria nu i-a atacat pe turci. Vasele otomane au atacat atât galionul venețian, cât și navele rămase separate de flota cruciată.

Andrea Doria, în loc să atace flota turcă, și-a schimbat direcția spre larg. Însă Barbaros nu era un marinar atât de neexperimentat încât să părăsească țărmul favorabil triremelor sale ușoare pentru o luptă cu cruciații într-un loc nefavorabil. În dimineața de 29 septembrie, Doria a fugit. Pentru a nu fi văzut fugind, și-a stins până și farul de amiral. Flota otomană a câștigat lupta de la Preveza cu foarte puține pierderi.

Campania din India a hadimului* Suleyman Pașa

De la începutul secolului al XVI-lea, dominația portughezilor asupra drumurilor comerciale indiene a constituit o lovitură puternică pentru comerțul pe Marea Mediterană. Din acest motiv, otomanii au vrut să înlăture acest pericol cucerind Egiptul.

* *Hadim* = Eunuc: bărbat castrat care făcea serviciul de paznic (al haremului) la curtea sultanului (n.tr.).

Și pe timpul lui Suleyman s-a încercat alungarea portughezilor din zonă prin campaniile din India. Pe lângă asigurarea drumurilor comerciale, se dorea și ajutarea regatelor musulmane din India.

Hadim Suleyman Pașa a fost numit în octombrie 1536 la beilerbeilicul Egiptului. Numirea acestuia era un semn că otomanii s-au hotărât, într-un final, asupra campaniei în care avea să-i alunge pe portughezi din apele teritoriale ale Indiei, decizie care fusese amânată de ceva timp.

Conducătorul Gujaratului, șahul Bahadîr, pentru a căpăta sprijin în luptele împotriva conducătorului Baburului, Hümayun, s-a aliat cu portughezii, care începuseră să-l supună la presiuni din ce în ce mai mari. Atunci, Bahadîr și-a trimis haremul și tezaurul la Mecca, împreună cu vizirul Asaf Han, și la Istanbul un sol pentru a cere ajutor. Conducerea otomană nu dorise până atunci să se amestece în această problemă internă, ambele părți fiind musulmane, însă acum, Portugalia fiind o țară creștină, situația era alta. Portughezii, aflând ce se întâmplase, l-au asasinat pe șahul Bahadîr la 13 februarie 1537 printr-o mârșăvie. Beilerbeiul Egiptului, Hadim Suleyman Pașa, a transferat tezaurul șahului la Istanbul. După ultimele evenimente, s-a decis campania în India. La beilerbeilicul Egiptului a fost adus Davud Pașa, iar Hadim Suleyman Pașa a fost numit comandant-șef al campaniei, cu titlul de „Bahr-i Kulzum Kapudanı".

Atunci când Hadim Suleyman Pașa a fost numit în fruntea campaniei din India, sultanul participa personal în campania din Moldova, iar Barbaros Hayreddin Pașa în cea de pe mare de la Preveza.

Când înlocuitorul său a ajuns la Cairo, Hadim Suleyman Pașa a plecat spre Suez. După terminarea pregătirilor, flota, formată din 80 de vase, aproximativ 20 000 de luptători, dintre care 7 000 de ieniceri, și tunurile mari care aveau să fie folosite în

Flota otomană din Oceanul Indian, secolul al XVI-lea.

lupta de la cetate, a părăsit Suezul la 27 iunie 1538. Trecându-se pe la Korondil, Tur, Jeddah și Kameran, s-a ajuns în portul Aden. Suleyman Pașa l-a atras pe vas printr-o înșelăciune pe conducătorul Adenului, șeicul Amir bin Davud, care semnase o alianță cu portughezii, și a pus să fie ucis împreună cu vizirul și trei oameni ai acestuia. Astfel, otomanii au cucerit orașul fără a întâmpina niciun fel de apărare. Hadim Suleyman Pașa l-a numit pe Behram Bey sangeacbei al Adenului și, lăsând aici un detașament de 500 de ieniceri și trei trireme, a părăsit Adenul. Se spune că otomanii nu s-au purtat prea bine cu localnicii, ceea ce a făcut ca populația să-și piardă încrederea în ei.

Marinarii otomani, deși obișnuiți cu vânturile de pe Marea Mediterană, au avut destule dificultăți cu musonii și după o

călătorie de 19 zile au ajuns, pe la sfârșitul lui august și începutul lui septembrie, la Diu. Diu era format din două părți, una cu o cetate despărțită de un canal și cealaltă cu populație musulmană.

Cetatea Diu, apărată de trupele portugheze conduse de Antonio de Silveria, era atacată de armata Gujaratului formată din aproape 15 000 de soldați sub comanda lui Hoca Sefer și a lui Alam Han. Hadim Suleyman Pașa a trimis pe uscat soldați pentru a sprijini armata Gujaratului, însă o furtună l-a forțat să plece de aici și să se refugieze la Jafarabad. Flota otomană a părăsit pe 28 septembrie Jafarabadul și peste două zile a ancorat la Diu. Insula, asediată de trupele otomane și Gujarat, care de un timp primea ca întăriri tunuri mari de asediu, s-a predat într-un final, la început bastionul Gogala, un fel de suburbie a insulei, și apoi cetatea Kat. Suleyman Pașa a început să împresoare cetatea Diu de pe uscat și de pe mare. Salvele de tun otomane, începute pe 4 octombrie, au provocat mari pagube cetății și mari pierderi în rândul apărătorilor ei. Portughezii s-au retras în interiorul cetății, rămasă fără zidul dinspre mare. Cu toate acestea, atacurile armatelor otomane și Gujarat n-au dat rezultatul scontat. Conducătorul Gujaratului Mahmud al III-lea, îngrijorat că ar putea sfârși ca emirul Adenului, șeicul Amir, n-a fost de acord să trimită întăriri otomanilor.

Istoricul Mughul spunea că acapararea tezaurului pe care șahul Bahadîr l-a trimis la Mecca, jignirea adusă lui Mahmud al III-lea prin gestul de a nu-i fi fost permis vizirului său să stea în aceeași încăpere cu pașa atunci când venise în vizită, apoi faptul că Mahmud al III-lea a spus că nu acceptă sabia și caftanul decât dacă sunt trimise de către însuși sultanul otoman, precum și gândul că otomanii se vor stabili în zonă, au zdruncinat încrederea dintre cei doi aliați.

Hadim Suleyman Pașa, neprimind întăririle pe care le aștepta, a hotărât să se retragă. În noaptea de 6 noiembrie 1538, trupele

otomane au urcat pe vase şi au părăsit Diu, lăsând o parte din tunurile mari de asediu. Probabil că în luarea acestei decizii a lui Suleyman Paşa a stat şi vestea apropierii unei mari flote portugheze.

După izvoarele portugheze, această campanie a eşuat din cauza lipsei de experienţă a lui Hadim Suleyman Paşa. Pierderea a trei săptămâni pentru a-şi duce la Madresabat, la 20 km distanţă de Diu, vasele care aveau nevoie de reparaţii după furtuna stârnită la câteva zile după ce a ajuns la Diu, a dat portughezilor răgazul necesar pentru fortificaţii. Pe lângă asta, nu a putut împiedica primirea ajutoarelor de către portughezi. Încrederea în sine îi fusese zdruncinată odată cu executarea emirului Adenului şi atunci, ajuns la Diu, nu a fost în stare să-şi împiedice soldaţii să prade insula.

La întoarcerea de la Diu, pe 27 noiembrie 1538, Suleyman Paşa a trecut prin portul Şihr. Conducătorul din Şihr a acceptat suzeranitatea otomană, a mers la Aden, de aici prin strâmtoarea Bab el Mandeb, trecând şi pe la Mocha şi a ajuns pentru a da noile legi la Zabid în Yemen, care de la asasinarea lui Selman Reis era în haos. Suleyman Paşa l-a ucis pe conducătorul Zebidului, Nahuda Ahmed Bey, la 24 februarie 1539 la o adunare a Divanului şi a trecut această zonă sub stăpânire otomană. A întemeiat provincia Yemen care cuprindea zonele Zebid şi Aden. După această organizare administrativă a părăsit Yemenul, a ajuns pe 13 martie la Jeddah, de unde şi-a trimis flota la Suez, iar el a plecat la Mecca. După ce s-a făcut hagiu* s-a întors pe uscat în Egipt.

În acest timp, Özdemir Bey, care după întoarcerea din campania din India a fost însărcinat de Hadim Suleyman Paşa să cucerească coastele sudice ale Egiptului, a coborât cu flota pe Nil spre sud. Fuseseră cucerite cetăţile Ibrim şi Derr şi oraşe

* *Hagiu*: musulman care a vizitat Meca şi Medina (n.tr.).

ca Mağrak şi Say. În timpul acestei operaţiuni, şi oraşul Savakin a fost luat sub stăpânire otomană. Astfel, otomanii, care erau vecini cu Etiopia, şi-au consolidat dominaţia pe ambele maluri ale Mării Roşii.

Executarea micului şeic Ismail Ma'şuki*

În perioada de domnie a sultanului Suleyman unii şeici au fost asasinaţi din cauza ideilor lor legate de religie. Micul şeic Ismail Ma'şuki a fost primul care a fost executat împreună cu 12 discipoli.

Tatăl şeicului era conducătorul sectei Melamiye** piri Ali Aksarayi. Ismail Ma'şuki a fost chemat în capitală de către dervişi. Deşi tatăl său îi refuza dorinţele motivând că este încă un copil, le-a răspuns dervişilor că dacă profesorul său era de acord, putea merge. Cum a primit permisiunea profesorului, Ismail Ma'şuki a plecat la Istanbul şi cu toate avertizările tatălui său de a nu se ocupa de predici, acesta nu l-a ascultat. De asemenea, tatăl i-a cerut să-l asculte pe Ahmed Edirnevi, pe care-l trimisese să-l însoţească, însă s-au certat, iar acesta s-a întors la Edirne.

După aceste întâmplări, Ali Aksarayi şi-a chemat fiul acasă la Aksaray, însă dervişii din capitală au insistat să-l trimită din nou. Atunci, Ali Aksarayi, avertizându-l din nou pe fiul său să nu încerce să ţină predici fără să aibă aprobarea marelui vizir şi să se ocupe numai de studiul ştiinţelor, l-a trimis din nou la Istanbul împreună cu Ahmed Edirnevi. Însă fiul său, găsind o posibilitate la Istanbul, şi-a reluat vechile practici.

Când cei din conducerea otomană au observat că se plănuieşte o revoltă în Istanbul, în special din cauza cuvintelor şeicului

* Reşat Öngeren, „Şerîatın Kestiği Parmak: Kanûnî Sultan Süleyman Devrinde İdam Edilen Tarîkat Şeyhleri", *İlam Araştırma Dergisi*, I/1 (İstanbul 1996), pp. 123-132.

** *Melami:* o sectă de *dervişi* (n.tr.).

împotriva legii islamice, aceştia l-au avertizat şi i-au cerut să se întoarcă acasă. Şeicul a refuzat, fiind apoi judecat. Conform registrelor curţii, martorii susţineau că Ismail Ma'şuki ar fi spus următoarele: „Toată lumea este Dumnezeu. Ceea ce religia spune că este păcat, este permis. Adulterul şi pederastia sunt permise. Tu eşti cel care a creat omul. Nu există cazne în mormânt şi nici Judecata de Apoi. Spiritul iese dintr-un corp şi intră în altul. Atât cât trăieşti, mănâncă, bea şi dormi. Toate sunt rugăciuni. Tatăl este centrul, iar eu sunt Mahdi (imamul ascuns)". Nu se ştie nici cât de adevărate sunt aceste afirmaţii, având în vedere că nu deţinem relatarea sa.

După judecată, Ismail Ma'şuki, care în 1539 avea 19, ani a fost executat împreună cu 12 dintre discipolii lui în Atmeydanî. După executarea şeicului, populaţia s-a împărţit în două. O parte era de părere că acesta era ateist şi de aceea trebuia executat, iar cealaltă credea că şeicul era un om sfânt şi că a fost ucis cu cruzime.

Marele vizir care a ameninţat-o pe fiica lui Yavuz

Lütfü Paşa, unul dintre marii viziri ai sultanului Suleyman, este şi unul dintre cele mai renumite personaje din istoria otomană datorită operelor sale. În perioada când a fost mare vizir, a fost cunoscut nu atât prin acţiunile sale, cât mai ales prin lucrarea *Âsafnâme*, ceea ce înseamnă „Cartea vizirilor", în care scria despre conducerea în statul otoman şi despre schimbările ce trebuiau făcute aici.

Lütfü Paşa s-a născut la sfârşitul anilor 1480 şi era de origine albaneză. Fiind devşirme* de prin părţile Avlonei, a fost luat în

* *Devşirme*: (1) recrutarea de copii creştini cu scopul de a fi instruiţi pentru diferite funcţii în palatul imperial, în administraţie sau în corpurile militare de *kapikulu;* (2) un tânăr astfel recrutat (n.tr.).

serviciul palatului în timpul lui Baiazid al II-lea. A lucrat la palat, fiind pe rând çaşnigirbaşılık*, kapucubaşılık**, miralemlik***. În lupta de la Caldîran a fost sergent. La urcarea pe tron a sultanului Suleyman a fost trimis în provincie ca sangeacbei al oraşului Kastamonu, apoi a fost numit sangeacbei al Aydînului. A participat la cucerirea Rodosului. După ce a lucrat ca sangeacbei în alte câteva locuri, în 1533 a fost promovat ca beilerbei şi trimis în Karaman. A participat la campania Irakeyn, din 1533-1534, în care i-a dat lui Mimar Sinan sarcina să construiască nave pe coastele Tatvanului. A continuat să avanseze şi a fost trimis la beilerbeilicul din Anatolia, apoi la cel din Rumelia, în anul 1536. Astfel, ajunsese la cea mai înaltă funcţie din organizarea otomană din provincie. Imediat a fost numit al treilea vizir în Divan. În 1537, în campania militară spre Corfu, a fost comandant-şef al flotei pe lângă Barbaros. În mai 1538, a fost numit al doilea vizir. A participat la campania din Moldova.

După moartea marelui vizir Ayas Paşa de ciumă, la 13 iulie 1539, a fost numit în locul acestuia al doilea vizir, Lütfü Paşa. Înainte ca acesta să devină vizir, pe vremea când era sangeacbei, se căsătorise cu Şah Sultan, fiica sultanului Yavuz Selim şi sora lui Suleyman. Această căsătorie a influenţat avansarea lui la rangul de mare vizir.

Cât timp a fost mare vizir a încercat să refacă balanţa de venituri şi cheltuieli al cărei echilibru se stricase datorită cheltuielilor prea mari, reducând durata nunţilor de la 40 de zile şi

* *Çaşnigirbaşı*: şeful çaşnigirilor care preluau de la bucătarul-şef mâncărurile pregătite în bucătăria seraiului; o altă sarcină a çaşnigirbaşıului era aceea de a-l ajuta pe padişah să urce pe cal în zilele de ceremonie (n.tr.).

** *Kapucubaşı*: şeful uşierilor seraiului (n.tr.).

*** *Miralem*: supraveghetorul steagurilor, corturilor şi muzicii militare ale sultanului (n.tr.).

nopți la 15 zile. Cu toate acestea, n-a reușit să-și păstreze funcția mai mult de doi ani, adică până în mai 1541. Când Lütfü Pașa era mare vizir, o prostituată a fost prinsă cu un bărbat. De obicei, când erau prinse astfel de femei, li se dădea pedeapsă surghiunul, dar marele vizir era un om foarte aspru. I-a dat femeii o pedeapsă nemaiîntâlnită până atunci: a pus să fie spintecată cu briciul. Seara la palat, când i-a povestit soției ceea ce făcuse, ea l-a întrebat înspăimântată: „În timpul cărui vizir s-a dat o astfel de pedeapsă pentru asta ca să se dea acum?". La acest răspuns, Lütfü Pașa, care avea o fire încăpățânată, în loc să se gândească la atrocitatea lucrului pe care îl făcuse, a insistat pe corectitudinea deciziei luate, răspunzându-i soției: „De-acum încolo, cel care păcătuiește și îl prind va păți la fel."

Șah Sultan, auzind răspunsul soțului său, n-a mai rezistat, spunându-i: „Tu ești un om încăpățânat, nerușinat și crud". Lütfü Pașa nu a suportat aceste jigniri ale soției sale și, ridicându-se, a scos pumnalul și a mers către ea, făcând cea mai mare greșeală a vieții sale. Era a doua persoană din Imperiul Otoman după padișah, însă, până la urmă, și el era un supus al sultanului și în fața sa se afla fata sultanului Selim. Nimeni nu putea să se comporte astfel cu Șah Sultan, iar cei care încercau, nu sfârșeau bine. Nici Lütfü Pașa nu a sfârșit bine. Agalele haremului, care au ajuns înainte ca acesta să se atingă de soția sa, l-au alungat de la palat în palme și pumni.

Această întâmplare a fost imediat relatată padișahului, adică fratelui lui Șah Sultan, sultanul Suleyman. Lütfü Pașa a fost demis din funcția de mare vizir de îndată și a fost trimis în surghiun la Dimetoka. A fost nevoit să divorțeze de Șah Sultan. Procesul de divorț, deși s-a lungit din cauza mihrului* pe care Lütfü Pașa trebuia să-l plătească soției, în final s-a terminat în

* *Mihr*: aurul, bunurile sau un favor care trebuie oferit de bărbat femeii în momentul căsătoriei (n.tr.).

avantajul lui Șah Sultan. După divorț, aceasta nu s-a mai măritat. A devenit discipolul unuia dintre cei mai importanți șeici ai Istanbulului, Merkez Efendi, și s-a dedicat actelor caritabile. A contribuit la construirea unei geamii în Davut Pașa, a unei geamii și medrese în Eyup, a unei mănăstiri numită tekke și a unei școli.

Lütfü Pașa nu relatează în opera sa, în care-și povestește viața, motivul pentru care a fost demis. Scrie numai că unele persoane răuvoitoare și fățarnice l-au bârfit și pentru a se îndepărta de intrigile femeilor a părăsit funcția de mare vizir, retrăgându-se la Dimetoka.

După ce a fost surghiunit la Dimetoka, a plecat în pelerinaj. Până în 1563, când a murit, nu a mai ocupat alte funcții de stat, însă se știe că i-a plăcut foarte mult știința. A fost văzut ca unul dintre erudiții importanți ai Islamului, la fel ca Zemahșeri și Kadî Beyzavi. Îi întreba pe Așcizade Hasan Çelebi și Ebussuud, dar și pe alți erudiți ai vremii înțelesul unor cuvinte, iar dacă aceștia nu răspundeau, spunea: „Numai numele e de acești doi hogi." Istoricul Peçuylu Ibrahim critică aceste fapte ale lui Lütfü Pașa, spunând: „Cu puțină știință s-a crezut cel mai mare învățat al secolului, tot întrebând cuvinte pe cei care veneau la el."

Retrăgându-se devreme, Lütfü Pașa s-a dedicat scrisului, realizând în total 15 cărți în domenii diferite, de la medicină la religie. Cele mai cunoscute sunt două lucrări de istorie. *Tevârîh-i Âl-i Osman*, o istorie a Imperiului Otoman de la întemeierea lui și până în 1553 și *Âsafnâme*, foarte cunoscută. În această carte, Lütfü Pașa descrie organizarea de stat și protocolul, precum și ceea ce nu funcționa bine în acest sistem. Este printre primele opere despre acest subiect în Imperiul Otoman. Lütfü Pașa nota la începutul cărții că în timpul cât a fost mare vizir legile s-au aplicat diferit față de epocile anterioare și că a scris cartea pentru a le fi de folos urmașilor săi în această funcție.

Cucerirea Budei

După retragerea otomanilor, austriecii au atacat Ungaria. Zápolya, care primea sprijin otoman, a reuşit să reziste, însă după moartea lui în 1540, lucrurile s-au complicat. Moştenitorul lui Zápolya era un bebeluş de 15 zile. S-a speculat chiar că nu ar fi fost fiul lui. Suleyman a aflat aceste zvonuri şi a trimis un sol să afle adevărul. Maliat, care se autoproclamase bei al Ardealului, încerca să-şi creeze avantaj, contestând legitimitatea copilului.

Trimisul otoman, mergând să o vadă pe regina Isabella, a văzut şi copilul. Soţia lui Zápolya a cerut sprijinul otomanilor şi pentru a dezminţi bârfele, a alăptat bebeluşul chiar în faţa trimisului. Văzând aceasta, solul a sărutat piciorul copilului şi, punând mâna dreaptă pe pieptul viitorului rege al Ungariei, a spus în numele padişahului că fiul regelui Ioan I Zápolya va fi conducătorul ţării sale atunci când va ajunge la vârsta pubertăţii.

Austria, profitând de faptul că regele murise, a asediat imediat Buda. La solicitarea reginei, Suleyman a trecut imediat la acţiune şi a plecat într-o nouă campanie în Austria. Austriecii, care nu reuşiseră să cucerească Buda, auzind că se apropie armata otomană, s-au retras.

Urmaşul la tronul Ungariei, Sigismund, şi mama sa Isabella erau la Buda. Trimisul sultanului, Ali Aga, i-a dus în dar copilului, noul rege al Ungariei, patru cai cu hamuri şi şei de aur, iar reginei bijuterii şi mătăsuri. Trimisul otoman i-a transmis reginei că era împotriva legii ca padişahul să vină în vizită şi de aceea trebuia să-şi trimită fiul împreună cu nobilii care apărau Buda în tabăra otomană. Regina, îngrijorată, a cerut părerea consilierilor săi, după care a hotărât să ducă la îndeplinire dorinţa padişahului.

La 29 august 1541, a cincisprezecea aniversare a luptei de la Mohács, au mers în faţa sultanului împreună cu Sigismund Zápolya, care împlinise un an, doica, două dădace şi şase consilieri.

Oficialii otomani, aflând că a venit regele Ungariei, au ieşit să-l întâmpine conform protocolului, neţinând seama că era doar un bebeluş. Regele a fost dus cu mare fast în faţa sultanului. El trebuia să fie prezentat padişahului de către consilierul Petrovici, dar cum bebeluşul plângea, a intrat la sultan şi doica.

Pentru că urma să se discute probleme de stat, consilierul Podmanicki i-au scos după puţin timp afară pe rege şi pe doica sa. Cinci consilieri ai regelui au rămas cu padişahul. Atunci când Suleyman le-a spus că avea să ofere Buda regelui, otomanii o cuceriseră deja.

S-a discutat apoi politica pe care aveau să o urmeze. Conducerea otomană a hotărât că apărarea împotriva Austriei se va putea face numai după o nouă organizare. Buda a rămas sub stăpânire otomană, creându-se un nou paşalâc cu centrul la Buda. Regelui-minor i s-a dat Transilvania. În Europa, s-au scris 134 de cronici despre campania lui Suleyman la Buda din 1541.

Campania de la Esztergom

După cucerirea Budei de către otomani, Habsburgii au trimis imediat soli cerând să se cedeze Austriei Ungaria în schimbul unei dări de 100 000 de galbeni. Dacă această propunere nu va fi acceptată, Ferdinand oferea pentru a rămâne în posesia doar a teritoriilor maghiare pe care le cucerise după moartea lui Zápolya 40 000 de galbeni. Răspunzând solilor, Suleyman i-a cerut regelui lor să dea înapoi teritoriile cucerite după moartea lui Zápolya şi să plătească dări pentru celelalte zone maghiare pe care le cuceriseră mai înainte.

Refuzându-i-se oferta din timpul campaniei, după ce s-a întors la Istanbul, sultanul nu l-a mai primit pe solul regelui. Plănuise să cucerească Vac, Vişegrad, Esztergom , Alba Regală şi Pécs, care trecuseră în mâinile austriecilor.

În decembrie 1542, Suleyman a plecat la Edirne, iar spre sfârşitul lui aprilie 1543 a pornit în campanie. Ferdinand n-a

ieşit în calea otomanilor, iar maghiarii, preferând conducerea turcă, îi atacaseră pe conducătorii lor.

Au cucerit cetăţile Valpo şi Siklós, apoi s-au îndreptat spre Pécs. După aceea, Suleyman a pornit spre Esztergom, unde trupele italiene şi spaniole aveau o apărare redutabilă. După asediul care a durat 10 zile, pe 6 iulie armata otomană a cucerit oraşul, iar pe 7 august şi cetatea. După Esztergom, cheile cetăţii Tata au fost predate sultanului. Apoi, pe 22 august 1543, una dintre cetăţile puternice din zonă, Alba Regală, a fost impresurată de otomani din trei părţi. După 10 zile, într-o duminică, pe 2 septembrie, a fost cucerită.

S-a făcut recensământul persoanelor care plătesc dări din locurile cucerite, acestea fiind incluse în sistemul otoman. După victoria de la Alba Regală, armata otomană a pornit către Istanbul. Pe drum, primind vestea morţii prinţul Mehmed, primul copil al sultanei Hurrem, pe care-l iubea foarte mult, Suleyman a părăsit armata şi, luând-o pe la Niş, Sofia, Plovdiv şi Edirne, a ajuns la Istanbul pe 16 noiembrie 1543. Regelui maghiar Sigismund Zápolya, căruia otomanii îi spuneau Isfehan, i se lăsase Transilvania.

Politica din Africa

Faptul că Imperiul Otoman ajunsese în situaţia de a modela cursul politicii mondiale în secolul al XVI-lea a influenţat într-o mare măsură şi evoluţia istorică a nordului Africii. În 1492, după ce Granada, ultima rămăşiţă a Andaluziei, a cedat, spaniolii şi portughezii au început să se stabilească în nordul Africii. Imperiul Otoman, odată devenit activ pe mare cu Barbaros, a intrat în lupta cu europenii pentru stăpânirea nordului Africii. Datorită colaborării otomanilor cu piraţii turci din zonă s-a reuşit prevenirea cuceririi nordului Africii de către Habsburgi.

Fraţii Barbaros, care au cucerit Algeria în 1516, nu erau în situaţia de a ţine piept spaniolilor. De aceea, pentru siguranţa lor, au acceptat conducerea otomană în această ţară. Astfel, spaniolii care au vrut să ocupe Algeria în 1541, au fost învinşi.

Tunisia fusese cucerită de Barbaros Hayreddin Paşa în 1534, dar pierdută la scurt timp. Pe vremea lui Selim al II-lea, în 1574, a fost cucerită pentru a doua oară de către Sinan Paşa.

Flota otomană în Franţa

În timpul luptei începute în 1542 între regele Franţei Francisc I şi Carol Quintul, Franţa a cerut otomanilor sprijin pe mare. În 1543, flota otomană sub comanda lui Barbaros Hayreddin Paşa a ieşit pe Marea Mediterană. Trimisul francez Paul de Lagarde era lângă Barbaros. Toată Italia era cuprinsă de teamă.

Barbaros Hayreddin Paşa s-a întâlnit cu francezii la Marsilia, însă cum aceştia nu făcuseră nicio pregătire, a fost nevoit să-i aştepte în port. Regele Franţei se temea că lumea catolică îi va întoarce spatele pentru că a cerut sprijinul turcilor şi, întârziind lucrurile, voia să-i mulţumească şi pe Barbaros, dar şi pe catolici.

De aceea, în locul unei acţiuni de amploare împotriva lui Carol, aşa cum se stabilise la început, a hotărât să asedieze înainte oraşul Nisa. Cele două flote au pornit către Nisa. Vasele franceze nu aveau destul praf de puşcă. Barbaros, enervându-se de această situaţie, a spus:

„N-am ce zice de milităria francezilor ăstora! Nu uită să-şi umple vasele cu vin, dar uită de praful de puşcă."

Barbaros, după ce a bombardat şi a ocupat portul Villafranca, trecând tunurile peste munţi, a împresurat Nisa. Oraşul nu mai avea altă ieşire decât predarea. Dar, ţinând legătura cu

francezii, pentru ca orașul să nu cadă în mâna turcilor, s-au predat francezilor. Acest gest l-a deranjat pe Barbaros, care s-a întors la Toulon.

În timpul acestei campanii, căpitanii Salih și Hasan Reis au atacat coastele spaniole ale Cataloniei, luând o pradă considerabilă. De asemenea, andaluzii din provincia spaniolă Valencia, revoltându-se împotriva conducerii spaniole, încercaseră să obțină ajutor de la Barbaros, însă acesta, neobținând sprijinul la care se așteptase din partea francezilor, s-a întors la Istanbul în 1544.

Moartea lui Barbaros

După campania de la Nisa în care a acordat sprijin francezilor, Barbaros Hayreddin Pașa nu a mai plecat în alte campanii. S-a ocupat de organizare în șantierele navale. A murit la 5 iulie 1546, la scurt timp după ce s-a îmbolnăvit. Pe mormântul lui a fost trecută data și cuvintele: „A murit comandantul mării". A fost îngropat în mausoleul de lângă medresa de la Beșiktaș căreia i-a finanțat construcția pe când era în viață.

Ascensiunea lui Rüstem Pașa

Rüstem Pașa s-a născut pe la 1500 într-un sat din apropiere de Sarajevo. A fost dat de către primul său stăpân, care nu putuse să-și plătească dările, ca sclav la palatul de la Galata al sultanului. Aici a atras în scurt timp atenția datorită inteligenței și calităților sale, fiind adus la Palatul Topkapî ca băiat de curte.

Ascensiunea lui Rüstem Pașa este foarte interesantă. Padișahul, care venise la Palatul Topkapî, a scăpat ceva din mână pe fereastră. O parte dintre cei de față au preferat să coboare scările pentru a lua obiectul, dar Rüstem Pașa a sărit pe fereastră și cu acest gest a intrat în grațiile sultanului.

După ce a studiat la Enderun*, a ajuns agă la palat, apoi silahdar** și astfel unul dintre apropiații sultanului. Începând cu acești ani, relațiile sale cu sultanul s-au intensificat, dar marele vizir Makbul Ibrahim Pașa, văzând că Rüstem Pașa devenise favoritul sultanului, l-a trimis la un sangeac în Anatolia, îndepărtându-l astfel de Istanbul. Ibrahim Pașa înțelesese că dacă nu intervenea, acesta îi putea lua locul. Drumul lui Rüstem Pașa s-a deschis din nou după ce marele vizir Ibrahim Pașa a fost executat din ordinul sultanului, la 15 martie 1536. După moartea acestuia, Rüstem Pașa a fost numit la beierbeilicul de la Diyarbakîr.

Suleyman, probabil și cu îndrumarea sultanei Hurrem, a dorit să îl însoare pe Rüstem Pașa cu fiica sa, Mihrimah Sultan, însă oponenții Pașei, pentru a împiedica acest lucru, au răspândit zvonul că acesta ar fi lepros. Ca să afle adevărul, sultanul l-a trimis pe doctorul Mehmed Bey la Diyarbakîr. Acesta, găsind un păduche pe pașă, a înțeles că nu era lepros și i-a dat lui Rüstem Pașa ordinul scris de sultanul însuși prin care era numit ginerele padișahului. Cine știe, poate că pașa, care și-a câștigat renumele în istorie pentru inteligența sa, prinzând de veste de aceste intenții, făcuse pregătirile necesare.

Această situație a lui Rüstem Pașa a făcut să fie amintit în acea perioadă ca „păduchele norocos". Și următoarele versuri scrise despre el au inclus păduchele pașei în literatura turcă:

„E de ajuns să fii norocos
Că atunci și un păduche îți este de folos."

Rüstem Pașa a fost numit întâi la beierbeilicul Anatoliei, apoi ca al treilea vizir. După ce a ajuns într-o asemenea funcție

---

* *Enderun*: școala internă a palatului (n.tr.).
** *Silahdar*: păstrătorul și îngrijitorul armelor sultanului (n.tr.).

înaltă, s-a oficiat căsătoria lui Rüstem Paşa cu Mihrimah Sultan pe 4 decembrie 1539. După un timp, în 1544, a fost numit mare vizir. Complotul cu soacra sa avea să ducă la uciderea prinţului Mustafa, fiul cel mare al lui Suleyman şi urmaşul la tron.

Pacea cu Austria

În 1544, beilerbeiul de Buda, Yahya Paşazade Mehmed Paşa a cucerit Vişegradul, după care a fost cucerită Tolna. Austria nu putea să împiedice înaintarea otomană. Ferdinand şi Carol, care mai înainte nu aveau nicio intenţie de a încheia pace în condiţii rezonabile, au cerut pacea. După îndelungi tratative, în toamna anului 1545 s-a semnat un armistiţiu pe 18 luni. În acest timp, Francisc şi Carol au semnat şi ei acordul de pace de la Crespy.

În 1546, tratativele au început din nou şi pe 19 iunie 1547 s-a semnat un tratat de pace. Conform acestuia, Ferdinand putea păstra părţile deja cucerite de el din Ungaria, însă în fiecare an în luna martie urma să plătească 30 000 de galbeni şi să ofere daruri precum vulturi şi câini de vânătoare.

A doua campanie în Iran

Refugierea prinţului Safavid Elkas Mirza la otomani, în 1547, a adus din nou în discuţie Iranul. Sultanul Suleyman, prin prinţul Safavid, avea să impună orice sancţiune ar fi dorit şahului Tahmasp şi astfel înlătura în mare parte ameninţarea Safavizilor. Putea cuceri Caucazul şi Azerbaidjanul. Elkas Mirza, ştiind că sultanul Suleyman pregătea de mult timp o a doua campanie împotriva Iranului, pentru a scăpa de fratele său, l-a încurajat să pornească în această expediţie spunându-i că beii Safavizi sunt împotriva şahului Tahmasp.

Suleyman, care prin înţelegerea încheiată cu Austria asigurase partea vestică a imperiului, a finalizat pregătirile pentru campanie, ţinând seama şi de avertizările lui Elkas Mirza. Campania din Iran din anul 1548 este cunoscută şi sub denumirea de campania din Azerbaidjan. Mergând spre Tabriz, unde se aştepta ca beii Safavizi să i se supună, a dat peste o situaţie contrară şi s-a supărat foarte tare pe Elkas Mirza. Scopul lui Suleyman, care plecase la Tabriz şi rămăsese acolo câteva zile, era de a îl pune pe Elkas Mirza pe tronul Iranului, însă negăsind condiţii prielnice, a cucerit cetatea Van şi s-a întors. Zona dintre lacurile Van şi Urmia a devenit teritoriu otoman.

Executarea şeicului Muhyiddin Karamani*

Muhyiddin Karamani, cunoscut ca „şeicul din Karaman", din Gülşeniyye-i Halvetiyye**, când era în Egipt alături de şeicul İbrahim Gülşeni, a venit pe la mijlocul anilor 1520 în Anatolia la rugămintea vizirului Çoban Mustafa Paşa. Cu ajutorul acestuia, Karamani a fost numit şeic la mănăstirea de tip tekke pe care vizirul pusese să o facă la Gebze. Când Karamani şi-a început activitatea aici, la medresa din apropiere preda cel care avea să devină faimosul şeyhülislâm, Ebussuud Efendi.

După ce a practicat mai mult de 25 de ani irşadul***, împotriva şeicului Muhyiddin Karamani a fost depusă o plângere potrivit căreia ar fi avut un comportament nepotrivit unei persoane competente în sufism. Conform registrelor curţii, martorii au afirmat că şeicul Muhyiddin Karamani ar fi spus: „Poruncile lui Allah şi ale legii sunt convenţionale. Dacă socoteşti că este păcat să faci ceva, va fi păcat, dacă crezi că este permis, atunci aşa este. Nu există păcat în lumea asta.

* Reşat Öngeren, „Şerîatın Kestiği Parmak: Kanûnî Sultan Süleyman Devrinde İdam Edilen Tarîkat Şeyhleri", *İlam Araştırma Dergisi*, I/1 (İstanbul, 1996), pp. 132-136.

** *Halvetiyye*: un ordin al dervişilor (n.tr.).

*** *Irşad*: călăuzirea pe drumul cel drept (n.tr.).

Pederastria şi adulterul sunt premise. Nu este nevoie de o pedeapsă crudă pentru asta. Reînvierea tuturor vieţuitoarelor şi adunarea lor pentru a da socoteală în ziua Judecăţii de Apoi nu există. Cine s-a întors din moarte să ne spună? Resullullah nu putea să-i fie ucenic şeicului Ibrahim Gülşenî". Nu ştim ce răspunsuri a dat şeicul la această plângere. Nu se ştie dacă ceea ce au spus martorii sunt într-adevăr cuvintele rostite de şeic sau provin din înţelegerea greşită a celor care ascultau problemele importante ale sufismului. În urma procesului, şeicul Muhyiddin Karamani a fost executat după sentinţa şeyhülislâmului Ebussud Efendi în anul 1550 pentru că nu s-a supus legii.

Cucerirea Tripolitaniei

Turgut Reis era fiul unui ţăran pe nume Muğlalı Veli. Observându-i calităţile în perioada când era pirat, Barbaros Hayreddin Paşa l-a luat pe Turgut lângă el, apoi au intrat împreună în serviciul otoman. Turgut Reis, fiind văzut ca un rival al amiralului Sinan Paşa, fratele marelui vizir Rüstem Paşa, nu a primit nicio funcţie înaltă.

Otomanii intraseră în acea perioadă în lupta politică pentru nordul Africii. Sultanul Suleyman voia să cucerească Tripolitania (Libia). I-a trimis lui Turgut Reis un Coran şi o sabie de aur, transmiţându-i că dacă îl ajută să cucerească Tripolitania îl va face guvernator în acea zonă.

Flota otomană în frunte cu Turgut Reis a pornit la atac, trecând întâi prin insula Malta. În iulie 1551, insula a fost ţinută sub salve de tun şi prădată. După Malta s-a trecut în Tripolitania. A fost impresurată cetatea Tripolitaniei. O breşă mare deschisă în zidurile cetăţii a destabilizat apărarea şi cetatea a fost predată. Dar amiralul Sinan Paşa nu a dat funcţia de guvernator al Tripolitaniei lui Turgut Reis, numind pe altcineva în această poziţie. Atunci, Turgut Reis a părăsit flota şi împreună cu el au plecat şi o mare parte dintre cei mai viteji soldaţi. Văzând asta, Sinan Paşa a fost nevoit să renunţe la decizia sa.

Asasinarea lui Piri Reis

Unul dintre cele mai importante nume din navigaţia şi cartografia turcă, Muhyiddin Piri Reis, s-a născut spre sfârşitul anilor 1460 la Gelibolu. Pentru că locuitorii zonei în care s-a născut erau în permanentă legătură cu marea, cei mai mulţi deveneau marinari. Şeyhülislâmul şi istoricul otoman Ibn Kemal povestea despre Gelibolu: „Copiii care se nasc în Gelibolu cresc în apă precum crocodilii. Leagănul lor este barca destinului. Adorm şi se trezesc în sunetul valurilor".

Unchiul lui Piri Reis era Kemal Reis, unul dintre cei mai faimoşi căpitani din timpul lui Baiazid al II-lea. După anii copilăriei, Piri a plecat pe vaporul unchiului său. Aproape 30 de ani a făcut împreună cu Kemal Reis piraterie pe Marea Mediterană şi a participat la campanii în serviciul otoman. Viaţa din aceşti ani o povesteşte astfel în opera sa, *Kitâb-ı Bahriye (Carte de navigaţie)*:

> „Pe Mediterană navigam
> Şi milă de păgâni n-aveam."

Atunci când unchiul său a fost chemat de Baiazid al II-lea, a trecut şi Piri Reis împreună cu el în serviciul otoman. După moartea unchiului său în 1511, Piri a lucrat împreună cu Barbaros o perioadă, apoi s-a retras la Gelibolu şi a început să pregătească faimoasa hartă a lumii. Şi-a pus în ordine notiţele pe care le luase pentru opera sa, *Kitâb-ı Bahriye*, gândită iniţial ca un ghid pentru marinari. A plecat cu Yavuz în campania din Egipt. În timpul acestei călătorii a întocmit hărţile zonelor prin care a trecut. Harta lumii, pe care a pregătit-o în 1513, a prezentat-o în 1517 în Egipt sultanului Yavuz.

Pe vremea lui Suleyman, în 1522, a participat la cucerirea Rodosului, apoi împreună cu marele vizir Ibrahim Paşa în călătoria din Egipt, în timpul căreia a atras atenția marelui vizir. Ibrahim Paşa, dându-şi seama de valoarea cărţii pe care o pregătea Piri Reis, i-a cerut să adune ciornele într-o carte. Acesta, ducând la îndeplinire cererea marelui vizir, i-a prezentat sultanului în 1526 *Kitâb-ı Bahriye*. Opera fiind apreciată de către padişah, Piri Reis a adăugat noi date şi a realizat a doua hartă a lumii pe care a prezentat-o în 1528 sultanului Suleyman. Folosindu-se de harta lui Columb şi de altele, Piri Reis a realizat o nouă hartă a lumii. Folosind hărţi de mărimi diferite, a completat părţile lipsă ale acestora.

Pe la începutul secolului al XVI-lea, acapararea de către portughezi a drumurilor comerciale cu India reprezenta o ameninţare pentru interesele otomane. Flota otomană a pornit campanii succesive în apele teritoriale ale Indiei. În 1547, Piri Reis a fost numit amiral în această campanie din India, iar pe 26 februarie 1548 a luat înapoi Adenul de la portughezi. În 1551, a pornit în campanie cu o flotă de 30 de trireme din portul Suez. În 1552 a cucerit Masqat, o importantă bază portugheză, apoi insula Kish, asediind şi cetatea Ormuz. Însă rezistenţa portughezilor nu i-a permis să ia Ormuzul. Peçuylu Ibrahim susţinea că Piri Reis a încetat asediul pentru că a primit daruri şi dări.

Neputând lua Ormuzul, flota otomană a venit la Basra. În acest timp, prinzând de veste că se apropie flota portugheză, Piri Reis, nemaiavând timp să adune vasele care se aflau în golf, a fugit înainte de venirea duşmanilor cu numai trei trireme. Una s-a scufundat în apropierea insulelor Bahrain, Piri Reis ajungând în Egipt numai cu două vase. Flota de la Basra a fost lăsată de izbelişte, fără amiral.

Cu ajutorul guvernatorului de Basra, Kubad Paşa, care refuzase să-i trimită sprijin în timpul campaniei, s-a creat o opinie publică în defavoarea lui Piri Reis. După scrisoarea trimisă de guvernatorul Egiptului către Divan, de la Istanbul a venit ordinul de executare a lui Piri Reis. Acest mare marinar şi savant turc a fost executat în 1552 în Egipt.

Murad Reis

După moartea lui Piri Reis, a fost numit căpitan la Suez Murad Reis, căruia i s-a ordonat să rămână la Basra, însă acesta, cu prima ocazie, a pornit la drum pentru a duce cele 15 nave rămase în urma lui Piri Reis. Pe drum, în apropierea insulei Ormuz, a întâlnit navele portugheze, însă a pierdut lupta. După această bătălie, în care Suleyman Reis şi Recep Reis au căzut la datorie, Murad Reis a fost demis.

Aventurile lui Seydi Ali Reis

După ce Murad Reis a pierdut lupta cu portughezii de lângă insula Ormuz, sarcina de a duce la Suez vasele rămase a fost dată, în 1553, lui Seydi Ali Reis, care a fost numit căpitan.

Seydi Ali Reis, pornind de la Alep pe 3 februarie 1553, a ajuns la Basra. Aici s-a ocupat de reparaţia vaselor şi apoi a plecat. După ce pe 9 august a învins vasele portugheze care-i ieşiseră în cale, pe 25 august, în apropiere de Masqat, a întâlnit din nou o flotă portugheză formată din 34 de vase. Chiar dacă după această a doua victorie a pornit din nou la drum, din cauza furtunii a ajuns cu greu în oraşul Gujarat. După ce a lăsat aici spre păstrare încărcătura, trecând prin India, Afganistan, Iran şi Anatolia a ajuns în mai 1557 la Istanbul. Ceea ce a trăit în timpul acestei călătorii a povestit într-o carte, *Mir'atü'l-Memâlik*.

Rezultatele campaniilor din India

Începând cu 1538, s-au efectuat patru campanii în India sub comanda lui Hadîm Suleyman Paşa, Piri Reis, Murad Reis şi

Seydi Ali Reis. Cu toate că nu s-au obținut rezultatele dorite, datorită acțiunilor otomane, fluxul de mărfuri care veneau din India pe Marea Mediterană a ajuns din nou la cotele de dinainte ca portughezii să înceapă dominația în zonă.

În urma luptelor cu portughezii, s-a stabilit dominația otomană în Yemen și Etiopia și s-au cucerit Quatif și Bahrain. Influența otomană, atât în apele, cât și în comerțul indian, a durat de la începutul secolului al XVII-lea până când englezii și olandezii și-au început dominația. Atunci când aceștia au preluat controlul asupra comerțului cu India, Marea Mediterană a rămas în afara drumurilor comerciale.

Strigătul de ajutor al Indoneziei

După Seydi Ali Reis, a fost numit căpitan al Suezului Kurdoğlu Hîzîr Reis. Între timp, portughezii își intensificaseră foarte mult activitatea în Oceanul Indian. Sultanatul Aceh de pe insula Sumatra, care aparține astăzi de Indonezia, întâmpina dificultăți în a face față portughezilor și a cerut ajutorul otomanilor. Atunci când portughezii au vrut să cucerească insulele Sumatra și Malaka aparținând sultanatului Aceh, în 1565, sultanul Alaeddin a trimis sol la Istanbul pentru a cere ajutor, însă când acesta a ajuns la palat, Suleyman era în campania de la Szigetvár. Padișahul pierzându-și viața în această campanie, sultanatului Aceh nu i s-a mai putut trimite ajutor.

Cucerirea Timișoarei

Ostilitatea dintre cei doi tutori ai regelui minor Sigismund Zapolya, Petru Petrovici și George Martinuzzi, a adus din nou în prim-plan problema Transilvaniei. Poarta otomană l-a recunoscut pe episcopul de Oradea Martinuzzi, reprezentantul regelui-minor, ca guvernator al Transilvaniei. Martinuzzi l-a asigurat pe padișah că regina și micul rege „duceau o viață

liniștită sub protecția marelui sultan", însă de fapt energicul și iscusitul Martinuzzi cârmuia țara. Regina Isabella, deși a vrut să scape de această situație, nu a reușit.

Principatul autonom al Transilvaniei se afla acum sub suzeranitatea Imperiului Otoman, dar Casa de Habsburg nu era dispusă să renunțe la acest teritoriu, iar Matinuzzi voia să-i mulțumească și pe austrieci, dar și pe otomani.

După ce Ferdinand de Habsburg a încheiat pace cu Poarta, Martinuzzi s-a îndreptat către acesta; în 1549 a fost încheiată o înțelegere (la Nyirbator). Transilvania era cedată Habsburgilor, care îi ofereau reginei și tânărului Ioan Sigismund proprietăți în Silezia austriacă, și anume ducatele Oppeln și Ratibor, ca și mari sume de bani. Martinuzzi rămânea în continuare guvernator al Transilvaniei, iar Ferdinand promitea că va interveni pe lângă papă pentru a i se conferi titlul de cardinal. Regina s-a împotrivit acestei înțelegeri, dar, în cele din urmă, Ioan Sigismund a renunțat la tron și la coroană.

Martinuzzi și-a primit răsplata; a devenit cardinal, iar Ferdinand l-a numit voievod al Transilvaniei și episcop primat de Strigoniu. Poarta însă i-a poruncit să alunge armata imperială și să împiedice cu orice preț plecarea lui Ioan Sigismund și a mamei sale și a amenințat cu o expediție. Această regiune era pe punctul de a trece sub stăpânire austriacă. Sultanul i-a poruncit beilerbeiul Rumeliei, Sokollu Mehmed Pașa, să treacă la acțiune pentru a-i scoate pe austrieci din zonă. Aceștia ocupaseră cetățile Lipova, Șoimuș, Becse, Becicherec și Timișoara. După un asediu de patru zile, Sokollu Mehmed Pașa a cucerit orașul Becse. Apoi au fost ocupate Becicherec, Cenad și celelalte cetăți.

Trupele austriece au intervenit și au recucerit majoritatea cetăților ocupate de turci, dar deși Ferdinand a ordonat continuarea ofensivei, Martinuzzi s-a opus. Acesta, pe de o parte, aștepta să fie ajutat mai mult de austrieci, pe de altă parte, încerca să convingă conducerea otomană că nu era vinovat de situație.

Până la urmă, Martinuzzi s-a alăturat trupelor austriece şi împreună au cucerit Lipova, Cenad, Macău (Makó) şi celelalte cetăţi. Până la urmă, austriecii l-au „răsplătit”: a fost ucis în castelul de la Vinţ în decembrie 1551.

În această perioadă, conducerea otomană era preocupată de situaţia din Iran, însă regiunea Banatului era importantă şi trebuia recuperată. În 1552, trupele de sub comanda vizirului Kara Ahmed Paşa, a beilerbeiului de Buda Hadîm Ali Paşa, a lui Sokollu Mehmed Paşa şi a sangeacbeiului de Silistra Mehmed Rareş au pornit spre Timişoara. După un asediu de 32 de zile, Timişoara a fost cucerită. După aceasta, cetăţile Lipova şi Şoimuş s-au predat, iar cetatea Dregely a fost ocupată.

Armatele imperiale care au pornit împotriva otomanilor au fost învinse de beilerbeiul de Buda, Hadîm Ali Paşa. Apoi a fost luată cetatea Solnoc. Pentru că vremea nu se răcise prea tare, s-a stabilit o nouă ţintă, cetatea Eger (în turcă Egri). Pe 10 septembrie 1552, aceasta a fost asediată. Înainte de asediu, Eger îşi luase măsurile necesare de apărare. Datorită castelanului Ştefan Dobó şi a apărării înverşunate a celor asediaţi, cetatea nu a putut fi cucerită. Pe 18 octombrie, odată cu răcirea vremii şi înteţirea ploilor, s-a ridicat asediul.

Eşecul de la Eger al forţelor otomane obişnuite cu succesul a fost transformat cu timpul în legendă. Deşi se spune că asediul n-a reuşit datorită eroismului femeilor din oraş, acest lucru nu este adevărat. Numărul femeilor care au luat parte la apărarea cetăţii a fost foarte mic. Gardonyi a scris despre acest subiect, dând un exemplu de patriotism romantic şi sentimental în romanul său denumit *Stelele din Eger*. Într-o perioadă, aceasta a fost o carte obligatorie în toate şcolile şi a constituit unul dintre motivele sentimentelor negative pe care o parte dintre maghiari le aveau faţă de turci.

Austriecii nu voiau război. Trimisul lor, diplomatul Ogier Ghiselin de Busbecq, a încheiat un tratat de pace pentru 6 luni, extinzând-o apoi pe 7 ani.

Suleyman şi Ivan cel Groaznic

Baiazid al II-lea a fost cel în timpul căruia legăturile oficiale dintre Rusia şi Imperiul Otoman au început printr-o relaţie de prietenie. Şi în timpul lui Yavuz aceste legături au continuat în acelaşi fel. Sultanul Suleyman l-a întâmpinat şi el cu amabilitate pe Johann Morosov, solul prinţului Moscovei, Vasili, în 1526, însă nu a reînnoit vechile relaţii de prietenie.

Cei doi soli pe care prinţul rus i-a trimis în acelaşi scop la Belgrad pentru a-l întâmpina pe sultan în timpul campaniei din Ungaria, în anul 1526, au dispărut fără urmă. Vasili i-a trimis din acest motiv o scrisoare lui Suleyman în aprilie 1531, dar aceasta a rămas fără răspuns şi iniţiativa acestuia fără rezultat.

Fiul lui Vasili şi primul ţar al Rusiei, Ivan al IV-lea, la 7 ani de la preluarea coroanei, a încercat să continue relaţiile de prietenie cu otomanii, însă, deşi la început părea că eforturile lui vor da roade, nu a fost o situaţie permanentă. Dimpotrivă, relaţiile dintre Rusia şi Imperiul Otoman s-au deteriorat din cauza atât a conflictelor interne dintre Moscova şi tătarii din Crimeea, cât şi a înaintării Rusiei spre hanatele musulmane.

În 1552, Ivan al IV-lea, adică Ivan cel Groaznic, a ocupat Kazanul. Apoi, în 1556, ocupând şi Astrahanul, plângerile venite de la populaţia musulmană din zonă au stricat relaţiile între cele două state. Şi atacurile cazacilor susţinuţi de ruşi asupra teritoriilor otomane au contribuit în mare măsură la încordarea relaţiilor. Cu toate că s-a dorit pornirea într-o campanie, ca răspuns la cererile de ajutor venite din partea hanatelor musulmane, nu s-a găsit ocazia prielnică.

Uciderea prinţului Mustafa

Deşi una dintre cele mai glorioase perioade din istoria Imperiului Otoman, domnia sultanului Suleyman, pe cât a fost de

strălucitoare din punct de vedere militar şi politic, pe atât a fost de comentată din cauza intrigilor şi a scandalurilor.

Cel mai mare dintre cei cinci fii ai sultanului, prinţul Mustafa, s-a născut când tatăl său era sangeacbei al Manisei, în anul 1515. Mama sa era Mahidevran Hatun. După moartea bunicului său, sultanul Selim I, a venit împreună cu tatăl în anul 1520 la Istanbul. A rămas până la moartea bunicii sale, Hafsa Sultan, în 1533, la palatul de la Istanbul, unde a primit o educaţie aleasă. În 1533 a fost numit la sangeacul de la Manisa.

Ambasadorul Veneţiei Pietro Bragadin scria referitor la prinţul Mustafa că era încă de pe la nouă-zece ani extrem de talentat, că avea să fie un luptător, că era foarte iubit de ieniceri şi că reuşea să realizeze lucruri importante, astfel:

„Se spune despre fiul său pe nume Mustafa că este foarte deştept şi că va fi un mare luptător. Ienicerii îl apreciază foarte mult, dă dovadă de acte de eroism şi este foarte curajos. Într-o zi, pe când Ibrahim Paşa şi sultanul luau masa împreună s-a dus lângă ei. Tatăl său, vrând să-i arate respect, s-a ridicat, iar prinţul s-a aşezat la masă. Li s-au adus trei linguri de lemn. Sultanul a luat o lingură, i-a întins-o lui Ibrahim, apoi au început să mănânce. Când a văzut că fiul său stă şi îi priveşte, sultanul a luat o altă lingură şi i-a întins-o, spunându-i: «Mustafa Paşa, poftiţi, serviţi». Mustafa a luat lingura şi a rupt-o în două, aruncând-o pe jos. Ibrahim i-a spus: «Prinţul meu, tu ai făcut asta pentru că sultanul mi-a dat întâi mie lingura, dar nu ştii că eu sunt şi supusul tău, şi al tatălui tău?». Mustafa a răspuns: «Ce fel de supus eşti tu dacă mănânci în fiecare zi cu tatăl meu şi iei lingura înaintea mea?». Sultanul îl iubea foarte mult pe Mustafa. Într-o altă zi, padişahul i-a trimis lui Ibrahim accesorii pentru cal pline de pietre preţioase şi alte daruri. Prinţul Mustafa, auzind acestea, i-a cerut lui Ibrahim ca şi el să primească la fel. Înţelegând situaţia, Ibrahim i-a trimis şi lui şi i-a spus: «Ascunde-le pe acestea, pentru că atunci când sultanul va afla că vrei îţi va trimite şi ţie».

Dacă prinţul Mustafa va trăi, se pare că va realiza multe în Imperiul Otoman. Se zvoneşte că sultanul cel mare se neglijează şi nu va trăi prea mult."

Trimisul Veneţiei Daniello Ludovisi afirma în 1534 că prinţul Mustafa se remarca astfel: „Sultanul are un fiu în jur de 16 ani. Este cel mai mare dintre fii şi îl cheamă Mustafa. Despre Mustafa, care este sangeacul Manisei, se spune că este un om bun şi generos. Locuieşte cu mama sa de origine albaneză, iar ceilalţi fii ai sultanului stau încă la palat".

Când era bei la Manisa, prinţul Mustafa i-a luat sub protecţia sa pe oamenii de ştiinţă şi pe poeţi. A fost generos faţă de popor, de învăţaţi şi de soldaţi. Iubit de toţi, era văzut ca urmaşul sultanatului.

Faptul că prinţul avea o influenţă atât de mare, ca şi sprijinul pe care îl primea de la păturile diverse ale populaţiei, au făcut-o pe Hurrem Sultan să se îngrijoreze, gândindu-se că toate acestea vor scădea în viitor şansele de sultanat ale fiilor ei. Sultana Hurrem era foarte intrigată şi de prietenia apropiată şi de schimbul des de scrisori dintre prinţul Mustafa şi marele vizir de atunci, Makbul Ibrahim Paşa. Marele vizir a fost ucis apoi şi din cauza intrigilor lui Hurrem. În felul acesta, prinţul Mustafa şi-a pierdut cel mai mare susţinător de la Istanbul.

Între timp, Hurrem Sultan, ridicându-l treptat în rang pe Rüstem Paşa, pe care-l căsătorise cu fiica sa Mihrimah Sultan, şi-a găsit un important aliat împotriva prinţului Mustafa.

Sultanul Suleyman, pentru că ajunsese la o vârstă înaintată, iar lupta pentru moştenirea tronului devenise mai aprigă, şi datorită influenţei lui Hurrem, l-a numit pe fiul său prinţul Mehmed sangeacbei de Manisa, iar pe prinţul Mustafa l-a trimis mai departe de Istanbul, la Amasya. Însă moartea neaşteptată a

prințului Mehmed după numai un an, în 1543, l-a adus din nou pe prințul Mustafa într-o poziție favorabilă.

În anul 1548, în timp ce sultanul Suleyman mergea în campania din Iran pe drumul spre Van, prințul Mustafa îl întâmpinase pe tatăl său la Sivas și, după ce-i sărutase mâna, se întorsese. Hurrem Sultan nu reușea în niciun fel să oprească influența din ce în ce mai mare pe care o căpăta Mustafa. Ginerele și soacra, unindu-și forțele, au început o campanie puternică de denigrare a acestuia. Au încercat să-l discrediteze, vorbindu-l de rău padișahului. Prințul avea și el cunoștință de intențiile lor. După cum se povestește, după ce prințul Mustafa l-a îmbrăcat pe unul dintre supușii lui cu caftanul primit în dar de la Hurrem Sultan, acesta a murit pe loc, întâmplarea făcându-l pe prinț să-și dea seama de gravitatea situației.

Îngrijorat fiind de această problemă, Mustafa le-a scris lui Ayas Pașa, beilerbeiul de Erzurum, și altor guvernatori, încercând să-și lărgească relațiile. În scrisoarea trimisă lui Ayas Pașa scria că el ar trebui să treacă la tron în locul tatălui său, pentru că era cel mai mare dintre fii, că avea experiență că era mai presus decât frații săi în privința calităților, a tăriei și că dacă avea să devină padișah nu se va abate de la drumul dreptății la fel ca tatăl său, conducând țara spre prosperitate în cel mai bun mod. Ayas Pașa i-a răspuns prințului că acesta „avea dreptate în cele ce spunea și că era gata să-și sacrifice viața pentru el".

În anul 1549, când georgienii au înaintat până la Erzurum și l-au ucis pe Musa Pașa, prințul Mustafa l-a înștiințat pe sultan despre situație, cerând ajutor. Rüstem Pașa, care nu dorea ca prințul să câștige faimă, a împiedicat trimiterea ajutoarelor. Tot el l-a numit pe Ahmet Pașa beilerbei al Amasyei cu scopul de a controla îndeaproape activitatea prințului. Ahmed Pașa, mergând la Amasya și văzând cât de iubit și dorit este prințul Mustafa, a trecut de partea acestuia, căsătorindu-se cu fiica lui, Fatma Sultan.

Mahidevran Sultan îl îndruma pe fiul său la Amasya și făcea tot posibilul pentru a-l proteja. Era tot timpul în gardă pe lângă prinț, pentru ca acesta să nu fie otrăvit, iar Mustafa avea și el la rândul lui o deosebită stimă față de mama sa.

Trimisul venețian Bernardo Navagero, în raportul său prezentat în anul 1553, adică anul morții prințului, relata cum acesta era foarte iubit de către toți și dorit ca urmaș la tron, astfel:

„După moartea unui conducător, este ales un prinț să-i fie urmaș, iar primul lucru pe care îl fac prinții care vor să fie aleși ca sultani este să câștige aprecierea ienicerilor. Aceasta poate fi câștigată prin oferirea anumitor daruri, oferirea de bani, prin explicarea a ceea ce dorește să facă și enumerarea actelor de vitejie.

Asta încearcă să facă acum și Mustafa, primul fiu al conducătorului turc. El demonstrează în două feluri enumerate mai sus, și anume banii și actele de eroism pe care le intenționează, că va avea mai mult succes decât sultanii dinaintea sa. Astfel a reușit să câștige nu numai admirația ienicerilor, ci a tuturor musulmanilor.

Toată lumea îl iubește și dorește ca el să-i urmeze tatălui său. Și ienicerii îl vor la conducere, la fel ca toți supușii sultanului. Prințul Mustafa, pe lângă faptul că este primul fiu, este și foarte drept, generos și curajos, iar aceste calități sunt de ajuns pentru ca toată lumea să-l dorească. Nu numai că îi tratează foarte bine pe toți ienicerii și supușii sultanului veniți pe pământurile sale, ci le oferă și daruri foarte frumoase. Astfel și-a câștigat și renumele. Ienicerii pot merge liniștiți la el atunci când au nevoie de ceva și până acum nu a fost nimeni care să se plângă sultanului în legătură cu el.

îi trimite tatălui său deseori cai frumoşi şi câteva mii de ducaţi şi o face cu mare plăcere. În comportamentul faţă de tatăl său nu a fost nimic de reproşat, şi asta în condiţiile în care ştia că fraţii săi erau mai aproape de sultan, unul locuind chiar la palat. În această privinţă este foarte cumpătat.

Aşa cum am mai spus, toată lumea vrea şi aşteaptă ca el să-i urmeze tatălui său la tron. Însă datorită anumitor împrejurări, norocul s-ar putea să fie de partea prinţului Selim."

Trimisul veneţian Navagero relatează ceea ce făceau Hurrem Sultan şi Rüstem Paşa pentru a împiedica ascensiunea prinţului Mustafa, astfel:

„Planurile preaiubitei mame a sultanului Selim, precum şi cele ale influentului Rüstem sunt în acest sens, adică pentru a sprijini urcarea pe tron a prinţului Selim după moartea sultanului. De aceea paşa pune în funcţiile importante persoanele apropiate lui. Rüstem Paşa depune mari eforturi pentru ca fratelui său care este căpitan pe mare să rămână în funcţie. Şi chiar dacă va fi schimbat, în locul său va pune pe cineva de mare încredere, deoarece pentru a-l opri pe Mustafa să preia puterea, nu este nimic mai potrivit decât să-i tai avântul cu ajutorul unei flote.

Sultanul Selim este foarte aproape de Istanbul. Dacă reuşeşte să rămână în viaţă şi dacă mama sa nu moare, paşa fiind responsabil de vistierie şi de casa de bani a sultanului, nu le va fi greu deloc să-l treacă pe tron prin înscenarea unui accident soldat cu moartea lui Mustafa. Poţi obţine orice cu ajutorul banilor. Prinţul Mustafa poate fi şters din inimile oamenilor într-un timp foarte scurt. În acest fel, şi sultanul va reuşi să-şi păstreze coroana. Însă, dacă Mustafa nu va fi omorât, va face tot posibilul pentru a obţine coroana şi pentru a o păstra.

Lupta pentru urmaşul la tron, oricine ar fi el, provoacă frică pentru toată lumea. Asta o spun şi turcii: această problemă a urmaşului la tron se pare că va fi destul de sângeroasă şi cred că

este greu să înţelegem pe cine preferă sultanul, pentru că toţi sunt fiii săi, dar în preajma lui se află în permanenţă soţia sa rusoaică, iar femeia asta apără interesele propriilor copii, vorbindu-l tot timpul de rău pe Mustafa.

Văzând că lucrurile evoluează în defavoarea lui pe zi ce trece, Rüstem Paşa a copiat în secret ştampila prinţului, apoi a scris o scrisoare către şahul Tahmasp ca şi când ar fi scris-o prinţul Mustafa. În falsa scrisoare prinţul spunea că dacă va fi sultan va lega o prietenie strânsă cu şahul Tahmasp şi vrea să se însoare cu frumoasa fiică a acestuia, Feride. Rüstem Paşa a trimis scrisoarea către şahul Iranului prin sangeacbeiul Vastanului* Zeynel Bei. La fel a pus mâna şi pe răspunsul trimis prinţului. Rüstem Paşa avea în mânecă un atu important. La momentul potrivit, intenţiona să arate aceste scrisori padişahului, pregătind astfel sfârşitul prinţului.

Evenimentele care aveau să-l întoarcă pe Suleyman împotriva prinţului au început în anul 1552, odată cu numirea lui Rüstem Paşa la comanda oştii care urma să plece în campania din Iran. Aceasta era o ocazie minunată pentru Rüstem Paşa să vadă ce se întâmpla în Anatolia şi să îl informeze pe padişah. Când Rüstem Paşa a plecat în campanie şi a ajuns în Anatolia era iarnă şi, cu pretextul de a găsi sprijin pentru armată, a mers în oraşe ca Ankara, Kayseri, Ereğli, Aksaray să vadă care era situaţia. Concluzia a fost cutremurătoare pentru el. Aproape toată lumea din Anatolia îl sprijinea pe prinţul Mustafa, cunoscut datorită generozităţii şi curajului său. Această manifestare de simpatie intensă a populaţiei se regăsea şi în rândul armatei, care îl dorea pe Mustafa de mai mult timp. Soldaţii spuneau că padişahul ajuns deja la 60 de ani a îmbătrânit, nemaiputând pleca nici în campanie de zece ani de zile, şi că ar trebui să se retragă şi să-şi trăiască restul zilelor la palatul de la Dimetoka,

* Vastan: oraş care a existat în trecut în regiunea Van (n.tr.).

făcând rugăciuni, lăsându-i locul lui Mustafa, care într-adevăr îl merită. Faptul că unii ieniceri, neținând seamă de ordinele lui Rüstem Pașa, au plecat la Amasya pentru a-și declara supunerea față de prințul Mustafa și s-au întors cu daruri l-a supărat foarte tare pe marele vizir.

Între timp, printre soldați s-a mai răspândit un zvon: faptul că încercau să îl convingă pe prințul Mustafa că marele vizir era singurul obstacol care stătea în drumul său către sultanat și că, pentru a-și ușura situația, ar trebui să-i taie capul acum când venise la picioarele lui. Acest zvon l-a înfricoșat pe Rüstem Pașa atât de tare, încât și-a trimis de îndată un supus la Istanbul pentru a relata detaliat evenimentele lui Suleyman. Tot acum a trimis și răspunsurile la scrisorile false către șahul Tahmasp pentru a-l discredita pe prințul Mustafa. Sultanul Suleyman se întorsese deja împotriva prințului. În special cuvinte ca: „padișahul ar trebui să își petreacă restul zilelor la Dimetoka, făcând rugăciuni" l-au întristat foarte mult. Oare și el avea să sfârșească la fel ca bunicul său Baiazid al II-lea? Acesta fusese înlăturat de la tron și trimis la palatul de la Dimetoka, dar murise pe drum. Aceste lucruri îl răniseră profund pe bătrânul padișah. Ca urmare, s-a decis că va pleca el însuși în campanie. Astfel vroia să arate tuturor că nu îmbătrânise și că mai avea putere să-i învingă pe dușmani. Probabil că înainte de a pleca semnase în gând și firmanul prin care îl condamna la moarte pe fiul său, prințul Mustafa.

Sultanul Suleyman l-a chemat înapoi pe Rüstem Pașa, anunțând că va conduce chiar el campania în anul următor. Și pentru a nu scoate la iveală decizia cu privire la fiul său, a spus despre el următoarele, demonstrând astfel cu vârf și-ndesat maturitatea ca politician: „Cu siguranță nu este posibil ca Mustafa Han al meu să fi făcut așa ceva. Mai ales nu cu intenția de a vorbi despre perioada sultanatului meu. Aceasta este o acuzație adusă persoanei sale de către cei haini care au vrut să o facă și nu au

reușit". Spunând acestea, a evitat și orice reacție a lui Mustafa și a simpatizanților lui.

Astfel, padișahul, luând decizia finală, a pornit împreună cu armata de la Üsküdar la 28 august 1553. Oastea a poposit pe 5 octombrie la Aktepe, în apropiere de Konya Ereğlisi. Lângă padișah se aflau prințul Cihangir și prințul Selim care li se alăturase pe drum. Prințul Mustafa, căruia i se dăduse ordin să se alăture armatei, nebănuind gândurile tatălui său în legătură cu el, și-a ridicat corturile în apropiere de cele ale tatălui său. I-a trimis daruri și le-a primit pe ale acestuia, iar pe mai-marii în stat veniți din partea tatălui său i-a primit cum se cuvine, dăruindu-le caftane.

În timpul acestor discuții, al doilea vizir, Kara Ahmed Pașa, care îl simpatiza foarte mult pe Mustafa, l-a avertizat că nu este ceva în regulă. Spre seară, dinspre cortul tatălui său s-a aruncat o săgeată cu o bucată de hârtie în vârf, prin care era avertizat să nu meargă sub nicio formă acolo, pentru că va fi ucis. Prințul Mustafa s-a gândit că era o capcană întinsă de Rüstem Pașa. În plus, dacă nu mergea la cortul tatălui său, ar fi putut da de înțeles că accepta acuzele care i se aduceau. Asta nu putea fi considerată o revoltă? Așa gândea prințul Mustafa și, pentru că nu avea habar de capcanele care i se întinseseră, credea că tatăl său îl va ierta. Chiar dacă era vinovat, sultanul nu avea să-l omoare în mijlocul atâtor oameni. Cu aceste gânduri a pornit a doua zi către cortul tatălui său. Cei foarte apropiați lui, care înțeleseseră gravitatea situației, l-au avertizat din nou că nu ar trebui să meargă și chiar de o va face, întâlnirea să fie într-un loc deschis, public, fără a se da jos de pe cal. Însă prințul Mustafa era conștient că nu a făcut nimic care să-i aducă moartea și că nimeni, nici măcar Rüstem Pașa, nu putea să-l influențeze pe tatăl său în așa măsură încât acesta să decidă să-l omoare.

În final, prințul a venit în fața cortului tatălui său. A coborât de pe cal. Un soldat care îl aștepta la intrare i-a cerut armele.

Prinţul, mirându-se, a făcut întocmai cum i s-a cerut. La trecerea din a treia în a patra încăpere a cortului, deşi l-a văzut pe tatăl său că stătea încordat ca un om care se pregăteşte să tragă cu arcul, l-a salutat plin de respect. Suleyman i-a răspuns: „Câine ce eşti! Mai ai curajul încă să mă saluţi?" şi s-a întors cu spatele. La acest semn, şapte călăi muţi şi voinici s-au năpustit asupra prinţului.

Mustafa, chiar surprins de un atac atât de neaşteptat, a reuşit să scape de călăi, doborându-i la pământ. Apoi, pentru a-i explica sultanului intenţiile sale, a vrut să fugă spre el, dar s-a împiedicat de mânecile care-i atârnau şi şi-a pierdut echilibrul. Zal Mahmud Aga, care-i ieşise în cale, i-a pus prinţului piedică, doborându-l şi trecându-i frânghia în jurul gâtului. După câteva minute, cadavrul prinţului a fost scos din cort şi expus pe un covor persan.

Suleyman, după ce a privit un timp cadavrul fiului său, care zăcea pe jos, şi-a chemat celălalt fiu, Cihangir, dorind ca acesta să-l vadă, pentru a servi drept pildă tuturor. Însă cele întâmplate l-au rănit profund pe Cihangir. Acesta se născuse invalid şi, din cauza acestor întâmplări, a murit după scurt timp.

Moartea prinţului Mustafa a cauzat o mare tristeţe şi nemulţumire în rândurile armatei. Câteva mii de soldaţi ai prinţului au trecut de partea Iranului. Poeţii au scris elegii pentru prinţ. Reacţiile oamenilor s-au îndreptat împotriva lui Rüstem Paşa, văzut ca responsabil pentru cele întâmplate. Pentru a linişti apele, padişahul l-a numit pe Kara Ahmed Paşa, un apropiat al prinţului Mustafa, mare vizir, iar Rüstem Paşa a fost trimis înapoi la Istanbul. Trupul neînsufleţit al prinţului a fost trimis la Bursa şi înmormântat în mausoleul lui Murad al II-lea.

Sultana Hurrem şi-a atins scopul eliminându-l pe prinţul Mustafa, dar nu s-a mulţumit cu atât. Pretextând că dacă fiul acestuia, aflat la Bursa, va trăi, îşi va răzbuna tatăl, a trimis

acolo un şef al eunucilor din harem. Micul prinţ de numai şapte ani şi jumătate, luat cu viclenie din mâinile mamei sale, a fost şi el ucis.

Printre cei care au creat elegii pentru prinţul Mustafa a fost şi poetul Sami, care a scris astfel:

Cum nu-ţi arde sufletul de focul acestei despărţiri, cum rezişti?
Dacă tu crezi că înseamnă curaj ceea ce ai făcut, atunci asta să-ţi fie priceperea.
Chiar dacă eşti padişah, nu-ţi este teamă de Allah?
Ah, padişahul meu, ce s-a întâmplat cu Mustafa? Ce i-ai făcut?

Această lume s-a transformat într-o toamnă, copacii să-şi lepede frunzele.
Vremurile au devenit ciudate, când un tată îşi ucide fiul.
Ah, padişahule, tu care erai izvor de mărinimie, asta înseamnă dreptatea la tine?
Eşti padişahul lumii, asta înseamnă pentru tine să fii binevoitor, să dai o mână de ajutor?

Asta este tradiţia veche de când lumea transmisă de padişahi?
Asta înseamnă să fii înţelegător faţă de cel neprevăzător?
Tu eşti cel plin de iubire, aceasta este dragostea ta?
Aceasta este iubirea pe care o simţeai faţă de Mustafa, parte din sufletul tău?

L-ai ucis prin viclenie. Asta e dreptate?
Te-ai lăsat influenţat de vorbele duşmanului, asta este dragostea, prietenia?
Ai vărsat sânge fără niciun motiv, asta înseamnă califatul?
Ah, padişahul meu, ce s-a întâmplat cu Mustafa? Ce i-ai făcut?

Sami

Poetul Nisâyî a scris astfel:

Ce vei face dacă îl vei vedea pe Mustafa cu profetul Mustafa*?
Dacă nici măcar nu se va uita la tine, la cine o să strigi?
Va veni o zi când și tu vei pleca de pe acest pământ.
Ei, padișah neîndurător! Ce ți-a făcut sultanul Mustafa?

Ai ascultat vorbele unei vrăjitoare rusoaice,
Te-ai lăsat păcălit de vicleniile și orânduirea acelei muieri și ai făcut cum a vrut ea,
Iar în final ți-ai ucis chiparosul nevinovat care reprezenta rodul vieții tale.
Padișah nemilos al lumii, ce ți-a făcut sultanul Mustafa?

Ești padișahul lumii, dar poporul te urăște deja.
Nimeni nu te mai iubește.
Allah să nu îl ierte pe muftiul care i-a adus moartea.
Padișah nemilos al pământului, ce ți-a făcut sultanul Mustafa?

Nisâyî

Cea mai cunoscută elegie era aceea a lui Tașlıcalı Yahya, care îl învinovățea în mod deschis pe padișah:

Vai, vai! S-a prăbușit o parte din acest univers.
Mustafa Han a fost răpit de ghearele morții.
Soarele chipului său a apus, țara lui s-a dus.
Au împins în păcate prin viclenie neamul otoman.
Atunci când se vorbea de prinț, viteazul de pe câmpul de luptă, toți cleveteau...
Destinul l-a întors pe padișahul acelor vremuri de partea lor.
Clevetirile neîntemeiate ale mincinoasei, ura ei ascunsă,

* Mustafa: unul dintre numele date profetului Mahomed (n.tr.).

Ne-au stors lacrimile, aprinzând focul despărțirii.
Sufletul ei nu a ucis precum un criminal.
S-a înecat în potopul belelelor, lumea ei nimicindu-se.
Ce-ar fi fost dacă nu aș fi văzut toate astea?
Să-i fie rușine, ochii mei nu au găsit deloc potrivit ceea ce a făcut!
Prințul Mustafa, îmbrăcat în alb, s-a asemănat cu un minaret în lumina divină.
A strălucit ca lumina zilei, sufletul său înălțându-se liniștit.
S-a arătat lumii ca un copac înflorit.
A mers alături de slujitorii săi, întorcându-se către grădina cu lalele.
Padișahul lumii, Suleyman, se făcea foc de furie.
Corturile se transformaseră în munți înzăpeziți.
Cetatea într-o fortăreață împodobită de trupuri.
Prințul s-a întors către soarele umbrit și s-a dus să-i sărute mâna.

****

Ei, padișah vremelnic ce stai pe tronul fericirii!
Lacrimile scurse au invadat orașul și țara.
Crezi că este drept ca pe când sufletul acelor oameni s-a făcut una cu pământul
Acel dușman care a băgat intrigi să rămână în viață?
Nu trece nepăsător peste mânia noastră asemenea vântului de dimineață,
Pentru că ei au adus insulte neamului padișahului.
Oricine ar fi stăpânul tăișului răului și intrigilor,
Prin câteva scrisori mincinoase i-a înfipt săgeata morții.
Ți-e dat să trăiești mai mult sau mai puțin, cum ți-a fost scris.
Mii de regi au haina vieții scurtă.
Moartea este pentru om o trecătoare întunecată, strâmtă, greu de trecut.
Dar trebuie ca atât tinerii, cât și bătrânii să treacă pe acolo.
Aceasta este tradiția leilor din rândul conducătorilor iranieni,

Dar o astfel de faptă nu poate fi explicată uşor poporului lor.
Cine a mai văzut, cine a mai auzit aşa ceva,
Că profetul Omar a sacrificat fiul unui conducător?
Era în lumea asta fără de seamă, învăţat şi atotştiutor.
Moartea lui a însemnat moartea lumii, pentru credincioşii profetului Mahomed.
Moartea lui Mustafa a fost un gest necugetat, care ne-a adus tristeţe tuturor.
Pentru că devotamentul şi smerenia prinţului erau mari, credinţa îi era puternică.
Era prieten cu şeicii, dar şi cu oamenii de seamă.
Era o persoană foarte înţeleaptă şi dreaptă.
Era experimentat ca stelele care se rotesc în univers.
Trupul lui era foarte frumos, statura şi înfăţişarea erau impunătoare.
Saluta cu modestie.
Oare ce anume din purtarea acestei luni pline era greşit?
A fost nedreptăţit, şi-a pierdut viaţa din cauza acelei viclenii.
S-a prezentat în faţa lui Allah cu rugăciuni şi laude.
În oglinda destinului s-a arătat pierirea sa.
A lăsat această lume şi a pornit pe drumul către rai.
S-a dus pe acele drumuri singur, asemenea unui sărman.
A intrat în lumea necazului ca însemnat de pasărea norocului*.
Într-adevăr, duşmanul a fost pentru el un motiv de înălţare.
Este oare de mirare să nu aibă parte de leşul acestei lumi?
Ei, Yahya! Sufletul lui se află acum în ceruri,
Cel care îi arată acum afecţiunea este sufletul profetului
Mahomed, prietenul lui de drum este Allah însuşi.
Prietenii lui sunt sfinţii pe care nu îi putem vedea, care sunt puri.
Îndurarea lui Allah faţă de el să se înmulţească precum lacrimile mele.

* Dacă umbra păsării norocului cade pe capul cuiva, se spune că acela va deveni padişah (n.tr.).

Allah! Firdevs* să fie o oprire pentru el.
Să trăiască padişahul care asigură orânduirea lumii!

După asasinarea fiului său a suferit timp de 28 de ani

După asasinarea fiului său, sultana Mahidevran a fost trimisă la Bursa. În această perioadă în care suferea pentru că şi-a pierdut fiul, nu a mai primit bani de la vistierie, rămânând astfel în situaţia de a nu-şi putea plăti nici chiria casei în care locuia. După moartea sultanei Hurrem, a apelat la Suleyman şi cu ajutorul acestuia şi-a îndreptat situaţia financiară. Mahidevran Sultan a murit la Bursa în anul 1581 şi a fost înmormântată în mausoleul fiului său, prinţul Mustafa.

Campania din Nahicevan

După asasinarea prinţului Mustafa, armata otomană şi-a continuat drumul în campania din Iran. După ce a petrecut iarna la Alep, în 1554 a intrat în Karabakh, apoi a cucerit Erevan şi Nahicevan. În 1554-1555, în campania de la Nahicevan, au fost luate sub stăpânire otomană pământurile de la Kars până la Arpaçay. La întoarcerea din campanie, s-a semnat la Amasya un tratat de pace cu statul safavid, în anul 1555.

Tratatul de pace de la Amasya

Tratatul de la Amasya, semnat la 29 mai 1555, în timpul domniei lui Suleyman, a fost primul tratat oficial semnat între cele două state. Prin acesta, otomanii au anexat în mod oficial teritoriile cucerite şi locul relaţiilor neprietenoase de 40 de ani cu Safavizii a fost luat de o perioadă de pace care a durat până în 1578. Graniţele stabilite între cele două state prin acest tratat

* Firdevs: în religia islamică, una dintre cele mai frumoase grădini ale raiului (n.tr.).

Miniatură reprezentând
marşul lui Suleyman în Nahicevan, vara anului 1544.

au trecut lanţul muntos care împarte în două Georgia de azi şi se întindeau de la poalele vestice ale munţilor Zagros până la Golful Persic.

Cel mai important rezultat al campaniei din Iran a fost stăpânirea de către otomani a Irakului şi a estului Anatoliei. Safavizii, după lecţia înfrângerii de la Çaldıran, au evitat câmpul de luptă. De aceea, nu li s-a putut da o lovitură decisivă. Cu toate că Iranul nu a putut fi luat în întregime, cucerirea Irakului a făcut ca mare parte a controlului drumurilor comerciale cu India să treacă în mâinile otomanilor.

Moscheea Suleymaniye şi complexul din jur

În timpul domniei sultanului Suleyman au avut loc schimbări importante în lume şi s-au executat construcţii care au dăinuit secole întregi. Suleyman i-a dat ordin lui Mimar Sinan să construiască o geamie în numele lui, iar marele arhitect, fiind şi un mare urbanist, a ales o colină, astfel încât să aibă vedere spre Cornul de Aur.

În iunie 1550 s-a început construirea complexului Suleymaniye, care includea şi moscheea. La ceremonia de inaugurare a începerii construcţiei, la care a participat şi Suleyman, şeyhülislâmul Ebussuud Efendi a aşezat piatra de temelie în locul unde avea să se construiască peretele mihrabului (care indica direcţia spre Mecca). Construcţia complexului a durat ani întregi. În afară de vineri şi zilele de sărbătoare s-a muncit fără oprire. Iarna, chiar şi cu muncitori mai puţini, nu s-a întrerupt lucrul.

Complexul era foarte mare, fiind alcătuit din mai multe clădiri ca: geamie, medrese, bibliotecă, spital, han, hamam, azil, loc special construit pentru citirea sau învăţarea pe de rost a Coranului, şcoală primară, mausoleu. La terminarea anumitor părţi din construcţie, ca închiderea cupolei, terminarea absidelor, a acoperişului la azilul de bătrâni sau la încheierea construcţiilor din jurul geamiei, s-au dat bacşişuri, s-a oferit şerbet cu miere şi au fost sacrificate animale.

La construirea moscheii Suleymaniye şi-au adus contribuţia mai mulţi artişti renumiţi din acea perioadă. La decorare au lucrat Ahmed Karahisari şi Hasan Çelebi, la pictarea manuală Kara Memi, la vitralii Haci Mehmed, iar la sculptarea lemnului Üstat Ahmed.

Complexul Suleymaniye a fost terminat într-o perioadă, putem spune scurtă, de aproximativ şapte ani, cheltuindu-se 59 760 180 de monede de argint, aproape o zecime din venitul Imperiului Otoman pe un an. La 16 august 1557 s-a închis

cupola principală a geamiei, cu diametrul de 27,40 metri, iar vineri, pe 15 octombrie 1557, la şapte ani şi patru luni de la începerea construcţiei, moscheea Suleymaniye a fost dată în folosință.

La inaugurare, Mimar Sinan, după ce a predat cheia padişahului, şi-a făcut rugăciunea, strângându-şi apoi mâinile la piept. Suleyman l-a întrebat pe slujitorul său: „Cine merită să deschidă geamia?", iar acesta i-a răspuns: „Padişahul meu, cel care merită este supusul tău care a muncit pentru realizarea asta". După acest răspuns, padişahul s-a întors la Mimar Sinan, spunându-i: „Tu eşti cel care a dus la bun sfârşit această construcţie, deci ţie ţi se cuvine să o deschizi" şi, după ce şi-a făcut rugăciunea, i-a dat cheia arhitectului-şef, care, făcându-şi rugăciunea, a deschis moscheea.

A doua perioadă în care Rüstem Paşa a fost mare vizir

Rüstem Paşa a căzut în dizgraţie în anul 1553 din cauza reacţiei ienicerilor în urma uciderii prinţului Mustafa. După ce fusese aproape nouă ani mare vizir, Rüstem Paşa s-a retras doi ani la conacul său de la Üsküdar. Autoritatea lui însă nu avusese prea mult de suferit, deoarece era ginerele sultanului Suleyman. În anul 1555, Busbecq, trimisul Austriei la Istanbul, îl vizitase mai întâi pe Rüstem Paşa. Solul relata despre vizita sa şi despre adevărata lui putere astfel: „Sultanul era cu oastea în Asia. În capitală nu era nimeni în afară de guvernatorul Hadım Ibrahim Paşa şi Rüstem. Cu toate că acesta din urmă nu mai era în acel moment mare vizir, având în vedere vechea funcţie şi faptul că exista posibilitatea să revină l-am vizitat, oferindu-i daruri."

Kara Ahmed Paşa, care fusese numit mare vizir în locul său, a fost ucis datorită uneltirilor sultanei Hurrem, iar Rüstem Paşa a trecut în locul lui în anul 1555.

Ameninţările ienicerilor

În timpul celei de-a doua perioade ca mare vizir, Rüstem Paşa a încercat să-i ţină pe ieniceri sub un control strict. Aceştia, deranjaţi de situaţie, au scris scrisori padişahului şi marelui vizir. În aceste scrisori se vede clar că erau deranjaţi de agalele pe care Rüstem Paşa le pusese în fruntea lor şi că sufereau încă după uciderea prinţului Mustafa*:

„Cererea supuşilor ieniceri de la picioarele marelui şi preaslăvitului sultan este precum urmează:

Nu mai putem să ne face treaba şi am rămas fără nicio putere din cauza celui care ne este agă în prezent. De când s-a întemeiat Imperiul Otoman şi de când există ienicerii nu am avut şi nici nu vom avea vreodată un agă atât de crud, ticălos, intrigant, frate cu dracul, care-şi ascunde adevărata faţă, care nu se mulţumeşte cu puţin. Pe vremea ăstuia e mai bine să fii ghiaur decât ienicer. Mărite şi preaslăvite padişah! Tu crezi că acesta este om, dar nu este. Este diavolul în persoană – Allah să-l pedepsească. Păcat că tu îl crezi. Nu se poate ca el să fi crescut sub educaţia ta. Nu e păcat? Este un intrigant crud care nu respectă nici drepturi, nici legea islamică, de unde a venit? Întâi cine l-a găsit şi l-a pus agă să n-aibă parte de mila lui Allah. Există oare zi în care să nu fii pus în faţa nedreptăţii? Stă în calea liniştii atâtor nevinovaţi şi pune să fie ucişi mulţi oameni. În ziua Judecăţii de Apoi i se va cere lui socoteală pentru asta sau ţie? De ce nu vrei să vezi? Eşti padişahul care conduce tot universul, ce răspuns vei da în faţa lui Allah? A ajuns să scoată în faţă orice

---

* Textul a fost simplificat din documentele publicate de Tayyib Gökbilgin şi İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Vezi M. Tayyib Gökbilgin, „Rüstem Paşa ve Hakkındaki İthamlar", *Almanah istoric*, nr.: 11-12 (İstanbul, 1955), pp. 11-50; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, „Sehzade Mustafa'nın Ölümünde Medhali Olan Veziri Azam Rüstem Pasa'nın İkinci Sadaretinde Yeniçerilerin Ağalarından Sikâyeti Havi Kanunî Sultan Süleyman ile Rüstem Pasa'ya Pek Ağır Mektupları", *Belleten*, nr.: 122 (Ankara, 1967), pp. 191-199.

băiat pe care îl urmăreşte el, să le dea unor străini gradul de colonel de infanterie sau de companie, iar acolo unde este un om mai bătrân îl trimite la fortăreaţa de la Erzurum sau la paza ei. Pe vremea bunicului şi a străbunicului tău, atunci când supuşii ieniceri se făceau vinovaţi de ceva, nu erau trimişi în altă parte decât în Rumelia. Pe vremea acestui agă sunt trimişi la Erzurum pentru a fi mai uşor să ajungă la Kizilbaş*. Verificaţi şi veţi vedea câţi dintre ienicerii care nu şi-au mai primit banii au plecat la Kizilbaş. Slavă lui Allah că eşti padişah al Islamului şi poţi face tot ce-ţi doreşti. Câţi soldaţi avea Kizilbaş înainte ca blestematul ăsta să fie numit agă şi câţi are azi? Până acum nu deveneai bei pe cale ereditară. Acest agă a ajuns să dea sangeacuri până şi mincinoşilor. Iată, de exemplu, pe Kuyumcu** Kasim care îi brodează încălţămintea şi curelele. Sunt atâţia supuşi, unii care i-au slujit pe bunicul şi pe tatăl tău, care te servesc în continuare cu respect şi dăruire, dar ei nu sunt răsplătiţi în felul acesta, pe când Kuyumcu Kasim, renumit pentru înşelătoriile lui, a primit un sangeac. Eşti nepăsător! De care uneltire sau vină a lui să pomenim? Şi până la urmă, nu asta-i important. Ne vărsăm oful numai pentru că avem de suferit. Cu ce am greşit noi pentru a-l avea deasupra noastră pe acest necredincios ungur, venit mai deunăzi de la ghiauri şi a cărui gură încă miroase a porc? Ne calcă în picioare pe nedrept onoarea şi cinstea, jignindu-ne în fel şi chip. Dacă avem vreun păcat mai bine omoară-ne cu mâna ta, să scăpăm. Eşti fiu de padişah renumit pentru dreptatea lui. Bunicul tău nu avea încredere în nimeni, se asigura el însuşi de starea supuşilor lui. Tu te-ai încrezut într-o gloată de tirani, arătându-ţi lipsa de tărie. Iar ei, când mergem

* *Kizilbaş*: în traducere cap roşu. Termenul provine de la faptul că îşi acopereau capul cu ceva roşu. Kizilbaşii reprezentând turcomani care făceau parte din secta şiită extremistă a lui Safiyyi-al-Dîn din Ardabil şi care au creat probleme Imperiului Otoman revoltându-se (n.tr.).

** *Kuyumcu*: bijutier (n.tr.).

să ne plângem de ceva, ne spun: „Nu ştiu, aveţi agă, el ştie". Atunci noi cui să ne plângem? Nu ne-a mai rămas nici răbdare, nici putere. Nu mai putem îndura. Ţi-am scris toate acestea pentru că am suferit prea mult. Ia-l pe tiranul ăsta de pe capul nostru şi scapă-ne de răutatea lui ori o să ne răzvrătim şi vor pieri multe suflete şi mulţi musulmani nu vor avea din ce trăi. În afară de faptul că cinstea şi onoarea ta vor avea de suferit, vei fi responsabil pentru asta şi pe tărâmul lui Allah. E pe răspunderea ta! În puţine cuvinte, îţi spunem adevărul: Ne-am săturat şi de tine, şi de fiii tăi, şi de paşalele tale. O să punem la cale ceva mai mare decât am făcut-o pe vremea lui Mustafa Aga. Mai bine crăpam noi decât să fi murit sultanul Mustafa. După tine vor veni în locul tău fiii ăştia ai tăi. Şi pe vremea lor va veni vreun tânăr neruşinat, fiu de ghiauri nepricepuţi, care va deveni agă peste noi şi ne va asupri, dându-ne pedepse peste pedepse, vom fi la fel batjocoriţi şi dispreţuiţi. Oricum viaţa ta se apropie de sfârşit. Fie-ţi teamă de Allah şi ia seama la noi. Nu duci lipsă de oameni, ia-l pe bastardul ăsta de la conducerea noastră şi stârpeşte-i răutatea. Dacă nu, ţi-am spus ce va urma. Păcatul nu va mai fi al nostru. Le-am scris şi lui Rüstem Paşa, şi lui Ali Paşa. O să vă vedeţi cu ei. Vai de capul nostru, că fără de noroc suntem. Am rămas singuri după plecarea sultanului Mustafa! Alta ar fi fost situaţia dacă el ar fi fost în viaţă. În primul rând, ce-i cu toate suferinţele astea pe capul nostru? Cine poate să suporte atâtea? În fiecare seară când ne retragem în cameră stăm şi privim în urmă ca oaia la tăiere, întrebându-ne cui îi va veni rândul. Mărite padişah, ai milă de aceşti supuşi ai tăi. Nu se poate să pui un asemenea om crud deasupra noastră şi să-l laşi să ne batjocorească şi să ne dispreţuiască. Între necăjiţii ăştia sunt şi mulţi supuşi bătrâni. Dacă nu ne aperi tu, cine să o facă? Noi nu suntem ca ienicerii de astăzi ahtiaţi după vin, femei şi băieţi. Nu căutăm ceartă şi putere. Noi ştim să ne facem rugăciunile zilnice şi să ne rugăm pentru bunăstarea ta. Poate

că cel care face rău şi unelteşte poate deveni om bun oferind câţiva dinari. În schimb, noi suntem socotiţi vinovaţi şi păcătoşi. Jurăm în faţa lui Allah că suntem ieniceri, însă nu mai putem ieşi nici în oraş şi nici în piaţă. În vremea acestui agă am ajuns atât de dispreţuiţi, încât în oraş şi în piaţă până şi grăjdarul ne ia la bătaie şi de frică nu spunem ce suntem. E drept în faţa lui Allah? Mai deunăzi i-am trimis şi agăi o scrisoare, poate i se face milă. Dar el ne-a persecutat şi ne-a chinuit mai tare, dar poate face asta numai cu voia ta. Dacă are acordul tău, se va şti în mod deschis că vrei ca liniştea să fie tulburată. Şi nu înţelegi că va fi atât de orbit, încât va da foc oraşului şi apoi degeaba vei regreta, că răul va fi făcut. Noi, nemaiîndurând aceste chinuri, l-am fi zvântat în bătaie de mult pe acest ghiaur ungur, însă am vrut să te anunţăm întâi pe tine pentru a-ţi apăra onoarea. E bine că am evitat până acum cearta. Dar să ştii că tu vei fi responsabil de tulburările şi de uneltirile care se vor isca. Nu vom mai sta pe gânduri. Jurăm că atunci vom face zarvă mare. Să iei cunoştinţă de asta şi să fii atent! În alte locuri ai interzis vinul, iar acest agă în care te încrezi pentru că e om religios a deschis pe malul mării nenumărate taverne, cercetaţi şi veţi vedea."

Ienicerii i-au scris şi marelui vizir

„Cererea supuşilor ieniceri de la picioarele cinstite ale înălţimii tale Rüstem Paşa este precum urmează: toţi cei care au fost numiţi de către padişah în locul domniei voastre ca mare vizir se preocupau de soarta supuşilor şi îi transmiteau Înălţimii Sale padişahul situaţia fiecăruia. Acum, după ce ai devenit mare vizir, cum de îţi vezi de plăcerile tale şi, cu toate că ştii situaţia noastră, te faci că nu o cunoşti şi nu i-o transmiţi padişahului? Atunci când vreunul dintre noi vine la tine să se plângă că a fost nedreptăţit, îl trimiţi înapoi, spunându-i: «Aveţi agă, el ştie mai bine, eu nu ştiu». Padişahul însă este padişahul Islamului. Nu

ştie situaţia nimănui între patru pereţi. S-a încrezut într-o ceată de tirani gândindu-se: «Am viziri, toată lumea are un agă şi ei ştiu toate problemele supuşilor». Nu ştie de nimeni şi nici nu îl interesează. Care-i rostul aici? Învrăjbindu-ne şi chinuindu-ne vrei să suferim atât de mult, încât să-l ucidem pe acest câine, să se tulbure liniştea, să-ţi călcăm onoarea în picioare, prădându-ţi casa? Vrei ca atâţia oameni să-şi piardă bunurile şi să nu mai aibă din ce trăi? Ce răspuns vei da în ziua Judecăţii de Apoi? Dacă ştii tot ceea ce ne face acest tiran, de ce nu-i spui adevărul padişahului? Sau îţi aperi interesul? Nu vrei cumva să-l iei de ginere? Ori îi spui padişahului adevărul, ori ne vom revolta, asta să o ştii! Apoi să nu spui că n-ai ştiut! Am hotărât să-l înştiinţăm şi pe padişah. Pe scurt, ne-am săturat de viaţa asta. Adevărul e că ienicerii nu s-au mai revoltat de mult ca în trecut, să agaţe la uşa vizirului ficaţi. De aceea sunt acum batjocoriţi şi dispreţuiţi. Dar, cu voia lui Allah, vei vedea ce se va petrece peste câteva zile.

O altă vină a acestui agă este aceea că în afară de ceea ce le-a făcut ienicerilor, nu a respectat nici legea islamică. Înainte, ienicerii găsiţi vinovaţi pentru anumite fapte erau trimişi în Rumelia, pe când acum îi trimite la Erzurum. Socotind câţi ieniceri are acum Kizilbaş puteţi să aflaţi câţi au fost trimişi la Erzurum şi în acest fel au trecut la Kizilbaş cu puştile. Să cercetaţi şi de când nu i s-au mai dat banii cuveniţi vreunui agă sau nu a mai fost trimis la Erzurum. Noi, ienicerii, cum suntem ca o turmă de oi, ceea ce se întâmplă unuia dintre noi e ca şi când ni s-ar întâmpla tuturor. Mulţi au fost batjocoriţi degeaba. Dacă astăzi li s-a întâmplat lor, mâine poate fi rândul nostru. Îţi spunem, pe scurt, toţi ne-am transformat în soldaţi ai morţii. Să nu cumva să faci pierdută această scrisoare, i-am scris şi padişahului pentru a-l înştiinţa. Să ai cunoştinţă pentru că-ţi va cere scrisoarea.

Pedestraşii disperaţi."

Lecția dată de Suleyman

Rüstem Pașa vroia să-l convingă pe sultanul Suleyman că în țară trebuia să rămână numai o religie și că evreii, despre care era de părere că aduceau mai multe pagube decât foloase, trebuiau alungați. Atunci, padișahul i-a dat marelui vizir o lecție pe care Stephan Gerlach, un teolog din Tübingen care fusese numit între anii 1573 și 1578 trimis al Austriei la Istanbul, o relata astfel*:

„Sultanul a rupt o floare cu petale galbene și albe și l-a întrebat pe pașă dacă îi place. Acesta i-a răspuns că îi place cu siguranță, pentru că Allah a creat acea floare în felul ăla. Atunci, sultanul a rupt toate petalele galbene și l-a întrebat din nou pe pașă ce părere are. Pașa i-a răspuns că floarea a rămas fără culoare și nu mai era întreagă. Padișahul a rupt atunci o altă floare, căreia i-a îndepărtat petalele albe, după care a repetat întrebarea. Pașa i-a dat același răspuns. Atunci padișahul i-a spus: «Dacă accepți întregimea florilor ca pe o perfecțiune și îți plac așa cum sunt, atunci de ce nu accepți și varietatea oamenilor creați de Allah? Cu cât o floare are mai multe culori, cu atât e mai frumoasă. La fel și turcii folosesc turbane de culoare albă, musulmanii verde, rumii** albastră, armenii albă, roșie și albastră sau un amestec de nuanțe de negru, iar evreii galbenă. Așa cum acest colorit place ochiului și lui Allah îi place varietatea religiilor!»”.

Moștenirea lui Rüstem Pașa

Rüstem Pașa a fost mare vizir până la 10 iulie 1561 când a murit. A fost înmormântat la Istanbul, în locul special amenajat

* Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1577-1578*, II, traducere de Türkis Noyan, ed. Kemal Beydilli, İstanbul, 2006.

** *Rum*: termen folosit în Turcia pentru grecii creștini care trăiesc în țările musulmane (n.tr.).

din geamia Șehzade. Acesta a slujit în timpul sultanului Suleyman, între anii 1544 și 1553 și între 1555 și 1561, aproape 15 ani ca mare vizir și, în pofida părților sale negative, a fost un om de stat de succes, inteligent și cu vederi largi. Rüstem Pașa, care era foarte dur, în special cu cei care nu erau musulmani și cu statele străine, a fost poreclit de către francezi „creatura înfricoșătoare”, germanii spuneau despre el că e „crud și răuvoitor”, iar venețienii se temeau de el.

Marele vizir reușise să aducă și venituri mari vistieriei prin măsurile financiare pe care le luase. Călătorii povestesc chiar că aduna bani pentru vistierie vânzând florile de la palat. Când a murit, a lăsat în urmă o moștenire foarte mare, care consta în: 1 700 de sclavi, 2 900 cai de război, 1 106 cămile, 80 000 de turbane, 780 000 de galbeni, 100 de milioane de monede otomane, 5 000 de caftane și haine, 1 100 de coifuri de aur, 1 500 de coifuri de război cu argint, 130 de perechi de scări pentru șa din aur, 760 de săbii ornate cu pietre prețioase, 1 000 de buzdugane din argint, 32 de pietre prețioase foarte valoroase, 815 ferme în Anatolia și Rumelia, 76 de mori de apă, sute de exemplare din Coran dintre care 130 cu copertele împodobite cu pietre prețioase și mai mult de 5 000 de cărți diverse...

Rüstem Pașa ocupă un loc important în istoria turcilor nu numai prin averea sa, ci și prin sutele de opere de caritate și prin veniturile pe care le-a donat. A construit sute de așezăminte în diverse colțuri ale imperiului ca Ungaria, Balcani, Rumelia, Istanbul, Anatolia, Egipt, Medina, Ierusalim. În Istanbul a construit o geamie, o medresă, cinci hanuri, două locuri de rugăciune în hanuri, două școli, 242 de camere pentru diverse folosințe, 181 prăvălii, cinci cuptoare de pâine; în Ankara un hamam și un caravanserai; în Kastamonu, la Daday și Dibek câte o geamie; în Erzincan un bazar închis, un han și un hamam; în Erzurum un han, un hamam și un bazar închis; în Edirne un

caravanserai; în Tekirdag o geamie, o medresă, o școală, un caravanserai; în Sapanca o geamie, o școală, un azil și o mică mânăstire de tip tekke; în Medina 12 geamii și locuri de rugăciune, dintre care o medresă, șapte școli, 32 hamamuri, 22 cișmele, 273 camere, 54 pivnițe, 563 prăvălii, 28 hanuri și caravanseraiuri, cinci medrese. Acestea sunt numai o parte din ce a lăsat Rüstem Pașa.

Mihrimah Sultan

Mihrimah Sultan era soția lui Rüstem Pașa și fiica sultanului Suleyman și a sultanei Hurrem. S-a născut în anul 1522. După căsătoria cu Rüstem Pașa, aceasta a complotat împreună cu mama și soțul său să îl ucidă pe prințul Mustafa. Apoi a făcut tot posibilul pentru ca fratele său Baiazid să ajungă padișah. După moartea mamei ei în 1558, tatăl său se sfătuia deseori cu ea. În lupta pentru tron era de partea prințului Baiazid, însă după revolta acestuia a trecut de partea prințului Selim. În 1561 și-a pierdut soțul, iar ea a murit în 1578, fiind îngropată în moscheea Suleymaniye. A construit două geamii, în Edirnekapı și Üsküdar și a adus apă la Mecca.

Mihrimah Sultan s-a implicat în treburile imperiului la fel ca Hurrem Sultan și chiar corespondase asemenea acesteia cu proaspătul rege al Poloniei, Sigismund al II-lea. Atunci când acesta a preluat tronul, Mihrimah Sultan i-a scris*:

„Aduc la cunoștința preamăritului rege următoarele: am aflat vestea morții tatălui Domniei Voastre. Să vă conduceți țara având în vedere versetul: «Noi suntem ai lui Allah și până la urmă la el ne vom întoarce**». Domnia să vă fie binecuvântată

* Nejat Uçtum, „Hurrem ve Mihrimah Sultanların Polonya Kralı II. Zigismund'a yazdıkları mektuplar", Belleten, XLIV/176 (Ankara, 1980), pp. 712-713.

** Versetul 156, sura Baqara din Coran.

și lungă. Atunci când am auzit vestea cea mare ni s-a umplut inima de bucurie și bună voie. Hasan Aga, însoțitorul preamăritului pașă a fost trimis la Domnia Voastră să vă aducă această scrisoare de prietenie. Când va ajunge acolo, rugămintea noastră va fi să nu-l țineți în așteptare și să-l trimiteți înapoi. Să aveți viață îndelungată și treburile statului să meargă veșnic bine, pentru supușii Domnului.

Preaumila și neprețuita
Mihrimah Sultan."

La scrisoarea trimisă ca răspuns din partea regelui, Mihrimah Sultan a trimis la rândul ei împreună cu mai multe daruri o altă scrisoare:

„Măritul Allah să-i dea preamăritului rege și supușilor săi viață lungă, o zi să-i fie cât o mie. Atunci când scrisoarea de prietenie a Domniei Sale a ajuns ne-am bucurat atât de mult, încât nu poate fi povestit în cuvinte și scris pe hârtie. A fost transmisă urarea de sănătate și bunăstare, prietenia ce o purtați măritului padișah, refugiul universului, precum și dorința de a conversa cu această prietenă sinceră. Să aveți viață îndelungată, să fiți întotdeauna binevoitor. Bucurându-ne de prietenia pe care ați arătat-o în cinstita scrisoare și de mesajul de prietenie pe care ni l-a transmis supusul mamei mele Haseki Sultan, Hasan Bey, soțul meu Rüstem Pașa – Allah să-i facă munca ușoară – i-a transmis acestea preamăritului padișah. După cum a scris soțul meu, sultanul s-a bucurat atât de mult, încât nu poate fi descris în cuvinte și ar fi spus așa: «Cu tatăl său eram ca doi frați, iar fiul său mi-a transmis atâtea vorbe de prietenie și vești bune, încât îmi e și el acum prieten. De-acum încolo vom fi ca tată și fiu». V-am trimis cinstitul firman prin mai sus menționatul Hasan Bey. Vrem să-i aducem la cunoștință preamăritului rege că

de-acum orice problemă va avea pe lângă padişah, eu şi soţul meu îi vom susţine cauza şi îl vom vorbi întotdeauna de bine sultanului. Bazându-ne pe această prietenie, am trimis într-o boccea două cămăşi, şase prosoape de mâini şi unul de faţă, chiar dacă nu sunt atât de potrivite pentru un rege. Viaţa şi ţara să-ţi fie veşnice, pentru supuşii Domniei Tale.

Preaumila şi nepreţuita
Mihrimah Sultan."

Moartea sultanei Hurrem

Fata unui preot, luată prizonieră din Ucraina, Anastasiei (Alexandria) Lisowska i-a fost dat numele de Hurrem (Vesela) datorită firii sale zâmbitoare. Folosindu-şi isteţimea şi farmecul, în scurt timp a devenit favorita sultanului Suleyman, îndepărtând-o pe Mahidevran, prima soţie a sultanului şi mama fiului său cel mare, Mustafa. Suleyman, nerespectând obiceiul sultanilor de dinaintea sa de a nu se cununa cu niciuna dintre cadâne, s-a căsătorit cu Hurrem. Marea influenţă a acesteia asupra lui a dat naştere în acele vremuri zvonurilor potrivit cărora i-ar fi făcut farmece.

Inima sultanului fusese cucerită de Hurrem Sultan. Era un conducător care cunoştea dragostea şi suferinţa provocată de despărţire în aceeaşi măsură în care cunoştea fericirea adusă de victorii. Faptul că Suleyman nutrea o mare dragoste pentru Hurrem reiese foarte clar din scrisorile şi poeziile pe care i le trimitea din campanii.

Hurrem Sultan folosea în scrisorile sale către Suleyman apelative ca: „Steaua fericirii mele, sultanul meu, padişahul meu, şahul meu, stăpânul meu, lumina ochilor mei, sultanul meu cu chip frumos". Când nu primea scrisori de la padişah, Hurrem se întrista şi îi cerea acestuia să-i scrie cât mai des.

Suleyman folosea în poeziile pentru sultana inimii sale apelative ca: „Istanbulul meu, Karamanul meu, Bagdadul meu, Horasanul meu". Sultanul îi trimitea din locurile unde pleca în campanii pietre preţioase, materiale de rochie, blănuri şi uneori un fir din barba sa, încercând astfel să se revanşeze faţă de ea.

Până în secolul al XVI-lea, influenţa femeilor la palatul otoman era limitată, însă soţia sultanului Suleyman, Hurrem Sultan, profitând de dragostea profundă pe care acesta i-o purta, s-a implicat în treburile imperiului. Poporul a urât-o pentru că a pus să-l ucidă pe prinţul Mustafa cu scopul de a-şi aduce propriii copii la tron, însă Suleyman şi-a pus dragostea mai presus de orice.

În 1558, Hurrem Sultan s-a îmbolnăvit când a plecat la Edirne cu Suleyman, intervenţiile doctorilor neavând niciun succes. La scurt timp după ce a fost adusă la Istanbul a murit. A fost înmormântată în mausoleul de lângă moscheea Suleymaniye. Suleyman şi-a petrecut restul de opt ani ai vieţii sale într-o mare singurătate, deplângând moartea soţiei sale.

Protestele falşilor prinţi Mustafa

După moartea prinţului Mustafa, cel puţin cinci persoane au protestat, pretextând că erau prinţul. La scurt timp după uciderea acestuia, un bărbat din regiunea de mai sus de Varna, Dobrogea, susţinea că era fiul sultanului şi reuşise să fugă. Datorită asemănării cu prinţul şi a curajului său, a reuşit să adune în jurul lui 14 000 de pedestraşi din zona Rumeliei. Chiar şi dervişii care îl urmau pe şeicul Bedreddin aflaţi în zonele Niğbolu şi Silistra l-au susţinut pe falsul Mustafa.

Sokollu Mehmed Paşa şi Pertev Paşa au pornit către ei cu ienicerii. Aflând că se apropie padişahul şi trupele conduse de Sokollu vin peste ei, între răzvrătiţi s-au iscat neînţelegeri. Soldaţii care au ajuns în timp ce aceştia se luptau între ei l-au prins

pe falsul Mustafa. Acesta împreună cu cei care îl urmau au fost spânzurați de cârlig*.

Încetineala cu care a acționat prințul Baiazid, aflat în acel moment la Edirne, pentru a înăbuși revolta, a dat naștere zvonurilor precum că el ar fi fost inițiatorul acesteia, ceea ce i-a zdruncinat lui Suleyman încrederea în fiul său.

În 1557, în Anatolia, a mai ieșit la iveală un fals Mustafa care pretindea că este prințul, și pentru că mama lui Mustafa era de origine cercheză, a fost sprijinit de această dată de cerchezi. Safavizii, printre care se aflau și cei doi fii ai șahului Tahmasp, luptau pentru cauza acestuia. Falsul Mustafa, cu ajutorul Safavizilor, a luat chiar Șirvanul, cucerit cu puțin timp înainte de așa-zisul său tată, sultanul Suleyman. Însă nu a câștigat mai mult de atât.

Falșii Mustafa care au apărut nu au reușit să îl îngrijoreze pe sultan în privința tronului decât până în 1566. În anul 1564 au apărut alți doi falși prinți în diverse zone, iar un al treilea a fost executat în iunie 1565.

Revolta prințului Baiazid**

Prințul Cihangir murise la Alep după uciderea fratelui său mai mare Mustafa, în timpul campaniei de la Nahicevan. După moartea prințului Cihangir, lui Suleyman îi mai rămăseseră doi fii în viață, ambii fiind ai lui Hurrem Sultan. Unul dintre aceștia era Selim, născut în 1524, iar celălalt Baiazid, născut în 1526. Ca temperament, cei doi frați erau firi total opuse. Prințului

* Metodă de execuție folosită în trecut de otomani. Se trecea un cârlig în spatele victimei și aceasta rămânea suspendată în aer. Se practica în locuri publice și victima era expusă. Depinzând de direcția de intrare în corp a cârligului, victima murea imediat ori după o zi sau două, în urma unor mari suferințe (n.tr.).

** Pentru informații mai detaliate vezi Șerafettin Turan, *Kanunî Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, İstanbul, 1998.

Selim era o fire blândă, plăcându-i băutura și petrecerile, iar prințul Baiazid era luptător, literat și un abil om politic. Ienicerii și mama sa, Hurrem Sultan, îl vedeau ca urmașul la tron al sultanului Suleyman. Și Prințul Baiazid se vedea mai presus decât fratele său mai mare și moștenitor al tronului.

După ce în timpul revoltei falsului Mustafa prințul Baiazid a întârziat să răspundă, fiind astfel considerat inițiatorul acesteia, Suleyman a vrut să-și pedepsească fiul, însă intervenția lui Hurrem l-a determinat să renunțe. A fost iertat și trimis ca guvernator în Kütahya.

Prințul Baiazid nu-și vedea fratele ca pe un rival la tron demn de luat în seamă. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-și contacteze preceptorul de odinioară, Mustafa Pașa, care îl susținuse de mult timp în această privință. Avea mare încredere în el. Numai că Mustafa Pașa trecuse de partea lui Selim. Încurajarea prințului Baiazid pentru a prelua sultanatul în timp ce era la Kütahya făcea parte din planul său perfid.

Mustafa Pașa i-a scris lui Baiazid, menționând beția prințului Selim, nepriceperea lui în treburile administrative ale imperiului, declarându-și supunerea față de fostul său stăpân. Această scrisoare i-a dat mult curaj prințului Baiazid, care nu a bănuit nici măcar o clipă complotul care i se pregătea. I-a scris fratelui său Selim, chemându-l la luptă. Pe lângă scrisoare i-a trimis și un turban, un șorț, un fuior și alte unelte pentru a toarce lâna. Scopul era acela de a-și face fratele să se revolte și să sfârșească la fel ca Mustafa, sperând astfel să rămână singurul moștenitor al tronului. Prințul Selim, primind scrisoarea și darurile umilitoare de la fratele lui, i-a dat de știre tatălui său. Jocul dublu al lui Mustafa Pașa i-a ațâțat pe frați unul împotriva celuilalt, iar Suleyman și-a pierdut de tot încrederea, deja șubrezită, în prințul Baiazid. Moartea mamei, Hurrem Sultan, cea mai mare susținătoare a sa, l-a lăsat singur pe prinț chiar în aceste momente atât de importante pentru el.

Sultanul Suleyman s-a gândit că cea mai bună soluție pentru ca lucrurile să nu meargă din ce în ce mai rău era să îi mute pe fii săi în alte provincii. Mărind veniturile fiecăruia cu 300 de monede otomane, l-a mutat pe prințul Selim la Konya, iar pe prințul Baiazid la Amasya. În afară de asta, se spune că i-a avertizat că în cazul în care continuă neînțelegerile, nu-i va lua în calcul pentru preluarea tronului, lăsându-l drept urmaș pe fiul surorii lui, Osman Șah Bey.

Prințul Selim i-a scris imediat o scrisoare de mulțumire tatălui său, pe când Baiazid, fiind și nemulțumit de mutare, nu-i luă în seamă amenințările. El vedea această numire ca pe o insultă și nu voia să plece din provincia sa. Însă, neavând altă soluție, a pornit în „călătoria din rai în iad", așa cum a numit-o.

Prințul Baiazid înainta foarte greu pe drum. Când a ajuns în Ankara i-a scris o scrisoare tatălui său în care menționa pe de o parte că era supusul său, că nu fusese nerespectuos cu el, iar pe de altă parte că fratele său Selim era un bețiv, că îi plăcea să petreacă alături de femei pe oriunde mergea, iar mutarea sa din provincia unde se afla însemna de fapt preferința pentru Selim și asta nu era demn de un padișah drept. Mai scria că decât să suporte o asemenea umilință prefera moartea și cerea voie să rămână măcar la Ankara.

Sultanul Suleyman nu i-a răspuns și pentru ca acesta să ajungă mai repede în provincia unde fusese numit, îl trimise pe al patrulea vizir, Pertev Pașa, după el. Pentru a arăta că nu făcea diferență între cei doi fii, prințului Selim i l-a trimis pe al treilea vizir, Sokollu Mehmed Pașa. Planul prințului Baiazid nu a mers, în loc să-l întoarcă pe tatăl lor împotriva fratelui său îl întorsese împotriva sa. Faptul că sultanul nu i-a răspuns l-a enervat din cale-afară pe prinț. Știa că situația era în defavoarea lui. Din acest motiv, pe drum a adunat mulți soldați plătiți. Pe 21 decembrie 1558 a ajuns la Amasya. A continuat și acolo să adune soldați.

Sultanul Suleyman, nereușind să împrăștie soldații adunați de prințul Baiazid, i-a transmis lui Selim să adune soldați, trimițându-l și pe Sokollu Mehmed Pașa să-l ajute. În acest timp, considerând părăsirea provinciei de către prințul Baiazid drept revoltă, sultanul a cerut sentința pentru a-l executa. Prințul era acuzat în sentințele date de șeyhülislâmul Ebussuud Efendi și alți teologi că era un „rebel care, nesupunându-se padișahului, a cucerit cetăți, a vândut bunurile oamenilor, luându-le cu forța, și a adunat soldați."

Prințul, aflând de sentința dată, a înțeles că nu mai este cale de întoarcere. A pornit din Amasya spre Konya împreună cu cei aproape 30 000 de oameni ai săi. Prințul Selim, văzând că fratele său vine peste el, i-a dat de știre tatălui său, cerându-i ajutorul. În lupta de la Konya din 30 mai 1559, Baiazid, deși s-a luptat eroic, a pierdut. Soldații săi împrăștiindu-se, a fugit de pe câmpul de luptă, retrăgându-se la Amasya. Luându-i cu el pe fiii săi Osman, Orhan, Mahmud și Abdullah, a părăsit pe 7 iulie Amasya, pornind spre Iran.

Vestea înfrângerii prințului Baiazid a ajuns la tatăl său care aștepta la Üsküdar cu armata pentru a pleca spre Anatolia, în cazul în care lucrurile nu mergeau așa cum dorea. Prințul i-a scris tatălui său și i-a trimis pe muftiul Amasyei Muhiddin Cürcani și pe hogea Hayreddin Icadi ca mijlocitori pentru a-l convinge să-l ierte. Însă aceștia nu au avut succes atunci când au cerut iertare, iar scrisoarea a fost interceptată de Mustafa și distrusă înainte de a ajunge la padișah.

Sultanul Suleyman a trimis firmane beilor de sangeac din provinciile răsăritene. Prințul Baiazid înainta repede, dar când era aproape să treacă granița, a întâmpinat o dificultate și a fost ajutat de beiul Erzurumului, Ayas Pașa. Învingând trupele otomane care-l ajunseseră la graniță, s-a refugiat în Iran. Ayas Pașa care nu respectase ordinele padișahului, ajutându-l pe prinț, a fost executat.

Din Iran, prinţul Baiazid i-a mai trimis o scrisoare tatălui său, dar nici aceasta nu a ajuns la Suleyman*. Scrisoarea suna astfel:

„După mii de rugăminţi care-ţi înmoaie sufletul, după plecăciunea adâncă în faţa padişahului care-şi ţine capul sus şi vorbeşte frumos supuşilor, îţi aduc la cunoştinţă dorinţa noastră, a supuşilor tăi. Dacă stăpânitorul iubit şi drept care a înconjurat universul va considera potrivit şi va avea mărinimia şi bunăvoinţa să se intereseze, pentru numele lui Allah, de întâmplările şi greutăţile prin care au trecut aceşti supuşi ai săi care îl privesc cu ardoare şi îl doresc, chiar de nu avem destulă pricepere şi putere pentru a aşterne pe hârtie şi posibilitate pentru a exprima totul, pentru a nu fi un motiv de nelinişte, voi îndrăzni să povestesc pe scurt din acest neînsemnat pământ al fericirii. Mai înainte aşteptam, sperând să primesc vestea iertării greşelii mele scoase la iveală cu voia lui Allah şi nesocotinţa mea, după care am trimis prin oamenii mei de mai multe ori scrisori la picioarele măreţului şi sfântului padişah, arătându-mi devotamentul şi cerând milă şi iertare din bunătatea sa în jurul căreia se învârte întregul univers. În acest timp, fratele meu Selim Han, vizirul Mehmed Paşa şi beilerbeiul Rumeliei au venit şi ne-au înconjurat împreună cu ceilalţi beilerbei din ţară şi cu soldaţi. Pentru că doreau să ne facă rău, nu puteam să rămânem în Amasya, dar nici nu aveam putere să mergem în altă parte. Neavând niciun alt loc de sprijin şi refugiu în afară de Allah, am fost nevoit să-i iau pe fiii mei Orhan, Osman, Mahmud şi Abdullah, sărmanii tăi supuşi, cu speranţa că până la venirea soldaţilor va veni vestea de iertare şi milă de la marele, milostivul şi preabunul padişah şi numai pentru a ne îndepărta puţin

* Textul a fost simplificat din scrisoarea publicată de Cahit Öztelli. Vezi Cahit Öztelli „Kanunî'nin Oğlu Şehzâde Bayezid'in Babasına Son Mektubu", al VIII-lea Congres de istorie turcă, II, Ankara, 1981, pp. 1105-1112.

de soldaţii care veneau ne-am retras spre Tokat. Până am ajuns acolo nu am primit nicio veste. Mai erau două-trei zile până la venirea soldaţilor. Am mers fără oprire. După ce am fost siguri că erau hotărâţi să ne atace, am fost nevoiţi să ne îndreptăm spre Erzurum. Când am ajuns aproape de graniţa Erzurumului, beilerbeiul de acolo ne-a trimis o scrisoare şi oameni. Eu nu m-am revoltat şi nu am arătat nesupunere faţă de marele şi sfântul meu padişah, ci dimpotrivă, am trimis scrisori spre pământul pe care calcă sfântul său picior. Probabil că nu au ajuns pentru că drumurile au fost închise. Soldaţii atacându-mă din toate părţile, pentru siguranţă am venit spre această zonă.

Atunci când i-am spus: «Roagă-l să facă dreptate, transmiţându-i situaţia mea, devotamentul şi supunerea mea», el mi-a răspuns: «Potrivit religiei şi politicii statului este bine să împaci oamenii. Poate că tulburarea şi deznădejdea vor pieri», încredinţându-mă astfel că îţi va transmite cererea. Şi cu gândul că voi primi veştile de la tine am ajuns până în câmpia Pasin. Pe când aşteptam veştile de milostenie şi iertare ale măritului meu padişah, ne-au ajuns beilerbeii de Diyarbekir, Karaman şi Sivas. Luându-l cu ei, l-au împiedicat pe beilerbeiul de Erzurum să-ţi transmită cele ce îmi promisese. Adunând supuşii din Van şi alţi soldaţi pe care i-au găsit, ne-au atacat pe neaşteptate.

Cu ajutorul lui Allah, am fost nevoiţi din nou să ne retragem în munţi pentru a ne îndepărta de ei şi de localităţile populate. Pe seară s-a lăsat întunericul. Am trecut prin munţi înalţi, trecători abrupte şi văi. Am umblat până dimineaţa buimaci şi sleiţi de puteri. Cu piedici nenumărate şi eforturi uriaşe am mers încontinuu într-o stare de ameţeală până în după-amiaza următoare. Ne-am oprit undeva peste noapte cu speranţa că soldaţii s-au întors. Când am crezut că am scăpat, ne-au ajuns iar ca pe nişte răzvrătiţi. Acest supus nu a opus rezistenţă nici de această dată şi m-am dat la o parte din calea lor. Trei zile şi trei nopţi am fugit şi numai Allah ştie că puteam să-i prind într-o ambuscadă

sau să le provoc daune în diverse feluri acelor soldați, dar nu am dat oamenilor permisiunea să atace pentru ca situația să nu se înrăutățească. Am ieșit de acolo imediat, am acoperit pierderile luptătorilor, plecând din calea soldaților și astfel ne-au fugărit până la Sa'd Çukuru*.

Acolo, conducătorul acestei regiuni, Şahkulu Sultan, știindu-ne situația, a venit să ne întâmpine cu soldații săi, ne-a instalat în apropiere de Erevan și l-a anunțat pe șah. Acesta a numit câțiva hani și sultani, trimițându-i să ne întâmpine cu daruri. Am plecat din Erevan și am venit întâi la Nahicevan, apoi la Tabriz. Am rămas acolo câteva zile, apoi am mers la Kazvin. A trebuit să ne întâlnim cu șahul.

Acum, marele și sfântul meu padișah, eu, supusul tău, când am plecat din Amasya, nu am avut dorința să vin aici. Nu mi-a trecut prin cap niciodată așa ceva. Dar acei beilerbei au venit peste mine ca să îmi facă rău mie, supusului tău, și micilor supuși ai tăi care mă însoțesc. Nu ne-au slăbit nicio clipă, gonindu-ne cu forța din umbra ta sfântă și aducându-ne pe aceste tărâmuri străine, ne-au persecutat, făcându-ne o mare nedreptate.

Nu numai de când sunt otomanii, ci de la Adam încoace nu s-a mai văzut așa ceva. Dacă ar fi ajuns pe când ne aflam în interiorul granițelor și ar fi respectat firmanul Măriei Tale de teamă să nu le zboare capetele, nu am fi avut nimic de spus. Era de datoria lor să o facă. Dar fiind în afara granițelor, știind că nu vor putea să iasă victorioși nici cu ajutorul lui Allah, ne-au fugărit până în Sa'd, izgonindu-ne prin meleaguri străine ca pe niște oameni fără căpătâi, ne-au umilit și ne-au sleit de puteri, pentru ce?

Răsplata pentru acestea am lăsat-o în grija bunăvoinței și milosteniei padișahului meu. Sper că soarta îi va aduce tot ce va

* Sa'd Çukuru: depresiune intramontană delimitată în est de orașul Erevan, iar în sud de orașul Iğdır (n.tr.).

merita. Nu am niciun gând rău de a aduce vreo pagubă tronului sau sfântului său imperiu și nici de a isca vreo revoltă sau altă formă de nesupunere mărturisită sau ascunsă față de padișahul meu, caut scăpare în Allah. Nu am venit în această provincie pentru a cauza tulburare și daune. V-am înștiințat cum am ajuns aici. Jur pe unitatea și măreția lui Allah care a creat din nimic cele optsprezece mii de neamuri (toate viețățile pământului), pe toți sfinții mari și pe spiritele străbunilor că tot ce am spus este adevărat. Jur din inimă, cu toată sinceritatea. Rămâne la bunăvoința și milostenia ta să crezi. Allah mi-e martor! Dacă aș fi avut gânduri rele, ar fi ieșit la iveală în perioada în care eram la Amasya. Chiar și când am venit la Erzurum, după cum v-am înștiințat, am apărat dreptatea pe cât am putut. Dacă alții v-au spus altceva, și pagubele aduse mai înainte din cauza nechibzuinței de care a dat dovadă fratele meu doar pentru că s-a lăsat cuprins de înflăcărare, împreună cu diavolul care și-a băgat coada, au dus la greșeli.

Padișahul meu sfânt, numai Allah nu cade, nu face greșeli și nu se înșeală. Părerile mele de rău în această privință le știe numai El. Jur în fața lui Allah că pentru mine primirea făcută de șah nu a avut nicio însemnătate. Te-am păstrat în inimă, gândindu-mă și visând zi și noapte la dragostea și vorbele măritului și sfântului meu padișah și la sprijinul său. Urăsc din tot sufletul aceste locuri, înstrăinarea și despărțirea fiind de nesuportat. Toată ziua plâng și îmi deplâng soarta, ochii mi s-au înroșit de îngrijorare, suferință și durere, lacrimile mi-au devenit precum Nilul și Amudaria.

Se spune că cel ce nu trăiește nu știe. Băieții mei, supușii tăi, nu pot exprima în cuvinte suferințele și greutățile prin care au trecut atunci când am fost atacați și apoi au fost nevoiți să umble în întuneric, ba înfometați, ba însetați prin munți și trecători. S-au săturat și ei. Despărțirea și dorul de casă îi fac zi

și noapte să se plângă, spunând într-una: «Oare ce i-am făcut noi măritului nostru padișah de s-a mâniat atât de tare și ne-a izgonit din țară?».

Acum, padișahul meu sfânt, milostiv și drept, îmi știu greșeala și mi-am recunoscut vina. Mai ales întâmplările din această perioadă și încercările prin care m-a făcut să trec soarta l-au trezit din somnul neștiinței pe supusul tău, iar faptele și suferințele l-au readus la adevăr. Nu-mi luați în seamă nesupunerea de care am dat dovadă... Nu vreau alt sangeac, altă țară sau mai mulți galbeni de la padișahul meu sfânt, doar milă pentru dorul bieților mei fii. Dacă vei binevoi să mă ierți mă voi mulțumi cu sangeacul meu. În numele măreției lui Allah, sufletului sfânt al ultimului profet Mahomed – binecuvântarea lui Allah fie asupra sa – în numele tuturor profeților, al celor cu credință, al măreției onoarei Kaabei și al măreției luminii Medinei, pentru respectul față de ce au rostit pe muntele Arafat cei care cred într-un singur Allah și îngerii care sunt aproape de El: «Răspund chemării Tale, o, Allah!», pentru sufletele pure ale măreţului străbun și pentru capul binecuvântat, sacru, ales al Măriei Sale i-am ales ca fiind mijlocitori pe glorificatorii celor două lumi; acceptând mijlocirea lor, iartă-mă pentru păcatele mele și nu mă lăsa în aceste meleaguri cu dorul și suferința despărțirii. Poruncește prin bunăvoința și milostenia ta să mergem în această iarnă la locul nostru.

Sfântul profet Adam – Allah să-l ierte – a fost strămoșul omului și fiind, prin minunea înfăptuită, favoritul lăcașului lui Allah, om fiind, a apucat-o pe o cale greșită și de aceea deținătorul puterii absolute s-a lepădat de el, pentru ca mai apoi, când și-a recunoscut vina și a cerut iertare și a suferit, să se apropie din nou. Și padișahul meu și-a arătat sentimentele de milă demne de un conducător, iertând dușmani ai imperiului și ai religiei care aduseseră daune adepților Islamului, numai după ce au cerut o dată iertare.

Și eu, supusul tău, am făcut o greșeală omenească. De atunci mă căiesc într-una. Speranța mea este să-ți arăți bunăvoința și mila față de acești supuși ai tăi și să poruncești iertarea lor.

Dar, măritul meu sultan, padișahul meu plin de bunăvoință și milă, eu sunt până la urmă fiul și supusul padișahului celor șapte țări. Plecându-mă plin de respect în fața ta, te implor, pentru lauda și respectul tău printre cei din popor și cei aleși, să numești un beilerbei sau un supus de încredere prin care să trimiți scrisoarea. Când va veni, nu vom pierde nicio clipă pentru a ne întoarce din ordinul tău la sangeacul nostru. Până acum aș fi cerut de mult să trimiți pe cineva. Padișahul meu, cu bunătatea ta, trimite pe cineva de încredere cât mai curând posibil.

Cu voia lui Allah, și șahul ne va da permisiunea și ne va trimite fără întârziere. Când voi ajunge, voi sta la dispoziția sfântului meu padișah pentru tot restul vieții și potrivit firmanului tău măreț mă voi împăca cu fratele meu Selim Han, petrecând restul zilelor în prietenie și pace și rugându-ne pentru viața lungă a măritului sultan și a califatului său, cu voia lui Allah.

De-acum încolo vei vedea cu ochii tăi ce înseamnă devotamentul, supunerea și slujirea adevărată. Dacă vrei, mă poți supune la tortură sau poți să-mi arăți bunăvoința ta, voi accepta. Ești veșnic și firmanul e al tău. Grădinile sultanatului stau mărturie că au fost dăruite dintotdeauna padișahului plin de bunăvoință în perioada de grele încercări a acestor locuri".

Corespondență în versuri

Prințul Baiazid, care era un poet talentat, scria versuri sub pseudonimul Șahi. În poezia de mai jos îi cerea iertare tatălui său:

Ei, Suleyman, care ești sultanul întregii lumi,
Sufletul meu, dragostea din sufletul meu, dragul meu tată,
Ai putea să-l ucizi pe Baiazid?
Mărețul meu tată și sultan, Allah știe că sunt nevinovat.

Jur în fața primilor profeți Adam,
Moise, Isus și al Fecioarei Maria
Și în fața acelui suflet mare al conducătorului universului,
Mărețul meu tată și sultan, Allah știe că sunt nevinovat.

Culmile munților au devenit pentru mine oprelişti,
M-am lipsit de toate bunurile și averile și am rămas departe,
Cer ajutor pentru suferința adusă de dor și despărțire!
Vărs lacrimi din cauza despărțirii,
Mărețul meu tată și sultan, Allah știe că sunt nevinovat.

Ei, padișah mărinimos! Cine să îți vorbească despre suferințele mele?
Am rămas orfan, departe de mamă și de frați.
Allah știe că nu m-am ridicat împotriva ta,
Mărețul meu tată și sultan, Allah știe că sunt nevinovat.

Ei, padișahule, nu știi că fiii sunt nevinovați?
Nu îți este teamă să le iei viața?
Ori nu vei merge în împărăția lui Allah împreună cu mine care îți sunt slujitor?
Mărețul meu tată și sultan, Allah știe că sunt nevinovat.

Marele Allah te-a făcut padișah al lumii.
Padișahule, nu mă ucide pe mine, slujitorul tău, și nu îi face astfel pe dușmani să se bucure.
Nu mă despărți de fiii mei care îmi sunt lumina ochilor,
Mărețul meu tată și sultan, Allah știe că sunt nevinovat.

Să spunem că am mâinile pătate de sânge,
Era o vorbă: „Ce s-ar întâmpla dacă slujitorul ar cădea în păcat?".
Iartă-l pe Baiazid, nu îl ucide pe acest slujitor,
Mărețul meu tată și sultan, Allah știe că sunt nevinovat.

Suleyman i-a răspuns fiului său tot în versuri

Ei, fiul meu, care a săvârșit din când în când păcatul răzvrătirii,
Care niciodată nu s-a supus firmanelor!
Fiul meu, sultanul meu, cum să te ucid?
Dragul meu fiu, măcar nu spune că ești fără de păcat și căiește-te!

Jur în fața profeților, sfinților, sufletelor mărețe
Jur în fața lui Noe, Avram, Moise, Isus, fiul Fecioarei Maria,
Jur în fața lui Mahomed care este ultimul profet, preaslăvitul lumii,
Dragul meu fiu, măcar nu spune că ești fără de păcat și căiește-te!

Cel care nu pomenește măcar de oameni este sortit să fie singur,
Cei care nu își arată supunerea vor sta mereu departe,
Nu e o rușine să ceri „ajutor pentru suferința adusă de dor și despărțire",
Dragul meu fiu, măcar nu spune că ești fără de păcat și căiește-te!

A fi tată reprezintă menirea pe care ți-o dă Allah,
Cel care o îndeplinește este onorat și vrednic de cinste,
Cel care neagă vorba – mamei și tatălui nu trebuie să le ziceți nici măcar „of"* – rămâne orfan; Marele Allah face dreptate și în fața supunerii și a revoltei,
Dragul meu fiu, măcar nu spune că ești fără de păcat și căiește-te!

---

* Această expresie reprezintă o trimitere la un verset din Coran. Versetul întreg este astfel: „Domnul tău a hotărât să nu vă închinați decât Lui și să vă purtați frumos cu părinții voștri. Dacă unul dintre ei ori amândoi au îmbătrânit alături de tine, nu le spune «Ptiu!». Nu-i ocărî, ci spune-le vorbe cuviincioase" (traducerea lui George Grigore). 17 Sura Al-Isra 23 (n.tr.).

Nu știi că mila și bunăvoința sunt podoabele credinței?
Nu îți este teamă să verși sângele nevinovaților?
Nu te vei prezenta în împărăția lui Allah cu slujitorii lăsați în libertate?
Dragul meu fiu, măcar nu spune că ești fără de păcat și căiește-te!

Allah m-a trimis să fiu apărătorul întregii lumi,
Aș dori să înving lupii înfometați ai dușmanilor împotriva oilor,
Să mă ferească Allah să te ucid pe neașteptate, dacă ești nevinovat,
Dragul meu fiu, măcar nu spune că ești fără de păcat și căiește-te!

Să spunem că ai mâinile pătate de sânge,
Ce-ar fi dacă tu te-ai căi și noi te-am ierta?
Baiazid al meu, dacă intri pe calea cea bună, eu te voi ierta.
Dragul meu fiu, măcar nu spune că ești fără de păcat și căiește-te!

Muhibbi

Uciderea prințului Baiazid

Vestea că prințul Baiazid s-a refugiat în Iran l-a bucurat nespus de mult pe șahul Tahmasp, care a mers personal la Kazvin să-l întâmpine. După un timp, a primit scrisori de la sultanul Suleyman și de la prințul Selim pentru a-l preda pe prințul Baiazid. Însă prințul l-a rugat pe șah să nu o facă și să încerce să-i împace. Acceptând propunerea, șahul i-a scris o scrisoare sultanului Suleyman. Acesta a fost de acord, cu condiția ca toți oamenii care-l însoțesc pe prințul rebel să fie executați.

În timpul unei petreceri, șahul Tahmasp i-a ucis pe toți însoțitorii prințului Baiazid, iar pe acesta împreună cu fiii săi i-a băgat în închisoare.

Intenția șahului era ca din acel moment să îl folosească pe prizonier drept monedă de schimb pentru negocierile cu dușmanii săi dintotdeauna, otomanii, determinându-i astfel să facă

mai multe concesii. Cei doi conducători au început negocierile pentru predarea prizonierului. În cele din urmă, sultanul Suleyman avea să îi plătească șahului 1 200 000 de galbeni, lăsând Iranului cetatea Kars. În plus, prințul Selim se obliga să mențină relațiile de prietenie cu șahul atunci când avea să devină padișah.

Așa cum se stabilise, trimișii padișahului care urmau să-l preia pe prințul Baiazid și pe fiii săi au ajuns pe 16 iulie 1562 la Kazvin. Pe 23 iulie prințul Baiazid a fost predat șefului gărzilor prințului Selim, Ali Aga, și ucis chiar acolo. Prințul a cerut să-și vadă pentru ultima dată fiii înainte de a muri, dar nu i s-a permis. După el, toți cei patru băieți sfârșiră asemeni tatălui lor.

Trupurile prinților uciși au fost aduse la Sivas și îngropate în afara zidurilor cetății. Mai apoi, a fost omorât și băiatul de numai trei ani al prințului care rămăsese cu mama sa la Amasya, atunci când prințul fugise în Iran.

După uciderea prințului Baiazid, șahului Tahmasp i s-au dat numai 500 000 de galbeni, iar cetatea Kars nu i-a fost predată. Revolta prințului Baiazid a avut consecințe asupra organizării statului otoman: s-a permis folosirea puștilor în rândul populației, au început să țină ieniceri în afara Istanbulului, în orașele din Anatolia pentru a întări autoritatea statului și, în plus, dacă înainte toți fiii și nepoții padișahilor erau trimiși ca guvernatori în diverse orașe, după acest incident s-a dat sangeac numai fiului cel mai mare.

Victoria de la Djerba

Djerba, o insulă din apropiere de Tunisia, trecuse în mâinile creștinilor și fusese fortificată. Flota otomană sub comanda amiralului Piyale Pașa a ajuns în dreptul insulei. După focuri de tun de ambele părți, printr-o manevră a flotei turce de a se despărți în două, flota cruciată a fost învinsă. Victoria de la

Djerba din 1560 arăta că puterea otomană în Marea Mediterană ajunsese la apogeu.

Execuția șeicului Hamza Bali*

Șeicul bosniac Hamza Bali, după ce a servit o perioadă în Ankara, a plecat în Rumelia unde a încercat să răspândească învățăturile sectei religioase Melamilik. Ulema și șeicii s-au adunat la curte și au făcut presiuni asupra cadiului, spunându-i: „Acest om este un neștiutor, nu este în măsură să pregătească discipoli. Dacă nu se iau măsuri, vor avea loc instigări la revoltă. Trebuie înștiințat de îndată Istanbulul." După ce cadiul a raportat situația la Istanbul, au fost trimiși inspectori în Bosnia și, în urma cercetărilor, șeicul a fost arestat.

Atunci când a aflat cele întâmplate, șeyhülislâmul Ebussuud Efendi a întrebat mai mulți șeici de secte despre Hamza Bali. Aceștia i-au răspuns că era un eretic care, deși nu-și terminase studiile, începuse să predice ca șeic și că făcea parte din secta tânărului șeic Ismail Ma'șuki care fusese executat. Aflând toate acestea, șeyhülislâmul Ebussuud Efendi a dat sentința, spunând: „Tânărul șeic a fost executat pentru că era păgân, nu credea în Allah. Dacă și șeicul Hamza este la fel de ateist ca el, atunci trebuie executat". Șeicul Hamza Bali a fost executat în 1561 sau 1562 la Istanbul.

Inundațiile care au devastat Istanbulul

După lungi și obositoare lupte s-a ajuns la un acord cu Habsburgii și nu s-a mai vorbit nimic despre ce se întâmplase cu prințul Baiazid. Suleyman, care se apropia de apusul vieții,

* Reșat Öngeren, „Șerîatın Kestiği Parmak: Kanûni Sultan Süleyman Devrinde İdam Edilen Tarîkat Șeyhleri", *Revista de cercetare İlam*, I/1 (İstanbul, 1996), pp. 131-131.

a ieșit în septembrie 1563 spre Yeșilköy la vânătoare, pentru a se relaxa departe de atmosfera plictisitoare din Istanbul. Cu toate că vremea era destul de frumoasă atunci când au plecat, pe 20 septembrie cerul a fost acoperit de nori negri, iar tunetele care au început la scurt timp au cutremurat pământul. Suleyman și oamenii săi au reușit cu greu să fugă, refugiindu-se la palatul lui Iskender Çelebi.

Toată valea Halkalı a fost umplută de ape, care au format parcă un râu și au inundat întâi grădinile palatului, apoi au început să slăbească temelia palatului. În acest timp, toate etajele s-au umplut cu apă. Suleyman a fost luat în spate de un slujitor înalt și puternic, dus în mansardă și salvat de la înec.

Drumurile pline de apă ale Istanbulului

Inundațiile care au durat o zi și o noapte au transformat Istanbulul într-un „câmp de luptă", provocând ravagii în special în văi. Multe case au luat foc de la fulgere, iar zeci de oameni și-au pierdut viața înecați. Podurile Silivri, Küçükçekmece și Büyükçekmece și cel de pe valea Harami au fost distruse.

Canalele au devenit inutilizabile, fiind umplute cu nisip, iar bazinul Moglova care asigura necesarul de apă al Istanbulului a fost și el distrus. Astfel, a apărut o criză de apă în oraș.

După inundații, Suleyman a vizitat împreună cu marele vizir și alți oameni de stat bazinele de apă distruse și a poruncit să se cheltuiască atât cât este nevoie pentru a le reconstrui. În plus, s-a hotărât ca apa de la Kağıdhane să fie adusă la Istanbul, însă marele vizir nu era de acord. Pentru a împiedica aplicarea proiectului, Semiz Ali Pașa a pus să fie răpit pe ascuns Nikola, un om care nu era musulman, însărcinat cu siguranța canalelor de aducțiune a apei. Însă, într-o zi, când Suleyman a mers să inspecteze stadiul lucrărilor la Kağıdhane, a întrebat unde era Nikola, iar Ali Pașa i-a răspuns: „Cred că s-a ascuns

pentru că a cheltuit mai mulți bani decât i-am dat voie, într-o zi, două apare el", salvând astfel situația. Apoi i-a spus padișahului: „Într-adevăr nu există o faptă mai virtuoasă și mai frumoasă decât să aduci apă. Să dea Allah să reușească. Cu toate acestea, padișahul meu, dacă se face o cișmea în fiecare cartier al Istanbulului și o să fie apă din belșug, vor veni și oamenii din țările arabe, Iran, și ne vom supraaglomera. Se va îngreuna aprovizionarea Istanbulului cu carne, pâine și alte alimente și va fi foarte greu să asigurăm hrana soldaților. Prețul produselor vândute de țărani va scădea, iar ei își vor abandona pământurile pe care le lucrează, venind cu toții în Istanbul. Pe timpul sultanatului padișahului meu vor fi tot felul de necazuri. Dar greutățile cele mai mari le vor suporta padișahii care vor veni". Și astfel exprimă adevăratele sale gânduri.

Chiar dacă marele vizir se împotrivea, Suleyman a continuat executarea construcției Kîrkceșme. Aceste facilități, care puteau fi considerate un proiect uriaș pentru acea vreme, au fost terminate între 7 și 9 ani, găsindu-se astfel o soluție temporară pentru asigurarea necesarului de apă al orașului din unele perioade.

Asediul Maltei

După ce otomanii au cucerit Rodosul în 1522, cavalerii ioaniți lăsați să plece de pe insulă au fost duși de către Carol Quintul pe insula Malta. Pentru a-și arăta aprecierea pentru rezistența opusă luni de zile la asediul Rodosului de către cavalerii ioaniți, Carol a spus: „Nimic pe lumea asta nu s-a pierdut mai frumos decât Rodosul".

Pe când erau în Malta, cavalerii au continuat să atace uneori navele turcești. Au luat parte la alianța cruciată formată împotriva otomanilor la Preveza și Djerba. În această perioadă, după ce spaniolii au cucerit două insule pe coastele Marocului numite Penon de Velez și Gomora de Velez, otomanii s-au gândit să cucerească Malta pentru a avea controlul asupra regiunii. Cucerirea Maltei era necesară și pentru siguranța navelor turcești pe Mediterană, dar avea să fie și începutul dominației în vestul Mediteranei.

Capturarea de către pirații maltezi între insulele Zakynthos și Cefalonia a unei nave turcești care transporta obiecte pentru palat a fost picătura care a umplut paharul. În urma daunelor provocate de cavalerii maltezi musulmanilor care erau în drumul către pelerinaj, negustorilor și călătorilor, în aprilie 1565 s-a decis cucerirea insulei și au fost numiți pentru această misiune comandantul Mustafa Pașa și amiralul Piyale Pașa.

Piyale Pașa a pornit cu o flotă de aproximativ 200 de nave. Semiz Ali Pașa, întorcându-se după ce condusese flota, i-a criticat pe oamenii de stat care sperau să câștige o victorie ușoară: „Pașalele noastre cred că cetatea Maltei este halva și vor vrea să o mănânce. Nu văd deloc bine atitudinea și modul lor de a acționa, nu-mi place și le-am spus tot ce credeam despre asta. Am înțeles că sfaturile mele nu au fost luate în considerare. Să dea Allah să fie totul bine! Sper să nu le văd starea jalnică, Allah știe dacă voi apuca zilele alea. O să vedeți cum se vor termina toate astea!". Și într-adevăr, după moartea lui Ali Pașa această campanie avea să se finalizeze cu un eșec.

Înainte de plecare, comandanții au fost avertizați: „Turgut Reis poate rezolva toate problemele referitoare la cucerire. Nu acționați înainte de a veni el. Nu vă opuneți în niciun fel deciziilor lui". Însă Pașalele Mustafa și Piyale au mers pe insulă și au împresurat fortul St. Elmo fără a-l aștepta pe Turgut Reis. Dacă se ocupa această cetate apropiată de port, puteau asigura protecția navelor. Turgut Reis, care a ajuns în toiul luptelor, nu a găsit bună ideea asediului acestei cetăți. Ocuparea cetății principale avea să aducă de la sine și cucerirea cetății asediate, însă era prea târziu să se mai dea înapoi. Pe de altă parte, Turgut Reis se

lupta pentru luarea cetății St. Angelo. La un atac din 18 iunie, o ghiulea aruncată din cetate a nimerit într-o piatră, care s-a sfărâmat în bucăți, iar o parte ruptă din piatră l-a nimerit pe Turgut Reis. Rănit foarte grav la cap, acesta a murit după cinci zile. A fost trimis în Tripolitania şi înmormântat într-un cavou lângă geamia construită de el.

Fortul St. Elmo a fost cucerit pe 24 iunie 1565, însă nu şi ținta principală, Malta. Încheindu-se perioada propice campaniei, asediul a fost ridicat, iar flota s-a întors la Istanbul.

Otomanii pregătiseră un plan bun de luptă înaintea asediului organizat cu una dintre cele mai mari flote. S-a cerut şi părerea lui Turgut Reis despre insulă, s-au trimis spioni, şi chiar sultanul a lucrat la macheta insulei, însă planurile nu au fost aplicate întocmai. Rivalitatea dintre Piyale Paşa şi Mustafa Paşa din timpul asediului era una din cauzele eşecului. În plus, întârzierea lui Turgut Reis influențase şi ea finalul. Aflând cu câteva luni înainte de atacul ce li se pregătea, cavalerii maltezi au făcut pregătirile necesare, fortificând cetățile de pe insulă.

Cea mai mare greşeală a turcilor a fost că nu au făcut o blocadă a insulei şi astfel nu au reuşit să oprească ajutoarele venite din afară. Pe de altă parte, distanța dintre armată şi punctele cu provizii fiind destul de mare şi drumul dintre ele nefiind sigur, aprovizionarea cu muniție şi alimente a constituit o mare problemă pentru trupele otomane. Din cauza imposibilității de a transporta proviziile, a îmbolnăvirii şi oboselii soldaților ca şi a greşelilor din timpul asediului, Malta nu a putut fi cucerită.

În Europa s-au publicat 148 de cronici în legătură cu asediul Maltei din 1565 şi a ultimei campanii a lui Suleyman la Szigetvár. Imaginea de „Turc invincibil" pe care o câştigase datorită victoriilor consecutive a avut pentru prima dată de suferit odată cu acest eşec. Pierderea de către otomani a luptei de pe mare de la Lepanto pe 7 octombrie 1571 le-a readus europenilor încrederea în ei.

Asediul de la Malta, 1565.

Războiul cu Sfântul Imperiu Roman

Deşi în perioada domniei sultanului Suleyman au avut loc campanii militare din Rusia şi până în Oceanul Indian, majoritatea luptelor s-au purtat în vest. Trupele otomane au intrat pentru prima dată în Austria între anii 1463 şi 1479, în timpul bătăliei cu venețienii, însă lupta propriu-zisă dintre otomani şi austrieci a început în 1493, când turcii au dat o grea lovitură croaților. Austriecii care au vrut să-i ajute pe croați au intrat pe teritoriul otoman şi au început primele lupte. Cucerirea Ungariei pe vremea lui Suleyman i-a făcut pe otomani vecini cu Habsburgii. În 1526, după înfrângerea regatului ungar la Mohács, au început lupte grele între Imperiul Otoman şi estul imperiului Habsburgilor, Austria, pentru dominația asupra Ungariei.

În prima perioadă a relațiilor dintre cele două state, Sfântul Imperiu Roman nu a ieşit în fața armatelor otomane din cauza superiorității acestora pe câmpul de luptă, preferând să se

limiteze la apărare prin construirea a numeroase cetăți mici, mijlocii și mari. Acestea începeau din Dalmația, Croația și nordul Ungariei, trecând prin orașele muntoase din nordul Dunării și întinzându-se până în Transilvania, constituind astfel un fel de barieră, o graniță militară împotriva otomanilor. Datorită rezistenței cetăților: Guns în 1532, Szigetvár în 1566, Raab în 1594, și Nove Zamki în 1663, armata otomană a pierdut timp prețios, neputând să ajungă la Viena când zidurile cetății nu au fost consolidate încă, ratând astfel ocazia de a o cuceri. În 1566 cetatea Szigetvár, care îi împiedicase pe otomani să dea o lovitură puternică Sfântului Imperiu Roman, marchează locul unde s-a încheiat o eră a Imperiului Otoman.

Ultima campanie

În timpul când Semiz Ali Pașa era mare vizir, în 1562 s-a încheiat un tratat de pace pe 8 ani între Casa de Austria și Imperiul Otoman. În pofida acestui tratat, problemele legate de granițele celor două state nu se terminaseră. În plus, Sfântul Imperiu Roman nu plătea de doi ani taxele anuale pentru o parte din teritoriile ungare aflate sub stăpânirea sa. În acest timp, în 1564 a murit Ferdinand I de Habsburg. Odată cu urcarea la tron a împăratului Maximilian al II-lea, au avut loc întrevederi diplomatice, în care solii otomani au cerut taxele pe cei doi ani. În timpul în care taxele erau încă în discuție, voievodul Transilvaniei vasal Imperiului Otoman, Ioan Sigismund, a ocupat Sătmarul care era sub stăpânirea Habsburgilor. Trimisul Sfântului Imperiu Roman, Michel Czernowicz, care mergea la Istanbul să reclame acest fapt, s-a trezit în fața unei situații inedite. A fost oprit la Komorn de beilerbeiul Budei, Aslan Pașa, care l-a anunțat că nu va fi lăsat să meargă la Istanbul până nu vor plăti cei 60 000 de ducați pe care-i datorau. Pe de altă parte, a trimis un sol otoman pe nume Hidayet Cavuș la Maximilian al II-lea pentru a anunța

că era ordinul padișahului ca niciun sol să nu fie lăsat să treacă spre Istanbul atâta timp cât nu vor plăti taxele.

La presiunile Imperiului Otoman, Sfântul Imperiu Roman si-a plătit datoria în februarie 1565. Apoi au început negocierile cu privire la prelungirea tratatului de pace și teritoriul luat de cei din Transilvania. Pe când marele vizir Semiz Ali Pașa era în favoarea păcii, al doilea vizir Sokollu Mehmed Pașa ținea partea ardelenilor. Înțelegerea nu s-a încheiat și Czernowicz a pornit la drum pentru a se întoarce la Viena, dar după veștile venite de la granițe, a fost întors din drum la Çorlu și adus la Istanbul. Austriecii ocupaseră Tokaj. Trimisul, care a fost muștruluit bine, a pornit din nou spre Viena împreună cu un sol otoman. După ce situația a fost prezentată împăratului, Czernowicz a fost trimis pentru a doua oară la Istanbul pentru discuții. Însă lucrurile se schimbaseră. După moartea lui Ali Pașa, a fost numit mare vizir Sokollu Mehmed Pașa, care nu era în favoarea păcii cu Sfântul Imperiu Roman. Trupele otomane din Ungaria au fost trimise în Transilvania pentru ajutor. Neobținând niciun rezultat, solii austrieci s-au întors în țara lor.

Pe la începutul anului 1566 tensiunea dintre cele două țări crescuse destul de mult. Maximilian al II-lea a făcut un ultim pas pentru apărarea păcii, trimițându-l pe Hosszuthoty la Istanbul. Acesta a adus împreună cu anumiți prizonieri turci și daruri pentru viziri. Însă din nou existau taxe neplătite și Habsburgii nu dădeau niciun fel de lămuriri cu privire la Tokaj. Trimisul a fost închis în casa unde se afla și s-a declarat război Sfântului Imperiu Roman.

Fără să țină cont de faptul că era în vârstă, conducătorul otoman, sultanul Suleyman, a decis să plece în campanie. În spatele acestei hotărâri se aflau dorința de a șterge eșecul de la asediul Maltei din 1565, de a proteja teritoriile ungare care erau sub dominația otomană, și de a înlătura bârfele și nemulțumirile din rândul soldaților și al populației pentru că nu plecase

în campanie de 10 ani, precum şi dorinţa de a face uitate amintirile neplăcute cu privire la lupta dintre fiii săi şi reabilitarea imaginii sale şi a sultanatului care avusese de suferit din cauza unor opinii răspândite de unele cercuri adverse. Un oarecare şeic Nureddin spunea că „un padişah care nu îşi face datoria de a pleca personal în războiul sfânt, merită criticat".

În primul rând, al doilea vizir Pertev Paşa a fost trimis ca şi comandant în Transilvania. Apoi au început pregătirile. S-a poruncit prin ordine scrise guvernatorilor şi cadiilor otomani care se aflau în locurile pe unde aveau să treacă soldaţii să facă toate pregătirile necesare în privinţa drumurilor şi a podurilor. La fel, mai marii oraşelor din drum aveau să pregătească în hambare provizii pentru soldaţii şi animalele armatei.

Rămas-bun, Istanbul

Înainte de a pleca în campanie, Suleyman a vizitat mormintele strămoşilor săi. În locurile pe unde a mers, a împărţit o cantitate considerabilă de bani săracilor. Pe 5 aprilie 1566 urma să se plece la drum, însă nu a fost posibil din cauza îmbolnăvirii padişahului. După ce s-a petrecut la Istanbul Ramazan Bayramul, pe 29 aprilie, sultanul şi înalţii funcţionari de stat au pornit la drum cu mare fast. Plecarea lui Suleyman în ultima campanie a fost grandioasă. Băieţii de curte şi ceilalţi care formau suita sultanului purtau straie care-ţi luau ochii. Locuitorii Istanbulului ieşiseră şi ei să îi vadă. Parada militară a soldaţilor a impresionat pe toată lumea care privea îmbrăcămintea divers colorată, steagurile şi armele. Padişahul părăsise Istanbulul călare, în hainele sale albe, însoţit de un alai grandios. Istoricii timpului scriau despre acesta că semăna cu un minaret din lumina sfântă, cu hainele şi barba sa albă. Lângă Suleyman se aflau, pe lângă marele vizir, toţi ceilalţi viziri, aga ienicerilor, vistiernicii şi toţi funcţionarii importanţi.

Trupele otomane care părăsiseră Istanbulul au poposit în locul unde era stabilit primul cort imperial. Chiar dacă padişahul plecase în campanie, nu avea putere să călărească tot drumul. Când s-a pornit din nou, sultanul, având probleme de sănătate, a fost urcat în caleaşcă cu ajutorul lui Sokollu Mehmed Paşa. Pentru ca padişahul să aibă o călătorie uşoară, drumurile pe care urma să treacă trăsura erau reparate. Cu toate că era bolnav, atunci când ajungea prin centrele oraşelor, sultanul urca pe cal pentru ca renumele său să nu aibă de suferit.

La o lună după părăsirea Istanbulului s-a ajuns la Tatar Pazarcığı. Când erau aici, au primit vestea că se născuse un fiu al nepotului sultanului Murad al III-lea, care era sangeacbei al Manisei. Suleyman i-a spus trimisului care adusese vestea: „Printre străbuni am avut pe Mehmed fiul lui Murad. Numele copilului să fie Mehmed". Acest prinţ avea să urce la tron în anul 1595 cu numele de Mehmed al III-lea.

După 49 de zile de la plecarea din Istanbul s-a ajuns la Belgrad. În a zecea zi de popas a venit în tabăra otomană voievodul Transilvaniei, Ioan Sigismund, căruia i se trimisese vorbă înainte ca armata să plece din Istanbul, poruncindu-i-se să vină în tabăra otomană. Sultanul l-a primit în cortul imperial desfăşurat pe o colină lângă oraşul Zemun aproape de Belgrad, pe malul Dunării. Ioan Sigismund a îngenuncheat de trei ori în faţa sultanului, însă acesta i-a făcut semn să se ridice şi l-a aşezat pe un scaun. Apoi i-a făcut complimente voievodului căruia i s-a adresat cu „dragul meu fiu" şi l-a trimis să ia înapoi cetăţile din Transilvania pe care le ocupaseră austriecii.

În faţa Szigetvárului

La Belgrad s-a făcut o evaluare a situaţiei. Atunci când s-a plecat în campanie ţinta principală era cucerirea cetăţii Egri, însă de la graniţe s-au adus veşti conform cărora Szigetvár provoca

Regele Ioan Sigismund Zápolya al Ungariei cu sultanul Suleyman I, în 1556.

daune mari teritoriilor otomane. Recent, comandantul cetăţii Szigetvár, Nicolae Zrinyi îl ucisese pe sangeacbeiul Trikalei, Mehmed Bey undeva în preajma Siklósului. La auzul acestor veşti, armata s-a îndreptat spre Szigetvár. Era un lanţ alcătuit din patru cetăţi legate între ele prin poduri de lemn, încercuit de râul Almaş şi numeroase ghioluri şi mlaştini, ceea ce făcea să fie foarte greu de cucerit. Şi numele i se dăduse tocmai datorită amplasării cetăţii, Szigetvár însemnând „oraşul insulelor".

Pentru a trece Dunărea au construit un pod în apropiere de Vukovar, însă pentru că acesta nu a fost destul de rezistent, s-a construit altul mai solid pe Drau, şi astfel armata a înaintat spre Szigetvár. Pe 3 august, beilerbeiul Budei Yahya Paşalu Aslan Paşa, chiar dacă adusese un aport important în timpul expediţiei

militare, a fost executat pentru că a încercat să cucerească de unul singur cetatea din Varpalota şi a fost înfrânt. Din acest motiv soldaţii austrieci au atacat oraşele aflate sub dominaţia turcă.

Când s-a ajuns la Szigetvár, Suleyman a urcat pe cal pentru a le ridica moralul soldaţilor, apoi a coborât şi s-a îndreptat pe jos către cort. Pe 7 august 1566 a început asediul Szigetvárului. Comandantul Nicolae Zrinyi a trimis o ghiulea în semn de „bun venit" pentru armata otomană şi a executat un turc cu o funcţie înaltă pe care îl avea prizonier. Zrinyi avea atâta încredere în el şi în cetatea sa, încât îmbrăcase o parte din metereze cu material roşu şi agăţase pe zidurile cetăţii plăci de metal. Zilele treceau şi cetatea continua să reziste. Boala sultanului se înrăutăţea din ce în ce mai mult. Neputând să iasă afară, privea luptele din cortul său aşezat pe vârful Smilehof, la nord de Szigetvár.

Boala bătrânului padişah se agravase, însă cetatea bine fortificată nu putea fi cucerită. Existau destule provizii de apă, hrană şi muniţie. Aveau 3 000-4 000 de soldaţi şi în jur de 60 de tunuri. Văzând că asediul se prelungeşte, Suleyman a spus: „Această cetate mi-a ars sufletul. Sper să ardă şi ea la fel".

Mai întâi a fost cucerit locul numit vechiul Szigetvár. Aici, austriecii au dat mai întâi foc oraşului, apoi s-au retras în cetatea propriu-zisă. La scurt timp, cetatea principală a devenit ţinta tunarilor otomani, după care a fost cucerit şi locul denumit noul Szigetvár. Între timp, oamenii pe care Nicolae Zrinyi i-a trimis pentru a cere ajutor de la împăratul Maximilian au fost prinşi, iar steagurile lor au fost fluturate şi expuse în faţa cetăţii. Însă nimic nu-l făcea să renunţe pe abilul comandant. Nici scrisorile scrise de către Sokollu Mehmed Paşa în germană, croată şi ungară în care le cerea celor din cetate să se predea nu au dat roade. Principala cetate a Szigetvárului continua să reziste.

Sokollu Mehmed Paşa depunea mari eforturi pentru ca cetatea să fie cucerită mai repede. În unele nopți dormea împreună cu soldații în tranșee. O dată chiar a scăpat de la moarte printr-o minune.

În ultimele zile ale asediului boala padişahului s-a agravat foarte tare. Zvonurile se răspândeau printre soldați. Porțiunea mlăștinoasă din jurul cetății s-a umplut cu pământ şi lemne, înlăturându-se astfel obstacolele din fața zidurilor. S-au săpat atunci tuneluri spre cetate şi s-au pus bombe pe ziduri pentru a le distruge.

Pe 5 septembrie bomba plasată de un gardian turc care s-a cățărat pe ziduri a deschis o breşă mare. Soldații otomani au reuşit să pătrundă prin acea breşă, iar comandantul Nicolae Zrinyi, văzând că nu mai rămăsese nicio posibilitate de apărare, s-a retras în cetatea interioară. Turcii au împresurat-o şi pe aceasta, dând foc zidurilor.

Moartea Marelui Turc

Când Szigetvár era aproape să fie cucerită, în noaptea de 6 spre 7 septembrie Marele Turc murise. Asediul se terminase. Într-o astfel de situație, răspândirea printre soldați a veştii morții padişahul ar fi făcut ca toate eforturile din ultima lună să fie în van. Marele vizir Sokollu Mehmed Paşa a ordonat celor care ştiau de moartea padişahului ca aceasta să fie ținută secret şi ca sultanul să fie îngropat sub locul unde stătea. După ce i-au fost scoase organele interne, trupul lui Suleyman a fost îmbălsămat cu mosc şi ambră şi îngropat temporar sub tron. Un bărbat a fost pus să stea culcat ca un bolnav în patul sultanului. Când a murit, sultanul Suleyman avea 71 de ani şi domnise 46 de ani. Era padişahul cu cea mai lungă domnie. În timpul sultanatului alergase de pe un front pe altul, a plecat în 13 campanii, majoritatea în Europa şi în timpul acestora a rămas 10 ani departe de Istanbul.

Marele vizir Sokollu Mehmed Paşa a reuşit să ascundă situația de soldați, însă cetatea trebuia cucerită cât mai curând. Le-a dat ordin comandanților de oşti, spunându-le: „Slavă Domnului că starea padişahului se îmbunătățeşte, însă este îngrijorat din cauza întârzierii în preluarea cetății. Porunca sa este ca Szigetvárul să fie cucerit astăzi".

Cu încurajarea marelui vizir s-au făcut pregătirile pentru ultimul atac. Comandantul cetății, Nicolae Zrinyi, continua să reziste cu mare curaj, deşi nu-i mai rămăsese nicio posibilitate de apărare. Zidurile cetății interioare fiind arse, a încercat cu un ultim efort să scape. S-a îmbrăcat cu un caftan din mătase, şi-a pus la gât un lanț de aur, iar pe cap coiful împodobit cu pene de cocor. A luat în buzunar cheile cetății şi împreună cu 600 de oameni care juraseră să meargă cu el la moarte a ieşit repede din cetate. Această mişcare era sinucidere curată. De cum a ieşit pe poartă i s-au înfipt două gloanțe în piept şi o săgeată în cap. Prins într-o stare gravă, Nicolae Zrinyi a fost dus la agaua ienicerilor şi executat, tăindu-i-se capul pe un tun. Soldații otomani au preluat în scurt timp şi cetatea interioară, singurul punct al Szigetvárului care mai rezistase încă. Astfel, pe 7 septembrie Szigetvár a fost cucerit în întregime.

În timpul acesta, marele vizir, sub pretextul cuceririi cetății, a trimis o scrisoare prin care anunța moartea lui Suleyman sangeacbeiului Kütahyei şi singurului moştenitor al tronului, prințul Selim, chemându-l alături de armată. Marele vizir a continuat să ascundă moartea padişahului. Îi era teamă că vestea va avea efecte negative asupra soldaților. De aceea, după victoria obținută şi-a văzut de rutina zilnică. Pe cei care au arătat curaj în luptă i-a îmbrăcat în caftan şi i-a avansat, iar pe cei care au omorât duşmani i-a trecut în registru.

Sokollu, care ascundea situația până şi de viziri, cunoştea gândurile soldaților pentru că strecurase oameni printre ei. Curând, între soldați s-au înmulțit zvonurile pentru că padişahul

nu se arăta deloc. Atunci, marele vizir, care oricum începuse să facă tot felul de anunţuri false, a declarat că sultanul îşi va face rugăciunea de vineri în cetate. A reuşit totuşi să salveze situaţia, anunţând că padişahul nu va putea veni la rugăciune pentru că îşi scrântise piciorul. Au trecut 22 de zile în care marele vizir a folosit diverse tactici, iar atunci când soldaţii au cerut ca padişahul să vină să le dea bacşiş, i-a anunţat că se va aduna Divanul Imperial prezidat de sultan. Moartea padişahului nu a fost anunţată nici soldaţilor, nici vizirilor, însă mai marii în stat înţeleseseră situaţia. Oamenii marelui vizir care i-au vizitat pe viziri înainte de şedinţa divanului, i-au convins că este necesar să-i asigure pe soldaţi că padişahul este în viaţă.

Pe 9 octombrie 1566 s-a adunat Divanul Imperial. Aga ienicerilor, care venise la divan, a ieşit afară la ordinul marelui vizir, spunându-le ienicerilor adunaţi că padişahul le-a transmis următoarele: „Să fie fericiţi şi războiul sfânt să le fie binecuvântat, să-şi finalizeze alianţa aducând cetatea într-o stare bună. Să li se dea toate bacşişurile". Apoi s-a urcat pe cal şi a plecat spre cetate ca şi cum ar fi avut de îndeplinit chiar atunci un ordin al padişahului. După această veste, soldaţii adunaţi în faţa cortului padişahului s-au împrăştiat. Situaţia a fost salvată din nou.

Toată armata a plâns

Sokollu a mai tras de timp cucerind şi cetăţile din jurul Szigetvárului, pentru a-i da posibilitatea prinţului Selim să ajungă din urmă armata. I-a mai trimis o scrisoare prin care îi cerea să se grăbească.

Solul pe nume Hasan Çavuş, trimis de Sokollu la prinţul Selim imediat după moartea sultanului, a ajuns la Kütahya după 12 zile. Când a primit scrisoarea marelui vizir, prinţul aflat la Sıçanlı în afara Kütahyei, a comunicat vestea celor din jurul său, plecând apoi spre oraş. Pentru că era într-o zi de vineri, s-a dat

de ştire în toate geamiile şi rugăciunea s-a făcut în numele lui Selim al II-lea. După ce şi-a terminat pregătirile, prinţul a pornit la drum cu alaiul său de 5 000 de oameni. O săptămână mai târziu, pe 29 septembrie 1566 a ajuns la Istanbul, în partea anatoliană a oraşului şi, văzând că nu a venit nimeni să-l întâmpine, a trimis pe cineva la gardianul Istanbulului Iskender Paşa să întrebe motivul. Iskender Paşa nu a reuşit să desluşească scrisoarea cu subînţelesuri pe care i-o trimisese marele vizir şi de aceea nu a înţeles că padişahul murise şi că prinţul urma să treacă pe la Istanbul.

După ce s-au făcut pregătirile de rigoare, prinţul Selim a trecut de la Üsküdar la Palatul Topkapî. Pretutindeni s-au tras salve de tun şi trâmbiţaşii au anunţat schimbarea la tron astfel: „Este vremea sultanului Selim Han".

Noul padişah a rămas trei zile la Istanbul şi a vizitat mormintele strămoşilor săi, împărţind pomană. Apoi, fiind condus de către învăţaţii şi edilii oraşului cu mare fast, a ieşit din Istanbul. Când a ajuns la Plovdiv, Selim al II-lea a primit a treia scrisoare în care Sokollu Mehmed Paşa şi vizirii îi cereau să se grăbească. Noul sultan, căruia o parte din oameni i-au rămas pe drum de oboseală, le-a scris o scrisoare în care îi înştiinţa că era pe drum. După un timp, când a ajuns la Belgrad, i-a mai trimis o scrisoare lui Sokollu.

Se punea problema bacşişului care trebuia dat soldaţilor la încoronarea sultanului. Rezerva de bani a armatei nu era îndeajuns de mare pentru a se face plata bacşişurilor la Szigetvár, iar acest lucru putea crea nemulţumiri în rândul soldaţilor. De aceea, marele vizir i-a trimis vorbă lui Selim al II-lea să rămână la Belgrad, anunţându-l că plecau şi ei la drum spre aceeaşi destinaţie.

După ce a primit vestea apropierii lui Selim al II-lea, marele vizir le-a împărţit banii soldaţilor şi a pornit cu armata spre Belgrad pe 20 octombrie 1566. Trupul neînsufleţit al sultanului

Suleyman a fost scos din locul unde era îngropat şi aşezat în sicriul din lemn de nuc pregătit în secret. Acesta a fost pus în caleaşca imperială şi după ce a fost strâns cortul sultanului, armata a plecat la drum într-o atmosferă ceremonială. Marele vizir, considerând că au ajuns în locuri mai sigure, a oprit numai câteva sute de soldaţi şi agalele de la palat, îndepărtând restul armatei de caleaşca în care se afla padişahul. Apoi i-a invitat pe hafizi* să recite din Coran. Cei din cortegiul padişahului, care au înţeles situaţia după ce au auzit recitarea Coranului, şi-au pus pe cap turbane negre. Vestea s-a răspândit imediat, cutremurând întreaga armată. Toţi plângeau şi îl jeleau. Au fost atât de afectaţi, încât s-au oprit din mers. Atunci, Sokollu Mehmed Paşa mergând lângă ei, le-a spus: „Fraţilor, camarazii mei, de ce nu mai mergeţi? Să-l conducem pe cel ce-a fost padişahul nostru atâţia ani cu versete din Coran. A transformat Ungaria în ţară musulmană prin războiul sfânt. Ne-a crescut pe toţi cu bunătatea sa. În felul acesta vreţi să-l răsplătim? Să nu-l ducem deasupra capetelor noastre? Fiul său, sultanul Selim Han vă aşteaptă de 17 zile la Belgrad. Răposatul padişah i-a lăsat cu limbă de moarte să vă dea el toate bacşişurile. Hafizi, nu vă opriţi, alinarea durerii noastre este Coranul". Şi astfel i-a mai liniştit pe soldaţi.

Selim al II-lea a întâmpinat îmbrăcat cu un caftan negru sicriul cu trupul neînsufleţit al tatălui său şi împreună cu conducătorii otomani a făcut rugăciunile în faţa coşciugului lui Suleyman, care a fost depus apoi pe masa din piatră pentru a se oficia slujba de înmormântare. A fost făcută a doua rugăciune pentru sufletul padişahului, după care sicriul a fost trimis spre Istanbul cu un cortegiu, separat de armată. Pe drum a fost întâmpinat de bocetele şi rugăciunile mulţimii care aflase de moartea sultanului.

* Musulman care a învăţat (pe de rost) Coranul (n.tr.).

Când armata a ajuns la Belgrad, marele vizir i-a trimis lui Selim al II-lea o înştiinţare în care-i explica că trebuie făcută ceremonia de plătire a bacşişului pentru soldaţi la încoronarea sa. Însă Selim al II-lea, influenţat de oamenii de lângă el care nu aveau cunoştinţă de protocolul de stat, nu a ţinut seamă de sfaturile marelui vizir. Oamenii din preajma lui i-au spus că această ceremonie se făcuse la Istanbul şi nu mai era nevoie să se facă încă o dată. Selim al II-lea a intrat în cortul imperial şi s-a declarat sultan, fără a o face însă şi în public. A evitat acest protocol şi pentru a nu da soldaţilor bacşişurile cu ocazia încoronării, provocând nemulţumirea acestora.

După ce au rămas o săptămână la Belgrad, au plecat spre Istanbul. Odată ajunşi acolo, întrucât problema bacşişului nu se clarificase încă, soldaţii care au comentat tot drumul au trecut la acţiune. Cei care mergeau înaintea padişahului s-au oprit în locurile strâmte şi pe pante, îngreunându-i astfel lui Selim al II-lea înaintarea. Când au ajuns la Beyazit, s-a oprit toată armata. Ienicerii i-au coborât de pe cai pe şefii care au dorit să le dea sfaturi, pe Ali Aga şi unii viziri care îl însoţeau. Sokollu Mehmed Paşa, deşi a încercat să vorbească cu soldaţii împărţindu-le bani, nu a ajuns la niciun rezultat. Soldaţii care se adunaseră în număr foarte mare în faţa palatului nu voiau să-l lase pe padişah să intre, amintindu-i de „legea bacşişului cu ocazia încoronării." La insistenţele vizirilor, Selim al II-lea le-a spus: „Aprob să vi se dea toate bacşişurile", după care soldaţii s-au liniştit.

După ce s-a făcut a treia rugăciune de către şeyhülislâmul Ebussuud Efendi la Istanbul, trupul neînsufleţit al sultanului Suleyman a fost dus la geamia Suleymaniye, în locul unde trebuia să i se construiască cavoul. Pentru că acesta nu era gata, deasupra mormântului se instalase un cort. A fost depus în mormântul pregătit sub îndrumarea arhitectului Mimar Sinan. Astfel se încheie o epocă.

Trăsăturile lui Suleyman

Suleyman era înalt, cu o faţă rotundă, ochi căprui deschis, sprâncene depărtate şi nas acvilin. Îi plăcea să stea de vorbă cu învăţaţii şi poeţii. Era un bijutier talentat, meserie pe care o învăţase în anii când era încă prinţ. Scria poezii cu pseudonimul de Muhibbi. Mânuia bine sabia şi îi plăcea să vâneze. Se spune că vorbea arabă, persană şi unele limbi slavice, precum şi dialectul tătar.

Adjectivul „Legiuitorul" care se foloseşte împreună cu numele de Suleyman nu este un titlu pe care şi l-a atribuit sau pe care i l-au dat scriitorii vremii. Suleyman I era menţionat de către scriitorii europeni ai timpului său cu denumiri ca „Magnificul" şi „Marele Turc". După cercetările făcute de Feridun Emecen, titlul de „Legiuitor" a fost folosit pentru prima dată de către Dimitrie Cantemir care a scris în secolul al XVIII-lea o operă despre istoria Imperiului Otoman. Cantemir a insistat asupra calităţii sale de a face legi, folosind-o şi pentru denumirea pe care i-a dat-o. Scriitorii din următoarele perioade au preluat-o şi l-au pomenit mai apoi pe Suleyman drept „Legiuitorul".

Teama şi admiraţia Europei

Perioada în care a domnit Suleyman Legiuitorul a fost atât de strălucită, încât cei care au scris o serie de reforme în secolul al XVII-lea, în anii de decădere ai Imperiului Otoman, au pomenit de aceasta ca fiind „Epoca de Aur" la care ar trebui să se reîntoarcă.

Începând cu sultanul Suleyman, Imperiul Otoman a constituit un adevărat pericol pentru Europa. Cucerirea Rodosului în 1522 a reprezentat motivul pentru care toate privirile statelor din Europa Centrală şi de Vest s-au întors din nou spre turci. Toată lumea şi-a îndreptat atenţia către otomani după ce

Imperiul Otoman s-a orientat spre Europa, din cauza conflictelor dintre Francisc şi Carol Quintul şi după cucerirea Ungariei în urma victoriei de la Mohács. S-au scris nenumărate cărţi despre acest subiect. După ce în 1529 la primul asediu al Vienei au simţit răsuflarea pericolului în ceafă, europenilor le-a crescut interesul pentru Imperiul Otoman.

În secolul al XVI-lea în special în Italia, Germania şi Austria, imaginea turcilor a fost creată de războaiele care nu se mai terminau şi de teroarea pe care a răspândit-o înaintarea de nestăvilit a otomanilor. Neputinţa de a stăvili avântul otoman, precum şi înfrângerile consecutiv suferite în războaiele cu otomanii au creat în Europa concepţia că „turcii sunt invincibili". Oamenii Bisericii spuneau că turcii erau trimişi de Dumnezeu ca o pedeapsă, că sunt mânia sau blestemul lui Dumnezeu pentru păcatele înfăptuite. Otomanii erau văzuţi ca biciul lui Dumnezeu. De aceea în Europa erau unii care susţineau că „războiul împotriva turcilor este de fapt războiul împotriva lui Dumnezeu". Între europeni se născuse o teamă atât de mare, încât se spunea că lumea asta este a turcilor, iar viaţa de apoi a creştinilor. Frica de turci se transformase într-un adevărat coşmar. Înaintarea otomanilor anticipa apropierea apocalipsei.

Scriitorii europeni au scos cărţi pentru a învinge această teamă de turci. Erudiţii au scris opere cu privire la modul cum poate fi distrus Imperiul Otoman, încercând în acelaşi timp să tempereze teama de turci. Erasmus spunea: „Mărimea Imperiului Otoman nu trebuie să sperie oamenii. Şi Imperiul Roman şi cel al lui Alexandru cel Mare erau foarte mari şi se credea că sunt invincibile. Însă astăzi, ele nu mai există".

Erasmus, unul din celebrii filozofi europeni care a avut un mare succes cu cartea sa „Elogiul nebuniei", scria în lucrarea „Utilissima Consultatio de Belloo Turcis Inferendo" despre turcii pe care îi numea barbari cu origini întunecate că au cucerit o

importantă parte din Europa datorită diferențelor de opinii dintre creștini și că a venit timpul ca frații de aceeași religie să fie salvați din prizonierat. Erasmus nu găsea corect războiul religios și considera că creștinismul va exista numai dacă turcii erau eliminați.

Dacă majoritatea creștinilor erau speriați de otomani, pentru alții aceștia reprezentau chiar o „speranță". Unii dintre ei, care erau împovărați de atâtea taxe sau nu puteau să-și practice liber religia, preferau să trăiască sub administrația otomană decât sub cea a regelui sau a prințului.

În Europa, turcii au constituit și subiectele unor spectacole de balet, operă, cântece populare, poezii și povești. Unul din motive era acela de a crea un scut politic pentru a păstra vie vigilența populației împotriva pericolului otoman și a putea înlătura amenințarea turcă împotriva creștinătății, celălalt motiv fiind faptul că turcii reprezentau un subiect care trezea interes mereu.

Conform cercetărilor făcute de istoricul român Carl Göllner, în secolul al XVI-lea s-au publicat în Europa 2 463 de cărți, broșuri și pamflete avându-i ca subiect pe turci. Acest interes nu era specific anumitor țări, existând astfel de publicații în aproape toate orașele din Europa, de la Frankfurt la Paris, de la Londra la Lyon, de la Roma la Praga, de la Veneția la Viena. Recordul îl deținea Augsburg, unde în cele 29 de tipografii se tipăriseră în total 134 de cărți și broșuri.

Există opere despre otomani în aproape toate limbile europene, în special germană, latină, engleză, italiană și spaniolă. Din 2 463 de publicații, cam 1 000 sunt în germană și 455 în latină.

Erudiții europeni erau, ca toți creștinii, dușmani aprigi ai turcilor. Mulți dintre ei au scris opere despre modul cum putea fi distrus Imperiul Otoman. Pe lângă aceasta, în lucrările lor se

arăta administrația otomană ca un exemplu. În secolul al XVI-lea unul din teoreticienii absolutismului, Jean Bodin, și alți filozofi asemenea lui spuneau că Imperiul Otoman era un exemplu de sistem politic ideal. Și scriitori și filozofi ca Giovio, Frense-Caneye, Busbecq laudă în operele lor sistemul militar și administrativ al otomanilor.

În procesele desfășurate pe teritoriile otomane, rezolvarea simplă și mai rapidă a cazurilor era acceptată ca fiind unul dintre cele mai importante avantaje ale jurisdicției, în special în cazul în care se făcea o comparație cu Occidentul, unde oamenii se plângeau de prelungirea procedurilor care trebuiau efectuate și de tărăgănarea proceselor. Călătorii prezentau lumii occidentale observațiile lor favorabile referitoare la sistemul legal turc, în timp ce făceau o comparație cu neajunsurile din sistemul lor. Europenii erau impresionați mai ales de faptul că sentința se dădea rapid și corect.

Acest subiect, asupra căruia au stăruit atâția călători și ambasadori, era cunoscut până și de papalitate. Secretarul personal al lui Papa Leon al X-lea, cardinalul Jakob Sadolet, i-a trimis unui jurist pe la începutul secolului al XVI-lea o scrisoare interesantă: „ Nu pot să nu laud un obicei al turcilor care la noi nu este cunoscut deloc, și anume evitarea lor de a ieși în afara subiectului în procesele legale și rezolvarea tuturor problemelor prin cuvinte cât mai puține. Care muritor și-a pierdut mințile într-atât încât să nu se enerveze când vede orice lucru mărunt transformat până la urmă într-o problemă majoră, într-o poveste asemănătoare basmelor pentru copii, protocoalele și documentele numeroase, dosarele făcute și pentru cel mai mic fapt, cine poate să fi rămas atât de departe de omenie? Cine n-ar fi uimit să vadă cum această hârțogăraie generează numai procese peste procese, ca o Hidră (figură din mitologie jumătate șarpe, jumătate om) al cărei cap crește de îndată ce îl tai, ca un

monstru pe care nici Hercule şi nici Jupiter nu l-au putut nimici. Asta este pacostea care dă naştere la crime şi criminali, la destrămarea familiilor şi căderea statelor".

Această situaţie de care se plângeau europenii nu exista în sistemul juridic otoman. Aşa cum austriacul Gerlach menţiona în jurnalul său de călătorie, în Turcia nu trebuia să te plimbi pentru un proces 10, 20, 30 sau chiar 50 de ani în tribunale.

Conform renumitului orientalist Guillaume Postel, care a venit în a doua jumătate a secolului al XVI-lea în Turcia, sultanul otoman proteja drepturile legale ale cetăţenilor prin măsurile şi modul concis de a opera al tribunalului. Postel critica în opera sa sistemul existent în Europa, amintind de audieri fără sfârşit. Acesta menţiona că nefinalizarea proceselor dădea naştere la deschiderea altora şi recunoştea că îi era ruşine atunci când compara curţile judecătoreşti franceze cu justiţia turcă. Se spune că până şi renumitul rege englez Henric al VIII-lea şi-a trimis oamenii de încredere în Turcia pentru a-i transmite legile sultanului Suleyman.

În „Cartea turcă" din anul 1522 se compară sistemul juridic otoman cu cel european, afirmându-se că „în loc să dea sentinţele bazându-se pe egalitate şi dreptate, sfântul împărat romano-german ţine cu cel puternic". Francezul Jean de Villamont, într-o manieră sarcastică, afirma că în ciuda faptului că nu credeau în Iisus, turcii erau corecţi şi civilizaţi. O importantă influenţă a sistemului juridic otoman în Europa este preluarea în germană a termenului *kadi* folosit pentru judecător în acea vreme şi utilizarea lui şi în zilele noastre. Leyla Coşan a tratat acest subiect în mod detaliat în articolul său „Locul cuvântului Kadi în limba germană".

Europenii care au studiat sistemul judiciar otoman au vorbit în operele lor şi despre autoritatea cadiilor. Giovanantonio

Menavino, care a trăit o lungă perioadă în Turcia ca prizonier în primul sfert de secol XVI, scrie despre autoritatea şi puterea cadiului de a da sentinţe în orice fel de probleme, minore sau majore, dând exemple în acest sens. Cadiul era judecătorul oraşului şi când mergea în control, dacă observa vreo nedreptate la vânzări, fie prin modificarea unităţilor de măsură, fie în alt fel, confisca bunurile vânzătorului şi îl pedepsea pe acesta conform legii. Francezul Guillaume Postel relata că era de aşteptat ca până şi cadiul cu puteri depline din cel mai îndepărtat sat să ştie legile foarte bine.

Imaginea de „Turc invincibil" câştigată datorită victoriilor consecutive a avut pentru prima dată de suferit odată cu eşecul de la asediul Maltei din 1565. Pierderea de către otomani a luptei de pe mare de la Lepanto pe 7 octombrie 1571 le-a readus europenilor încrederea în ei.

Un stat exemplar

Pe vremea lui Ivan cel Groaznic, Rusia a preluat organizarea militară de la otomani. S-au luat ca exemplu disciplina şi sistemul de promovare în grad a acestora.

Nu numai Rusia, dar şi multe state europene au influenţe din armata otomană. Timp îndelungat cavaleria era în prim plan în războaie. După apariţia ienicerilor, pedestraşii au început să iasă în faţă. În perioada lui Carol Quintul spaniolii au urmat exemplul turc, înfiinţând trupele de *tercios*. Fiilor femeilor italiene căsătorite cu spanioli li se spunea în armată „ieniceri".

După modelul cavaleriştilor otomani (spahii), ungurii au format în secolul al XV-lea trupe de cavalerie uşoară numite husari. Polonezii au fost şi ei unii dintre cei care au preluat numeroase elemente din organizarea armatei otomane, precum şi multe dintre armele acestora.

Moştenirea sultanului Suleyman

În perioada sultanului Suleyman, pentru că graniţele de est nu erau sub o ameninţare reală şi datorită conjuncturii favorabile din Europa, principala ţintă a fost vestul. Sfântul Imperiu Roman deţinea o parte importantă din Europa datorită legăturilor de rudenie. Singurele puteri care îi ţineau piept erau Franţa şi Anglia. Amestecul otomanilor în această luptă a făcut ca echilibrul politic să se stabilească din nou. Prin intrarea turcilor în luptă cu Habsburgii, monarhiile naţionale precum Franţa şi Anglia au reuşit să supravieţuiască. Şi reformele religioase care au luat naştere în Europa şi s-au dezvoltat în pofida faptului că imperiul era un stat catolic se datorează presiunilor militare otomane asupra lui Carol. Protestantismul s-a răspândit în Germania datorită înfrângerii de către otomani a părţii germane a Sfântului Imperiu Roman.

Habsburgii au fost împiedicaţi să cucerească Africa datorită colaborării dintre piraţii turci din zonă şi otomani. În această perioadă, graţie numirii lui Barbaros ca amiral şi politicii sistematice de pe mare, otomanii şi-au făcut simţită prezenţa în Marea Mediterană, îndepărtând ramura spaniolă a Habsburgilor din nordul Africii. Pericolul ca tot nordul Africii să devină creştin a fost înlăturat prin cucerirea de către otomani a acestor zone (Algeria, Tripolitania, iar mai târziu Tunisia şi Maroc) sau prin trecerea lor sub dominaţie otomană. Habsburgii, nereuşind să domine Mediterana şi nordul Africii, şi-au îndreptat toată atenţia şi forţele către noi colonii dincolo de Atlantic.

Safavizii, care pe vremea lui Selim I constituiau un pericol important pentru Anatolia, au fost asimilaţi. În vremea lui Suleyman, nu s-a optat pentru o campanie împotriva Iranului atâta timp cât nu au existat cazuri de forţă majoră sau oportunităţi importante. Prima dată s-a pornit către Iran în 1533 în campania denumită Irakeyn, în care s-a plecat cu două armate, dar din cauza greşelilor lui Makbul/Maktul Ibrahim Paşa, nu

s-au obţinut rezultatele dorite. Mai târziu, s-au făcut campanii în 1548 şi 1553 împotriva Iranului pentru a-i ajuta pe uzbeci şi pe ceilalţi musulmani sunniţi din zonă, cât şi pentru a răspunde Safavizilor care atacaseră teritoriile otomane.

Tratatul de la Amasya din 29 mai 1555 este primul tratat oficial semnat între cele două state. Prin acesta, otomanii au anexat oficial teritoriile cucerite, iar locul relaţiilor tensionate de 40 de ani cu Safavizii a fost luat de o perioadă de pace – avea să dureze până în 1578.

Cel mai important rezultat al campaniilor din Iran a fost cucerirea de către otomani a Irakului şi a Anatoliei de est. După înfrângerea de la Çaldıran, Safavizii au fugit mereu de lupta pe front. De aceea nu li s-a putut da o lovitură care să-i elimine. Cu toate acestea, otomanii au continuat să-i atace cu armată numeroasă. Însă în această zonă nu s-au putut forma trupe active care să se mişte mai uşor şi să obţină rezultate. Spre deosebire de zona Rumeliei, în est nu exista infrastructura potrivită pentru o operaţiune militară, şi nu s-a putut organiza nici aprovizionarea cu hrană. În plus, nu s-a stabilit nici o comunicare bună cu uzbecii care puteau să-i preseze pe Safavizii de la răsărit. Datorită faptului că populaţia din locurile cucerite nu-i privea cu ochi buni pe otomani, aceste ţinuturi n-au putut fi dominate prea mult timp. De aceea, otomanii n-au reuşit să cucerească Iranul în întregime. Cu toate acestea, cucerirea Irakului a făcut ca drumurile comerciale către India să fie controlate într-o mare măsură de otomani.

Lupta cu Safavizii a dus la schimbarea percepţiei religioase şi politice a imperiului. Pe când otomanii, în rolul lor de reprezentanţi ai musulmanilor sunniţi se luptau cu Safavizii, s-a încercat răspândirea în ţară a regulilor şcolii hanefită*, iar

* Şcoala hanefită: una dintre cele patru şcoli juridice ale Islamului numită astfel după numele fondatorului său, Abu Hanifa (n.tr.).

elementele heterodoxe nu au mai fost privite cu toleranţă ca înainte. Şi sistemul juridic s-a schimbat conform acestei percepţii, ajungându-se cu timpul la un fundamentalism şi o stricteţe care au dat naştere reacţiilor din partea turkmenilor din Imperiul Otoman. Din cauza luptei politice dintre cele două state, s-a creat o diviziune între secte.

SULTANA HURREM

Nu se ştie exact unde s-a născut Hurrem Sultan, cunoscută de către istoricii occidentali cu numele de Roxolana, Rossalane, Roxa, Roza, Rossa şi Ruziac. Cu toate că prima perioadă a vieţii este învăluită într-o perdea de ceaţă, ea şi-a lăsat o puternică amprentă în istoria Imperiului Otoman. Yermolenko spunea: „Apariţia Roxelanei în haremul Imperiului Otoman poate fi asemuită cu strălucirea în noapte a unui meteorit sau a unei comete".

Cercetătorii şi istoricii europeni susţin că aceasta ar fi de origine rusă. Pe la mijlocul secolului al XVI-lea ambasadorul lituanian în Crimeea, Mihail Litvin (Mihalon Lituan), spunea în cronica sa: „Iubita împăratului turc şi mama moştenitorului şi celui mai în vârstă prinţ a fost răpită într-o vreme de pe pământurile noastre".

Conform ambasadorului veneţian Navagero, Hurrem era „de origine rusă şi a fost îndrăgită atât de mult de sultan, încât nu a existat nicio femeie care să fi avut o putere mai mare decât ea în dinastia otomană. Era simpatică, modestă şi cunoştea firea Marelui Conducător foarte bine". Tot unul dintre ambasadorii veneţieni, Trevisano, o denumea pe Hurrem „Sultana din Rusia".

Galina Yermolenko*, care a făcut cercetări pe această temă, dezvăluie motivele pentru care se credea că Hurrem Sultan era

---

* Galina Yermolenko, „Roxolana: The Greatest Empresse of the East," *The Muslim World*, 95/2 (2005), 231-248.

rusoaică, astfel: „Opiniile precum că Roxolana este de origine rusă și nu ucraineană se datorează faptului că numele Roxolana și Rossa au fost interpretate greșit. Pe la începuturile perioadei moderne a Europei, deși se afla în vestul Ucrainei, provincia Rutenia s-a menționat în diverse perioade a fi în Galiția sau Podolia (în prezent, estul Podoliei aparține de Polonia). Rusia din zilele noastre era denumită Moskova, Rus sau cnezatul Moscovei. În epoca antică, roxolanii erau un trib nomad din Sarmația și locurile populate din apropierea râului Nistru". Se mai spune că europenii folosesc numele de Roxolana de la un termen din limba poloneză care înseamnă „Fecioara din Rutenia".

Potrivit lui Samuel Twardowski, ambasadorul Poloniei aflat la Istanbul în anii 1621-1622, Roxolana era fata unui preot ortodox din Rogatin (Rohatyn), un sat de pe Nistru, aproape de Lvov. Conform unui cântec popular din zona Bucovinei, tânăra și frumoasa Nastenka (Micuța Anastasia)a fost răpită din Rohatyn de tătari și vândută la haremul sultanului. După vechile documente ucrainene, numele Roksanei ar fi Anastasia Lisowska, ea fiind fata lui Gavriil și Aleksandra Lisowski. Însă se spune că acest nume a fost inventat în secolul al XIX-lea.

I-a cucerit inima lui Suleyman

Hurrem a fost luată prizonieră de către tătari din satul din apropiere de Lvov, pe Nistru, unde trăia împreună cu familia sa. Nu se știe exact dacă a intrat în haremul lui Suleyman la Manisa sau la Istanbul. Se estimează că atunci avea între 14 și 17 ani și pentru că era tot timpul cu zâmbetul pe buze, atunci când i s-a dat alt nume, i s-a spus Hurrem. Cu toate că nu avea un trup foarte atrăgător, datorită inteligenței și a șarmului său, în scurt timp a reușit să se afirme în harem și să-i cucerească inima sultanului.

Legendele ucrainene și poloneze, atunci când lăudau frumusețea lui Hurrem Sultan, aminteau că ambasadorii venețieni spuneau că favorita sultanului nu era de o frumusețe deosebită, ea fiind mai mult rafinată, delicată și modestă. Râsul ei cristalin și simțul umorului o făcuseră irezistibilă, astfel câștigându-și și numele de Hurrem, care însemna „distractiv, care râde, vesel". Ea a ieșit în evidență datorită inteligenței, voinței, a felului său de a povesti și a talentului său muzical.

Suleyman și Hurrem aveau să aibă copii unul după altul. În 1521 s-a născut prințul Mehmed, iar sultanul deja nu mai vedea în fața ochilor pe altcineva în afară de Hurrem. Bassano spunea că Suleyman nu ținuse seamă de obiceiurile foștilor sultani de a-și lua mai multe cadâne, ci dimpotrivă, pentru a-și arăta devotamentul pentru Hurrem, măritase cele mai frumoase cadâne din harem încă de când erau fecioare. Bassano, care a trăit timp îndelungat pe teritoriul otoman, relata în cartea sa intitulată „Dragostea sultanului pentru soția sa și pentru fiii născuți de ea și locul unde au trăit", următoarele:

„Hurrem este de origine rusă. La început, a fost dăruită sultanului de către Ibrahim Pașa și Suleyman s-a căsătorit cu ea. Acesta o iubește atât de mult, încât își uimește toți cetățenii. Oamenii vorbesc că ea ar fi de fapt o vrăjitoare și i-ar fi făcut vrăji. De aceea toată lumea de la palat împreună cu ienicerii o urăsc atât pe ea, cât și pe fiii ei. Cu toate că nimeni nu vrea să vorbească despre motivul pentru care sultanul o iubește atât de mult, eu am auzit că vorbeau în permanență de rău despre Hurrem și fiii ei. În schimb, vorbesc de bine despre primul fiu al sultanului și mama lui pe care a înlăturat-o. Palatul acestui fiu este la fel ca al tatălui său, de o frumusețe deosebită. Prințul trăiește în Amasya, aproape de granița cu Iranul. Prințul Mustafa și Hurrem erau cunoscuți ca oameni foarte corecți. Mama sa era în permanență lângă el și îl învăța cum să se facă iubit de popor. Primul fiu al celei de-a doua sultane, care era sangeacbei

de Karaman, a murit. Sultanul şi-a arătat marea durere pricinuită de această pierdere ieşind în rândul oamenilor cu haine negre de doliu. Celălalt fiu este la conducerea sangeacului de Manisa, care se găseşte la opt zile distanţă, mai jos de anticul oraş troian. Al treilea fiu este cocoşat şi îl ţine închis în palat pentru că nu doreşte să fie văzut. Mai are şi o fată foarte frumoasă, am auzit că o cheamă Mihrimah, pe care a măritat-o cu prizonierul din Iliria căruia i-a dat titlul de Paşă, Rüstem".

Hurrem Sultan a reuşit să-l facă pe Suleyman, care era îndrăgostit de ea, să nu mai aibă ochi pentru altă femeie. Ambasadorul veneţian relatează că un guvernator a dăruit două rusoaice frumoase, una sultanului şi una mamei acestuia şi că atunci când cadânele au venit la palat, Hurrem, pe care sultanul o preţuia foarte mult, a fost foarte nefericită şi a plâns întruna. Atunci, mama sultanului, care dăruise şi cadâna sa fiului ei, întristându-se, a luat-o înapoi, trimiţând-o unui guvernator, şi se spune că padişahul a procedat asemenea. Ambasadorul mai spunea că dacă ar fi rămas la palat chiar şi una dintre aceste cadâne, Hurrem Sultan ar fi murit de supărare.

Scrisorile lui Hurrem Sultan

Conform obiceiurilor din acea vreme, Hurrem Sultan, după ce născuse primul copil al sultanului, trebuia scoasă din harem, dar cu ea nu s-a procedat aşa. Favorita sultanului l-a născut în 1521 pe prinţul Mehmed, în 1522 pe Mihrimah Sultan, în 1523 pe prinţul Abdullah, în 1524 pe prinţul Selim şi în 1525 pe prinţul Baiazid. Prinţul Abdullah a murit la vârsta de trei ani. Ultimul fiu pe care l-a născut Hurrem Sultan a fost prinţul Cihangir, născut în 1531, însă acesta era cocoşat şi de aceea nu a ieşit din palat.

Prin scrisorile pe care i le-a trimis în permanenţă, sultana Hurrem nu l-a lăsat pe padişah să o uite nici atunci când era

Hurrem Sultan (Roxolana)

plecat în campanii. Aceasta folosea apelative precum „Steaua fericirii mele, sultanul meu, padişahul meu, şahul meu, stăpânul meu, lumina ochilor mei, iubitul meu cu chip frumos". Atunci când primea o scrisoare de la sultan, îşi arăta bucuria în versurile pe care i le trimitea în scrisori. În 1526, în timpul campaniei de la Mohács, i-a scris astfel*:

„Suflet din sufletul meu, sultanul meu,

Renumit pentru compasiunea precum adierea plăcută a vântului din zorii zilei; împăciuitor pentru că împreunează buzele dulci, ca-ntr-o împăcare, rugăciunile pline de ecou ca vocile îndrăgostiţilor, laudele care aprind focul la fel ca şi cuvintele de dragoste şi dor, dorinţele fără margini asemenea părului care cade pe umerii celor cu înfăţişare de îngeri, iubirile candide strălucind de lumina divină ca obrajii celor falnici ca

* Acest text a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, Istanbul, 1950, p. 29-31.

brazii, înduioşări înmiresmate cu parfumul loialităţii celor cu obrajii ca lalelele, rugăciuni cu faţa spre cer, ca lumea de la marginea sangeacului, preamărirea cu rugăciunile către Allah ale războinicilor favoriţi ai Excelenţei sale, măritul Allah care ne ajută, cu grupuri de stele strălucitoare şi comunitatea de suferinzi; i se va aduce darul celui mai mare rege, celui cu inima strălucitoare care împodobeşte universul, Înălţimii sale care reprezintă bogăţia aureolei fericirii ochilor mei înfocaţi, celui care-mi cunoaşte secretele ascunse. El este liniştea sufletului meu îngrijorat, alinarea inimii mele rănite, dragostea lui este sultanul sufletului meu. Dacă lumea i-a dat fericirea, eu sunt sclava lui. Cu înflăcărarea a o sută de mii de inimi, îţi scriu următoarele: Sultanul meu, puietul grădinii raiului meu, dacă vei întreba câtuşi de puţin de situaţia neajutoratei ăsteia – Allah divin şi dătător de ajutor! Căci ajutorul nostru vine de la lăcaşul tău – astăzi destinul crud şi absurd a nenorocit o nefericită ca mine, implântându-mi pumnale ale despărţirii. Aşa cum nu i-a păsat de sărmanele mele lacrimi, nu i-a păsat nici de ziua judecăţii de apoi, despărţindu-mă de tine, măreaţa floare a raiului fără de sfârşit, şi transformându-mi astfel liniştea în zbucium, tinereţea în griji, făcând să-mi piară puterea. Ieri strigătele mele au întristat oamenii. Probabil consimţământul plin de bunăvoinţă al lui Allah va veni în ajutorul lacrimilor mele şi mi te va reda pe tine, lumina vieţii mele, cruţându-mă de această lungă despărţire. Ah, Stăpânul lumii! Sultanul meu cu chip frumos, cu vorbă dulce şi glas plăcut. Îmi voi pleca faţa la Allah şi îl voi implora nu numai pentru a nu ne despărţi pe viaţă, ci mai mult, pentru a-mi arăta cât mai curând sfântul tău chip. Allah, salvează-ne de despărţire. Dacă mările ar fi cerneală şi copacii pene, ce-ar mai fi scris despre această durere a despărţirii. Cine va vrea să ştie soarta celor ce suferă de despărţire, să citească sura Yusuf din Coran. Acolo va găsi exact cele trăite de aceşti nefericiţi. Sultanul meu, sufletul meu, lumina mea divină cu

chip frumos. Ciudăţeniile picăturilor de cerneală lăsate pe hârtie de către iubitul care aşterne cuvinte magice şi darul poeziilor create de pana ascuţită, adică scrierile fără asemănare şi vorbele tale deosebite, care curg ca apa alinându-mi sufletul, adresarea ta cu vorbă dulce, mi-au fost date coborând din orizontul norocului ca o scrisoare purtând însemnul lui Allah, ca o coroană a fericirii. Când am auzit veştile bune de la tine, măreţul stăpân al acelei zile strălucitoare, cu vorbe după care tânjesc mereu, numai Allah ştie ce a însemnat ziua aceea pentru mine. Parcă am auzit vorbele chiar din gura ta sfântă. De la acele cuvinte, lacrimi mi-au curs pe obraji şi mi-au alinat sufletul chinuit. Am vărsat atât de multe lacrimi de bucurie, mulţumind în fel şi chip lui Allah, încât chiar dacă aş fi recunoscătoare pentru asta până în Ziua de Apoi, tot nu ar fi de ajuns.

Versuri:
Când am citit am vărsat lacrimi de bucurie
De fapt le-ai ajutat să mă elibereze de suferinţe
Umplând cu nestematele loialităţii tezaurul sufletului meu
L-ai transformat într-o pivniţă de dorinţe.

Sultanul meu, lumina ochilor mei. Nu există noapte în care universul să nu se aprindă de la scânteile focului durerilor mele, nu există dimineaţă în care să nu se deschidă cerul de plânsetele mele.

Versuri:
Focul dorului mi-a transformat ziua în noapte
Grea e despărţirea, ah despărţirea, vai despărţirea.

Fericirea mea uneori seamănă cu a lui Mecnun. Ca-ntr-o oglindă fermecată caut bucuria sufletului tău plin de lumină, iar uneori caut veselia figurii tale luminoase ca luna plină.

Versuri:
Steaua mea a căzut departe de luna aceasta strălucitoare
Nimic nu supraviețuiește departe de soarele strălucitor
Ah, am înțeles cât de grea e despărțirea pentru sufletul meu,
Cât de grea e durerea despărțirii de iubitul meu cu chip frumos.

Stăpânul meu, absența ta aprinde în mine un foc ce nu se stinge. Fie-ți milă de un suflet suferind și grăbește scrisoarea ta, astfel încât să pot găsi în ea, în cel mai rău caz, o mică consolare. Stăpânul meu, când vei citi cuvintele mele, vei dori să fi scris mai mult decât exprimă dorul tău. Când am citit scrisoarea ta, fiul tău Mehmed și fiica ta Mihrimah erau alături de mine și au început să plângă. Lacrimile lor de dor m-au scos din propriile-mi minți. Parcă sunt îndoliați. Întâi de toate sultanul meu, supusul tău Mehmed și supusa ta Mihrimah, Selim Han și Abdullah îți transmit multe salutări și se pleacă în fața ta. Apoi, mă întrebi de ce sunt mâniată pe Ibrahim Pașa. Când – cu voia lui Allah – vom fi din nou împreună, îți voi explica și vei înțelege cauza. Noi încă îi mai trimitem salutări pașei și el le primește. Fericirea celor două lumi să fie veșnică.

Nevrednica ta cadână,
Hurrem

Și apoi, sultanul meu, suflet din sufletul meu, dacă-i trimiți salutări sultanului Mustafa, să-i dai și scrisoarea mea. În afară de asta, supusul tău Siyavuș se pleacă la picioarele tale sfinte."

Poezia marii iubiri

Sultanul Suleyman a fost cel mai mare conducător al secolului al XVI-lea, al cărui firman era respectat în toată Europa și care câștiga victorie după victorie în fruntea armatei sale. Suleyman, un mare om de stat și comandant, își dăruise inima unei frumoase din harem, și anume lui Hurrem Sultan. El

cunoștea dragostea și suferința provocată de o despărțire, în aceeași măsură în care cunoștea bucuria victoriilor. Plecat în campanii ani întregi, rămânând departe de iubirea sa, își exprima durerea despărțirii în versuri, astfel:

Nu mă întreba de starea dragostei, căci ea îl caracterizează pe Mecnun,
Nu scoate la iveală secretul dragostei, căci este legenda lui Ferhad,
Întreabă-mă de tâlcurile dragostei ca să ți le dezvălui,
Trupul și sufletul nu mi se pot împotrivi, toată dragostea mea e a ta.

Faptul că Suleyman era foarte îndrăgostit de Hurrem reiese și din scrisorile și poeziile scrise pentru ea din campanii. Prin marile victorii obținute, Suleyman era unul dintre cei mai de seamă comandanți ai lumii, dar în aceeași măsură era și unul dintre cei mai mari îndrăgostiți din istoria poveștilor de dragoste din lume, prin marea sa iubire pentru sultana Hurrem.

Suleyman se adresa iubitei sale în scrisorile pe care i le scria cu „Istanbulul meu, Karamanul meu, Bagdadul meu, Khorasanul meu", arătând astfel că Hurrem Sultan era la fel de prețioasă precum țările pe care le cucerise.

Sultanul își exprimase dragostea pentru Hurrem într-un mod care trezește admirația și după secole*.

Moscul meu, ambra mea, avuția mea, luna mea strălucitoare,
Prietena mea intimă, confidenta mea, avuția mea, sultana mea între frumoase
Lumea mea, bogăția mea, viața mea, vinul meu sfânt, raiul meu
Primăvara mea, bucuria mea, ziua mea, trandafirul meu, trandafirul meu zâmbitor.

* *Muhibbî Divanı*, haz. Coșkun Ak, Ankara, 1987, p. 551.

Platanul meu, privirea mea, făgaşul meu, grădina mea cu trandafiri,
Dorinţa mea, cea mai preţioasă perlă a mea, dimineaţa mea, partenera mea de conversaţie, seara mea

Bucuria mea, destinderea mea, sfătuitorul meu, scânteia mea, soarele meu, lumânarea mea,
Portocalul meu sălbatic, rodia mea, portocala mea, lumânarea iatacului meu,

Înţeleapta mea, cuviincioasa mea, taina mea, realitatea mea, povaţa mea
Sultana mea, padişahul meu, porunca mea, sufletul meu din ţările lumii,

Planta mea, dulceaţa mea, comoara mea, liniştea mea de pe acest pământ,
Draga mea, iubita mea cu chip frumos, avuţia mea, hanul Egiptului din sufletul meu.

Istanbulul meu, Karamanul meu, ţara mea otomană,
Badahşanul meu, Kipceacul meu, Bagdadul meu, Khorasanul meu.

Iubita mea cu ochi neliniştiţi şi privirea galeşă, părul tău e avuţia mea, sprânceana ta e arcul meu,
Dacă voi muri, sângele meu e al tău, să ajungi degrabă, nemusulmana mea.

Dacă sunt cel care îţi aduce laude la uşă, sunt şi cel care te va venera în fiecare clipă
Sunt îndrăgostitul cu inima plină de suferinţă, cu ochii în lacrimi, sunt Muhibbi, cel care compune poezii încântătoare.

Un fir din barbă

Suleyman îi trimitea lui Hurrem din locurile unde pleca în campanii daruri precum: bijuterii, materiale de rochie, blănuri

şi uneori un fir din barba sa, încercând astfel să se revanşeze faţă de ea.

La primirea scrisorii sultanului în timpul campaniei de la Mohács în 1526, Hurrem Sultan şi-a exprimat bucuria, răspunzându-i astfel*:

„Sultanul meu, padişahul meu,

Aceste rugăciuni mă ajută să văd grădinile verzi precum chipul celui ce iubeşte şi este iubit, cu frumuseţea sufletului şi a vorbelor plăcute. Aceste laude, ca albul ochilor trişti sunt pline cu vin care dă naştere dorinţelor. Măreţului meu sultan i se oferă în dar steaua fericirii mele din partea celor care oftează în zorii zilei din colţul suferinzilor de dor şi a celor care se vaită din ţara de care te-ai despărţit.

Potrivit vorbei „Allah este un mare făuritor" rostite de către un sărman rămas în colţul suferinţei, singur şi fără de leac printre cei măcinaţi de dor pentru a aduce aminte mării infinite potrivite unui şah şi râului nemărginit potrivit unui conducător să întrebe de această nevrednică suferindă, de vei vrea să primeşti veşti de la această tristă nepreţuită, dorinţa mea în această lume creată din porunca făuritorului universului este ca sultanul meu, primăvara vieţii mele care-mi mângâie sufletul, să aibă parte de faima dorită ca o scoică de perlă.

Această lume a vrut să-mi înece cu o mie de griji sufletul sărman, iar la explicaţia cerută limbile au rămas mute şi penele au rămas fermecate.

Sufletele şi inimile sunt neputincioase în faţa acestei suferinţe, dar vorbele celui falnic ca bradul sunt amintite acestui suflet amărât, mângâindu-l. Inima plină de dor şi frântă de despărţire îşi găseşte puţină alinare. Mii de mulţumiri lui Allah

---

* Acest text a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, Istanbul, 1950, pp. 33-36.

pentru că a creat sufletul ca o oglindă, să văd în el ca în vis înfățișarea măreață și să-ți aud vorbele dulci care mă mai aduc puțin la viață.

Versuri:
Vântule de dimineață, spune-i sultanului meu că sunt în suferință și tristețe
Spune-i că în lipsa chipului său de trandafir, suspin ca o privighetoare,
Să-i spui să nu creadă că în lipsa sa, puterea e suficientă pentru a-mi alina durerea sufletului,
Și că nimeni nu a găsit leac suferințelor.
Să-i spui că mâna amărăciunii mi-a străpuns inima cu sabia grijilor
Și este bolnavă din cauza despărțirii, fremătând asemenea unui nai.

Rațiunea mea de a exista, aștept și mă rog la Allah, a cărui bunăvoință și milă nesfârșită sunt la fel ca ale tale, să-mi arate puțină milă și îngăduință pentru rugăciunile pe care această nevrednică le face în fiecare zi și noapte cu sufletul curat, pentru tânguielile pline de tristețe și lacrimile mele, pentru sufletul meu suferind, pentru focul inimii mele și să mă binecuvânteze din nou pe mine, nefericita, cu frumusețea ta mai luminoasă decât soarele strălucitor și să nu ne mai despartă niciodată, să admirăm acea lumină curată a lunii și să fim fericiți zi și noapte.

Sultanul meu, șahul meu iubit din suflet cu toată ființa mea, alinarea conștiinței mele, speranța mea din această lume și lumea de apoi, Allah cel nemuritor să-ți țină departe onorabila ființă de toate suferințele și bolile, apropiind-o de binecuvântările sale și de măreția profeților, făcându-te victorios cu figura ta aducătoare de noroc și steagurile mărețe asupra păgânilor păcătoși, cu obiceiuri rele.

Sultanul meu, scrisoarea ta care încă îmi mai aduce bucurie, onorându-mă cu exprimarea frumoasă și mirosul ei de mosc, a ajuns la ora la care ai poruncit să mă ridice de la pământ și să mă norocească, făcându-mă fericită.

Măreția cuvintelor face din aceasta o coroană deasupra capului și vestea despre întoarcerea ta sfântă, în loc să-mi dea perle prețioase și trandafiri strălucitori, mi-a alungat lacrimile amare și mi-a umplut cu lumina divină acești ochi întristați, bucurându-mi sufletul nevinovat. Ziua fericirii mele, să nu se dea niciodată în lături de la a-mi alina sufletul și a mă consola. A venit un om de la Mecca și mi-a spus :„L-am văzut în lumea spirituală pe Profetul nostru". Și Prealăudatul a poruncit așa: „Croiește o cămașă pe care să fie scrise aceste nume, pe care să o poarte în timpul războiului sfânt". Acea persoană a ascultat porunca și a făcut întocmai. O să ți-o trimit. A inspectat orașul. Ultimul i-a dus-o lui Emre Koca, iar acesta ne-a dat-o nouă. Eu ți-am trimis-o la rândul meu.

În numele iubirii lui Allah și a respectului pentru cel preamărit, să nu te dai înapoi de la a o îmbrăca. Supușii tăi Mustafa, Mehmed, Mihrimah, Selim Han și Abdullah îți aduc elogii și îți fac plecăciuni, sperând să nu fie refuzate. Apoi, supusa Gülfem îți transmite salutările ei cu mii de rugăciuni și plecăciune. Allah să îți dea fericire veșnică în cele două lumi.

Nevrednica ta supusă,
Hurrem

Pe margine:

Și apoi, mi-ai trimis mie și supusei Gülfem o cutie de colonie* și 60 de galbeni. Am văzut negru înaintea ochilor. Am înghițit

* În trecut colonia, care era un amestec de plante, nu era întrebuințată ca produs cosmetic, ci era folosită cu scopuri medicale, în special pentru problemele sistemului digestiv.

repede colonia. Să-ţi spun ce mi s-a întâmplat. Aveam şi musafiri acasă. Am zăcut în pat toată ziua inconştientă. Unii mă stropeau cu apă, alţii dădeau din mâini disperaţi. M-ai făcut de ruşine în faţa tuturor. O să mai vorbim când ne vedem. Ai mai vrut să ştii de banii de cheltuială ai femeii. Eu am întrebat-o, dar nu mi-a spus. Am vorbit atunci cu Envar, care mi-a răspuns că au mai rămas 500 de galbeni. Dar femeia nu ştie că am întrebat. În cele din urmă, îi trimit salutări măritului paşă. Sultanul meu, Siyavuş vă face plecăciune."

Hurrem Sultan nu a rupt legătura cu sultanul Suleyman nici când era plecat în campanii, scriindu-i scrisori în permanenţă. Şi-a exprimat în versuri dorul despărţirii, probabil în 1534 în timpul campaniei din Iran :

„Te voi mai vedea vreodată pe această lume oare
Măcar de m-aş mai putea pleca în faţa ta,
Altceva n-aş vrea"*.

„Măritul meu sultan,

Îmi plec faţa urâtă la cinstitele şi sfintele tale picioare, sultanul meu, parte din sufletul meu, lumea mea, fericirea mea. Mii de mulţumiri lui Allah că scrisoarea ta a ajuns şi mi-a adus lumină ochilor şi bucurie sufletului.

Allah să îşi arate bunăvoinţa şi să nu te mai despartă de mine până în Ziua de Apoi, să-mi dea şansa să îmi mai plec faţa la genunchii tăi sfinţi. Parte din sufletul meu, bucuria existenţei mele, măreţul meu sultan. Ai pomenit în scrisoarea ta sfântă de sănătatea ta. Mulţumesc măritului Allah, să te ferească de necazuri. Dacă întrebi de soarta acestei supuse slabe şi fără speranţă,

* Acest text a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, Istanbul, 1950, p. 39-40.

îţi jur, sufletul meu, nu mai am nici noapte, nici zi. Cum aş putea să fiu dacă sunt lipsită de vorbele padişahului meu? Îţi jur pe ce am mai sfânt că ard de focul dorului zi şi noapte. Nimeni în afară de Allah nu-mi ştie suferinţa. Parte din sufletul meu, lumina ochilor mei, speranţa mea din cele două lumi, jur că eşti dorinţa mea arzătoare pe această lume. Starea mea nu poate fi nici spusă în cuvinte, nici scrisă pe hârtie.

Versuri:
Oare voi avea şansa să te mai văd o dată pe această lume
De-aş mai putea să-mi plec măcar o dată faţa la pragul pe care-l calci, nu mi-aş dori nimic mai mult
Mi-e teamă că mă vei uita, sultanul meu mare, ah, despărţirea asta!
Sufletul meu se revarsă şi se înalţă recunoscător către soare.
Dorinţa mea este ca atunci când această supusă neputincioasă va ajunge la pământul de la picioarele şahului
Să nu uiţi de slujnica ta.
Să nu te uiţi la nimeni, sultanul meu mare,
Sufletul meu se revarsă şi se înalţă recunoscător către soare.
Ce mare-i suferinţa provocată de despărţirea de padişah,
Vâltoarea focului acestei despărţiri m-a ars, făcându-mă scrum,
Nu ştiam că treaba sa era să ardă în foc această supusă
Sufletul meu se revarsă şi se înalţă recunoscător către soare.

Ah, sultanul meu, parte din sufletul meu. Mi-ai trimis veşti bune pentru hamam. Ai trimis poruncă. Jur că m-am bucurat atât de mult, încât numai Allah ştie. Allah să îţi dea viaţă lungă şi măreţie, să ţi le ofere înmiit şi totul să fie aşa cum îşi doreşte sufletul tău. Ştii că dacă ceva nu e aşa cum îmi doresc, nu mă simt bine. Jur că numai cheltuielile pentru bucătărie au fost 50 de mii de galbeni. Restul nu i-am luat pentru trebuinţele

mele. Apoi, sultanul meu, parte din sufletul meu, lumina ochilor mei, bucuria sufletului meu, mi-ai spus despre sfânta ta persoană. Jur că am fost foarte fericită. Allah să te bucure în cele două lumi. Dacă vei întreba de băieţeii tăi, sunt bine, sănătoşi, cu voia lui Allah! Îşi doresc numai să se poată pleca la picioarele tale şi să îţi vadă frumuseţea sfântă. Să ne ajute Allah. Dacă întrebi de umărul lui Cihangir, Mamuloğlu i-a pus o cataplasmă de-a lui şi acum se simte mai bine. Să nu uiţi să te rogi pentru el. Dacă mă întrebi de Imam Hoca, parcă este mort. Zace între viaţă şi moarte. I se face tratament la gât. Mereu se sufocă. Nimeni în afară de Allah nu ştie în ce stare e. Sultanul meu, mulţumesc lui Allah că vin veşti bune şi de la paşă. Sper să fie întotdeauna bune. Sabia să îţi fie mereu tăioasă şi duşmanii să fie distruşi. Salutări pentru mai marele supuşilor.

Transmitem salutări paşei."

Cearta lui Hurrem Sultan cu Mahidevran Sultan

Faptul că Hurrem era favorita lui Suleyman a făcut ca relaţiile ei cu celelalte femei din harem, şi mai ales cu mama prinţului Mustafa, Mahidevran, să se deterioreze din ce în ce mai mult. Însă mama sultanului a intervenit înainte ca situaţia să scape de sub control şi tensiunile au luat sfârşit pentru scurt timp. În 1534, după moartea mamei lui Suleyman, Hurrem a devenit singura conducătoare din harem şi primul lucru pe care l-a făcut a fost să o trimită pe rivala sa, Mahidevran, lângă fiul ei, prinţul Mustafa. Dacă am pleca urechea la spusele unui trimis veneţian, Mahidevran, geloasă pe Hurrem, ar fi luat-o la bătaie, învineţindu-i şi zgâriindu-i faţa. În seara în care a avut loc cearta Suleyman a chemat-o la el în cameră pe Hurrem, dar aceasta a refuzat. Acest refuz i-a stârnit curiozitatea lui Suleyman, care a poruncit să fie adusă de îndată la el. Profitând de dorinţa

sultanului, Hurrem i-a povestit cu lacrimi în ochi cum o bătuse Mahidevran, arătându-i rănile de pe faţă. Din cauza acestui gest, Suleyman a îndepărtat-o pe Mahidevran din harem, trimiţând-o lângă fiul său, Mustafa.

Se spunea că Hurrem Sultan folosea diverse licori de dragoste şi alte vrăji pentru a-l lega de ea pe sultanul Suleyman. Fosta sultană, mama prinţului Mustafa, era arogantă şi îşi dorea cu ardoare să conducă, iar gelozia ei pe dragostea ce i-o purta sultanul lui Hurrem devenise o ambiţie fără limite. Nu putea accepta sub nicio formă o astfel de rivală. După cum auzise ambasadorul veneţian Bernardo Navagero, Mahidevran Sultan nu-şi putea ascunde deloc ura pe care o simţea faţă de Hurrem Sultan şi îşi revărsa mânia asupra sărmanei Hurrem prin vorbe grele şi insulte: „Se spune că următoarea întâmplare a ajutat-o pe Hurrem Sultan să-i câştige inima sultanului. Mama prinţului Mustafa era o femeie de origine cercheză, foarte frumoasă şi arogantă. A aflat că sultanului îi face mare plăcere să fie cu această rusoaică şi i s-a adresat acesteia cu vorbe foarte urâte, a sărit pe ea, a zgâriat-o pe faţă, a tras-o de păr şi i-a spus: «Ticăloaso, femeie cu trupul de vânzare, crezi că poţi să te pui cu mine? Deci vrei să treci în locul meu!»".

Nu după mult timp, când sultanul şi-a chemat favorita, Hurrem Sultan, profitând de această situaţie, i-a spus agăi de la harem care venise să o ia că a fost numită o femeie cu trupul de vânzare şi că nu merită să iasă în faţa sultanului având faţa plină de răni şi părul rupt pentru că l-ar face de ruşine. Aceste cuvinte ale sale au fost transmise sultanului care s-a enervat şi, dorindu-şi şi mai mult să o vadă, a insistat să fie chemată imediat ca să afle motivul pentru care nu venise, trimiţând în loc acest mesaj. Atunci, tânăra femeie a venit cu părul despletit la sultan şi i-a povestit plângând ororile prin care trecuse, arătându-i semnele încă proaspete de pe faţă.

Fosta sultană a fost imediat chemată la Suleyman, şi-a recunoscut faptele şi a spus: „Hurrem merita mai mult decât atât pentru că după ce a fost o dată cu sultanul a început să se creadă importantă. Priveşte pe toată lumea dispreţuitor şi dă ordine. Crede că toţi cei din harem trebuie să o accepte ca pe superioara lor”.

Aceste cuvinte ale lui Mahidevran l-au supărat foarte tare pe Suleyman care nu a mai vrut să o vadă pe sultană din acea zi. Din acel moment toată dragostea lui s-a revărsat asupra lui Hurrem Sultan.

Cununia lui Hurrem Sultan cu Suleyman

Suleyman, nu numai că a alungat-o pe Mahidevran de la palat, dar, mai mult decât atât, s-a căsătorit cu Hurrem în 1533 sau 1534, asta în condiţiile în care niciun alt padişah nu se mai cununase cu o femeie din harem. Acest eveniment a fost relatat de către un genovez aflat atunci la Istanbul, astfel*:

„Săptămâna aceasta s-a petrecut în oraş ceva cu totul special, care cu siguranţă nu are precedent în istoria sultanilor. Marele senior Suleyman a făcut-o pe sclava rusoaică Roxolana împărăteasă şi a organizat o nuntă mare.

Petrecerile de la Palatul Topkapî au fost spectaculoase, aşa cum nu s-a mai văzut. Darurile au fost prezentate cu alai prin oraş. Străzile au fost iluminate, peste tot se auzea muzică şi se petrecea. Casele erau împodobite cu flori şi la fiecare colţ se aflau leagăne în care oamenii se dădeau cu mare plăcere. Pe vechiul hipodrom s-a construit o tribună mare, unde s-a îngrădit un loc special pentru împărăteasă şi ajutoarele ei.

De aici, alaiul Roxolanei şi al padişahului au privit un mare turnir la care au participat cavaleri musulmani şi creştini,

* Leslie P. Pierce, *Harem-i Hümayun*, traducere de Ayşe Berktay, İstanbul, 1996, p. 82.

magicieni, acrobaţi, o paradă cu animale sălbatice, printre care girafe ale căror gâturi mai că ajungeau la cer... Se vorbeşte foarte mult despre această căsătorie, dar nimeni nu ştie ce semnificaţie are asta.”

Aşa cum scria ambasadorul veneţian Trevisano în anul 1554, sultanul Suleyman, după ce a cunoscut-o pe Hurrem Sultan, nu numai că a luat-o de soţie, dar nu a mai vrut să cunoască nicio altă femeie. Era ceva nemaiîntâlnit pentru un sultan.

Opinia publică otomană n-a privit cu ochi buni ataşamentul exagerat al sultanului faţă de Hurrem şi schimbarea întregii ierarhii a haremului în favoarea ei. Ienicerii şi slujitorii din palat o urau, dar pentru că sultanul îşi iubea soţia, nimeni nu îndrăznea să spună nimic. Poporul credea că puterea lui Hurrem Sultan asupra padişahului se datora vrăjilor şi o considera vrăjitoare.

Bassano scria astfel: „Sultanul îi arată lui Hurrem Sultan atâta dragoste, încât îi uimeşte foarte mult pe oameni. A început să se vorbească despre sultan că ar fi vrăjit şi pe ea o numesc vrăjitoare. De aceea ienicerii împreună cu toţi oamenii din palat o urăsc pe ea şi pe copiii ei.

Nimeni nu vrea să vorbească despre dragostea oarbă pe care i-o poartă sultanul, însă eu am auzit că întotdeauna îi vorbesc de rău pe sultană şi pe copiii ei”.

Makbul İbrahim Paşa şi sultana Hurrem

Sultana Hurrem făcea tot posibilul pentru a-l îndepărta pe Makbul İbrahim Paşa de sultan. S-a implicat în politică chiar din primii ei ani în harem şi mai ales în perioada de glorie a lui Ibrahim Paşa. În timpul luptei de la Mohács, spunea în scrisoarea adresată padişahului: „Aţi întrebat despre motivul supărării mele pe paşă. Când ne vom revedea, cu voia marelui Allah, vă voi explica. Încă îi mai trimitem salutări paşei şi el le

primeşte”. Chiar şi în scrisorile din anii următori încerca să-l îndepărteze pe paşă de padişah*:

„După mii de plecăciuni, padişahul meu, lumina ochilor mei, a cărui ofrandă sunt, am primit scrisoarea ta care m-a ridicat de la pământ şi m-a fericit. Zilele să ţi se înmiască şi să trăieşti atât cât va exista lumea. Sultanul meu, tot ce ai scris în scrisoarea ta s-a petrecut întocmai. Dar, padişahul meu, mi-ai scris că se trag multe sfori şi că s-au făcut anumite schimbări. Parte din sufletul meu, să-mi transmiţi ştiri prin scrisoarea ta. Padişahul meu, pentru care mi-aş da viaţa, dacă mai auzi de astfel de situaţii, dă-i de ştire şi cadânei tale. Sultanul meu, sper să nu îl avansezi pe Ibrahim Paşa. Şi după asta, sultanul meu, Hümaşah îşi pleacă faţa la pământul de la cinstitele tale picioare.

Cadâna ta.”

Hurrem a avut un rol important în executarea lui Makbul Ibrahim Paşa, în 1536.

Dacă scrisoarea întârzie, ies vorbe

Motivând în scrisori că nu i se mai potolesc oful şi vaietele, că este mai îndrăgostită decât Ferhad şi Mecnun din poveştile de dragoste, că are inima distrusă şi ochii plini de lacrimi şi că atunci când scrisorile de la padişah întârzie lumea începe să vorbească vrute şi nevrute, Hurrem îi cerea sultanului să îi scrie cât mai des. Şi probabil în timpul campaniei din Moldova, în 1538, îi descria sentimentele astfel**:

* Textul a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Haremden Mektuplar*, İstanbul, 1956, p. 84.

** Textul a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, Istanbul, 1950, pp. 37-39.

„Măritul meu sultan,

Sultanul meu, refugiul fericirii mele, soarele meu, marea mea fericire, mă plec şi sărut pământul pe care calcă piciorul tău. Dacă vei întreba de această supusă care arde de focul dorului, cu inima distrusă şi ochii plini de lacrimi, care nu mai deosebeşte ziua de noapte, înecată în marea dorului, bolnavă de dragostea fără leac, mai îndrăgostită decât Ferhad şi Mecnun din poveşti, de când sunt departe de sultanul meu nu m-am oprit deloc din oftat şi din plâns. Despărţirea de tine mi-a dat o stare pe care nu o doresc nici necredincioşilor lui Allah. Fericirea mea, sultanul meu, s-a făcut o lună şi jumătate de când n-am mai primit nicio veste de la sultanul meu. Allah ştie cel mai bine că de seara până dimineaţa şi de dimineaţa până seara n-am linişte şi plâng mereu, mă retrag în lumea mea şi universul s-a strâmtorat în jurul meu. Nu ştiu ce să mai fac. Când ochii care mă dor de atâta plâns pândeau uşile, acel unic stăpân al universului, Allah, care binecuvântează lumea întreagă, arătând bunăvoinţa sa tuturor, a făcut să vină scrisoarea ta cu veştile bune, de victorie. Când le-am auzit, Allah ştie cel mai bine, padişahul meu, sultanul meu, eram moartă şi ele mi-au dat un suflet nou. Am mulţumit de mii de ori lui Allah şi s-au făcut petreceri, toată lumea s-a bucurat. Tot universul a ieşit din întuneric şi a fost copleşit de lumina binecuvântării lui Allah. Sultanul meu, padişahul meu, sultanul lumii acesteia şi a lumii de apoi, sprijinul meu, lumina ochilor cu care privesc lumea, şahul meu, sultanul meu care merge în războiul sfânt, să dea Allah ca întotdeauna să-ţi faci duşmanii una cu pământul, să iei ţări şi să cucereşti toată lumea. Oamenii şi spiritele să-ţi asculte porunca, Allah să te ferească de necazuri şi să-ţi dea tot ce-ţi doreşte sufletul binecuvântat. Profetul Hîzîr-İlyas, care te-a ajutat până acum, să-ţi fie călăuză şi de-acum încolo, să-ţi fie aproape şi să te aibă-n pază. Să dea Allah ca lumea întreagă

să trăiască în pace în umbra fericirii tale, să fie bucuroși și fericiți. Pentru mărirea lui Allah! Dorința și speranța mea de la măritul Allah este să vii repede pentru a-ți vedea chipul sfânt și a mă pleca la cinstitele tale picioare. Să li se împlinească dorințele tuturor. Sultanul meu, să trăiești cât pământul și cerul. Padișahul meu, ai ridicat-o de la pământ pe această cadână a ta și i-ai dat de la Mahmud Çelebi 5 mii de galbeni. Zilele să-ți fie înmiite, Allah să te ajute. De ce ai făcut asta, sultanul meu? Firul sfânt din barba ta este mai prețios nu numai decât 5 mii de galbeni, ci chiar decât 100 de mii de galbeni. Acest fir este mai prețios decât viața mea. Zilele să-ți fie înmiite.

Sultanul meu, apoi mă întrebi despre ce se mai întâmplă în oraș. E epidemie și acum, dar nu este ca cea de dinainte. Până vine sultanul meu sper să ne ajute Allah și să treacă. Înțelepții ne răspund că va trece atunci când vor începe să cadă frunzele toamna. Sultanul meu, te implor și te rog să-mi trimiți scrisoarea degrabă pentru că, jur că nu mint, dacă nu vine solul într-o săptămână sau două, lumea începe să vorbească tot felul de lucruri. Să nu cumva să credeți că o vreau pentru mine. Aduc mii de laude, mă rog pentru fii mei Mehmed Han și Selim Han și îți sărut ochii sfinți. Apoi, supușii tăi Baiazid, Cihangir și Mihrimah se pleacă la picioarele tale. Îți sărută mâinile. Cadânele Gülfem și Daye se pleacă la cinstitele tale picioare."

„Să stau departe de tine e o durere de nesuportat"

Sultana Hurrem scria că durerea de a sta despărțită de Suleyman era de nesuportat și că era imposibil să poată fi exprimată în cuvinte. De asemenea, spunea că starea sa nu o putea ști nimeni altcineva decât Allah. Probabil în 1548, în timpul campaniei din Iran, îi scria lui Suleyman astfel*:

* Textul a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, İstanbul, 1950, pp. 40-42.

„Îți transmit o sută de mii de salutări cu dorul despărțirii și fac rugăciuni, după ce-ți sărut mâna sfântă, marele meu sultan, dacă vei vrea să întrebi câtuși de puțin despre cadâna care arde de focul dorului pentru tine, cu ajutorul și sub apărarea lui Allah, sunt bine, sănătoasă, am mers lângă Iznik, la Dikilitaș, unde au venit hagiii de la Mecca. Am trimis scrisoare Măriei Tale prin ei. Singura mea dorință este să fiu mulțumită aflând că ești sănătos.

Acum, parte din sufletul meu, lumea mea, fericirea mea, cum ești, ești bine, sănătos? Să ai bunăvoința să ne trimiți vești din când în când, pentru că Allah știe cel mai bine că de când ai plecat, inima îmi arde de dor și e însângerată. Mă rog zi și noapte la Allah să-ți văd din nou frumusețea sfântă și să mă plec la picioarele tale. Îi transmit salutări și lui Baiazid Han și îi sărut ochii. Mihrimah și Cihangir Han se pleacă la picioarele tale. Și cadâna Gülfem se pleacă la picioarele tale".

Hurrem se bucura la primirea scrisorilor lui Suleyman, iar dacă sultanul era bolnav, își exprima tristețea în scrisorile prin care îi răspundea acestuia. Probabil în scrisoarea sa din 1548, din timpul campaniei din Iran, își exprimase regretul față de boala sultanului astfel*:

„După ce mă plec la pământul dreptății de sub picioarele sultanului meu sfânt, lumina ochilor mei, lumea mea, fericirea mea, îți spun că a venit scrisoarea care-mi aduce mulțumire. Mi-a dat lumină ochilor și bucurie sufletului. Zilele să ți se înmiască și Allah să te ajute. Allah știe, sultanul meu, cât am fost de tristă și am plâns atât de mult, încât nu pot să-ți povestesc.

Allah să-i înmiască zilele sultanului meu sfânt și să-l ferească de necazuri. Mi-ai scris că ești bine deocamdată, sultanul meu, mii de mulțumiri lui Allah. Sultanul meu, padișahul meu, parte

* Textul a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, İstanbul, 1950, p. 45.

din sufletul meu, ce s-a întâmplat oare? Sultanul meu, doar să fii sănătos, că restul vine de la sine.

Padişahul meu, lumina celor doi ochi ai mei, nu mai aştepta şi încearcă să vii degrabă înapoi. Sultanul meu, parte din sufletul meu, cum de te doare piciorul sfânt atât de tare încât nu poţi merge? Ah, sultanul meu! Te rog să încerci să-mi trimiţi veşti despre sănătatea ta prin cineva. Sultanul meu, doar Allah ştie cât de tare mă îngrijorezi.

Sultanul meu, mi-aţi scris să îi trimit scrisoarea asta lui Selim Han. Înainte de a veni scrisoarea trimisesem pe cineva la Haci Ali. Sultanul meu, dacă porunceşti, o să trimit din nou. Dacă întrebi de cadâna ta care arde de dorul tău, să ştii că deocamdată, cu ajutorul lui Allah şi datorită măritului meu padişah, sunt bine, sănătoasă. Mă rog ca Allah să-ţi înmiască zilele, să vii sănătos, să pot să mă plec la pământul de la picioarele tale. Allah ştie, sultanul meu, că dorul de tine îmi arde sufletul atât de tare, încât nu poate fi scris sau spus în cuvinte. Nimeni nu ştie în ce stare mă aflu când sunt despărţită de sultanul meu. Padişahul meu, parte din sufletul meu, le transmit salutări lui Baiazid Han şi lui Cihangir Şah. Mihrimah îţi face plecăciune cu umilinţă şi îţi sărută poalele sfinte. Hüma Şah şi cadâna Gülfem fac plecăciune adâncă la pământul de la picioarele tale."

Durerea de la picior îl necăjea foarte tare pe sultan. Pentru aceste dureri de care suferea, s-a încercat să i se dea şi ajutor psihologic prin intermediul unei scrisori care i s-a trimis*:

„Padişahul meu, să dea Allah să ne fie bine, în cele din urmă. De mult timp suntem în slujba ta. Învăţaţii au spus că Allah v-a făcut sultan datorită celor trei mari calităţi pe care le aveţi. Una este frumuseţea morală, alta este mărinimia şi ultima norocul.

* Nimet Taşkıran, *Haseki'nin Kitabı*, İstanbul, 1972, p. 5.

Cărui padişah i-a mai fost dat acest destin? În toate oraşele oamenii se roagă lui Allah să nu mai trăiască în urma padişahului. Viaţă lungă îi dorim!

Învăţaţii au spus că Măritul Creator v-a dat trei mari daruri: primul este puterea profetului Suleyman, celălalt este răbdarea profetului Eyüp şi ultimul este dreptatea profetului Ömer. Fiecare dintre acestea este o mare binecuvântare. Allah a adunat toate acestea la tine, iar dorinţa Lui este ca durerea de la picior să-ţi treacă, să fii sănătos, să ai viaţă îndelungată şi să umpli universul cu dreptate. Leacul pentru vindecarea durerii este astfel: să nu puneţi la suflet grijile lumii, pentru că motivul acestei dureri este mâhnirea. De câte ori vă intră în suflet grija, să vă amintiţi de Creator, să-l pomeniţi şi să speraţi la ajutor din partea lui. Încercaţi şi, să dea Allah, să vă treacă durerile, mărite padişah."

Roxolana şi Suleyman, tablou de Anton Hickel, 1780.

Intrigile politice

Conform ambasadorului venețian Bernardo Navagero, sultanul Suleyman îi spusese odată fiului său mai mic, Cihangir: „Fiul meu, sultanul Mustafa va fi padişah şi vă va înlătura pe toţi". Singurul scop al lui Hurrem devenise deja să se asigure că unul dintre fiii ei va deveni padişah. Pentru a realiza acest lucru, trebuia să înlăture cel mai mare obstacol din calea lor, pe fiul lui Mahidevran, prinţul Mustafa. Pentru a scăpa de el, colaborând cu marele vizir, ginerele său, Rüstem Paşa, mai întâi i-a trezit lui Suleyman suspiciuni în privinţa fiului său, apoi, în 1553, a determinat ştrangularea lui în faţa tatălui său. Chiar dacă nu şi-a văzut niciunul dintre fii devenind padişah, prin eliminarea prinţului Mustafa, Hurrem a deschis drumul lui Selim al II-lea la tron.

Moartea prinţului Mustafa a fost motiv de mare durere pentru ienicerii şi pentru popor. Însă Hurrem Sultan l-a influenţat pe Suleyman cu vorba sa dulce, în aşa fel încât situaţia să nu se întoarcă împotriva sa şi a ginerelui lor. Ienicerii îl acuzaseră de forte multe ori pe marele vizir Rüstem Paşa, considerând că acesta jucase cel mai însemnat rol în executarea prinţului Mustafa. În următoarea scrisoare pe care Hurrem i-a trimis-o lui Suleyman, îi scrisese astfel: „De-acum înainte, lumea mea, cei doi ochi ai mei, cel pe drumul căruia mă ofer ca ofrandă, fericirea mea, Rüstem Paşa este supusul tău. Să nu-l scoţi de sub protecţia privirii tale. Sultanul meu, nu asculta vorbele nimănui, măcar de dragul lui Mihrimah. Lumea mea, padişahul meu, pentru sfinţenia capului tău, pentru hatârul meu, al cadânei tale, să faci asta, măritul meu padişah".

„Îmi pare rău că familia şahului nu a putut fi luată prizonieră"

Femeile luate prizoniere din familiile conducătorilor învinşi erau printre subiectele cele mai dezbătute de istoricii otomani.

O astfel de situaţie arăta că aceştia nu puteau să-şi apere nici măcar familia, cu atât mai puţin ţara, şi de aceea era considerat un semn important al victoriei. Astfel, în lupta de la Çaldıran, luarea în prizonierat a lui Taçlu Hatun* a fost văzută ca una dintre cele mai mari reuşite ale bătăliei şi s-a transmis pe cale orală chiar şi după mulţi ani. La 54 de ani după această luptă, în februarie 1568, ambasadorul Safavid Şahkulu Han, care a venit la Edirne, a spus, desconsiderând soldaţii otomani care l-au primit cu mare fast: „Jur că podoabele şi aspectul acestor soldaţi seamănă cu cele ale nuntaşilor". Atunci, Şemsi Ahmed Paşa, renumit pentru spontaneitatea sa, i-a replicat astfel: „Evident, aceşti soldaţi sunt cei care au adus-o ca mireasă pe Taçlu Hanım de la Çaldıran".

În scrisoarea către Suleyman, în timpul campaniei de la Nahicevan din 1553-1554, după ce-şi exprima dorul pentru padişah, Hurrem scria că regretă că nu există niciun semn al victoriei precum un prizonier sau o prizonieră din familia şahului care să-i mulţumească pe locuitorii Istanbulului. Bineînţeles că o astfel de reuşită care să atragă atenţia populaţiei, făcând-o să mai uite de tristeţea cauzată de moartea prinţului Mustafa, executat în timpul acestei campanii, era importantă pentru Hurrem**:

„Parte din sufletul meu, măritului sultan îi aduc o mie şi una de rugăciuni şi laude din suflet, cu mult dor şi mii de dorinţe, mă plec la pământul de la cinstitele tale picioarele şi îţi sărut mâna sfântă. Cei doi ochi ai mei, cel pe al cărui drum mă ofer ca ofrandă, lumea mea, padişahul meu. Sper ca marea dorinţă a cadânei tale să fie primită. Lumea mea, fericirea mea, sultanul meu, eşti sănătos? Capul tău sfânt, piciorul tău şi toate celelalte cum îţi mai sunt? Lumea mea, sultanul meu, sper că eşti întru

---

* Taçlu Hatun: în traducere, doamna încoronată (n.tr.).

** Textul a fost simplificat din scrisorile publicate de Çağatay Uluçay. Vezi *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, İstanbul, 1950, pp. 42-43.

totul sănătos. Cei doi ochi ai mei, lumea mea, padişahul meu. Dorinţa mea la Allah este să îţi păzească trupul sfânt de toate necazurile, să fie întotdeauna sub protecţia Lui, să ai viaţă îndelungată ca Noe! Padişahul meu, parte din trupul meu, lumina ochilor mei, existenţa mea, padişahul meu. Dacă sultanul meu va întreba de starea cadânei sale disperate, cu sufletul făcut bucăţi de dor şi ochii plini de lacrimi din cauza despărţirii, Allah ştie, bogăţia mea, că tot timpul meu trece cu mâhnire, iar trupul mă doare din cauza despărţirii. Lumea mea, padişahul meu, Allah ştie, ce pot să spun. Atât de tare aş vrea să-ţi văd chipul, încât numai Allah ştie. Sultanul meu, Allah ştie că ard zi şi noapte de dorul tău şi de suferinţa despărţirii. Allah ştie, lumea mea, că n-am linişte nicio clipă. Mă doare să fiu departe de pământul pe care calcă piciorul tău sfânt. Padişahul meu, lumea mea. Îi sărut ochii şahului meu Cihangir. Apoi, fericirea mea, hanul meu, Peyk îţi doreşte toate cele bune şi sărută pământul de la picioarele tale. Şi Hüma Şah Ayşe şi Peyk Kadın se pleacă la cinstitele tale picioare.

Lumea mea, sultanul meu, apoi dacă întrebi de starea oraşului, mulţumesc lui Allah că este în siguranţă şi oamenii se roagă din suflet pentru sultanul meu, toată lumea doreşte să ajungă cu bine înapoi. Lumea mea, ce altceva ar mai trebui spus? Rămâi cu bine.

Cadâna ta nevrednică"

În partea dreaptă:

„Lumea mea, sultanul meu. În oraş e zarvă pentru că vine trimisul tău cu veşti. Toată lumea se pregăteşte pentru petrecere. Mai sunt aproape două-trei zile şi vine în oraş cu veştile. Oraşul aşteaptă pregătit. Nu ştiu dacă e doar o vorbă sau e adevărat. Acum, lumea mea, sultanul meu, dacă într-adevăr vine cu veşti, padişahul meu, cum veţi ierna la Alep? Sultanul meu, în afară de asta nu a fost prins niciun bărbat sau nicio

femeie din familia şahului. Nu există nimic la mijloc. Dacă nu e nimic din astea, nimeni nu se va bucura de venirea solului. Sultanul meu, lumea mea, dacă trimiţi solul pentru mine, cadâna ta, pentru a merge de îndată la Baiazid, nu merg nici măcar aşa. M-am săturat chiar şi de mers acolo. Nu vreau decât ca Allah să-mi arate chipul tău cel sfânt. Sultanul meu, ceea ce-mi doresc e padişahul meu. Să dea Allah să mă pot pleca la pământul de la picioarele tale! Sultanul meu, padişahul meu, cine a dorit să fie trimis acum solul? Toată lumea s-a mirat de asta, spunând: «Oare padişahul trimite veşti că o să ierneze la Alep?», creându-se astfel zarvă în tot oraşul. Acum, sultanul meu, dacă spui că ţi-ai pus o dorinţă pentru mine, cadâna ta, înseamnă că am spus ce aveam de spus la timpul potrivit."

În stânga sus:

„Să dea Allah ca norocul acelui ticălos să se sfârşească, sultanul meu. Allah să-l târască pe jos şi să-l omoare. Padişahul meu, un mare învăţat a trimis vorbă astfel: «Era bine dacă padişahul nu pleca anul acesta. Dacă a plecat, înseamnă că aşa era porunca lui Allah şi nu a stat în loc. Cu pierderi de soldaţi, cai, boi, Allah a înlăturat multe pericole care-l păşteau pe padişah. Cu ajutorul lui Allah, de-acum încolo victoria va fi a padişahului. Să nu-şi facă griji, să nu se mâhnească. Fiecare supărare e urmată de o bucurie. Să dea Allah ca de acum încolo să aibă parte numai de bucurii»."

Pe spate:

„După asta, lumea mea, cei doi ochi ai mei, cel pe al cărui drum mă ofer ofrandă, fericirea mea, Rüstem Paşa este supusul tău. Să nu-l scoţi de sub protecţia ta. Lumea mea, nu asculta vorbele nimănui, măcar de dragul lui Mihrimah. Lumea mea, padişahul meu, pentru sfinţenia capului tău, pentru hatârul meu, al cadânei tale să faci asta, padişahul meu sfânt."

Sultana Hurrem și diplomația

Sultana Hurrem l-a influențat pe Suleyman și în domeniul diplomației.

În 1548, după moartea bătrânului Sigismund, i-a trimis lui Sigismund al II-lea, care urmase la tron, o scrisoare prin care îi transmitea felicitări și bucuria ei pentru preluarea puterii de către acesta. În plus, îl ruga să ia în considerare și mesajele pe care le trimisese prin Hasan Aga, solul său personal, rugându-l să aibă încredere în el. În răspunsul dat scrisorii primite de la rege își exprima marea bucurie pentru veștile bune trimise de acesta. Adăuga în scrisoare și vorbele sultanului Suleyman: „Eu și răposatul rege eram ca doi frați și, dacă ne ajută Allah, acum vrem să fim ca tată și fiu". Apoi spunea: „M-am ocupat de această problemă și am vorbit pentru bunăstarea Maiestății Tale și pentru a te sprijini".

Scrisoarea este următoarea*:

„Se dă de știre preamăritului rege următoarele: am auzit că sunteți rege după moartea tatălui Majestății Voastre. Să fie într-un ceas bun! Allah știe cel mai bine dintre toți că am fost foarte mulțumiți și bucuroși și inima ni s-a umplut de lumină și sufletul de bucurie. Porunca este a lui Allah. Să vă faceți datoria amintindu-vă în permanență de vorba «voia e a lui Allah». Hasan Aga a fost trimis pentru a vă aduce această scrisoare. Când va ajunge, vă rog să aveți bunăvoința să-l ascultați și să știți că tot ce vă va spune a fost transmis de aici întocmai. Ceea ce trebuie spus e bine să fie spus.

Preaumila și neînsemnata
Hurrem Sultan"

* Textul a fost simplificat din documentele publicate de Nejat Uçtum. Vezi „Hurrem ve Mihrimah Sultanların Polonya Kralı II. Zigismund'a yazdıkları mektuplar", *Belleten*, XLIV/176 (Ankara,1980), pp. 712-713.

La scrisoarea trimisă ca răspuns din partea regelui, care nu se află în posesia noastră, sultana Hurrem a trimis la rândul ei următoarea scrisoare, împreună cu unele daruri și promisiunea că vor veni și altele:

„Allah să-i dea preamăritului rege viață lungă, să-i înmiască zilele. Aș vrea să vă spun că am fost atât de bucuroasă, mulțumită de primirea scrisorii de prietenie a Măriei Tale, încât nu se poate povesti.

Ne-a fost trimisă urarea de sănătate și bunăstare, prietenia ce o purtați măritului padișah, refugiul universului, precum și dorința de a coresponda cu această prietenă sinceră și ne-am bucurat atât de mult, încât nu se poate spune în cuvinte. Să aveți viață îndelungată, să nu vă dați niciodată în lături să aduceți bucurie sufletelor. Mă bucur de prietenia pe care ne-o arătați în scrisoare și cea de care ne-a asigurat supusul meu Hasan. Scrisoarea Măriei Tale l-a bucurat atât de mult și pe preamăritul padișah, încât nu poate fi descris în cuvinte. El a spus așa: «Eu și răposatul rege eram ca doi frați și, cu voia lui Allah, acum vrem să fim ca tată și fiu». Cu această bucurie a poruncit să se scrie un firman și l-a trimis Măriei Tale prin supusul meu Hasan Bey. Vrem să-i aducem la cunoștință preamăritului rege că dacă se va cere o părere în legătură cu Măria Sa lângă padișah, în orice privință, o să vă vorbim de bine. În numele acestei prietenii, pentru a nu vă trimite doar scrisoarea, am trimis și două rânduri de straie, șase prosoape de mâini și unul de față, împreună cu bocceaua. Ne cerem iertare dacă nu sunt straie potrivite pentru un rege. Cu voia lui Allah, de-acum încolo o să punem să fie făcute special pentru Măria Ta. Viața și statul să-ți fie veșnice, pentru supușii Domniei Tale.

Preaumila și neînsemnata
Hurrem Sultan"

Moartea sultanei Hurrem

Spre deosebire de celelalte sultane, Hurrem nu a plecat cu fiul ei cel mare Mehmed, în 1542, când a fost numit la sangeacbeilicul de la Manisa. Nici mai târziu, când alți doi fii ai săi au fost trimiși ca guvernatori în sangeacuri, nu a plecat din Istanbul. A luat această decizie pentru că a preferat să nu-l lase singur la Istanbul pe fiul său cocoșat Cihangir, pentru că nu a vrut să favorizeze pe niciunul dintre fii și, în același timp, pentru a nu-l lăsa singur pe Suleyman. Cu toate acestea, își vizita deseori fiii în localitățile unde fuseseră trimiși. În anul 1543 i-a vizitat pe prințul Mehmed la Manisa și pe prințul Selim la Konya. În 1544 a plecat împreună cu fiica Mihrimah și ginerele Rüstem Pașa la Bursa. Și-a adunat familia acolo. În 1547, după moartea prințului Mehmed, l-a luat pe prințul Cihangir lângă ea și a rămas o lună la Manisa, unde fusese trimis prințul Selim. În 1548, în timpul campaniei din Iran, l-a vizitat pe prințul Selim la Edirne, unde fusese însărcinat cu protecția granițelor și a zonei de vest.

Conform rapoartelor ambasadorilor venețieni Navagero și Trevisano din 1553 și 1554, în această perioadă, sultana Hurrem, care avea în jur de 50 de ani, încă se mai bucura de multă dragoste din partea sultanului Suleyman, chiar dacă nu mai arăta la fel ca în tinerețe. Potrivit ambasadorilor, Hurrem era cea mai mare dragoste din viața padișahului, prietena lui de drum, soția oficială, confidenta lui și o femeie cu un caracter deosebit.

Înlăturându-l pe prințul Mustafa, deschisese drumul fiilor săi pentru ocuparea tronului. Cu toate acestea, nu și-a putut vedea niciunul dintre fii pe tron. În 1558, a plecat împreună cu padișahul la Edirne, unde s-a îmbolnăvit, iar toate străduințele doctorilor de a o vindeca au fost în zadar. În legătură cu asta, Mekkî, care se afla la Istanbul în acea perioadă, spunea că sultana

Hurrem a suferit un timp de malarie și dureri puternice de umeri și de spate. După ce la scurt timp a fost adusă la Istanbul, cam pe la jumătatea lunii aprilie a anului 1558 a murit. Trupul său neînsuflețit a fost purtat pe umeri de viziri până la geamia Baiazid și, după ce s-au făcut toate rugăciunile și ritualurile specifice înmormântării, sub conducerea imamului, a șeyhülislâmului Ebussuud Efendi, a fost înmormântată în mausoleul de lângă geamia Suleymaniye. Mekkî spunea că moartea sultanei Hurrem, a soției pe care a iubit-o până la nebunie, i-a sfâșiat sufletul padișahului*.

Operele de binefacere ale sultanei Hurrem

Sultana Hurrem, în timp ce era preocupată cu deschidea drumului fiilor săi, a făcut și opere de binefacere. În 1536, la Aksaray, în Istanbul, a pus să se construiască un complex compus din geamie, adăpost pentru săraci, medresă, spital, școală primară și o cișmea. Această operă era prima construită la Istanbul de Sinan, cu titlul de arhitect-șef.

În afară de acesta, din dorința sultanei Hurrem au fost construite complexe sociale și la Edirne și Ankara. A adus apă la Edirne. La Ierusalim a făcut un spital și un adăpost pentru săraci, iar la Mecca un adăpost pentru săraci. La Istanbul a construit un adăpost pentru săraci și două hamamuri.

* Ekrem Kâmil, „Gazi-Mekki Seyahatnamesi", *Revista Seminarii istorice*, I/2 (İstanbul, 1937), p.78.

POSTFAȚĂ

Suleyman și Hurrem. O iubire peste veacuri

De câtva timp, pe micile ecrane din țara noastră și din alte 40 de țări, rulează, cu succes, serialul *Muhteşem Yuzyil*, tradus la noi *Suleyman Magnificul. Sub domnia iubirii*. Serialul, care în fiecare zi de luni și de marți adună în fața televizoarelor în jur de două milioane de telespectatori, își propune să ne spună o poveste despre iubirea fără margini dintre Suleyman și Hurrem, de altfel reală, și mai puțin despre realizările importante ale celui mai mare sultan otoman, recunoscut astfel atât de contemporani, cât și de istoriografia turcă sau mondială.

Cartea istoricului turc Erhan Afyoncu, specialist al perioadei, apărută sub sigla Editurii Corint, completează informațiile despre viața, victoriile și realizările sultanului Suleyman. Împărțită în două secțiuni, lucrarea, de mici proporții, numită *Suleyman Magnificul și sultana Hurrem. Dragoste și moarte la Istanbul*, își concentrează demersul, în prima parte, asupra unor aspecte ale domniei lui Suleyman, pentru ca în cea de-a doua cititorul să afle ceea ce se știe despre viața Roxolanei (Hurrem), această cadână atât de specială.

Încercând să separe adevărul de legendă în ceea ce privește relațiile dintre cei doi, autorul relatează momentele importante din viața personajelor care dau titlul cărții, concentrându-se în a doua parte asupra celei care a fost percepută de contemporani și istorici drept o oportunistă și o intrigantă nemiloasă, pe când

ea, cu toate faptele reprobabile care i se impută, nu a fost decât o femeie care a luptat, într-o lume greu de înțeles și astăzi, pentru dragostea ei și pentru supraviețuire.

Erhan Afyoncu explorează și expune științific, fără a avea un stil obositor și sofisticat, principalele momente din activitatea sultanului Suleyman, dezvăluindu-și sursele, intervenind cu explicații suplimentare în subsol și pigmentând totul cu surse din secolul al XVI-lea.

În ceea ce o privește pe cea pe care Suleyman a numit-o Hurrem (*Vesela, Cea care râde*), pentru starea de bună dispoziție pe care i-o transmitea, autorul trece în revistă incertitudinile asupra locului și anului nașterii, a numelui purtat inițial (Roxolana), a vârstei, dar și a căilor prin care a ajuns în haremul sultanului. Viața spectaculoasă a acestei sultane care nu era frumoasă, ci extrem de expresivă și carismatică, mijloacele, de cele mai multe ori incorecte, prin care a urcat pas cu pas spre mărire și putere, care i-au determinat pe contemporani să o numească vrăjitoare, sunt menționate fără exhaustivitate. Prima ei reușită, aceea de a-l determina pe sultan să o ia de soție, în 1533 sau 1534, fapt ce a șocat lumea musulmană și care avea să fie comentat pe larg și de cancelariile apusene, este pusă de autor nu numai pe seama farmecelor sale, ci și a inteligenței și abilității ei ieșite din comun.

Rolul sultanei Hurrem în eliminarea marelui vizir Ibrahim Pașa, a cărui vină era susținerea fățișă a lui Mustafa, primul născut al padișahului, în competiția pentru tron, complotul de care este învinuită de către contemporani, dar și de o parte a istoricilor, prin care a reușit înlăturarea, fără remușcări a celui din urmă, în septembrie 1553, demonstrează regulile dure ale luptei pentru supraviețuire de la curtea otomană, în care nimic nu era exclus. Chiar dacă istoricii au demonstrat, fără tăgadă, că moștenitorul tronului, prințul Mustafa, complota de 10 ani pentru a lua puterea tatălui său, un istoric lucid nu poate justifica, desigur, crima comisă și nici contribuția lui Hurrem, dacă a existat.

Și totuși, nu trebuie uitat că dragostea lui Suleyman și a lui Hurrem a rezistat peste veacuri. A rămas, în primul rând, o parte a corespondenței celor doi. De peste tot de unde era plecat, sultanul îi trimitea lungi scrisori la care primea răspunsuri din partea iubitei sale. Din nefericire, multe s-au pierdut. Au dispărut, poate premeditat, toate mesajele sultanului, din cele ale sultanei păstrându-se doar câteva. Scrise de mâna sa, afectuoase și pline de amănunte, aceste scrisori ne apropie mai mult de sufletul și de caracterul acestei femei. Bijutier – deoarece fiecare prinț era nevoit să învețe o meserie –, dar și poet, de la Suleyman s-a păstrat și un volum de poezii scrise în persană, pline de sensibilitate, dedicate lui Hurrem și semnate cu pseudonimul *Muhibbi*. Cunoscându-i personalitatea dură și insensibilă, aceste versuri dedicate iubitei sale ne schimbă, măcar pentru o clipă, viziunea asupra individualității lui Suleyman.

Lupta pentru putere între urmașii sultanei Hurrem, moartă în 1558, preferința nefericită a sultanului pentru cel mai puțin înzestrat dintre ei, Selim, numit și Bețivul, a însemnat un pas înapoi față de perioada plină de realizări a tatălui. Cu Hurrem a început *sultanatul femeilor*, care va continua și în timpul fiului său Selim prin sultana Nurban, mama lui Murad al III-lea, și prin sultana Safiye, mama lui Mehmed al III-lea. Cele mai cunoscute sultane după Hurrem, ca personalități feminine puternice în viața politică a curții otomane, au fost sultana Kosem (în secolul al XVII-lea) și mai ales sultana Turhan, a cărei putere s-a întins pe o perioadă de 32 de ani, fiind în umbra a cinci sultani.

Scrisă într-un stil sobru, neutru, însă accesibil și plăcut, povestea istoricului turc invită la meditație asupra destinului fără precedent al unei roabe care a schimbat europenilor

imaginea despre turci, istoria lor, rolul femeilor și accesul acestora la putere.

Chiar dacă serialul nu respectă strict istoria, el incită și îl determină pe cel care dorește să afle mai multe să caute și să se lămurească asupra destinului acestor două personaje. Este ceea ce vă propune Editura Corint, care vă invită la lectură și informare.

Prof. dr. **Doru Dumitrescu**

BIBLIOGRAFIE

Bibliografia operelor și a documentelor istorice publicate

Ahmet Uğur, „Hoca Sa`deddin Efendi`nin Selimnamesi", *Revista Facultății de Teologie a Universității Ankara*, nr.: 4 (Ankara, 1980), pp. 225-242

Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıraları, I-II, Ertuğrul Düzdağ, Istanbul tsz.

Bostan, *Süleymannâme*, Wien Österreichische Nationalbibliothek, nr. 998.

Cahit Öztelli, „Kanunî'nin Oğlu Şehzâde Bayezid'in Babasına Son Mektubu", *Congresul de istorie turcă* al *VIII-lea*, II, Ankara, 1981, pp. 1105-1112.

Çağatay Uluçay, *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, Istanbul 1950.

———, *Harem'den Mektuplar*, Istanbul, 1956.

Davut Erkan, *Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-Nâmesi*, Universitatea Marmara, Institutul de Cercetări Turcice, Teză de masterat, Istanbul, 2005.

Ekrem Kâmil, „Gazi-Mekki Seyahatnamesi", *Revista Seminarii Istorice*, I/2 (Istanbul, 1937).

Eugenio Alberie, *Le Relazioni Degli Ambasciatori Veneziani Al Senato durante il Secolo decimosesto*, Serie III, I-III 1840-1863.

Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, I, Istanbul, 1264.

Eyyûbî, *Menâkıb-ı Sultan Süleyman (Risâle-i Padişâh-nâme)*, Mehmet Akkuş, Ankara, 1991.

Giovanantonio Menavino, *I costumi et la vita de Turchi di Gio. Antonio Menavino*, Florența, 1551.

Geschichte Sultan Suleymân Kanûnîs, 1520 bis 1557, Tabakat ül-Memâlik ve Derecât ül-Mesâlik, Celâlzâde Mustafâ genannt Koca Nisancı, Petra Kappert, Wiesbaden, 1981.

Kemal Kürkçüoğlu „Kanunî'nin Bâlî Beğe Gönderdiği Hatt-ı Hümâyûn", *Revista Facultății de Litere, Istorie și Geografie*, VIII/1-2, pp. 227-231.
Luigi Bassano, *I Costumi et I Modi Particolari della vita de'Turchi*, Franz Babinger, München, 1963.
Muhibbî Divanı, Coşkun Ak, Ankara, 1987.
Nasuhü's-Silahî (Matrakçı), *Beyân-ı Menzil-i Sefer-i Irâkeyn-i Sultan Süleyman Han*, Hüseyin Gazi Yurdaydın, Ankara, 1976.
Nejat Uçtum, „Hurrem ve Mihrimah Sultanların Polonya Kralı II. Zigismund'a yazdıkları mektuplar", *Belleten*, XLIV/176 (Ankara, 1980), pp. 712-713.
İsmail Hakkı Uzunçarşılı, „Şehzade Mustafa'nın Ölümünde Medhali Olan Veziri Azam Rüstem Pasa'nın İkinci Sadaretinde Yeniçerilerin Ağalarından Şikâyeti Havi Kanunî Sultan Süleyman ile Rüstem Pasa'ya Pek Ağır Mektupları", *Belleten*, nr.: 122 (Ankara, 1967), pp. 191-199.
Mehmed Çavuşoğlu, „Şehzâde Mustafa Mersiyeleri", *Revista Institutului de Istorie*, XII (Istanbul, 1982), pp. 641-686.
Necati Avcı, *Tabib Ramazan'ın „Er-Risale El-Fethiyye Es-Süleymaniyye" si*, Universitatea Ankara, Institutul de Științe Sociale, Teză de masterat, Ankara, 1989.
———, Tabib Ramazan, *Er-Risale el-Fethiyye er-Radosiyye es-Süleymaniyye*, Universitatea Erciyes, Institutul de Științe Sociale, Teză de doctorat, Kayseri, 1993.
Robert Anhegger, „Istanbul Su Yollarının İnşasına Ait Bir Kaynak: Eyyûbî'nin Menâkıb-ı Sultan Süleyman'ı", *Almanah Istoric*, nr.: 1 (Istanbul, 1949), pp. 119-138.
Sinan Çukuryurt, *Matrakçı Nasuh, Süleymanname (1a-95b)* Universitatea Marmara, Institutul de Cercetări Turcice, Teză de masterat, Istanbul, 2003.
Sinan Çavuş, *Süleymanname, Tarih-i Feth-i Sikloş, Estergon ve İstol-Belgrad*, ed. Tülay Duran, Istanbul, 1999.
Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları, M.Ertuğrul Düzdağ, Istanbul, 1972.
Tayyib Gökbilgin, „Rüstem Paşa ve Hakkındaki İthamlar", *Almanah istoric*, nr.: 11-12 (Istanbul, 1955), pp. 11-50.
———, „Arz ve Raporlarına Göre İbrahim Paşa'nın Irakeyn Seferindeki İlk Tedbirleri ve Fütuhatı", *Belleten*, nr.: 83 (Ankara, 1957), pp. 449-482.

Topkapı Sarayı Arşivi H.951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri, Halil Sahillioğlu, Istanbul, 2002.

Studii de cercetare

Fisher Galati, *Türk Cihadı ve Alman Protestanlığı 1551-1555*, Nevvâl Öke, Istanbul, 1992.
Abdülkadir Karahan, *Figani ve Divançesi*, Istanbul, 1966.
Abdülkadir Özcan, „Cerbe", *Enciclopedia Islamică TDV*, VII, 391-392.
Ahmet Yaşar Ocak, „Kanûnî Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Resmî Düşüncesine Karşı Bir Tepki Hareketi: Oğlan Şeyh İsmail-i Mâşûkî", *Studii Otomane*, X (Istanbul, 1990), pp. 49-58.
———, „Kanûnî Sultan Süleyman Devrinde Bir Osmanlı Heretiği: Şeyh Muhyiddin-i Karamanî", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, Istanbul, 1991, pp. 473-484.
Albert Howe Lybyer, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Yönetimi*, traducere de Seçkin Cılızoğlu, Istanbul, 1987, pp. 279-305.
Ali Ekber Diyanet, Osmanlı-İran Andlaşması, Amasya Musalahası, Istanbul, 1971.
Ayşe Özakbaş, „Hurrem Sultan", *Almanah Istoric, Prof. Dr. Fikret Işıltan Hatıra Sayısı*, nr.: 36 (Istanbul, 2000), pp. 347-404.
Afif Büyüktuğrul, „Preveze Deniz Muharebesine İlişkin Gerçekler", *Belleten*, nr.: 145 (Ankara, 1973), pp. 51-85.
Cengiz Orhonlu, „Seydî Ali Reis", *Revista Institutului de Istorie*, I (Istanbul, 1970), pp. 39-56.
———, „Hind Kapdanlığı ve Piri Reis", *Belleten*, nr.: 134 (Ankara, 1970), pp. 235-254.
Çağatay Uluçay, „Mustafa Sultan", *Enciclopedia Islamică*, VIII, 690-692.
———, Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara, 1985.
Erhan Afyoncu, Sorularla Osmanlı İmparatorluğu, Istanbul. 2010.
———, „Rüstem Paşa", *Enciclopedia Islamică TDV*, XXXV, 288-290
———, „Süleyman Paşa, Hadım", , *Enciclopedia Islamică TDV* XXXVIII, 96-98.
Ertuğrul Önalp, „1560 Cerbe Deniz Zaferi ve Cerbe Kalesinin Fethi", *OTAM*, nr.: 12, Ankara, 2001, pp. 173-218.
———, „Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 Yılındaki Hindistan Seferi", *OTAM*, nr.: 12, Ankara, 2001, pp. 195-239.

Esma Tezcan, *Pargalı İbrahim Paşa ve Çevresindeki Edebi Yaşam*, Universitatea Bilkent, Teză de masterat, Ankara, 2004.

Feridun Emecen, „Süleyman II", *Enciclopedia Islamică TDV*, XXXVIII, 62-74.

———, „Canbirdi Gazali", *Enciclopedia Islamică TDV*, VII, 141-143.

———, „Mohaç Meydan Muharebesi", *Enciclopedia Islamică TDV*, XXX, 232-235.

———, „İbrahim Paşa", *Enciclopedia Islamică TDV*, XXI, 333-335.

Feridun Emecen-İlhan Şahin, „Amasya Antlaşması", *Enciclopedia Islamică TDV*, III, 4-5.

Fuad Ezgü, „Pîrî Reis", *Enciclopedia Islamică*, IX, 561-565.

Galina Yermolenko, „Roxolana: The Greatest Empresse of the East," *The Muslim World*, 95/2 (2005), 231-248.

Géza Perjés, *Mohaç Meydan Muharebesi*, Genişletilmiş bir özetini yaparak tanıtan: Şerif Baştav, Ankara, 1988.

Gülrû Necipoğlu, „Süleymân the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Habsburg-Papal Rivalry", *Süleymân the Second and his Time*, ed. H. İnalcık-C. Kafadar, Istanbul 1993, pp. 163-194.

Halil İnalcık, *Doğu Batı, Articole*, I, Ankara, 2005.

———, „Sultan Süleymân: the Man and the Statesman', *Soliman le magnifique et son temps*, ed. G. Veinstein, Paris, 1992, pp. 89-103.

———, „İmtiyâzât", *Enciclopedia Islamică TDV*, XXII, 245-252.

———, „Türkler (Osmanlılar: Başlangıçtan XVI. asrın sonuna kadar)", *Enciclopedia Islamică*, XII/2.

———, *Devlet-i Aliyye*, Istanbul, 2009.

Hüseyin Gazi Yurdaydın, *Kanunî'nin Cülusu ve İlk Seferleri*, Ankara, 1996.

———, *Matrakçı Nasûh*, Ankara, 1963.

İdris Bostan, „Malta", *Enciclopedia Islamică TDV*, XXVII, 538-542.

İlber Ortaylı-Vahdettin Engin-Erhan Afyoncu, *Payitaht-ı Zemin: Eminönü*, I-II, Istanbul, 2008.

İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, Istanbul, 1971.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara, 1984.

Jean-Louis Bacqué-Grammont, „XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlılar ve Safeviler", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, Istanbul, 1991, pp. 205-220.

Kanunî Armağanı, Ankara, 1970.

Kanunî ve Çağı, ed. M. Kunt-C. Woodhead, traducere de Sermet Yalçın, Istanbul, 2002.

Kenneth Setton, *The Papacy and Levant*, III, Philadelphia, 1984.

Klaus Schwarz, „16. Yüzyılın Ortalarında Protestanların Umudu: Türkler", *Istoria și Societatea*, nr.: 59 (Istanbul, 1988), pp. 9-13.

Mehmet Akman, Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli, Istanbul, 1997.

M. Tayyib Gökbilgin, *Kanunî Sultan Süleyman*, Istanbul, 1992.

———, „Kanunî Süleyman'ın 1566 Szigetvar Seferi, Sebebleri ve Hazırlıkları", *Almanah Istoric*, nr.: 21 (Istanbul, 1966), pp. 1-14.

———, „Hürrem Sultan", *Enciclopedia Islamică*, V/2, 593-596.

———, „İbrahim Paşa", *Enciclopedia Islamică*, V, 908-915.

———, „Lütfi Paşa", *Enciclopedia Islamică*, VII, 96-101.

Mehmet İpçioğlu, „Kanûnî Süleyman'ın Estergon (Esztergorn) seferi 1543-Yeni bir kaynak", *Studii otomane*, X (Istanbul, 1990), pp. 137-159.

Mihail Guboglu, „Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan seferi ve zaferi (1538 M.= 945 H.)", *Belleten*, L/198 (Ankara, 1986), pp. 727-805.

Muhammed Yakub Mughul, „*Kanunî Devri*, Ankara, 1987 Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, II, Istanbul, 1957.

Mücteba İlgürel, „Kalenderşah", *Enciclopedia Islamică TDV*, XXIV, 249.

Nicolae Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, II-III, traducere de Nilüfer Epçeli, Istanbul, 2005.

Nisâr Ahmed Asrar, Kanunî Devrinde Osmanlılar'ın Dinî Siyaseti ve İslâm Âlemi, Istanbul, 1972.

Onur Bilge Kula, *Alman Kültüründe Türk İmgesi*, I-III, Ankara, 1992-1997.

Osmanlı Uygarlığı, I, haz. Halil İnalcık-Gülsel Renda, Ankara, 2003.

Özlem Kumrular, „İspanyol Kaynakların ışığında Kanunî'nin 'Alaman Seferi", *Istoria și societatea*, nr.: 216-218, 220, 221 (Istanbul, 2001-2002).

Renzo Sertoli Salis, *Muhteşem Süleyman*, traducere de Şerafettin Turan, Ankara, 1963.

Leslie P. Pierce, *Harem-i Hümayun*, traducere de Ayşe Berktay, Istanbul, 1996.

Reşat Öngeren, „Şerîatın Kestiği Parmak: Kanûnî Sultan Süleyman Devrinde Îdam Edilen Tarîkat Şeyhleri", *Revista de cercetare İlam*, I/1 (Istanbul, 1996), pp. 123-140.

Süleymân the Second and his Time, ed.H. İnalcık and C. Kafadar, Istanbul, 1993.

Şerafettin Turan, *Kanunî Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Istanbul, 1998.

———, „Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına", *Kanuni Armağanı*, Ankara, 1970, pp. 47-117.

———, „Piyale Paşa", *Enciclopedia Islamică*, IX, 566-569.

———, „Rüstem Paşa", *Enciclopedia Islamică*, IX, 800-802.

———, „Barbaros Hayreddin Paşa", *Enciclopedia Islamică TDV*, V, 65-67.

Tahsin Fındık, „Osmanlı Belgelerinin Tanıklığı ile XVI. Yüzyılda Osmanlı-Fransız İlişkileri", *Türkler, IX*, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara, 2002, pp. 567-574.

Türk Denizcilik Tarihi, ed. Bülent Arı, Ankara, 2002 Yaşar Yücel, *Kanuni ile 46 Yıl*, Ankara, 1987.

Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Cülus ve Cenaze Törenleri, Ankara, 1999.

Zeynep Dramalı, *Tarihi Tersten Okumak*, Istanbul, 2004.

Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, II, Hamburg, 1843.

XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler, ed. Abdülkadir Özcan, Istanbul, 1997.

ERHAN AFYONCU

SULEYMAN MAGNIFICUL
ŞI SULTANA HURREM

„Încercând să răspundă interesului general pentru acest subiect, Editura Corint a avut inițiativa lăudabilă să publice recenta lucrare a profesorului Erhan Afyoncu, *Suleyman Magnificul și sultana Hurrem. Dragoste și moarte la Istanbul*. Istoricul turc, unul dintre cei mai reputați specialişti în domeniu, şi-a gândit şi structurat lucrarea în două părți: una consacrată lui Suleyman şi cealaltă lui Hurrem. (...)

Imperiul Otoman, cu un trecut excepțional şi cu personalități de anvergură internațională, trebuie cunoscut şi înțeles la adevărata sa valoare. Povestea lui Suleyman şi a lui Hurrem face parte din acest trecut. Prin urmare, îndemn publicul cititor la o lectură pe cât de utilă, pe atât de incitantă".

Prof. univ. dr. Călin Felezeu
Președintele Consiliului Științific al Institutului de Turcologie și Studii Central Asiatice

Lider de audiență, adunând în fața televizoarelor peste două milioane de telespectatori simultan, urmărit cu sufletul la gură, născând pasiuni care au dus până la divorțuri, serialul „Suleyman Magnificul" a cucerit România, alături de numeroase alte țări.

A venit vremea să cunoaştem şi adevărul istoric, cu nimic mai puțin spectaculos decât biografia romanțată oferită de serial. O putem face acum grație primei cărți publicate în România despre fascinantul personaj şi iubita lui.